

Nr 144.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten; given Stockholms slott den 27 februari 1948.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i strafflagen,
- 2) lag om disciplinstraff för krigsmän,
- 3) lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig,
- 4) lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.,
- 5) lag om ändring i lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av förbrytare,
- 6) lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom,
- 7) lag angående ändrad lydelse av 2 § första stycket lagen den 22 juni 1939 (nr 315) om särskild förundersökning i brottmål,
- 8) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.,
- 10) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig,
- 11) lag angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 2 juni 1916 (nr 180) om skyddskoppympning samt
- 12) lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 18 juli 1942 (nr 723) om skyddsympning inom försvarsväsendet.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen framlägges förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten. Förslaget innebär i första hand en avsevärd begränsning av gällande lagstiftning på detta område. Särbestämmelser för militära förhållanden uppställas endast i den mån de för vanliga medborgare tillämpliga straffbuden ej äro tillräckliga för att skydda krigsmaktens effektivitet. Bland annat utmönstras gällande lags alla bestämmelser om skadegörelse, stöld och andra förmögenhetsbrott samt ett flertal stadganden om gärningar, som innefatta spioneri eller förräderi. Härigenom minskas dock i stort sett icke det straffbara området, eftersom dylika gärningar, som ej täckas av den militära lagstiftningen, avses skola bestraffas enligt allmänna straffbestämmelser.

De militära straffbestämmelserna ha genomgående erhållit nya brottsbeskrivningar. Vissa brottstyper ha därvid fått ändrat straffbarhetsområde. Bland annat har bestämmelsen om olovliga sammankomster begränsats till att gälla endast under beredskapstillstånd och då riket är i krig. Härmed avses att avlägsna ett icke oväsentligt ingrepp i den medborgerliga församlings- och överläggningsfriheten. I samma syfte föreslås upphävande av 1906 års lag om förbud för krigsmanskaper att delta i vissa sammankomster. För att möjliggöra bestraffning av s. k. krigsförbrytelser ha nuvarande speciella straffbud rörande olovligt krigsbyte, olovliga stridsmedel m. m. ersatts med en bestämmelse, som mera generellt straffbelägger förfaranden i strid mot folkrätten.

Förslaget avser vidare, att så långt som möjligt åstadkomma likhet inför lagen. Den nuvarande kategoriindelningen, som innebär att straffbestämmelserna äro tillämpliga i olika omfattning på skilda grupper av personal, avskaffas sålunda.

Beträffande straffsatserna föreslås i åtskilliga fall nedsättning, särskilt i fråga om minimistrafken. Då de militära brotten kunna vara mycket farliga för riket och dess försvar, har dock latituden uppåt icke kunnat göras alltför snäv. I vissa fall har dessutom föreslagits hårdare straffsatser för krigstid och beredskapstid. Av de hittillsvarande olika disciplinstraffen bibehålles endast vaktarrest, medan vid sidan därav införes en lindrigare straffart, disciplinbot, som närmast har karaktär av löneminskning. Förslaget innefattar även vidgade möjligheter att använda villkorlig dom vid militära brott.

I formellt hänseende märkes särskilt att den militära strafflagstiftningen till väsentlig del föreslås skola inordnas i allmänna strafflagen. Vid sidan därav ha dock upprättats särskilda lagförslag om disciplinstraff för krigsmän och om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig. Lagstiftningen avses skola träda i kraft den 1 januari 1949.

En närmare redogörelse för huvudinnehållet i propositionen lämnas å s. 56—62.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändring i strafflagen.

Härigenom förordnas, *dels* att 5 kap. 10 § strafflagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i samma lag skola införas ej mindre följande nya paragrafer, nämligen i 1 kap. en paragraf, betecknad 3 a §, i 2 kap. en paragraf, betecknad 15 a §, samt i 5 kap. en paragraf, betecknad 10 a §, än även två nya kapitel, betecknade 26 och 27 kap., av nedan angiven lydelse.

1 KAP.

3 a §.

Utan hinder av vad i 1 och 2 §§ stadgas varde krigsman efter Sveriges lag och vid svensk domstol dömd för brott, som han begått utom riket där avdelning av krigsmakten befinner sig.

Utländsk man varde, utan hinder av vad i 2 § stadgas, efter Sveriges lag och vid svensk domstol dömd för brott som han, då avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning befinner sig utom riket, begått där avdelningen är, såframt Konungen förordnar att åtal må ske.

Då avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning befinner sig utom riket, äger högste chefen på stället efter uppdrag av Konungen meddela sådant förordnande om åtal som i detta kapitel avses.

2 KAP.

15 a §.

Särskilda straff för krigsmän äro disciplinstraff. I vissa avseenden stadgas därom i särskild lag.

5 KAP.

10 §.²

Rymmer fånge eller häktad eller den som är anhållen såsom misstänkt för brott, eller sätter han sig till motvärn emot bevakningsman eller annan, som vill hindra honom från rymning, eller emot anstaltsföreståndare eller annan, under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, eller söker någon, som skall häktas, anhållas eller eljest gripas, att

¹ Senaste lydelse, se SFS 1945:128.

² I gällande lydelse av denna paragraf saknas de kursiverade orden; i övrigt innebär förslagets lydelse icke avvikelser därifrån.

undkomma den som äger verkställa åtgärden, eller sätter sig någon med våld eller hot emot polisman *eller vaktpost eller annan för bevakning eller upprätthållande av ordning tjänstgörande krigsman*, som skall verkställa tjänsteåtgärd; då må det våld brukas, som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt.

Samma lag — — — verkställa åtgärden.

Har någon — — — 9 § sägs.

10 a §.

Vid myteri, under strid så ock eljest vid tillfälle, då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, må krigsman mot underlydande som visar ohörsamhet bruka det våld som är nödigt för lydnadens upprätthållande. Göres större våld än nöden kräver, vare lag som i 9 § sägs.

26 KAP.

Om brott av krigsmän.

1 §.

Vägrar eller underlåter krigsman att lyda förmans befallning *eller uppehåller han otillbörligen befallningens fullgörande*, och är det ej uppenbart att befallningen icke angår tjänsten, dömes för lydnadsbrott till disciplinstraff eller fängelse.

2 §.

Är lydnadsbrott med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som grovt, skall för grovt lydnadsbrott dömas till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om befallningen avsett tjänsteåtgärd av större vikt eller om brottet skett inför samlad trupp eller förövats av flera i samråd.

Var riket i krig och förövädes brottet under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till straffarbete i högst tio år eller på livstid.

3 §.

Adagalägger samling av krigsmän uppsåt att, med förenat våld, sätta sig upp mot förmän, straffes för myteri, anstiftare och anförare med straffarbete i högst sex år eller fängelse samt annan deltagare högst med straffarbete i fyra år.

Hava deltagare i myteri gått till förenat våld å person eller egendom, dömes anstiftare och anförare till straffarbete i högst tio år eller på livstid och annan deltagare till straffarbete i högst sex år eller fängelse.

Förövas myteri då riket är i krig och sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till straffarbete i högst tio år eller på livstid, dock må deltagare som ej är anstiftare eller anförare straffas med fängelse.

4 §.

Efterkommer krigsman icke tillsägelse som av vaktpost eller annan krigsman, vilken tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, meddelats för denna tjänst, dömes för ohörsamhet mot vakt till disciplinstraff eller fängelse. Är brottet grovt, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år.

5 §.

Missbrukar förman sin myndighet genom att söka förmå underlydande till något som det icke ingår i dennes tjänst att göra, tåla eller underlåta, dömes för missbruk av förmanskap till disciplinstraff eller fängelse. Är brottet grovt, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år.

Samma lag vare, där förman otillbörligen, såsom påföljd för underlydandes förhållande i eller utom tjänsten, ålägger honom särskild tjänstgöring eller vägrar honom förmån, så ock där förman utan skäl utsätter underlydande för fara till liv eller hälsa.

6 §.

Krigsman som, utan att vara behörig därtill, utövar befäl över annan krigsman, dömes för obehörig befälsutövning till disciplinstraff eller fängelse. Är brottet grovt, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år.

7 §.

Förgriper sig krigsman med våld eller hot därom å krigsman då denne är i tjänsteutövning eller för att tvinga honom till tjänsteåtgärd eller hindra honom därifrån eller eljest med anledning av hans tjänst, dömes för våld eller hot mot krigsman till fängelse eller disciplinstraff; är brottet med hänsyn till att det inneburit fara för krigslydnaden eller eljest att anse som grovt, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år. Lika med våld skall anses gärning som innefattar försök varom i 14 kap. 2, 3 eller 10 § förmäles.

Förövar krigsman, då riket är i krig, brott som nu sagts mot förman eller mot vaktpost eller annan krigsman som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst tio år eller, om brottet är ringa, disciplinstraff; sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, må dömas till straffarbete på livstid.

8 §.

Förgriper sig krigsman med smädelse eller annan missfirmelig gärning mot krigsman i eller för hans tjänst, straffes för missfirmelse mot krigsman med disciplinstraff eller fängelse.

9 §.

Visar krigsman, i annat fall än förut är sagt, vanvördnad mot förman eller missaktning mot underlydande eller brister han eljest i anständigt uppförande mot krigsman, och sker det i eller för dennes tjänst, dömes för oskickligt beteende till disciplinstraff.

10 §.

Krigsman som muntligen inför samling av krigsmän eller eljest i meddelande till krigsmän uppmanar eller annorledes söker förleda till lydnadsbrott eller annan gärning, varigenom krigsman åsidosätter sin tjänsteplikt, dömes för uppvigling av krigsmän till disciplinstraff eller fängelse. Sökte han förleda till brott varå straffarbete kan följa, må till straffarbete i högst fyra år dömas.

11 §.

Avviker eller utebliver krigsman olovligen från avdelning av krigsmakten, vid vilken han skall tjänstgöra eller vistas, eller eljest från tjänstgöringsställe som är bestämt för honom, dömes för undanhållande till disciplinstraff. Den som förut begått sådant brott må dömas till fängelse.

För undanhållande under beredskapstillstånd vare straffet disciplinstraff eller fängelse. Var riket i krig, dömes högst till straffarbete i två år.

12 §.

Där undanhållande med hänsyn till den tidrymd, under vilken gärningsmannen hållit sig undan eller avsett att hålla sig undan, eller arten av hans tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten, dömes för rymning till fängelse eller disciplinstraff.

För rymning under beredskapstillstånd vare straffet fängelse eller straffarbete i högst två år. Var riket i krig, dömes till straffarbete i högst tio år.

13 §.

Lämnar krigsman, vilken tjänstgör såsom chef för avdelning av krigsmakten eller fullgör vakttjänst eller likartad uppgift, obehörigen sin post eller finnes han hava genom förtäring av starka drycker eller annorledes satt sig ur stånd att fullgöra tjänsten, dömes för övergivande av post till disciplinstraff eller fängelse.

För övergivande av post under beredskapstillstånd vare straffet högst straffarbete i två år. Var riket i krig, dömes till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till disciplinstraff; förövdades brottet under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till straffarbete i högst tio år eller på livstid.

14 §.

Är krigsman under tjänsteutövning så påverkad av starka drycker eller annat berusningsmedel, att hans förmåga att fullgöra tjänsten måste antagas vara nedsatt, dömes för onykterhet i tjänsten till disciplinstraff eller fängelse.

15 §.

Krigsman som, inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten, uppträder berusad så att det framgår av hans åtbörder eller tal, dömes för fylleri till disciplinstraff.

16 §.

Krigsman som, inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten, för oljud eller eljest betar sig på sätt som är ägnat att väcka allmän förargelse, dömes för förargelseväckande beteende till disciplinstraff.

Krigsman som i militär tjänstedräkt deltagar i demonstrationståg, straffes som i första stycket sägs.

17 §.

Missbrukar krigsman, som ej är underkastad ämbetsansvar, genom handling eller underlåtenhet sin ställning till förfång för krigsmakten eller eljest för det allmänna eller för någon enskild, dömes, där ej gärningen är särskilt belagd med straff, för tjänstemissbruk till fängelse eller straffarbete i högst två år. I ringa fall vare straffet disciplinstraff.

18 §.

Åsidosätter krigsman, som ej är underkastad ämbetsansvar, av försummelse, oförstånd eller oskicklighet vad honom åligger enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser, särskilda föreskrifter eller tjänstens beskaffenhet, dömes, där ej gärningen utgör tjänstemissbruk eller eljest är särskilt belagd med straff, för tjänstefel till disciplinstraff. Är felet grovt, vare straffet fängelse.

19 §.

Försök till brott som i 12 § andra stycket sägs så ock förberedelse till brott som avses i 3 § eller 12 § andra stycket eller underlåtenhet att avslöja sådant brott straffes efter ty i 3 kap. stadgas. Såsom förberedelse anses ock stämpling.

För medverkan till gärning varom i 18 § sägs må allenast den som därigenom åsidosatt tjänsteplikt dömas.

20 §.

Om ådömande av disciplinstraff då krigsman begått brott, för vilket sådant straff ej är utsatt, så ock om tillämpning av bötesstraff i stället för disciplinstraff stadgas i särskild lag.

Vad i 25 kap. 7 § är stadgat för det fall att någon på grund av brott som där avses förskyller böter skall äga tillämpning även beträffande den som för sådant brott förskyller disciplinstraff.

Har någon som ej är krigsman gjort sig förfallen till ansvar för medverkan till brott, för vilket disciplinstraff är utsatt, dömes, där han ej förskyllt svårare straff, i stället till böter.

21 §.

Krigsmän äro enligt denna lag de vilka såsom officerare, underofficerare eller manskap äro anställda vid krigsmakten, värnpliktiga samt hemvärnsmän och hemvärnsrekryter, samtliga under den tid de i sådan egenskap äro tjänstgöringsskyldiga. Krigsmän äro ock, i den mån Konungen med hänsyn till behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden så förordnar, de som eljest äro anställda vid krigsmakten eller förbundit sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst, då de i sådan egenskap äro tjänstgöringsskyldiga. Åtnjuter någon ledighet som ej är begränsad till kortare tid än två månader, anses han icke tjänstgöringsskyldig. Närmare bestämmelser om vad som avses med krigsmakten meddelas av Konungen.

De som avses i första stycket skola, förutom under tid då tjänstgöringsskyldighet föreligger, anses såsom krigsmän då de i anslutning till sådan tid vårdas å militärsjukhus, då de äro intagna i militärhåkte samt då de inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten eller eljest offentligen uppträda i militär tjänstedräkt ävensom såvitt angår fullgörandet av dem åliggande anmälningsskyldighet eller annan särskild tjänsteplikt.

Krigsman som har befälsrätt över annan krigsman är dennes förman. Krigsman, över vilken annan krigsman har befälsrätt, är underlydande i förhållande till denne.

22 §.

Av den personal som i 21 § första stycket avses skola officerare, underofficerare och annat befäl av lägst furirs grad samt de som innehava motsvarande tjänsteställning vara underkastade ämbetsansvar, evad de äro tjänstgöringsskyldiga eller icke.

23 §.

Brott, varom annorstädes än i detta kapitel förmäles och varigenom krigsman åsidosatt sin tjänsteplikt, hör, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, under allmänt åtal.

27 KAP.

Särskilda bestämmelser för krig, beredskapstillstånd m. m.

1 §.

Den som, då riket är i krig, hindrar, missleder eller förråder rikets krigsmakt eller del därav, förleder därtill hörande krigsfolk till modlöshet eller myteri, fördärvar eller förråder försvarsverk eller ock fabrik, bro, fartyg eller annat som har avsevärd betydelse för försvaret, genom osann framställning sprider sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras, begår annan dylik förrädisk gärning som är till avsevärt men för försvaret eller för motståndssamhet inom ockuperad del av riket eller ock till avsevärt men för riket åt främmande makt anskaffar krigsfolk, tjänstbarheter, förnödenheter eller understöd eller eljest gör tjänst åt sådan makt, dömes för krigsförräderi till straffarbete på livstid; kom av brottet endast ringa fara för rikets säkerhet, skall till straffarbete från och med fyra till och med tio år dömas.

Samma lag vare, där svensk medborgare, då riket är i krig, eljest bär vapen mot riket eller annorledes gör tjänst åt fienden i verksamhet eller uppgift av avsevärd betydelse för fiendens krigsföring.

Lämnar någon, då riket är i krig, i annat fall än i andra stycket avses fienden bistånd på sätt i första stycket sägs men i mindre mån, dömes till straffarbete i högst sex år eller fängelse. Bestod gärningen i anskaffande av tjänstbarheter eller förnödenheter eller annan tjänst åt fienden inom område, som var ockuperat av denne, och kunde gärningen särskilt med hänsyn till befolkningens behov eller gärningsmannens försörjning ej anses otillbörlig, skall ej till straff dömas.

2 §.

Förövas gärning som i 1 § första eller andra stycket sägs av oaktsamhet, straffes med fängelse eller, om brottet är grovt, med straffarbete i högst fyra år. Begår någon av oaktsamhet gärning som avses i 1 § tredje stycket och föreligger ej fall varom i andra punkten av samma stycke sägs, dömes högst till straffarbete i två år.

3 §.

Krigsman som, då riket är i krig, går över till fienden eller eljest frivilligt överlämnar sig åt denne, dömes för överlöpande till fienden till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år.

4 §.

Krigsman som, då riket är i krig, obehörigen avsänder meddelande till eller eljest träder i förbindelse med någon, som tillhör fiendens krigsmakt eller vistas på fiendens område, dömes för samröre med fienden högst till straffarbete i två år.

5 §.

Därest, då riket är i krig, krigsman under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara råder krigsmän att giva sig

åt fienden eller annorledes i krigsmäns närvaro obehörigen företager något som är ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, dömes för undergrävande av stridsviljan till straffarbete på livstid eller från och med fyra till och med tio år. Var faran ringa, vare straffet straffarbete i högst sex år eller fängelse.

6 §.

Krigsman som, då riket är i krig, bland krigsmän sprider falskt rykte eller annat osant påstående, ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, dömes för försvarsskadlig ryktesspridning högst till straffarbete i två år.

7 §.

Hålla krigsmän, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, obehörigen sammankomst rörande ämne genom vars avhandlande lydnadsbrott eller rymning lätt kan föranledas eller fruktan eller misströstan kan utbredas hos krigsmännen, dömes deltagare för olovlig sammankomst högst till straffarbete i två år. Den som deltagit på tillskyndan eller med tillstånd av förman, vare fri från straff.

8 §.

Underlåter krigsman, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, uppsåtligen eller av försummelse att i vad på honom ankommer sätta försvarsanstalt i stridsberedskap, bringa avdelning i stridbart skick, anskaffa förnödenheter eller eljest förbereda krigsföretag, dömes för bristfällig krigsförberedelse till straffarbete i högst sex år eller fängelse.

Är uppsåtligen begånget brott som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller eljest att anse som grovt, vare straffet straffarbete från och med fyra till och med tio år eller på livstid.

9 §.

Därest, då riket är i krig, krigsman vilken tjänstgör såsom chef för avdelning av krigsmakten, utan att tillgängliga medel och utvägar till försvar utnyttjats, föreskrivna förstörelseåtgärder vidtagits eller särskilt anbefallt motstånd utförts, till fienden överlämnar stridsställning, krigsmateriel eller annat som har avsevärd betydelse för krigföringen eller giver sig och sin avdelning åt fienden, dömes för dagtingan till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år.

10 §.

Underlåter krigsman, då riket är i krig, uppsåtligen eller av försummelse under eller i anslutning till strid att till det yttersta uppfylla sin plikt att främja krigföringen, dömes för stridsförsumlighet till straffarbete i högst sex år eller fängelse.

Är uppsåtligen begånget brott som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller att gärningsmannen innehade ansvarsfull ställning eller ock eljest att anse som grovt, vare straffet straffarbete från och med fyra till och med tio år eller på livstid.

11 §.

Den som, då riket är i krig, vid krigföringen använder stridsmedel som Konungen förbjudit eller missbrukar tecken, som avser att lämna skydd åt sårade eller sjuka, eller ock eljest vid krigföringen, mot befolkningen å ockuperat område eller i fråga om behandlingen av krigsfångar förfar på sätt som

står i strid mot föreskrifter vilka Konungen på grund av avtal med främmande makt meddelat eller mot allmänt erkända folkrättsliga grundsatser, dömes för folkrättsbrott högst till straffarbete i fyra år.

Är brottet grovt, vare straffet straffarbete från och med två till och med tio år eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det föröfvats genom ett stort antal skilda handlingar eller om därigenom eljest många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit.

Å den som tillhör fiendens krigsmakt skall vad här stadgas ej äga tillämpning med mindre gärningen står i strid mot ömsesidigt gällande avtal eller allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

12 §.

Försök eller förberedelse till brott som i 1 eller 3 § sägs så ock underlåtenhet att avslöja sådant brott straffes efter ty i 3 kap. stadgas; dock må för försök dömas till straffarbete på livstid, där sådant straff kunnat följa på det fullbordade brottet. Såsom förberedelse anses ock stämpling.

Där någon, som bort inse att brott mot 1 eller 3 § är å färde, underlåter att avslöja vad som är honom kunnigt, när det kan ske utan fara för honom själv eller någon av hans närmaste, straffes högst med straffarbete i två år.

13 §.

Har, då riket är i krig, straffbar gärning föröfvats av någon som därvid icke saknat anledning antaga att densamma enligt krigsbruk var tillåten, må straffet efter omständigheterna nedsättas under vad eljest bort följa å gärningen. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, vare han fri från straff.

14 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 26 kap. 21 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten, i den mån ej Konungen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten, är skyldig att delta i rikets försvar ävensom å den som har att fullgöra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet och därvid enligt Konungens förordnande tillhör krigsmakten.

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av krigsmakten, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

Beträffande krigsfånge samt utländsk man som här i riket internerats vid krig mellan främmande makter, under vilket riket är neutralt, skall i tillämpliga delar gälla vad för krigsman är stadgat, med iakttagande av vad som bestämts i ömsesidigt gällande avtal med främmande makt eller följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

15 §.

Därest, då riket är i krig, gärning som avses i 26 kap. eller i detta kapitel förövas mot stat, vilken är förbunden med riket, mot sådan stats krigsmakt eller mot någon som tillhör denna, skall vad som är stadgat om enahanda gärning mot riket, dess krigsmakt eller krigsman äga motsvarande tillämpning.

16 §.

Beredskapstillstånd föreligger sedan Konungen meddelat förordnande om värnpliktigas inkallande till tjänstgöring för rikets försvar eller säkerhet och varar intill dess enligt Konungens förordnande sådana inkallelser icke vidare skola äga rum.

I den mån det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, äger Konungen förordna, att vad i 8 och 26 kap. samt ovan i detta kapitel stadgas för det fall att riket är i krig jämväl skall i tillämpliga delar gälla beträffande brott som förövas under annan tid.

17 §.

Om tillämpning av dödsstraff i vissa fall då riket är i krig stadgas i särskild lag.

Förslag
till
Lag
om disciplinstraff för krigsmän.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Disciplinstraff för krigsmän äro arrest och disciplinbot.

2 §.

Disciplinstraff ådömes, utom för brott mot bestämmelse vari sådant straff är utsatt, jämväl i stället för böter såsom straff för brott av krigsman mot 25—27 kap. strafflagen samt för annat av krigsman förövat brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål.

Där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, dömes dock i stället till böter, om ej särskilda skäl föranleda till annat. Böter må ock eljest ådömas, om med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff finnes vara lämpligare än disciplinstraff. I fall då disciplinstraff är utsatt ådömas böterna i dagsböter; såvitt fråga är om brott mot 26 kap. 15 eller 16 § ådömas dock böterna, utan hinder av vad i lag eljest finnes stadgat, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

3 §.

I fråga om annat än i 2 § avsett, av krigsman begånget brott av beskaffenhet att mål därom skall handläggas såsom militärt mål må i stället för böter ådömas disciplinstraff, därest sådant straff finnes lämpligare med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art.

4 §.

Arrest ådömes i minst tre och högst trettio dagar, varje dag räknad till tjugufyra timmar.

Straffet verkställs i militärhäkte. Arrestant deltagar i tjänstgöring i den mån strafftiden överstiger tio dagar. I övrigt verkställs arrest utan tjänstgöring, där ej i straffbeslutet på grund av tjänstens krav eller eljest föreliggande särskilda skäl annorlunda förordnats. Finnes arrest utan tjänstgöring medföra fara för arrestantens hälsa, skall han under hela strafftiden eller vad därav återstår deltaga i tjänstgöring.

Under strafftiden skall den som åtnjuter avlöning från krigsmakten vidkännas löneavdrag med belopp, som är angivet i gällande avlöningsföreskrifter.

5 §.

Den som undergår arrest må ej åtnjuta annan kost eller bekvämlighet än som bestås vid häktet. Arrestant som ej deltagar i tjänstgöring skall beredas tillfälle att dagligen vistas utomhus minst en timme samt må i häktet

utföra lämpligt arbete som anvisas honom. Arrestant äger rätt till läsning och brevskrivning i den utsträckning Konungen bestämmer. Han äger mot-
taga besök endast då det i särskilt fall medgives.

Avbrott i eller uppskov med verkställigheten av arrest må äga rum i den mån det finnes nödvändigt med hänsyn till tjänsten eller den arresterades hälsa eller då synnerliga skäl därtill eljest föreligga.

6 §.

Disciplinbot ådömes för minst en och högst tjugu dagar. Straffet utgöres av löneavdrag, vilket bestämmes för dag till belopp som i 4 § sägs. Är löneavdrag ej tillämpligt, skall den brottslige förpliktas att för varje dag gälda ett belopp i penningar, vilket fastställles efter ty prövas skäligt med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning.

Verkställighet av löneavdrag må fördelas på flera avlöningstillfällen.

Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp gäldas. Sådant belopp ävensom disciplinbot som ådömes i penningar tillfaller kronan. Förvandling av oguldet belopp till frihetsstraff skall ej äga rum. I övrigt skall i nu avsedda fall rörande verkställigheten gälla vad som är stadgat beträffande bötesstraff.

7 §.

Disciplinstraff såsom gemensamt straff för flera brott ådömes med tillämpning av de högsta och lägsta mått som angivas i 4 och 6 §§.

8 §.

Såsom gemensamt straff för brott som finnes förskylla disciplinstraff och brott som finnes förskylla böter skall, där ej straffet bestämmes i svårare straffart, bötesstraff eller, om särskilda skäl äro därtill, disciplinstraff ådömas. Högsta och lägsta gemensamma straff i allmän straffart, då disciplinstraff är utsatt för något av flera sammanträffande brott, beräknas såsom om bötesstraff, som i 2 § sägs, vore utsatt i stället för disciplinstraffet.

För brott som finnes förskylla disciplinstraff må, då flera brott sammanträffa, disciplinstraffet ådömas jämte straff i allmän straffart för övriga brott, om särskilda skäl föranleda därtill.

Har någon för skilda brott förskyllt avsättning eller suspension och disciplinstraff, varde straffen ådömda jämte varandra; dock må ej jämlikt 25 kap. 1—4 §§ strafflagen dömas till disciplinstraff, där den brottslige för annat brott förskyllt avsättning eller suspension och sådant straff prövas vara tillfyllest.

9 §.

Förekomma på en gång till verkställighet flera domar eller beslut varigenom någon blivit fälld till särskilda arreststraff, sammanläggas straffen med varandra. Sammanlagda strafftiden må icke överstiga fyrtio dagar.

Skola på en gång verkställas dels dom eller beslut varigenom någon fällts till arrest, dels ock dom eller beslut varigenom han dömts till fängelse, vare sig det omedelbart ådömts eller utgör förvandlingsstraff för böter, eller till straffarbete på viss tid, skall arreststraffet övergå till sådant frihetsstraff. Därvid skall varje dags arrest anses svara mot en dags fängelse.

10 §.

Dom eller beslut varigenom disciplinstraff ålagts skall befordras till verkställighet, där den dömde tjänstgör vid viss avdelning, av befattningshava-

re som har bestraffningsrätt i disciplinmål vid avdelningen och eljest av bestraffningsberättigad befattningshavare som med hänsyn till den dömdes vistelseort är närmast därtill.

Om sammanläggning av arreststraff förordnar den som har att befordra straffbesluten till verkställighet. Förordnande om sammanläggning av arrest med fängelse eller straffarbete meddelas av fängvårdsstyrelsen.

11 §.

Har arrest ålagts någon och varder han i målet slutligen dömd till arrest på längre tid eller till fängelse eller straffarbete på viss tid, skall från detta straff avräknas vad han utstått av förstnämnda straff, därvid varje dags arrest anses svara mot en dags fängelse eller straffarbete. Dömes han till arrest på kortare tid, skall vad enligt 4 § innehållits för överskjutande tid utbetalas. Dömes han till disciplinbot, böter eller suspension, skall enligt 4 § innehållet belopp avräknas å vad han enligt det nya straffbeslutet har att vidkännas eller, i den mån det ej kan ske, utbetalas; och skall i övrigt det andra straffet anses verkställt genom utstående av arreststraffet i den mån domstolen funnit skäligt så förordna. Dömes han annorlunda än förut är sagt eller befrias han från ansvar i målet, skall enligt 4 § innehållet belopp utbetalas.

Därest dom eller beslut, varigenom disciplinbot ålagts någon, ändrats efter det straffet helt eller delvis verkställts, skall enligt 6 § innehållet eller erlagt belopp utbetalas i den mån det ej, om han dömes till disciplinbot eller böter, kan avräknas å vad han enligt det nya straffbeslutet har att vidkännas.

12 §.

Dom eller beslut varigenom disciplinstraff ålagts skall ej tillräknas någon till sådan förhöjning av straff för återfall i brott, varom i 4 kap. 14 § strafflagen förmåles.

13 §.

Ådömt arreststraff vare förfallet, där verkställighet ej börjat innan tre år förflutit från det straffbeslutet vann laga kraft.

Disciplinbot bortfaller i den mån straffet ej verkställts inom tid som nyss nämnts.

14 §.

För mindre förseelser av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål må, i stället för disciplinär bestraffning, såsom tillrättavisning användas

varning;

åläggande för visst antal gånger, högst fyra, eller för viss bestämd tid, högst sju dagar, att utom vanlig ordning utföra handräkningsarbete eller annan särskild uppgift (extratjänst);

förbud att under viss bestämd tid, högst sju dagar, på fritid vistas utom kasernområde, läger eller däremot svarande område eller åt viss avdelning upplåten del därav eller, såvitt avser den som icke är sålunda förlagd, utom bostaden (utgångsförbud);

förbud, ombord å fartyg, att under viss bestämd tid, högst sju dagar, eller för visst antal särskilda dagar, högst fyra, på fritid lämna fartyget (landgångsförbud).

Ej må för samma förseelse eller eljest på en gång åläggas mer än ett slag av tillrättavisning, ej heller extratjänst så användas att genom överansträngning eller av annan orsak uppkommer men för den felandes hälsa eller tjänstbarhet.

15 §.

I fråga om användandet i visst fall av arrest, disciplinbot eller tillrättavisning skall särskilt beaktas om den felande i övrigt i tjänsten förhållit sig väl eller om han är under aderton år.

16 §.

Närmare föreskrifter rörande verkställighet av disciplinstraff och tillrättavisning meddelas av Konungen.

F ö r s l a g
till
L a g
om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig.

Häriigenom förordnas som följer.

1 §.

Den som, då riket är i krig, gör sig skyldig till uppror eller försök därtill eller begår brott, varom förmäles i 8, 26 eller 27 kap. strafflagen, må, därest straffarbete på livstid kan följa å brottet, dömas till dödsstraff.

Har riket kommit i krig och har någon genom gärning som i första stycket sägs väsentligen bidragit till framkallande av kriget eller genom sådan gärning, begången då uppenbar fara för kriget hotade, åstadkommit väsentligt men för rikets försvar eller väsentligen underlättat fiendens krigsföring, vare lag som i första stycket stadgas.

2 §.

Dömes någon av underrätt till dödsstraff, skall målet, i vad det rör honom, underställas hovrättens prövning; och skall därvid underrätten giva tillkänna vad part har att iakttaga, där han vill yttra sig i hovrätten.

När dom i nu nämnt mål meddelats, skall akten i målet av underrätten utan dröjsmål insändas till hovrätten. Part äger att inom tre veckor från den dag, då domen gavs eller, om domen skall delgivas parten, då han fick del av densamma, till hovrätten eller underrätten eller, i fråga om krigsman, till hovrätten, underrätten eller bestraffningsberättigad befattningshavare vid krigsmakten inkomma med de påminnelser han aktar nödiga; och skola till underrätten eller nyssnämnd befattningshavare inkomna påminnelser utan dröjsmål insändas till hovrätten. I hovrätten skall huvudförhandling äga rum inom två veckor efter utgången av den tid, inom vilken den dömda haft att inkomma med påminnelser, såvitt ej längre uppskov är nödvändigt till följd av åtgärd, som i 51 kap. 11 § rättegångsbalcken omförmäles, eller av annan anledning.

Vid huvudförhandling i överrätt i mål, däri någon dömts till dödsstraff eller anledning förekommer till ådömande av sådant straff, skall den misstänkte infinna sig personligen.

3 §.

Dödsstraff må icke verkställas utan att Konungen meddelat tillstånd därtill. Meddelas icke tillstånd till verkställighet av dödsstraff, skall den dömda i stället undergå straffarbete på livstid.

4 §.

Dömes någon, som är underkastad ämbetsansvar, till dödsstraff, skall han däriigenom anses avsatt. I övrigt förfaller straff som någon, vilken blivit dömd till dödsstraff, tillika förskyllt.

5 §.

Närmare bestämmelser rörande verkställighet av dödsstraff meddelas av Konungen.

Förslag

till

Lag

angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den nu antagna lagen om ändring i strafflagen skall jämte lagen om disciplinstraff för krigsmän och lagen om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig ävensom vad här nedan stadgas lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1949.

2 §.

Genom de nya lagarna upphävas strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 (nr 324) med undantag av 184—204, 206 och 207 §§, 208 § andra stycket samt 209 och 209 a §§; lagen den 16 juni 1906 (nr 42 s. 3) om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster;

1 § lagen den 11 mars 1927 (nr 50) med vissa till strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes anslutna bestämmelser angående flygvapnet;

8 § lagen den 26 mars 1943 (nr 121) om vapenfria värnpliktiga;

lagen den 26 mars 1943 (nr 126) om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning eller i reglementen, instruktioner eller andra särskilda föreskrifter stridande mot bestämmelserna i de nya lagarna.

3 §.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum som enligt 2 § upphävts, skall hänvisningen anses avse bestämmelse som trätt i dess ställe.

4 §.

I stället för vad 33 § strafflagen för krigsmakten innehållit med avseende å befrielse från skadeståndsskyldighet stadgas följande.

Har krigsman, som under utövande av befäl å krigsmaktens fartyg är ansvarig för dess säkerhet, vid fartygets manövrering eller navigering begått förseelse, för vilken han ej finnes förskylla svårare straff än disciplinstraff eller böter, vare han icke skyldig att gälta skada eller kostnad, som genom förseelsen tillskyndats kronan eller annan.

5 §.

I stället för vad i 72 § strafflagen för krigsmakten varit stadgat skall gälla följande.

Där krigsman, medan förordnande om indragning av skrift jämlikt § 4 mom. 12 eller 13 tryckfrihetsförordningen eller lagen angående indragning av vissa skrifter är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, straffes med disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

6 §.

Vad i lagen om disciplinstraff för krigsmän stadgas skall, med undantag för fall som avses i 7 § här nedan, äga tillämpning jämväl då fråga är om brott som i övrigt bedömes enligt äldre lag. Därest på grund härav bötesstraff användes i fall då disciplinstraff är utsatt, ådömas böterna i dagsböter; såvitt fråga är om brott mot 96 eller 96 a § strafflagen för krigsmakten ådömas dock böterna, utan hinder av vad i lag eljest finnes stadgat, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

7 §.

Har, innan lagen om disciplinstraff för krigsmän trätt i kraft, disciplinstraff ålagts av befälhavare eller domstol, skola äldre bestämmelser om sådant straff äga tillämpning även då högre rätt efter nya lagens ikraftträdande dömer till ansvar i målet.

Med avseende å verkställighet efter nya lagens ikraftträdande av disciplinstraff eller tillrättavisning som ålagts enligt äldre lag skola dittills gällande bestämmelser äga tillämpning, dock gälle dels att sträng arrest, skärpt arrest eller vad av sådant straff återstår att verkställa skall övergå till vaktarrest, därvid föreskrifterna i äldre lag om jämförelse mellan olika slag av arreststraff och om längsta tid för vaktarrest iakttagas, dels ock att bestämmelserna i 5 § nya lagen skola tillämpas i fråga om vaktarrest.

Förekomma till verkställighet på en gång dels beslut varigenom ålagts disciplinstraff enligt äldre lag, dels ock dom eller beslut varigenom ålagts arrest enligt nya lagen, skola straffen sammanläggas till ett arreststraff av sistnämnda slag. Därvid tillämpas föreskrifterna i äldre lag om jämförelse mellan olika slag av arreststraff samt iakttages tillika att en dags vaktarrest enligt äldre lag anses svara mot en dags arrest enligt nya lagen och att sammanlagda strafftiden ej må överstiga fyrtio dagar.

Förslag

till

Lag

om ändring i lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av förbrytare.

Härigenom förordnas, *dels* att 6 § lagen den 4 juni 1913 angående utlämning av förbrytare skall upphöra att gälla, *dels ock* att 4 och 11 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

4 §.

Utlämning må — — — än fängelse.
För gärning, varom i 10 kap. strafflagen förmåles, må ej utlämning medgivas, där ej gärningen, bedömd enligt strafflagen i övrigt, skulle vara att anse såsom brott, varför utlämning jämlikt bestämmelserna i denna § må ske.

4 §.

Utlämning må — — — än fängelse.
För gärning, varom förmåles i 10 kap. strafflagen eller sådan bestämmelse i 26 eller 27 kap. samma lag som avser brott av krigsman, må ej utlämning medgivas, där ej gärningen, bedömd enligt strafflagen i övrigt eller sjölagen, skulle vara att anse såsom brott, varför utlämning jämlikt bestämmelserna i denna § må ske.

6 §.

Där framställning om utlämning avser gärning, som enligt svensk rätt skulle vara att anse såsom brott mot strafflagen för krigsmakten, må utlämning ske, så vitt gärningen är av den beskaffenhet att om den förövats av någon, som icke är underkastad samma lag, utlämning, enligt vad i 4 § är stadgat, därför kunnat äga rum.

11 §.

Vid beviljande — — — sådan beskaffenhet.

Då utlämning medgives i fall, varom i 4 § andra stycket eller 6 § sägs, varde dessutom sådana betingelser satta, att den utlämnade icke må kunna straffas för den gärning,

11 §.

Vid beviljande — — — sådan beskaffenhet.

Då utlämning medgives i fall, varom i 4 § andra stycket sägs, varde dessutom sådana betingelser satta, att den utlämnade icke må kunna straffas för den gärning, varom

(Gällande lydelse.)

varom fråga är, i vidare mån än den varit av beskaffenhet att föranleda utlämning. Beviljas utlämning jämlikt 7 § för gärning, vilken övervägande äger karaktären av ett icke politiskt brott, skall den betingelse göras, att den utlämnade icke må för gärningen straffas såsom för politiskt brott.

(Föreslagen lydelse.)

fråga är, i vidare mån än den varit av beskaffenhet att föranleda utlämning. Beviljas utlämning jämlikt 7 § för gärning, vilken övervägande äger karaktären av ett icke politiskt brott, skall den betingelse göras, att den utlämnade icke må för gärningen straffas såsom för politiskt brott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 (nr 314)
om villkorlig dom.

Härigenom förordnas, att 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse.)

1 §.

Övertygas någon — — — straffets
ådömande.

Finnes förordnande — — — i
domen.

Villkorlig dom som här sägs må ej
meddelas, där det av hänsyn till den
allmänna laglydnaden är påkallat,
att den brottslige undergår straff.

26 §.

Villkorlig dom enligt denna lag
må ej meddelas i fråga om brott mot
tryckfrihetsförordningen eller brott,
för vilket straff är utsatt i straffla-
gen för krigsmakten; dock må vill-
korlig dom beviljas beträffande brott
mot 8 kap. sistnämnda lag, där den
tilltalade förskyller fängelse eller
straffarbete. Ej heller må villkorlig
dom brukas i fråga om förlust av
ämbete, tjänst eller annan allmän be-
fattning eller i fråga om påföljd, som
avses i 2 kap. 20 § strafflagen, eller
liknande påföljd, som finnes stadgad
i annan lag eller författning.

(Föreslagen lydelse.)

1 §.

Övertygas någon — — — straffets
ådömande.

Finnes förordnande — — — i
domen.

Villkorlig dom som här sägs må ej
meddelas, där det av hänsyn till den
allmänna laglydnaden är påkallat,
att den brottslige undergår straff. Ej
heller må i fråga om brott av krigs-
man villkorlig dom brukas med
mindre det finnes kunna ske utan fa-
ra för krigslydnaden och ordningen
inom krigsmakten.

26 §.

Villkorlig dom enligt denna lag
må ej meddelas i fråga om brott mot
tryckfrihetsförordningen. Ej heller
må villkorlig dom brukas i fråga om
avsättning, suspension eller discip-
linstraff eller i fråga om särskild
påföljd för brott, som finnes stadgad
i lag eller författning.

*Denna lag träder i kraft den 1 ja-
nuari 1949 men skall ej äga tillämp-
ning i mål som blivit av första dom-
stol avdömt före ikraftträdandet.*

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 2 § första stycket lagen den 22 juni 1939
(nr 315) om särskild förundersökning i brottmål.**

Härigenom förordnas, att 2 § första stycket lagen den 22 juni 1939 om särskild förundersökning i brottmål skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse.)

2 §.

Har någon som ej fyllt tjuguet år häktats för brott, skall särskild förundersökning äga rum, där ej anledning är att antaga, att utredning som i 1 § sägs, kommer att därförutan vara för domstolen tillgänglig. Vad nu sagts gälle ock, då någon som fyllt tjuguet år häktats, såframt ej laga hinder mot villkorlig dom föreligger eller sådant fall är för handen som avses i 3 § lagen om villkorlig dom.

(Föreslagen lydelse.)

2 §.

Har någon som ej fyllt tjuguet år häktats för brott, skall särskild förundersökning äga rum, där ej anledning är att antaga, att utredning som i 1 § sägs kommer att därförutan vara för domstolen tillgänglig. Vad nu sagts gälle ock, då någon som fyllt tjuguet år häktats, såframt ej laga hinder mot villkorlig dom föreligger eller sådant fall är för handen som avses i 3 § lagen om villkorlig dom *eller fråga är om brott av krigsman mot 25—27 kap. strafflagen.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 13 april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl. skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse.)

3 §.

Vad ovan stadgats äge motsvarande tillämpning, bestämmelserna i 1 § beträffande den som utan att domen mot honom vunnit laga kraft varit intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse och bestämmelserna i 2 § beträffande den som på grund av lagakraftätagande dom varit intagen i sådan anstalt eller som varit underkastad förvaring eller internering.

(Föreslagen lydelse.)

3 §.

Vad ovan stadgats äge motsvarande tillämpning, bestämmelserna i 1 § beträffande den som utan att domen mot honom vunnit laga kraft varit intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse *eller avtjänat arrest* och bestämmelserna i 2 § beträffande den som på grund av lagakraftätagande dom varit intagen i sådan anstalt *eller avtjänat arrest* eller som varit underkastad förvaring eller internering.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949 men skall ej äga tillämpning i fråga om den som frigivits före nya lagens ikraftträdande.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945
(nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.

Härigenom förordnas, att 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m. skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse.)

8 §.

Nöjdförklaring av häktad avgives i vittnes närvaro inför styresmannen vid den fångvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte där han förvaras eller, om han hålles i militärhäkte, inför den *befälhavare* som har uppsikt över häktet. Är den som sålunda äger mottaga nöjdförklaring ej tillstades, må förklaringen avgivas inför den som är i hans ställe. Ej må förklaringen gälla utan att domen eller rättens eller domarens bevis om målets utgång, såvitt den dömda rör, finnes att tillgå för den som mottager förklaringen samt den dömda haft betänketid till andra dagen efter den då domen vid rätten avkunnades för honom eller blev honom annorledes delgiven. Tillfälle skall såvitt möjligt beredas den dömda att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Myndighet som — — — sådan förklaring.

10 §.

Den som icke är häktad eller intagen i fångvårdsanstalt må, med avlämnande av domen eller sådant bevis som sägs i 8 §, avgiva nöjdförklaring, *om domen skall av militär befälhavare befordras till verkställighet, i vittnes närvaro inför denne och*

(Föreslagen lydelse.)

8 §.

Nöjdförklaring av häktad avgives i vittnes närvaro inför styresmannen vid den fångvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte där han förvaras eller, om han hålles i militärhäkte, inför den *befattningshavare* som har uppsikt över häktet. Är den som sålunda äger mottaga nöjdförklaring ej tillstades, må förklaringen avgivas inför den som är i hans ställe. Ej må förklaringen gälla utan att domen eller rättens eller domens bevis om målets utgång, såvitt den dömda rör, finnes att tillgå för den som mottager förklaringen samt den dömda haft betänketid till andra dagen efter den då domen vid rätten avkunnades för honom eller blev honom annorledes delgiven. Tillfälle skall såvitt möjligt beredas den dömda att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Myndighet som — — — sådan förklaring.

10 §.

Den som icke är häktad eller intagen i fångvårdsanstalt må, med avlämnande av domen eller sådant bevis som sägs i 8 §, avgiva nöjdförklaring inför länsstyrelse eller i vittnes närvaro inför styresman vid fångvårdsanstalt eller den som är i

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

eljest inför länsstyrelse eller i vittnes närvaro inför styresman vid fångvårdsanstalt eller den som är i hans ställe, landsfogde, polismästare eller annan polischef.

hans ställe, landsfogde, polismästare eller annan polischef. *Den som fullgör militärtjänstgöring må ock avgiva förklaringen i vittnes närvaro inför befattningshavare vid krigsmakten, som över honom har bestraffningsrätt i disciplinmål.*

13 §.

Är den, som skall undergå straff eller skyddsåtgärd som avses i denna lag, häktad i målet, när domen, såvitt angår honom ådömt ansvar, må verkställas, skall styresmannen vid den fångvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte där han förvaras omedelbart befordra domen till verkställighet. Den som hålles häktad annorstädes än i fångvårdsanstalt skall enligt bestämmelser som meddelas av fångvårdsstyrelsen förpassas till lämplig fångvårdsanstalt. Om överflyttning från en fångvårdsanstalt till annan stadgas i 26 §.

Är den — — — till verkställighet. För vissa fall är om befordran till verkställighet särskilt stadgat i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

13 §.

Är den, som skall undergå straff eller skyddsåtgärd som avses i denna lag, häktad i målet, när domen, såvitt angår honom ådömt ansvar, må verkställas, skall styresmannen vid den fångvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte där han förvaras eller, om han hålles i militärhäkte, den befattningshavare som har uppsikt över häktet omedelbart befordra domen till verkställighet. Den som hålles häktad annorstädes än i fångvårdsanstalt skall enligt bestämmelser som meddelas av fångvårdsstyrelsen förpassas till lämplig fångvårdsanstalt. Om överflyttning från en fångvårdsanstalt till annan stadgas i 26 §.

Är den — — — till verkställighet. *Beträffande häktad som hålles i militärhäkte samt den som avgivit nöjdförklaring inför befattningshavare vid krigsmakten ankomme det på länsstyrelsen eller polischefen i orten att, efter anmälan av vederbörande befattningshavare, låta verkställa förpassning eller meddela föreläggande som i denna paragraf avses.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1943 (nr 881)
om polisens ställning under krig.**

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)***2 §.****2 §.**

Polisman, som — — — krig krigsmakten.

Polisman, som — — — krig krigsmakten.

Vad i strafflagen för krigsmakten är stadgat om hemvärnspersonal skall äga motsvarande tillämpning på polisman som avses i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 2 juni 1916 (nr 180) om skyddskoppypmpning.

Härigenom förordnas, att 22 § lagen den 2 juni 1916 om skyddskoppypmpning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Gällande lydelse.)***22 §.**

Underlåter någon att fullgöra ympningsplikt, som på grund av 4 § ålagts, eller att till undergående av sålunda ålagd ympning befordra annan, för vars befordrande till ympning han enligt 10 § ansvarar,

eller underlåter ympningspliktig, som i 3 § a), b) eller d) omförmäles, att fullgöra sin ympningsplikt,

straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

Lag samma — — — där omförmäles.

Ej må straff enligt denna § tillämpas, där förseelsen enligt allmänna strafflagen bör beläggas med strängare straff.

Att den, som är i tjänstgöring vid mobiliserad avdelning av krigsmakten eller eljest inkallats till tjänstgöring för rikets försvar, för underlåtenhet att fullgöra honom åliggande ympningsplikt är underkastad straff efter strafflagen för krigsmakten, där om är i nämnda lag stadgat.

*(Föreslagen lydelse.)***22 §.**

Underlåter någon att fullgöra ympningsplikt, som på grund av 4 § ålagts, eller att till undergående av sålunda ålagd ympning befordra annan, för vars befordrande till ympning han enligt 10 § ansvarar,

eller underlåter ympningspliktig, som i 3 § a), b), c) eller d) omförmäles, att fullgöra sin ympningsplikt,

straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

Lag samma — — — där omförmäles.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 18 juli 1942 (nr 723) om skyddsympning inom försvarsväsendet.

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 18 juli 1942 om skyddsympning inom försvarsväsendet skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse.)

4 §.

Den som underlåter att fullgöra ympningsplikt enligt denna lag *skall, där han lyder under strafflagen för krigsmakten, straffas efter sistnämnda lag men eljest* med böter från och med fem till och med femtio kronor; och äge domstolen att vid vite förelägga *den som ådömes böter* att fullgöra sin ympningsplikt.

Böter och viten tillfalla kronan.

(Föreslagen lydelse.)

4 §.

Den som underlåter att fullgöra ympningsplikt enligt denna lag, *straffes* med böter från och med fem till och med femtio kronor; och äge domstolen att vid vite förelägga *honom* att fullgöra sin ympningsplikt.

Böter och viten tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 oktober 1947.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändrad strafflagstiftning för krigsmakten*.

Föredraganden anför följande.

Sedan särskilda sakkunniga den 30 september 1935 avgivit utlåtande rörande riktlinjer för en revision av strafflagen för krigsmakten, tillkallades med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 maj 1936 sakkunnig att verkställa fortsatt utredning och avgiva förslag angående revision av nämnda lag, men förordnades den 23 december 1939 att utredningsarbetet skulle vila tills vidare. Den 30 oktober 1941 förordnade dåvarande chefen för justitiedepartementet att utredningen skulle återupptagas samt tillkallade såsom sakkunnig för verkställande av utredningen tillförordnade lagbyråchefen, numera militieombudsmannen Nils Regner. I enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 december 1943 utsåg departementschefen ledamoten av riksdagens andra kammare, advokaten L. E. B. Gezelius, ombudsmannen B. Lundström, kommandörkaptenen av 1. graden S. C. G. Montelius, direktören, numera statssekreteraren F. Thunborg, krigsdomaren, professorn F. Wetter, vice krigsdomaren, rådmannen E. A. Wilhelmsson och översten S. E. Öberg att deltaga i överläggningar med utredningsmannen angående berörda lagrevision. Sedan Öberg den 29 maj 1945 på egen begäran entledigats från nämnda uppdrag, utsågs samma dag i hans ställe översten G. F. Brinck. Den 7 juli 1944 förordnade Kungl. Maj:t hovrättsrådet Hugo Henkow att biträda Regner vid ifrågavarande utredningsarbete.

Utredningen har den 16 november 1946 avgivit betänkande med förslag till strafflagstiftning för krigsmakten (SOU 1946: 83). Sedan yttranden inhämtats över förslaget och detta varit föremål för överarbetning inom justitiedepartementet, anhåller jag nu att få anmäla detsamma samt i anslutning därtill lämna följande redogörelse.

Inledning.

Gällande strafflag för krigsmakten (SLK) utfärdades den 23 oktober 1914. Den utgör ett ganska vidlyftigt lagverk, omfattande fyra olika delar med ursprungligen sammanlagt 210 paragrafer; en av delarna innehåller dock regler om militära befälhavares handläggning av disciplinmål och faller därför väsentligen utom förevarande lagstiftningsfråga.

Bestämmelserna i SLK äro tillämpliga i olika utsträckning å krigsmän, de som utan att vara krigsmän lyda under lagen samt de som eljest äro underkastade straff efter lagen. Till krigsmän hänföras aktiva officerare och underofficerare samt manskap med fast anställning. De som tillhöra reserverna, värnpliktiga samt hemvärnsmän och andra frivilliga äro även krigsmän men i princip endast under den tid de äro i tjänstgöring vid krigsmakten. Å krigsmännen äger flertalet av SLK:s straffbestämmelser tillämpning. De som utan att vara krigsmän lyda under lagen utgöras främst av den s. k. civilmilitära personalen: läkare, veterinärer, ingenjörer och andra tekniker, förrådstjänstemän m. fl. I den mån personalen tillhör reserverna är dock även i detta fall SLK:s tillämplighet inskränkt till tid då tjänstgöring äger rum. När avdelning av krigsmakten är mobiliserad, räknas alla där tjänstgöringsskyldiga, som ej äro krigsmän, till ifrågavarande kategori. Detsamma är förhållandet med andra personer som åtfölja mobiliserad avdelning. Av straffbestämmelserna i SLK gäller endast ett mindre antal för dem som utan att vara krigsmän lyda under lagen. Detta innebär i stort sett att dessa personer ha ett lindrigare straffrättsligt ansvar än krigsmännen. De som eljest äro underkastade straff efter lagen utgöras av personer som under vissa omständigheter kunna dömas enligt särskilt angivna straffbestämmelser i SLK, fastän de icke vid brottets begående tillhörde någon av de förut nämnda båda kategorierna. Sålunda äro de som tillhöra reserverna, värnpliktiga och hemvärnsmän straffbara för vissa brott under tid före tjänstgöringens början, t. ex. rymning då brottet består i underlåtenhet att iakttaga inställeskyldighet. Men även personer som icke tillhöra krigsmakten falla under ifrågavarande kategori. Vem som helst kan nämligen under krigstid straffas enligt SLK för krigsförräderi, spioneri m. m., om brottet begåtts inom riket, å krigsskådeplats utom riket eller å ockuperat område. Även krigsfångar och internerade utlänningar höra till denna kategori.

Bland de brott som äro upptagna i SLK märkas först sådana som innefatta åsidosättande av de speciellt militära tjänsteplikterna. Dessa brott, som icke äro beaktade i allmänna strafflagen (SL), bruka kallas rent militära brott. Exempel på dylika brott utgöra rymning, lydnadsbrott, övergivande av post, överlöpande till fienden samt obehörig kapitulation. En annan grupp av brott bilda de s. k. militärt kvalificerade brotten. Dessa brott äro visserligen straffbelagda även i SL, men de ha i SLK bestraffats annorlunda, vanligen strängare. Detta beror på att brotten, när de begås av militär personal, ansetts erhålla en särskild karaktär. Bland hithörande brott kunna näm-

nas misshandel och förolämpning mot förman eller underlydande i eller för tjänsten, stöld av krigsförnödenheter samt olovlig tillägnelse av krigsbyte. Utöver de nu berörda brotten finnas i SLK åtskilliga som helt motsvara i SL upptagna brott och beträffande vilkas bestraffning endast hänvisas till sistnämnda lag. Bestämmelserna om dessa brott ha betydelse endast för krigsdomstolarnas kompetensområde. Vilka mål som skola behandlas av krigsdomstol är nämligen väsentligen beroende av om brottet är omnämnt i SLK.

De straffbestämmelser som upptagits i SLK täcka icke alla gärningar som äro straffbelagda i SL. Sålunda saknar SLK straffbud om förfalskning, sedlighetsbrott m. m. Genom en särskild bestämmelse har emellertid stadgats att den som lyder under SLK är straffbar även enligt allmän lag och författning i den mån SLK ej innehåller särstadgande.

Straffsatserna i SLK äro differentierade på olika sätt. I åtskilliga fall ha beträffande visst brott stadgats skilda straffskalor för officerare och underofficerare samt för dem som tillhöra manskapet; straffskalorna för de sistnämnda äro regelmässigt mildare. Vissa fall av misshandel bestraffas strängare om den våldförde var officer eller underofficer än om han tillhörde manskapet. Ofta har straffet för ett och samma brott bestämts med anlitande av flera speciella straffskärpnings- eller straffmildringsgrunder. Sålunda gäller för exempelvis rymning i fredstid, förutom viss normallatitud, en mildare straffskala för det fall att brottet består i underlåtenhet att inställa sig till tjänstgöring vid krigsmakten då den brottslige ännu icke varit i sådan tjänstgöring och ej heller förut varit straffad för rymning. En strängare straffskala är tillämplig om rymningen skett från fartyg under sådana omständigheter att rymmaren bort inse att fartyget till följd av rymningen utsattes för fara. Skedde rymningen eljest under synnerligen försvärande omständigheter kan jämväl skärpt bestraffning åläggas, ehuru icke fullt så sträng som i nyssnämnda fall.

För vissa brott upptager SLK även generella straffskärpningsgrunder. Så bestraffas t. ex. rymning strängare än eljest om den rymde var tjänstgörings-skyldig vid mobiliserad avdelning. Under krigstid eller annan tid, då allmän mobilisering råder, äger den del av SLK som benämnes krigsartiklar tillämpning vid sidan av övriga bestämmelser i lagen. Krigsartiklarna innehålla, förutom bestämmelser om sådana brott som endast kunna förövas i krig, t. ex. överlöpande till fienden, stadganden om avsevärt skärpt bestraffning i vissa fall av andra brott, såsom rymning från trupp i fält och lydnadsbrott då fienden är nära.

De straffarter som användas vid brott mot SLK äro dödsstraff, straffarbete, fängelse, böter, disciplinstraff samt, för ämbets- och tjänstemän, avsättning och suspension. Dödsstraff är utsatt endast i krigsartiklarna. För straffarbete och fängelse gälla numera inga särskilda regler enligt SLK. Böter äro stadgade i begränsad omfattning. Disciplinstraff är arrest av fyra olika slag. Arrest utan bevakning verkställes i eget rum eller tält, och straffet innebär förbud att utan tillstånd lämna rummet eller tältet. Vaktarrest verkställes under bevakning i låst ljust rum eller tält. Skärpt arrest

innebär att vaktarreststraff är förenat med hårt nattläger, och sträng arrest verkställas i mörkt enrum. Vad slutligen beträffar ämbetsstraffen, avsättning och suspension, kunna av den militära personalen endast officerare och underofficerare åläggas sådant straff.

Om delaktighet i brott, strafffrihet på grund av sinnessjukdom och andra dylika allmänstraffrättsliga ämnen gälla enligt SLK i stort sett samma regler som i SL. Det är emellertid att märka att beträffande brott mot SLK straff för delaktighet, likaväl som för gärningsmannaskap, i allmänhet endast kan ådömas personer som äro underkastade lagen.

I sådana fall då militär befälhavare har rätt att ålägga disciplinstraff kan i stället för dylikt straff användas s. k. tillrättavisning. Detta rättelsemedel, som ej utgör straff i egentlig mening, får användas endast vid mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning. Tillrättavisning kan meddelas i form av varning, åläggande att utom vanlig ordning förrätta handräckningsarbete eller förbud att vistas utom kasernområde eller liknande område eller ock, ombord å fartyg, vägran av landpermission.

Redan vid tillkomsten av SLK anfördes mycket skarp kritik mot densamma. Det lagråd, som granskade förslaget till SLK innan detta förelades riksdagen, framställde sålunda allvarliga anmärkningar särskilt mot förslagets systematik. I viss mån blevo väl anmärkningarna tillgodosedda vid den fortsatta behandlingen av förslaget, men då de väsentligaste bristerna icke kunde avhjälpas utan fullständig omarbetning, utgjorde tidsläget ett avgörande hinder mot en tillfredsställande utformning av lagen.

I skrivelse år 1922 (nr 68) hemställde riksdagen att Kungl. Maj:t ville låta företaga en fullständig omarbetning av SLK samt därvid särskilt överväga, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna kunde vidtagas. Med anledning härav tillkallades samma år sakkunniga, men sedan deras arbete påbörjats, bestämde Kungl. Maj:t att det skulle vara slutfört inom viss begränsad tid. De sakkunnigas betänkande (SOU 1923: 78) kom härigenom icke att resultera i ett förslag till ny strafflag utan blott i relativt litet omfattande ändringar av SLK.

Under år 1925 tillkallades ånyo sakkunniga för revision av SLK. Även dessa sakkunnigas arbete blev emellertid enligt Kungl. Maj:ts beslut avbrutet innan slutligt förslag till ny lag hunnit fullbordas.

Sedan riksdagen år 1932 i skrivelse (nr 68) till Kungl. Maj:t hemställt om undersökning rörande sådan revision av SLK som kunde genomföras utan avvaktan på en allmän revision av SL, tillkallades år 1935 åter sakkunniga att verkställa utredning angående revision av SLK. I enlighet med erhållna direktiv framlade dessa sakkunniga den 30 september 1935 betänkande rörande riktlinjerna för en sådan revision (justitiedepartementets promemorior 1936: 1).

Slutligen kan nämnas att riksdagen i skrivelse år 1940 (nr 248) anhållit om utredning rörande förhållandet i vissa angivna hänseenden mellan tillämpningsområdet för SL och SLK.

Huvuddragen i förslaget.

Utredningen.

Av utredningen har anförts, att den militära strafflagstiftningens grund vore behovet av särskilda straffbestämmelser för att framtvinga fullgörandet av de plikter som med hänsyn till krigsmaktens effektivitet måste åläggas dess personal. Det låge i sakens natur att en dylik särslagstiftning vore nödvändig i samma mån som straff krävdes för att upprätthålla de militära tjänsteplikterna. I den meningen att de militära straffbestämmelserna endast gällde för en viss grupp av medborgare utgjorde bestämmelserna en undantagslagstiftning. Häri låge dock icke något i och för sig anmärkningsvärt. På liknande sätt hade särskilda föreskrifter meddelats för andra grupper av medborgare, såsom framför allt ämbetsmän. Av denna karaktär hos den militära strafflagstiftningen följde emellertid att densamma borde begränsas till vad som vore nödvändigt med hänsyn till lagstiftningens ändamål, skyddet av krigsmaktens effektivitet.

En revision av SLK kunde dock enligt utredningens mening icke avse endast en utrensning av onödiga särbestämmelser. Sedan den tid då lagen utarbetades hade den allmänna strafflagstiftningen undergått mycket stora förändringar. På den militära lagstiftningens område hade motsvarande ändringar blott delvis genomförts, och denna lagstiftning framstode därför numera såsom i avsevärd utsträckning efterbliven. Revisionen måste därför även avse att överhuvud bringa den militära strafflagstiftningen i nivå med utvecklingen i övrigt på straffrättens område.

I fråga om möjligheten att humanisera den militära lagstiftningen har utredningen ansett läget numera vara avsevärt mera gynnsamt än vid tillkomsten av SLK. Upprätthållandet av den disciplin som vore nödvändig berodde i väsentlig mån på andra faktorer än strafflagen och dess tillämpning. I främsta rummet kunde framhållas betydelsen av att försvarsviljan vore levande och allmänt omfattad. Till följd av den politiska utvecklingen utgjorde försvarsfrågan icke på samma sätt som tidigare ett politiskt tvisteämne, och någon försvarsfientlig stämning gjorde sig numera icke gällande. Av betydelse såsom stöd för disciplinen vore vidare den utveckling som under senare år ägt rum i fråga om den sociala omvårdnaden av de värnpliktiga, bl. a. genom organisering av personalvården och förbättring av de ekonomiska villkoren under tjänstgöringen, liksom även den upplysningsverksamhet och utbildning i allmänt medborgerliga ämnen som numera bedreves inom krigsmakten.

Utredningen har framhållit att en revision efter angivna linjer tydligen i avsevärd mån vore beroende av innehållet i strafflagstiftningen i övrigt. För närvarande påginge emellertid arbete med reformering av SL, vilket till en del redan genomförts. Det förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten, som grundats på straffrättskommitténs betänkande i ämnet (SOU 1944: 69) och den 10 maj 1946 remitterats till lagrådet för yttrande, vore av särskild betydelse för den militära lagstiftningen, eftersom denna till

huvudsaklig del rörde brott mot staten. På grund härav utginge förslaget till strafflagstiftning för krigsmakten ifrån att SL hade den lydelse som den skulle erhålla vid ett oförändrat genomförande av nyssnämnda till lagrådet remitterade förslag.

Vad anginge de brott som kunde ifrågakomma till behandling i en militär strafflag medförde den nyssnämnda grundsatsen om lagstiftningens begränsning att inga andra brott än rent militära och militärt kvalificerade borde upptagas. Med avseende å de rent militära brotten vore frågan huvudsakligen, om de skulle lämnas obesträffade eller ej. Eftersom de icke beaktats i allmän lag, måste de tydligen intagas i den militära lagstiftningen i den mån straff erfordrades. Beträffande de militärt kvalificerade brotten bleve frågan däremot, huruvida ytterligare eller andra bestämmelser behövdes vid sidan av allmänna lagen. Vid en granskning av den militära kvalifikationens betydelse kunde finnas att densamma vore alltför ringa för att kräva beaktande samt att allmänna lagens bestämmelser följaktligen finge anses tillräckliga. Å andra sidan kunde kvalifikationen göra sig så starkt gällande att den påkallade en skärpning eller mildring av straffet och sålunda föranledde en särskild bestämmelse. Bedömandet härav kunde uppenbarligen utfalla olika för fredstid och krigstid.

Rörande de brotts typer som bibehållits i förslaget må här, efter ordningen i SLK, nämnas följande.

De i 5 kap. SLK upptagna stadgandena om avvikande och olovlig utevaro från militärtjänstgöring ha sammanförts till två straffbestämmelser, avseende den ena undanhållande och den andra rymning. I fråga om beskrivningen av vad som menas med undanhållande överensstämmer förslaget i huvudsak med SLK. Det svårare brottet rymning föreligger enligt gällande lag då gärningsmannen avsett att helt undandraga sig krigstjänsten men skall dessutom anses föreligga om undanhållande varat över viss tid, olika i skilda fall. I förslaget har detta presumptionssystem avskaffats och i stället har rymningsbrottet givits en bestämning som förutsätter en reell bedömning av skadan eller faran i varje särskilt fall. Rymning kännetecknas nämligen i förslaget därav, att undanhållande med hänsyn till längden av den verkliga eller avsedda utevaron eller arten av gärningsmannens tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten.

Vad angår 6 kap. SLK ha stadgandena om uppror och upplopp blivit i förslaget ersatta med ett enda stadgande om myteri inom krigsmakten, samt de särskilda bestämmelserna om försök att förleda till uppror och till ohörsamhet sammanslagits till en bestämmelse, avseende uppvigling till lydnadsbrott eller annat brott som innebär åsidosättande av tjänsteplikt. Det i samma kapitel intagna stadgandet rörande olovliga sammankomster har väsentligt begränsats. Dels ha blott sådana sammankomster medtagits som röra vådan av det läge, vari krigsmakten eller någon del därav befinner sig, eller lämpligheten av åtgärd eller anordning som angår krigsförberedelserna eller krigföringen, medan bland annat sammankomster för rådplägnung om för-

mans förhållande och åtgärder i övrigt lämnats åsido, och dels har den sålunda inskränkta bestämmelsen föreslagits skola gälla endast under beredskapstillstånd och då riket är i krig. Härutinnan avses förslaget innebära avlägsnandet av ett icke oväsentligt ingrepp i den medborgerliga församlings- och överläggningsfriheten. I samma syfte föreslås upphävande av lagen den 16 juni 1906 om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster.

I 7 kap. SLK behandlas först i fyra paragrafer olydnad mot förman eller överordnad och i en senare paragraf dylikt brott mot vaktpost. De brott som avses med de förstnämnda bestämmelserna ha i förslaget sammanförts till en enhetlig brottstyp. Beträffande lydnadspliktens omfattning och innebörd i övrigt avser förslaget ej någon ändring av gällande rätt; dock har förmansbegreppet i viss mån jämkats och den nuvarande särskilda bestämmelse som avser ohörsamhet i vissa fall mot annan överordnad än förman utesluts.

Utom lydnadsbrotten behandlas i 7 kap. brott bestående i våld eller annan misshandel och förolämpning. Bestämmelserna om dessa brott äro upptagna i ej mindre än tolv paragrafer och fördelningen har därvid bland annat skett med hänsyn till om brottet förövats mot förman eller annan överordnad, vaktpost, underordnad eller med gärningsmannen likställd, om det begåtts i eller för den förorättades tjänst eller utom tjänsten samt, såvitt angår brott mot överordnad utom tjänsten, om denne därvid varit iförd tjänstedräkt eller icke. Vid utredningen har eftersträfvats att undvika stadganden som innebära en olika straffrättslig behandling av särskilda grupper av krigsmaktens personal. Förslaget upptager en bestämmelse rörande våld och hot om våld samt en om missfirmelse. Båda äro begränsade till att endast avse brott i eller för den förorättades tjänst.

I 7 kap. SLK är vidare upptagen en straffbestämmelse rörande förman som genom missbruk av sin myndighet söker hindra underlydande att föra klagan över förnärmelse i tjänsten. Vissa andra former av missbruk av förmansställning behandlas i ett stadgande i 9 kap. I stället för dessa speciella bestämmelser upptager förslaget ett generellt straffbud för missbruk av förmanskap av vidare innebörd än de nuvarande. Det äger tillämpning å förman som missbrukar sin myndighet genom att söka förmå underlydande att göra, tåla eller underlåta något som icke angår dennes tjänst samt å förman som otillbörligen ålägger underlydande särskild tjänstgöring eller vägrar honom förmån såsom påföljd för hans förhållande i eller utom tjänsten eller utan skäl utsätter honom för fara till liv eller hälsa.

Slutligen finnas i 7 kap. SLK straffbestämmelser rörande vissa ordningsförseelser, nämligen fylleri, förargelseväckande beteende, annat bristande i anständigt uppförande samt deltagande i demonstrationståg av någon som är klädd i uniform. Även i förslaget har det funnits erforderligt att upptaga vissa föreskrifter om dylika förseelser, en om oskickligt beteende i samband med tjänsten, en om onykterhet i tjänsten, en om fylleri inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten, en om förargelseväckande beteende

inom sådant område eller utrymme samt en i viss mån uppmjukad bestämmelse innefattande förbud att i militär tjänstedräkt deltaga i demonstrations-tåg.

Hela 8 kap. om skadegörelse, stöld och andra förmögenhetsbrott samt flertalet bestämmelser i 9 kap., om överträdelser eller åsidosättande av tjänsteplikter i andra fall än i tidigare kapitel sagts, ha av olika skäl uteslutits. Av de speciella, i 9 kap. avsedda brotten ha i förslaget upptagits obehörig befälsutövning och övergivande av post. Det förra brottet har i huvudsak samma innebörd som för närvarande. Brottet övergivande av post har däremot erhållit ändrad räckvidd. Nuvarande bestämmelser omfatta befälhavare för trupp eller fartyg under vaktgöring eller likartad tjänstgöring, annan officer eller underofficer under dylik tjänstgöring samt skiltvakt på post. Den föreslagna bestämmelsen avser befälhavare för avdelning av krigsmakten samt envar som fullgör vakttjänst eller likartad uppgift.

De generella stadgandena om tjänstebrott i 9 kap. SLK motsvara bestämmelserna om generella ämbetsbrott i 25: 16 och 17 i gällande SL. Genom att den ena av de två generella stadgandena i SLK innehåller hänvisning till allmän lag, såvitt fråga är om bestraffning av officerare och underofficerare, äro emellertid i realiteten nämnda personalkategorier underkastade även övriga straffbestämmelser i 25 kap. SL. Detta har synts innebära en otillfredsställande reglering. Med de grundläggande principerna för revisionen av SLK har ansetts bäst överensstämman att låta de bland krigsmaktens personal, vilka ha en ställning motsvarande de civila ämbets- och tjänstemännens, lyda under 25 kap. SL utan att därjämte vara underkastade generella tjänstebrottsstadganden ingående i de militära straffbestämmelserna. För personal utan ämbetsansvar bibehållas sådana generella tjänstebrottsbestämmelser. Dessa föreslås utformade med 25: 1 och 4 i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget som förebild men med jämkningar i olika avseenden.

Vidkommande de straffbestämmelser som upptagas i krigsartiklarna har från 10 kap. SLK, vari behandlas förräderi, blottställande av krigsmakten och olovlig gemenskap med fienden, upptagits stadganden om överlöpande till och olovlig förbindelse med fienden. De härom nu gällande bestämmelserna ha därvid något utvidgats. Med oförändrad innebörd har överförts ett stadgande om falsk ryktesspridning. Vissa stadganden avseende undergrävande på andra sätt av stridsviljan ha sammanförts till en mera allmänt avfattad straffbestämmelse om gärningar som medföra fara i dylikt hänseende. Slutligen ha med smärre jämkningar i sakligt hänseende bibehållits två bestämmelser som angå bristande pliktuppfyllelse vid krigföringen. I ett flertal andra paragrafer i 10 kap. avsedda gärningar, som innefatta spioneri eller förräderi, ha lämnats obeaktade med hänsyn till innehållet i därom meddelade bestämmelser i det år 1946 remitterade förslaget.

I 11 och 12 kap. SLK upptagas straffskärpningar för krig beträffande vissa av de brott som avses i 5—7 kap. I förslaget ha alla erforderliga föreskrifter av dylikt slag införts i straffbuden rörande de brott varom fråga är. Stadgandena i 13 kap. om skadegörelse, stöld, rån och förskingring ha, med hänsyn

till de allmänna straffbestämmelserna om krigsförräderi samt om allmänfarliga brott och förmögenhetsbrott, ej synts behöva bibehållas. 14 kap. innehåller jämte straffskärpningsföreskrifter för krig en straffbestämmelse om pliktförsummelse av befälhavare beträffande krigsförberedelser. En motsvarighet till denna bestämmelse har ansetts böra upptagas i förslaget.

Vad slutligen angår 15 kap. ha däri intagna straffbud rörande olovligt krigsbyte, olovliga stridsmedel, missbruk av vapenmakt i krig och andra brott mot folkrättsliga regler i förslaget ersatts med en enda bestämmelse. Denna har givits en vidare innebörd än de nuvarande och omfattar alla förfaranden vid krigföringen, mot befolkningen å ockuperat område eller i fråga om behandlingen av krigsfångar, som stå i strid mot föreskrifter vilka Konungen på grund av avtal med främmande makt meddelat eller mot allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

Vid avfattningen av de föreslagna straffbestämmelserna ha de nuvarande brottsbeskrivningarna i SLK knappast i något fall funnits kunna användas utan större eller mindre jämkningar. Den i SL använda metoden att åsätta brotten särskilda brottsbeteckningar har ansetts böra vinna tillämpning, dock med undantag för en del ovanligare brott för vilka någon lämplig beteckning icke erbjudit sig. Beträffande avfattningen har vidare ansetts böra tillses att bestämmelserna icke för sin tolkning bliva beroende av terminologien i ofta ändrade tjänstgöringsreglementen. De i förslaget använda terminologiska uttrycken förman, underlydande och beredskapstillstånd ha definierats genom lagstadganden.

Vad angår straffsatserna ha minimistraffen i stor utsträckning nedsatts. För alla brott av disciplinär natur ingår disciplinstraff i straffskalan och gäller, i motsats till vad som många gånger är fallet i SLK, utan förbehåll att omständigheterna äro synnerligen mildrande. Jämväl maximistraffen ha understundom sänkts för normalfallen. Beträffande de militära brotten gäller emellertid, enligt vad utredningen framhållit, att, även om de i allmänhet, särskilt under fredstid, äro av lindrig art, brotten dock kunna vara relativt svåra och kräva relativt stränga straff, varför latituden uppåt ej kan göras alltför snäv. De svårigheter som äro förbundna med behovet av vida strafflatituder ha lösts med tillämpning av olika metoder. Dels har beträffande åtskilliga brott kunnat brukas den i SL numera tillämpade metoden att uppställa särskilda straffsats för normalfall och för fall som med hänsyn till omständigheterna vid brottet äro att anse som grova. Dels ha, där så funnits påkallat, olika straffsats föreslagits för fredstid och för tid, då riket är i krig, i några fall även för beredskapstid. Dels har slutligen i fråga om vissa brott upptagits en högre straffsats eller ett högre straffmaximum för det fall, att brottet förövats under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara.

Vad angår tillämplighetsområdet för de föreslagna straffbestämmelserna har den nuvarande skillnaden mellan krigsmän och icke-krigsmän ej ansetts kunna upprätthållas utan bestämmelserna ha erhållit allmängiltig avfattning. Beträffande frågan om de yttre gränserna för bestäm-

melsernas tillämplighet har utredningen ansett det följa av krigslagstiftningens natur av undantagslagstiftning, att dess tillämpning icke bör sträcka sig längre än nödvändigt. Den prövning av spörsmålet som skett har emellertid givit vid handen, att några större sakliga avvikelser från vad som i detta hänseende för närvarande gäller icke äro påkallade.

De bestämmelser rörande tillämplighetsområdet för fredstid som utredningen föreslår innebära, att i lag frågan regleras blott beträffande vid krigsmakten anställda officerare och underofficerare, fast anställt manskap, värnpliktiga och hemvärnsmän. Beträffande annan vid krigsmakten anställd personal och krigsfrivilliga har det ansetts böra ankomma på Konungen att, efter angivna grunder, bestämma vilka som skola omfattas av bestämmelserna. Såsom gemensam beteckning å dem som skola vara underkastade bestämmelserna använder förslaget termen krigsmän, som sålunda får en vidare innebörd än för närvarande. För tid då beredskapstillstånd föreligger eller riket är i krig föreslås ett vidsträcktare tillämplighetsområde, i stort sett sammanfallande med vad som gäller enligt SLK, dock med rätt för Konungen att undantaga viss personal.

Bland straffarterna upptager förslaget liksom gällande rätt särskilda straffformer för disciplinär bestraffning av krigsmän. För närvarande bestå disciplinstraffen av arrest av fyra olika slag: arrest utan bevakning, vaktarrest, skärpt arrest och sträng arrest. Såväl den förstnämnda arrestformen som de båda sistnämnda föreslås skola avskaffas. I fråga om vaktarrest, som bibehålles med benämningen arrest, har utredningen haft att taga ställning till framförda förslag om förlängning av den nuvarande maximitiden, femton dagar. Utredningen har stannat vid att maximitiden bör bestämmas till tjugu dagar, och föreslår i samband härmed att i lagen intages föreskrift, att arrest till den del tiden överstiger tio dagar skall avtjänas med tjänstgöring. Enligt nuvarande regler bestämmer vederbörande befälhavare om arrest skall avtjänas med eller utan tjänstgöring. Beträffande i övrigt sättet för verkställighet av arrest föreslår utredningen jämkningar, huvudsakligen i mildrande riktning, av nuvarande regler.

Vidare har utredningen funnit det angeläget att användandet av arreststraff undvikes då fråga är om ringare förseelser. Även borttagandet av arrest utan bevakning påkallar införandet av en lindrigare form av disciplinstraff än vaktarrest. Med anledning härav föreslås ett penningstraff, benämnt disciplinbot, som i vissa hänseenden erinrar om dagsbotsstraffet och i andra om de i den civila statsförvaltningen tillämpade disciplinstraffen i form av mistning av lön. Disciplinbot enligt förslaget utgöres i regel av löneavdrag för en eller flera dagar med visst belopp för varje dag. Beloppet skall motsvara vad den dömden enligt gällande avlöningsföreskrifter har att avstå under varje dags arrest och kommer därigenom att stå i relation till löneställningen. För värnpliktiga med ett penningbidrag å en krona per dag blir också disciplinboten en krona för varje dag. Maximum för disciplinboten föreslås vara löneavdrag för tjugu dagar. Då ej alla krigsmän åtnjuta lön eller annan ersättning, varå avdrag kan ske, innebär dock förslaget att disciplinbot även skall

förekomma i form av förpliktande för den dömda att för varje dag gälda ett belopp som motsvarar löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning. Med hänsyn till den särskilda naturen av disciplinstraffen och de förseelser för vilka de huvudsakligen äro avsedda föreslås, att någon förvandling till frihetsstraff av ogulden disciplinbot ej skall förekomma.

Särskilda bestämmelser föreslås angående användningsområdet för disciplinstraff. Dessa innebära jämväl att i stället för sådant straff må dömas till böter. Förslaget bibehåller, med vissa ändringar, den nuvarande möjligheten att i stället för disciplinär bestraffning använda tillrättavisning.

Vidkommande fängelse och straffarbete såsom straff för militära brott skola enligt förslaget liksom för närvarande gälla vanliga regler. Dock föreslås vissa mindre jämkningar i 1945 års lag om verkställighet av frihetsstraff m. m.

I fråga om nödvändigheten att bibehålla dödsstraffet för krigstid har utredningen ej funnit anledning till annan åsikt än den statsmakterna hyste år 1940, då tillämpligheten av dödsstraffet i samband med revision av 8 kap. SL vidgades. De erfarenheter som det senaste kriget medfört hade bestyrkt att dödsstraffet i dylik nödsituation icke kunde undvaras. Tillämplighetsområdet för dödsstraffet enligt förslaget överensstämmer i stort sett med gällande rätt; vissa nya brott, bland andra grov förbrytelse mot folkrättsliga grundsatser, ha dock tillkommit medan andra uteslutits. Vad angår tillämpligheten i tiden föreslås, att Konungen skall äga förordna om dödsstraffets tillämpning då det finnes påkallat med hänsyn till att riket är i fara för krig, men att ådömt straff ej må verkställas innan riksdagen godkänt förordnandet.

Då enligt förslaget vissa krigsmän skola vara underkastade ämbetsansvar, bliva också ämbetsstraffen, avsättning och suspension, tillämpliga. Härvid avses de bestämmelser, som upptagits i 25 kap. av det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget, skola gälla. Icke i något av de militära straffbuden har ämbetsstraff införts.

I likhet med straffrättskommittén föreslår utredningen att nu gällande hinder mot villkorlig dom beträffande militära brott avskaffas utom såvitt angår disciplinstraff. I stället upptager förslaget en allmän föreskrift att i fråga om brott av krigsman villkorlig dom må brukas allenast om det finnes kunna ske utan fara för krigslydnaden och ordningen inom krigsmakten.

Beträffande utformningen av ny militär strafflagstiftning har utredningen erinrat att vid flera tillfällen då frågan om en revision av SLK varit aktuell förslag väckts om införande i SL av de militära straffbestämmelserna. Med hänsyn till grunden för och arten av de skäl som därvid anförts vore det angeläget att de uppfylldes, därest och i den mån detta icke mötte avgörande hinder. Den väsentliga begränsning av de militära straffbestämmelsernas omfattning, som enligt förslaget skulle inträda, minskade givetvis de svårigheter som kunde vara förbundna med deras införande i SL. Vissa svårigheter kvarstode visserligen men på det hela taget förefölle det snarast medföra fördelar, att bestämmelserna anslötes till SL. I främsta rummet

syntes härvidlag kunna åberopas, att en särskild militär strafflag, uppbyggd efter föreslagna grunder, skulle erhålla ett sken av fullständighet som den icke ägde, eftersom den icke ens beträffande brott som ofta förekomme i militärtjänsten skulle innehålla bestämmelser i den mån stadgandena i SL vore tillfyllest. De åsyftade svårigheterna hänförde sig i främsta rummet till bestämmelserna om disciplinstraff. Rörande denna straffart erfordrades ett flertal stadganden i ämnen, som i SL behandlades i 2, 4 och 5 kap. Huruvida med hänsyn till bestämmelsernas speciella karaktär det kunde befinnas lämpligt att införa dem i ny lagstiftning, som ersatte allmänna delen i SL, kunde ej för närvarande bedömas. Det syntes i vart fall icke gärna kunna ifrågasättas att nu inarbeta dem i nämnda kapitel, som redan vore av ganska heterogent innehåll och delvis svåröverskådliga. Ifrågavarande stadganden borde därför upptagas i en särskild lag om disciplinstraff. Vad anginge dödsstraffet syntes det jämväl vara lämpligast att därom erforderliga bestämmelser upptoges i särskild lag.

På grund av det sålunda anförda föreslår utredningen att de nya stadganden, som skola ersätta straffbestämmelserna i SLK, till huvudsaklig del införas i SL. Införandet i SL av de nya bestämmelserna har, med få undantag, icke funnits lämpligen kunna ske på det sättet att de inarbetas vare sig — såsom understundom ifrågasatts — i 25 kap. eller i övriga nu förekommande kapitel i SL. Enligt förslaget upptagas bestämmelserna i två nya kapitel, 26 och 27 kap., dock att i 1 kap. införas föreskrifter med avseende å utom riket föröfvade brott, i 2 kap. en hänvisning till lagen om disciplinstraff för krigsmän samt i 5 kap. stadganden rörande tvångsmedel i nödsituationer.

Fördelningen av bestämmelserna mellan 26 och 27 kap. föreslås skola ske sålunda, att i det senare sammanföras de straffbud och därmed sammanhängande fristående stadganden, som skola gälla endast under beredskaps-tillstånd eller då riket är i krig eller som eljest blott avse dylik tid, samt att i 26 kap. intagas övriga bestämmelser. Med hänsyn till innehållet i det föreslagna nya 27 kap. har utredningen ifrågasatt att dit överflytta vissa i 8 kap. SL i det år 1946 remitterade förslaget intagna stadganden som avse krigstid, nämligen stadgandena om krigsförräderi och dylik gärning av oakt-samhet, föreskrifterna rörande försök, förberedelse och medverkan till krigs-förräderi samt underlåtenhet att avslöja dylikt brott ävensom bestämmelserna om vidgad tillämplighet av vad i 8 kap. stadgas för krigstid.

Vad angår ordningen inom 26 och 27 kap. inledes 26 kap. med brott mot disciplinen inom krigsmakten. Inom denna grupp behandlas först lydnadsbrott mot förman, myteri och ohörsamhet mot vakt. En parallell till lydnadsbrotten utgöra de brott, som innefatta missbruk av förmenskap eller obehörig befälsutövning, och dessa brott behandlas i anslutning till lydnadsbrotten. Därpå följa våld, hot och missfirmelse krigsmän emellan i eller för tjänsten, oskickligt beteende ävensom uppvigling, vilka brott ävenledes rikta sig mot disciplinen i vidare betydelse. I ordningen därefter upptagas vissa till arten mera speciella tjänstebrott, undanhållande och rymning, över-

givande av post samt onykterhet i tjänsten. Härefter behandlas ordningsföreselserna fylleri och förargelseväckande beteende inom militära områden, varpå de egentliga straffbuden avslutas med de subsidiära bestämmelserna om tjänstesvek och tjänstefel.

Stadgandena om krigsförräderi inleda 27 kap. och i anslutning till dem upptagas övriga brott, som innebära förräderi eller på ett mera omedelbart sätt kunna medföra ett blottställande av krigsmakten, nämligen överlöpan- de till fienden, olovlig förbindelse med fienden, undergrävande av stridsmo- ralen, falsk ryktesspridning och olovlig sammankomst. Därefter behandlas de tre brottstyper som kännetecknas av bristande pliktuppfyllelse i fråga om förberedandet av krigsföretag och främjandet av krigsföringen. Sist i kapit- let följer folkrättsbrottet.

Utredningen har, utöver det nu berörda lagförslaget, även framlagt för- slag till följdändringar i vissa lagar. Därvid har dock icke föreslagits änd- ringar i bestämmelser av processuell natur. Anledningen härtill är, att lag- förslag, utarbetade på grundval av det betänkande angående revision av det militära rättegångsväsendet som avgivits av särskild utredning (SOU 1946: 91), förutsatts skola träda i kraft samtidigt med ny strafflagstiftning för krigsmakten.

Beträffande slutligen tiden för i k r a f t t r ä d a n d e t har utredningen ut- gått ifrån att de nya militära straffbestämmelserna böra vinna tillämpning från och med den 1 januari 1949. Nämnad dag avses nämligen det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget till lagstiftning om brott mot staten och all- mänheten skola träda i kraft och i detta förslag har med tanke på den nu ifrågavarande lagstiftningen icke upptagits sådana följdändringar som skulle erfordras i SLK.

Yttranden.

Utlåtanden över utredningens förslag ha genom remiss infordrats från justi- tiekanslersämbetet, rikets hovrätter, krigshovrätten, fångvårdsstyrelsen (i vad avser verkställighet av frihetsstraff), försvarsväsendets lönenämnd (i vad av- ser löneavdrag vid arrester avtjänande samt disciplinbot), överbefälhavaren (med beaktande av de yttranden som skulle avgivas av försvarsgrenschefer- na), cheferna för armén, marinen och flygvapnet (envar försvarsgrenschef efter hörande av underlydande chefer i erforderlig omfattning), försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsförvaltning, krigsmaterielverket, försva- rets fabriksstyrelse, arméns fortifikationsförvaltning, armé-, marin- och flyg- förvaltningarna, sjökarteverket, krigsarkivet, försvarets forskningsanstalt, för- svarets läroverk (ettvart av de tolv sistnämnda verken i vad avser ämnen som beröra detsamma) samt hemvärnsrådet (i vad avser hemvärdet).

Tillfälle att avgiva yttranden över förslaget har beretts föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges lands- fogdar, föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer, föreningen Sveriges krigsfiskaler, Sveriges advokatsamfund, landsorganisationen i Sverige, över- styrelsen för svenska röda korset, centralstyrelsen för svenska blå stjärnan,

centralförbundet för befälsutbildning, centralkommittén för det frivilliga försvarsarbetet, svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet, försvarsväsendets underbefälsförbund, försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund, arméns ingenjörsförening, civilmilitära tjänstemannaförbundet, försvarets civila tjänstemannaförbund, försvarsverkens civila personals förbund, centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden, svenska reservunderofficersförbundet, värnpliktiga officerares riksförbund och riksförbundet Sveriges lottakårer. Från samtliga ha yttranden inkommit.

I nära nog samtliga remissyttranden har förslaget i princip vunnit gillande eller lämnats utan erinran.

Justitiekanslersämbetet har erhållit det helhetsintrycket, att förslaget innefattade en skicklig, förtjänstfullt genomförd lösning av det föreliggande, mångåriga och svåra lagstiftningsproblemet. Ämbetet funne alltså förslaget väl lämpat att ligga till grund för ny lagstiftning i frågan. Den av utredningen valda metoden att inarbeta nödiga militärstraffrättsliga stadganden i allmänna strafflagen vore ägnad att minska den allmänpreventiva effekt den särskilda strafflagen för krigsmakten ägde. I samma riktning verkade också den genomgående sänkningen av straffminima och borttagandet i åtskilliga straffbud av den skillnad som nu gjordes vid förgripelser mot överordnade och mot likställda. Dessa omständigheter kunde otvivelaktigt ingiva vissa betänkligheter med hänsyn till vikten av att krigslydnaden icke eftersattes. Justitiekanslersämbetet vore emellertid för sin del benäget instämma med utredningen däri, att upprätthållandet av den disciplin som vore nödvändig i väsentlig mån berodde på andra faktorer än strafflagen och dess tillämpning. Av *Göta hovrätt* har erinrats, att den nu gällande strafflagen för krigsmakten alltsedan dess tillkomst varit föremål för kritik, varvid anmärkningarna främst riktat sig mot strängheten i där föreskrivna straff och mot den invecklade regleringen av de i lagen behandlade ämnena. Upprepade gånger hade en fullständig omarbetning av ifrågavarande strafflagstiftning varit aktuell, och därvid hade även rests krav på lagstiftningens upptagande i den allmänna strafflagen. Särskilt i samband med genomförande av nu pågående reform av allmänna strafflagen framstode en omarbetning av strafflagen för krigsmakten, innefattande särskilt en förenkling av däri upptagna, i stor utsträckning kasuistiskt avfattade straffbud, såsom mycket önskvärd. Vid studium av det nu framlagda förslaget, däri sådan förenkling i stor utsträckning företagits och som innefattade lagstiftningens uppgående i allmänna strafflagen, hade hovrätten funnit, att de framförda önskemålen blivit tillgodosedda. Hovrätten hade jämväl funnit, att den föreslagna lagstiftningen stode i god överensstämmelse med principerna för hittills genomförda ändringar i allmänna strafflagen och det till lagrådet remitterade förslaget till ändringar i denna lag såvitt anginge brotten mot offentlig myndighet, ämbetsbrott m. m. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har framhållit att utredningens strävan att med avseende å såväl brottsbegreppen som straffreaktionerna bringa den militära strafflagstiftningen i nivå med utvecklingen i övrigt på straffrättens område i huvud-

sak syntes ha genomförts på ett lyckligt sätt; särskilt erinrades härvidlag om den föredömliga förenkling, som skett därigenom att gällande lags mångfald kasuistiskt avfattade straffbud ersatts av betydligt färre, mera allmänt och tidsenligt formulerade stadganden. Utredningens förslag, att de militära straffbestämmelserna till huvudsaklig del skulle införas i allmänna strafflagen måste uppenbarligen medföra vissa praktiska fördelar vid tillämpningen. Avgränsningen mellan de två nya kapitlen i strafflagen, 26 och 27 kap., syntes hovrätten välmotiverad; och detsamma gällde straffbestämmelsernas systematiska uppställning inom dessa båda kapitlen. Övervägande skäl talade också för att, såsom i förslaget skett, bestämmelserna om disciplinstraff och dödsstraff sammanfördes i särskilda lagar. *Krigshovrätten* har funnit förslaget innebära en lösning av hithörande frågor, som i allt väsentligt undanröjde grunden för den starka kritik, för vilken gällande krigslagstiftning ur olika synpunkter utsatts. Bestämmelserna i förslaget hade genomgående utformats och systematiserats på ett förtjänstfullt sätt. Krigshovrätten ansåge sig fördenskull kunna förorda, att utredningens förslag lades till grund för ny lagstiftning. Skulle krigsdomstolarna bibehållas i fredstid, borde emellertid systemet med en särskild militär strafflag äga bestånd. Denna lag borde i så fall ges väsentligen samma innehåll som utredningens förslag.

Sveriges advokatsamfund har ansett att förslaget i stort sett innebure en god lösning av ifrågavarande lagstiftningsproblem, varför styrelsen tillstyrkte, att detsamma lades till grund för lagstiftning. Att de för krigsmän gällande särskilda straffbestämmelserna kunnat inarbetas i den allmänna strafflagen, utgjorde en betydande förtjänst hos förslaget, då nämligen dessa straffbestämmelsers karaktär av särlagstiftning härigenom väsentligt förminskades. Utredningens strävan att i största möjliga utsträckning åstadkomma likhet inför lagen, oavsett vederbörandes militära tjänsteställning, vore värd allt erkännande. Den humanisering av straffsatserna, som på många punkter genomförts, måste hälsas med tillfredsställelse. Sänkningen av minimistraffen vore välgrundad och borde bereda domstolarna önskvärd möjlighet att i sin straffmätning taga tillbörlig hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet. Reglerna om disciplinbot såsom en ny form av disciplinstraff syntes väl avvägda. Denna form av disciplinstraff borde i avsevärd utsträckning kunna vinna tillämpning i stället för det frihetsberövande, som arreststraffet innebure. Den skärpning av det allmännas straffrättsliga reaktion mot folkrättsstridiga gärningar, vilken kommit till uttryck i 27 kap. 11 § av förslaget till ändring i strafflagen, vore enligt samfundets mening välmotiverad. De sålunda föreslagna bestämmelserna stode i god samklang med det allmänna rättsmedvetandet.

Överbefälhavaren, som i sitt yttrande upptagit de av försvarsgrenscheferna avgivna ändringsförslag vilka av honom biträdades, har förklarat sig i princip icke ha något att erinra mot en revision av den nuvarande strafflagen för krigsmakten. Denna vore omodern och opraktisk såväl till uppställning som utformning, varför det vore ett militärt önskemål att den omarbetades. I likhet med utredningen funne överbefälhavaren, att den militära strafflag-

stiftningen icke mer än nödvändigt borde avvika från allmän strafflag. Tillräcklig hänsyn måste emellertid tagas till de speciella förhållandena inom krigsmakten. Berättigade militära krav måste tillgodoses, även om de icke överensstämde med kraven på civil strafflagstiftning. Vid behandlingen av det föreliggande förslaget måste hänsyn samtidigt tagas till betänkandet angående revision av det militära rättegångsväsendet. Det vore tydligt att utredningen förutsatte, att detta komme att revideras efter de riktlinjer, som uppdragits i rättegångsbetänkandet. Utan att taga ställning till krigsdomstolsväsendets framtida gestaltning ansåge överbefälhavaren emellertid, att en revision av krigslagstiftningen i överensstämmelse med utredningens förslag kunde ske, även om den nuvarande krigsdomstolsorganisationen komme att bestå. Mot de förändringar i straffsatserna, som förslaget innebure, vore intet att erinra. I anslutning härtill anför överbefälhavaren.

Man kunde icke påstå att strafflagen för krigsmakten vore inhuman, om man i detta ord inlade något som ej vore förenligt med de medborgerliga fri- och rättigheterna. Icke heller hade veterligen de militära strafflagbestämmelserna missbrukats. Överbefälhavaren ansåge emellertid, att det vore nödvändigt att anpassa de militära straffbestämmelserna efter nu gällande straffrättsprinciper och allmänna förhållanden inom samhälle och försvar i den mån detta vore berättigat ur militär synpunkt. Han kunde däremot icke helt ansluta sig till utredningens i motiveringen intagna uttalande om möjligheterna att humanisera krigslagstiftningen. Det kunde icke vara riktigt att bygga krigslagstiftningen, som skulle bestå under en avsevärd tid framåt, på för tillfället rådande förhållanden och stämningar. Det vore det desto mindre, som utvecklingen i framtiden vore synnerligen svårbestämbar. Det vore förvisso livligt att önska, att den försvarsvilja, som i stort sett gjorde sig gällande under beredskapsåren, måtte fortfara. Någon garanti härför gäves emellertid icke. Vissa tendenser pekade bestämt i motsatt riktning. Bland värnpliktiga hade sålunda kunnat iakttagas en växande ovillighet att underkasta sig med tjänsten förenade strapatser och överhuvud taget en strävan att komma från tjänstgöringen med minsta möjliga personliga insatser. Onykterhet och oordning i samband med värnpliktsinryckningar trodde man skulle höra till en förgången tid, men hade dock förekommit under den sista tiden. De risker ur disciplinär synpunkt, som kunde uppstå genom påverkan inom krigsmakten från politiska partier, vilkas ideologiska inställning även riktade sig mot Sverige och svensk demokrati, hade man icke rättighet att bortse från. Det kravet måste alltså ställas på krigslagstiftningen, att den gäve erforderliga medel att upprätthålla ordning och effektivitet inom försvaret även under ur disciplinär synpunkt svåra förhållanden.

En god disciplin vore förutsättningen för krigsmaktens effektivitet under alla förhållanden. Erfarenheten visade, att krigstukt och lydnadsplikt icke på lång sikt kunde upprätthållas inom en krigsmakt utan en målmedveten krigslagstiftning, vilken i åtskilliga hänseenden måste avvika från vanliga civila normer. Denna krigslagstiftning skulle först och främst utgöra ett stöd vid befälsutövningen för krigsmaktens ledare (befäl) av alla grader. Detta skedde genom att t. ex. lydnadsbrott, rymning och övergivande av post vore strängt straffbelagda. Den skulle vidare skydda krigsmaktens och de enskilda krigsmännens anseende och auktoritet. Genom de strängare straffen i en militär strafflag för t. ex. missfirmelse och misshandel skyddades de enskilda krigsmännen av alla grader på ett annat sätt än som skedde genom den allmänna strafflagens motsvarande bestämmelser. Allvarliga disciplinära förseelser måste lagenligt kunna beivras.

Överbefälhavaren har vidare anfört att han intet hade att invända mot att den militära strafflagstiftningens huvuddel inrymdes i den allmänna strafflagen. Mot den formella uppställningen av de olika lagförslagen kunde inga väsentliga erinringar göras.

Chefen för marinen har funnit ledmotiven vid utarbetande av ifrågasättande förslag kunna sammanfattas såsom strävan att begränsa den militära lagstiftningen till ändamålet med densamma, krigsmaktens effektivitet, att åstadkomma likhet inför lagen beträffande skilda militära personalgrupper, att humanisera lagstiftningen samt att i övrigt bringa den i nivå med utvecklingen på straffrättens område. Mot dessa principer hade marinchefen intet att erinra — även om den av utredningen anförda motiveringen för en humanisering av krigslagstiftningen icke kunde helt godtagas — utan ansåge dem vara väl avvägda och i överensstämmelse med den samhälleliga och militära utvecklingen, sedda såväl var för sig som tillsammans, på grund av det allt mer intima samband de fått med varandra. Därmed följde även, att det enligt marinchefens åsikt vore ett lyckligt grepp att såsom föreslagits infoga den militära strafflagstiftningen i den allmänna strafflagen, så att dess karaktär av särslagstiftning i möjligaste mån försvunne. I stort sett syntes även de rent militära samt de militärt kvalificerade brotten kunna på tillfredsställande sätt beivras med stöd av de enligt förslaget tillämpliga kapitlen och paragraferna i den allmänna strafflagen. I likhet med utredningen funne marinchefen det lämpligt med en särskild lag om disciplinstraff för krigsmän. Ävenledes vore det riktigt att, på sätt som utredningen föreslagit, införa en särskild lag om dödsstraff i vissa fall, då riket är i krig. En förutsättning för att handläggning av disciplinmål skulle kunna ske på ett tillfredsställande sätt vore emellertid, att samtliga de kapitel och paragrafer ur allmänna strafflagen samt övriga lagar och förordningar, som kunde komma att tillämpas i militära mål, sammanställdes i ett särtryck, även innehållande utförliga kommentarer till hjälp för den icke juridiskt bildade lagtolkaren. Även *chefen för flygvapnet* har ansett intet vara att erinra mot de till grund för förslaget liggande principerna.

Flygförvaltningen har förklarat sig intet ha att erinra emot en begränsning av den militära strafflagstiftningen enligt de riktlinjer förslaget följde. Den föreslagna utbyggnaden av allmänna strafflagen i förening med upphävande av strafflagen för krigsmakten syntes sålunda giva en önskvärd överskådlighet. En av utvecklingen påkallad förändring vore att det numera svävande begreppet »mobilisering» såsom förutsättning i vissa brottsbeskrivningar ersatts av ett nytt begrepp, »beredskapstillstånd», vilket erhållit en klar bestämning. Detta finge anses vara en given fördel. En annan föreslagen förenkling vore att de militära brotten begränsats till brott, begångna av krigsmän (undantaget krigsförräderi och brott mot folkrätten i 27 kap.). Denna anordning syntes i princip vara lämplig såsom ägnad att befordra systematisk reda.

Svenska officersförbundet har anfört att förbundet ansett sig icke böra göra någon erinran mot de allmänna principer, som legat till grund för ut-

arbetandet av förslaget. I stort sett syntes dessa principer ha tillämpats på ett väl avvägt sätt. Enligt *svenska underofficersförbundets* mening vore förslaget väl lämpat att utan ändring läggas till grund för den föreslagna lagstiftningen. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har anfört att den militära disciplinen vore nödvändig men att formerna för densamma dock icke vore oföränderliga. Utvecklingen på området ginge snabbt. Lagstiftningsarbetet måste rättas härefter, då eljest risk uppstode för att lagen och dess straffbud, som skulle utgöra ett stöd för disciplinen, i stället bleve en fara för densamma. Den disciplin, som borde eftersträvas, säkerställdes inte genom stränga och onyanserade lagbud. Den måste grunda sig på en allmänt positiv inställning till försvaret och militärtjänsten och förståelse för de särskilda krav denna tjänst uppställde, och hade sin säkraste grund i ett gott förhållande mellan befälet och de meniga och mellan befälet inbördes. Förutsättningarna för att åstadkomma denna positiva inställning, förståelsen och det goda förhållandet mellan de olika personalkategorierna, vore numera, såsom de sakkunniga framhölle, gynnsamma. En revision av den militära strafflagstiftningen, i vilken disciplinen och dess skydd vore en central företeelse, kunde med hänsyn därtill göras förhållandevis omfattande. Det föreliggande förslaget tillgodosåge kanske icke helt de i olika sammanhang framförda önskemålen härutinnan, men förbundet ville ändock beteckna det som i stort sett lämpligt att läggas till grund för en ny militär strafflagstiftning. De särskilda lagbestämmelser, som av allt att döma vore ofrånkomliga inom försvaret, syntes allmänt taget ej ha gjorts mer omfattande än som kunde anses erforderligt. Även bedömt från den utgångspunkten, att det vore en angelägen uppgift att humanisera den militära strafflagstiftningen, borde förslaget betecknas såsom i allt väsentligt tillfredsställande. Förbundet ville från sina utgångspunkter beteckna de föreslagna stadgandena såsom lättöverskådliga och rediga och ansåge det också psykologiskt värdefullt, om de militära straffbestämmelserna på förslaget sätt kunde inrangeras i den allmänna strafflagen. *Försvarets civila tjänstemannaförbund* har funnit de vid den föreslagna revisionen tillämpade huvudsynpunkterna välgrundade.

I några remissyttranden ha framställts vissa erinringar av mera allmän natur mot förslaget.

Chefen för armén har bl. a. anfört att ur militär synpunkt i princip intet finnes att erinra mot en strävan att i görligaste mån humanisera krigslagstiftningen, lika litet som man ur denna synpunkt i och för sig kunde annat än gilla strävandet efter största möjliga likhet inför lagen. Enligt arméchefens åsikt hade emellertid utredningen förbisett själva det djupast liggande ändamålet med krigslagstiftningen. Denna måste som sin främsta uppgift ha att befordra krigsmaktens effektivitet, som till stor del vore beroende på en chefs möjligheter att under svåra förhållanden avkräva truppen instinktiv och ovillkorlig lydnad. Härför erfordrades en fast disciplin. Den militära strafflagstiftningen borde därför hos oss såväl som i andra länder ge uttryck för samhällets krav på att den militära disciplinen i landets intresse till varje

pris och i varje läge kunde upprätthållas. Man hade därför funnit det naturligt och självklart, att för krigsmakten gällande lagar varit hårdare än de civila strafflagarna, enär de varit avsedda att befordra samhällets intressen under förhållanden, som kunde ställa särskilt stora krav på förband och enskilda, samt under lägen, där för landet livsviktiga och avgörande intressen stode på spel. En i och för sig förståelig strävan till humanisering av krigslagstiftningen genom minskade straffsatser, bibehållande av individens fri- och rättigheter även inom det militära samt alla krigsmäns likhet inför lagen, finge därför icke drivas så långt, att effektiviteten av statens på krig och försvar emot yttre fiender inriktade militärorganisation äventyrades. Det vore likväl detta som arméchefen ansåge ha skett i det föreliggande förslaget. Den anförda tankegången låge till grund för flera av de detaljanmärkingar, som arméchefen riktade mot förslaget. Såsom belysande exempel ville arméchefen emellertid redan i detta sammanhang framhålla vissa punkter, där lagbestämmelserna vore av vital betydelse för upprätthållande av en fast disciplin. En nödvändig förutsättning för att krigstukten skulle kunna upprätthållas vore, att befälets auktoritet upprätthölles. Härvid vore det av vikt att ihågkomma, att alla befälspersoner icke hade samma personliga förutsättningar att hävda den auktoritet som de ur tjänstens synpunkt måste besitta. Ett lagligt skydd för denna vore därför nödvändigt. Det vore en känd och väl dokumenterad sak, att man i de länder, där en stark krigsmakt eftersträvades och där man kunde stödja sig på modern krigserfarenhet på alla sätt sökte stärka befälets ställning. I detta hänseende ville arméchefen särskilt hänvisa till det disciplinreglemente och de bestämmelser för inre tjänst, som nyligen blivit utfärdade för Sovjetunionens väpnade styrkor. Ur nu berörd synpunkt vore det nödvändigt, att straffen i de fall, då brottet hänförde sig till disciplinen, vore utformade på sådant sätt, att dennas krav tillgodosåges. Det kunde sålunda icke vara lämpligt, att de straff och tillrättavisningar, som ådömdes eller ålades officerare och underofficerare, bleve av sådan art, att disciplinen uppenbart därav måste taga skada. Så bleve dock ovillkorligen fallet, därest officerare och underofficerare skulle avtjäna dem ålagda arreststraff tillsammans med manskapet. Även den militära befälspersonalens skydd mot våld, hot och förolämpningar måste beaktas på ett noggrannare sätt än vad som ur vanlig straffrättslig synpunkt vore nödvändigt beträffande medborgare i allmänhet. Det militära befälet hade en långt mera utsatt ställning än andra statens tjänare. Arméchefen hävdade bestämt att de i förslaget upptagna bestämmelserna om straff för våld, hot och förolämpning i tjänsten borde utvidgas att även gälla brott utom tjänsten av krigsman mot annan krigsman, när den förfördelade vore i uniform. I nuvarande lagstiftning hade man förbjudit sammankomster för rådplägning rörande bl. a. förmans förhållanden och åtgärder. Denna lagstiftning bottnade i allmän krigserfarenhet. Varje sammankomst som tillkommit i syfte att diskutera förmans åtgärder i tjänsten bure i sig fröet till ett myteri. Man måste hålla i minnet, att särskilt i krig men jämväl i fred det ofta måste förekomma, att militär chef vidtog åtgärder, som för de under-

lydande tedde sig hårda, svårförklarliga eller olämpliga och att det ofta vore omöjligt, även där sådant eftersträvades från chefens sida, att giva de underlydande sådana upplysningar, som vore ägnade att stilla deras oro eller förklara av dem kritiserade åtgärder. När utredningen föresloge, att nu gällande bestämmelser i dessa hänseenden skulle bortfalla i fred och endast i försvagad form kvarstå i krig, hade den uppenbarligen förbisett frågans utomordentliga vikt. Den hade även förbisett, att under förhållanden i fred, där det ju komme an på att uppfostra all militärpersonal till fast disciplinerade soldater, det icke vore rådligt att medgiva något som i krig icke kunde tolereras. Det syntes arméchefen klart, att dessa synpunkter borde tillmätas större vikt än de som talade för att den allmänna medborgerliga förmånen av fri sammanträdesrätt och oinskränkt yttrandefrihet jämväl borde inrymmas för militär personal, när det gällde tjänsten. Hittills hade nämligen knappast några olägenheter kunnat påvisas av att denna förmån varit inskränkt och det finge i detta sammanhang icke förbises, vilken stark rättsgaranti som varje svensk krigsman ägde mot övergrepp genom MO-institutionen.

Marinförvaltningen har beträffande den eftersträfvade likställigheten inför lagen för alla krigsmän, oberoende av tjänsteställning, ansett att man icke alltför mycket borde lägga tyngdpunkten på den formella sidan av saken. Samma brott, begånget av manskap eller av befäl, borde visserligen principiellt förskylla exakt samma straff. Emellertid måste även hänsyn tagas till de följder, en bestraffning finge för en värnpliktig och för en officer eller underofficer. För en värnpliktig, som finge t. ex. två dagars vaktarrest, innebure straffet icke någon konsekvens härutöver. För officeren och underofficeren medförde däremot bestraffningen konsekvenser i avseende å befordran o. dyl. Det egentliga straffet för officeren och underofficeren bleve sålunda icke själva arrestavtjänandet utan den påföljd, förseelsen finge för hans framtid, en påföljd, som kunde verka under hela tjänstetiden. Önskemålet om likhet inför lagen i verklig bemärkelse förverkligade därför förslaget på denna punkt icke, låt vara att en mera än formell sådan väl heller icke ginge att genomföra på de flesta andra rättslivets områden. Men i nu omhandlade fall hade en skärpning för officerares och underofficerares räkning genomförts på sådant sätt, att den för dessa personalkategorier särskilt lämpade straffarten arrest utan bevakning borttagits.

Värnpliktiga officerares riksförbund, som funnit föreliggande förslag icke utan grundlig omarbetning böra läggas till grund för ny lagstiftning, har bl. a. uttalat att gällande strafflag för krigsmakten ostridigt vore behäftad med åtskilliga brister, vilka påkallade en genomgående omarbetning. Från en dylik, övervägande formell och redaktionell revision till den även materiellt genomgripande förändring, som förslaget innebure, syntes dock steget vara alltför långt. Grunden för lagrevisionen vore tydligen att söka i det i motiven intagna uttalandet om möjligheterna att humanisera krigslagstiftningen. Även om det i viss utsträckning skulle vara riktigt att försvarsviljan nu vore levande och allmänt omfattad av de värnpliktiga, innebure detta

icke någon garanti för framtiden. Allvarliga tecken tydde tvärtom på att den tidigare försvarsoviljan åter alltmera grepe omkring sig just bland de värnpliktiga. Man kunde därför icke utgå från att försvarsfrågan för alltid vore avförd från den partipolitiska vädjebanan. Beklagligtvis vore en viss försvarsfientlig stämning redan ett faktum och man måste räkna med att den kunde komma att öka i både intensitet och omfattning. Icke heller finge man överdriva betydelsen av vare sig den förbättrade sociala omvårdnaden i fråga om de värnpliktiga eller den upplysningsverksamhet och utbildning i allmänt medborgerliga ämnen, som numera bedreves inom krigsmakten. Riksförbundet kunde alltså icke finna att de åberopade motiven för en uppmjukning av krigslagstiftningen motsvarade de faktiska förhållandena även om i vissa specialfall jämkningar i mildrande riktning kunde vara påkallade.

Beträffande avfattningen av de föreslagna straffbestämmelserna har *krigshovrätten* anmärkt att ett flertal brott icke försetts med brottsbeteckningar. Enligt krigshovrättens mening vore detta en brist, som borde kunna undanröjas. Samma uppfattning har uttalats av *Svea hovrätt* samt av *överbefälhavaren*. Den sistnämnde har därjämte ansett önskvärt att i de militära straffbestämmelserna i möjligaste mån begagnades samma termer och begrepp som kommit till användning i tjänstereglementet för krigsmakten. Det vore visserligen riktigt som utredningen framhållit att lagbestämmelserna för sin tolkning icke borde vara beroende av terminologien i ofta ändrade tjänstgöringsreglementen. Men detta behövde icke hindra att i ny lagstiftning infördes redan befintliga och hävdvunna militära begrepp, om icke bärande skäl däremot kunde anföras. Av allmängiltig betydelse vore i detta hänseende det i förslaget flerstädes brukade ordet befälhavare. Befälhavare vore enligt tjänstereglementet den som i territoriellt avseende ägde befälsrätt inom vederbörligt område. En riktigare benämning vore chef, vilken enligt tjänstereglementet utövade befälet över förband. Befälhavare borde därför ersättas av sistnämnda term. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har anført att brottsbeteckningar hade ringa värde, för så vitt icke en verklig definition av brottsbeteckningen gjordes. I åtskilliga fall i den föreslagna strafflagtexten åsattes nu visserligen brottet viss benämning men någon beskrivning av den brottsliga gärningen gäves icke. Föreningen, som ansett att gällande strafflag för krigsmakten ganska väl motsvarat de krav som rimligen kunde ställas på en strafflagstiftning på ifrågavarande område, hade funnit sig icke kunna undgå att såsom allmänt omdöme beträffande lagtexten i de föreslagna nya 26 och 27 kap. i allmänna strafflagen uttala, att lagtexten i ganska stor utsträckning avfattats i en invecklad språklig form, som i förevarande fall måste anses mindre lämplig och i alla hänseelser icke underlättade tillämpningen av lagen. Det måste dock vara meningen, att lagtexten även i förevarande fall kunde läsas och begripas av lekmän.

I fråga om straffsätserna har *föreningen Sveriges häradshövdingar* anført att i förslaget erforderlig hänsyn tagits till kravet på humanisering. Betydande sänkningar hade föreslagits såväl i maximi- som i minimistrafpen,

och de speciella straffskärpnings- och straffminskningsgrunderna, vilka återfunnes i gällande lag, hade i regel uteslutits. Då det härvid icke kunnat undvikas att sammanförandet under ett gemensamt stadgande av samtliga till samma brottstyp hänförliga straffbara handlingar medfört behov av mycket vida straffskalor, hade i förslaget använts den i den allmänna lagen numera tillämpade metoden att uppställa särskilda straffsatser för normalfall och för fall som med hänsyn till omständigheterna vid brottet vore att anse som grova. Även om detta principiellt sett måste anses lämpligt för vinnande av största möjliga överensstämmelse med den allmänna lagens system, gjorde sig dock vissa svårigheter gällande vid dettas tillämpning i fråga om den militära strafflagstiftningen. Särskilt beträffande de rent militära brotten gällde nämligen att en och samma brottstyp måste komma att innefatta handlingar, vilkas straffbarhet i vida högre grad skiftade efter de yttre omständigheter, varunder de begingos, än vad fallet i allmänhet vore i fråga om andra brott. Ett exempel härpå erbjöde bestämmelserna rörande lydnadsbrottet, för vilket straffet varierade från disciplinstraff till straffarbete på livstid, eller i vissa fall dödsstraff. Det vore klart, att då fråga vore om så stora olikheter i bedömandet av en och samma gärnings straffbarhet under olika förhållanden, det vore nödvändigt att förutsättningarna för tillämpning av den ena eller andra straffsatsen måste angivas med större noggrannhet än eljest skulle erfordrats. Denna synpunkt syntes dock icke alltid ha blivit på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd i förslaget. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har gjort ett liknande uttalande under förmenande att det påtalade förhållandet kunde föranleda betänklig brist i enhetlighet vid rättstillämpningen. Om, såsom föreslagits, krigsdomstolarna avskaffades, våldades av de vida straffskalorna jämväl processuella olägenheter, i det att exempelvis mål angående brott mot 26 kap. 7 §, även om målet rörde en bagatellförseelse, måste jämväl då brottet hörde under rådhusrätts domvärjo handläggas av domstol med nämnd, därmed förorsakande betydande kostnader och besvär. Föreningen har vidare anfört att i brottsbeskrivningarna allt emellanåt angåves omständigheter, som skulle beaktas vid bedömandet men vilka tedde sig tveksamma ur subjektiv synpunkt. I 26 kap. 2 § angående grovt lydnadsbrott förklarades sålunda, att avseende skulle fästas vid, om befallningen avsett tjänsteåtgärd av större vikt. Då uppställde sig det spörs-målet, huruvida därvid åsyftades den brottsliges subjektiva uppfattning — denna vore naturligtvis ofta behäftad med betydande brister i sådant avseende — eller den befallandes uppfattning eller den dömande myndighetens efterföljande kloka insikt. Samma spörs-mål uppkomme beträffande 26 kap. 12 §, när det bleve fråga om, huruvida det olovliga undanhållandet med hänsyn till arten av gärningsmannens tjänstgöring medfört väsentligt avbräck i utbildningen eller avsevärt men för tjänsten. Liknande vore förhållandet beträffande 27 kap. 1 och 5 §§. Det vore uppenbart, att det för den menige mannen ofta måste vara förenat med svårighet att bedöma de förhållanden, som i dessa lagrum tillades betydande räckvidd. Även *föreningen Sveriges stadsdomare* har berört synpunkten att vida straffskalor medförde olägen-

heter i processuellt hänseende. Det yttrande som avgivits av *föreningen Sveriges krigsfiskaler* upptar i nu förevarande hänseende väsentligen samma synpunkter som det av föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer avgivna yttrandet.

Beträffande den i förslaget använda lagstiftningsmetoden, särskilt i systematiskt avseende, har, såsom av det föregående framgår, förslaget att inrymma den militära strafflagstiftningens huvuddel i allmänna strafflagen vunnit gillande i åtskilliga yttranden, däribland av *överbefälhavaren*. Denne framhåller därvid att straff, som nu ådömdes efter strafflagen för krigsmakten, verkade på den allmänna opinionen icke på långt när på samma sätt som ett straff ådömt efter den allmänna strafflagen. Straffet ansåges ofta vara ett uttryck av »militarism» och betraktades icke som vanhedrande. Om den militära strafflagstiftningen överfördes till den allmänna strafflagen, bleve förhållandet ett annat. Staten komme på ett annat sätt än tidigare att framstå som den straffande. Straffet bleve mera kännbart.

I vissa andra yttranden har man ställt sig mera kritisk på denna punkt. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har anført att spørgsmålet, huruvida de militära straffbestämmelserna borde bibehållas i särskild lag eller intagas i allmänna strafflagen, enligt föreningens mening vore att anse som en lämplighetsfråga, vars avgörande bestämdes av hänsyn till önskemålet att de särskilda straffbestämmelserna på ett överskådligt sätt sammanfördes och gjordes tillgängliga för dem, på vilka deras tillämpning ankomme eller som därav vore beroende. Det vore uppenbart att den splittring av bestämmelserna som förslaget innefattade måste framstå som synnerligen oläglig för den militära rättskipningen och det låge nära till hands att undersöka, huruvida den verkligen vore nödvändig vid användandet av den i förslaget anlitade metoden. Vad anginge lagen om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig, kunde ifrågasättas, om det över huvud taget vore riktigt att dess bestämmelser upptoges i särskild lag. Dödsstraffet kunde vinna tillämpning å alla medborgare och ej endast å krigsmän. Det vore även avsett att kunna följa å brott, som upptagits i allmänna strafflagen och dess användning reglerades efter grunder av samma natur som dem som gällde övriga straffarter. Särskilt vore klart att, om de speciella bestämmelserna om de militära brotten ansåges böra intagas i allmänna lagen, bärande skäl icke kunde åberopas för att giva till strafflagstiftningens allmänna del hörande stadganden annan lagteknisk behandling än den som gällde andra allmänna straffarter. På nu anförda skäl ansåge föreningen att dödsstraffet borde upptagas i 2 kap. strafflagen såsom ett särskilt straff under krig och därmed jämförliga förhållanden med angivande av de i den föreslagna särskilda lagen stadgade förutsättningarna för dess användning och med hänvisning i fråga om verkställigheten till vad därom vore särskilt stadgat. Den i 27 kap. 17 § i förslaget upptagna hänvisningen till dödsstrafflagen borde i samband därmed utgå. Därest man emellertid ovillkorligen ville undvika att omnämna dödsstraffet i förteckningen i allmänna strafflagen över de straff som kunde följa å de i lagen upptagna brotten, syntes dock betänkligheter möta mot det sätt, varpå frågan lösts i

förslaget. Ehuru dödsstraff normalt skulle ingå i straffsatserna för vissa av de i allmänna lagen enligt förslaget upptagna brotten, framginge icke detta av straffbestämmelserna för dessa brott. Beträffande ett flertal fall t. ex. de i 26 kap. 2 § andra stycket och 3 § sista stycket omförmälda, där krig utgjorde förutsättning för straffbestämmelsens tillämpning, hade i stället den säkerligen olämpliga metoden använts att straffsatsen, straffarbete i högst tio år eller på livstid eller dödsstraff, uppdelats och återgivits, den ena delen, avseende straffarbetet, i samband med brottsbeskrivningen och den andra, avseende dödsstraffet, i särskild lag. I andra fall däremot såsom t. ex. beträffande de i 8 kap. 1 och 4 §§ omförmälda hade bestämmelsen i den särskilda lagen karaktär av straffskärpningsgrund, om vars straffsats erinran emellertid icke återfunnes i dessa lagrum utan i 27 kap. 17 §, som allenast hänvisade till den särskilda lagen. I fråga om de i 8, 26 och 27 kap. upptagna brotten, där för tillämpningen av viss straffsats förutsattes att riket vore i krig, skulle straffbestämmelsen enligt 27 kap. 16 § under där angiven förutsättning även gälla vid krigsfara. Innebörden härav framginge emellertid i vissa fall först av den i 17 § samma kapitel gjorda hänvisningen till den särskilda lagen. Ehuru särskilda bestämmelser för krig m. m. upptagits i ett särskilt kapitel, 27 kap., återfunnes sådana bestämmelser såväl i 8 och 26 kap. som i lagen om dödsstraff o. s. v. Det vore uppenbart att denna lagstiftningsmetod med hänsyn till överskådlighet och reda vore otillfredsställande. Med hänsyn till det nu anförda borde, även om föreningens uppfattning om vissa bestämmelsers intagande i 2 kap. strafflagen icke godtoges, i varje fall de under krig gällande särskilda bestämmelserna sammanföras under 27 kap. Vid granskning av de särskilda bestämmelserna i lagen om disciplinstraff för krigsmän befunes även, att särskild lagstiftning rörande dessa straff rätteligen ej heller borde ifrågakomma. Disciplinstraff vore ett straff som enligt förslaget skulle ådömas enligt allmänna strafflagen i där omförmälda fall. Det vore sålunda i själva verket jämfällt med andra straff som enligt nämnda lag finge ådömas. Då frågan om den slutliga utformningen av allmänna lagens hithörande bestämmelser för närvarande vore föremål för utredning, kunde emellertid ifrågasättas om icke den eljest önskvärda inarbetningen däri av de föreslagna bestämmelserna om disciplinstraff borde anstå för att upptagas i samband med nämnda utredning. På grund av det nu anförda och då ej heller en särskild militär strafflagstiftning skulle i alla avseenden uppfylla det angivna önskemålet om överskådlighet och tillgänglighet, hade föreningen under förutsättning att den särskilda lagen om dödsstraffet inarbetades i allmänna lagen och de för krig avsedda bestämmelserna sammanfördes, ansett sig böra tillstyrka den väg för den ifrågavarande lagstiftningens utformning som i förslaget valts.

Även *föreningen Sveriges stadsdomare* har ifrågasatt lämpligheten ur systematisk synpunkt av att till den allmänna strafflagen såsom särskilda kapitel foga en del av den militära strafflagstiftningen och bibehålla vissa militära bestämmelser i särskilda författningar. Härigenom brötes den konsekvent genomförda dispositionen i den allmänna strafflagen samtidigt som

den militära strafflagstiftningen, som innefattade ett specialområde och såsom sådan väl lämpade sig att efter erforderlig revision upptagas i särskild lag, splittrades. Därest, såsom emellertid syntes kunna diskuteras, den allmänna och den militära strafflagstiftningen ansåges böra sammanföras i en lag, borde detta ske på ett mera djupgående och systematiskt mera tillfredsställande sätt än i det föreliggande förslaget. Det kunde nämligen ur systematisk synpunkt anmärkas bland annat, att den speciella militära straffarten, disciplinstraff, enligt förslaget icke upptagits i 2 kap. strafflagen annorledes än genom en hänvisning till särskild lag, och det måste framstå såsom betänkligt, att dödsstraffet — visserligen indirekt — genom det föreslagna stadgandet i 27 kap. 17 § återinförts i allmänna strafflagen.

Föreningen Sveriges landsfogdar har icke funnit skälen för att inarbeta strafflagstiftningen för krigsmakten i den allmänna strafflagen övertygande. Tvärtom framstode det som ytterligt främmande att till denna lag knyta bestämmelser, som avsåge endast en speciell yrkesgrupp. Det till stöd därför anförda skälet, att de värnpliktiga skulle ha en känsla av att i rättshänseende tillhöra en annan klass av medborgare, vilka skulle dömas efter speciella undantagslagar, syntes icke heller övertygande. Kritiken hade nämligen icke riktat sig så mycket mot lagstiftningens systematiska utformning utan fast mera mot vissa brister i den militära rättegångsväsendet. För övrigt hade de värnpliktigas känsla av deklassering icke så mycket sin rot i krigslagstiftningen utan snarare i en beklaglig oförståelse från den civila allmänhetens sida. Det kunde emellertid ifrågasättas, huruvida icke just den omständigheten, att strafflagstiftningen ägt formen av en särskild lag, medfört vissa förmånliga biverkningar. Det kunde nämligen icke bestridas, att den, som förbrutit sig mot strafflagen för krigsmakten i ytterst ringa utsträckning därigenom ansetts ha gjort sig skyldig till något vanhedrande. Undantagen gällde i huvudsak blott för förräderi, desertering eller liknande vanärande brott. Den bestraffning, en person undergått i det militära, hade sålunda regelmässigt icke medfört något men för honom i hans civila liv, vilket obestriddligen finge anses ha varit en fördel. Ansåges det under alla förhållanden lämpligast att anknyta den militära strafflagstiftningen till den allmänna strafflagen, så borde metoden dock genomföras konsekvent, vilket ingalunda skett i förslaget. Sålunda borde väl bestämmelserna om dödsstraffet ha intagits i strafflagens 2 kap. och icke upptagits i en särskild lag. I anslutning härtill borde vid beskrivningen av de brott, för vilka dödsstraff kunde ifrågakomma, ha angivits, att dödsstraff under vissa omständigheter inginge i straffskalan. Beträffande åtskilliga av de i 26 kap. upptagna brotten och förseelserna kunde vidare anmärkas, att de ur systematisk synpunkt bort ha sin plats i något av det nya strafflagsförslagets tidigare kapitel. Som exempel kunde nämnas 26 kap. 15 § och 16 § första stycket, vilka nära anslöte sig till 11 kap. 10 och 11 §§ i straffrättskommitténs förslag. Liknande synpunkter kunde även anföras beträffande 3—8 och 10 §§, till vilka nära motsvarigheter återfunnes i 9—11 kap. i straffrättskommitténs förslag. Som en ur systematisk synpunkt mindre lycklig lösning finge även betecknas att

i ett kapitel för sig upptaga särskilda bestämmelser för krig, allra helst som särbestämmelser för krigsfall återfunnes redan i 26 kap. av det föreliggande förslaget och uti 8 och 9 kap. av straffrättskommitténs förslag.

Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer har uttalat att utredningen genom förslaget att inarbeta väsentliga delar av de militära straffbestämmelserna såsom två nya kapitel i den allmänna strafflagen avvikit från det i västerlandet vanliga förfarandet vid utformandet av sådana straffbestämmelser, i det att dessa plägade givas i särskild lag, och i stället följt den i Sovjetunionen tillämpade metoden att infoga bestämmelserna i landets strafflag. De därför anförda skälen syntes dock icke vara bärande. Vad de värnpliktiga märkte vore att det här vore fråga om undantags- eller rättare speciallagstiftning, däremot icke bestämmelsernas placering i lagen. Med hänsyn till vad sålunda anförts borde avgörande vikt tillmätas de av utredningen omförmälda skäl, som starkt talade för, att den militära strafflagstiftningen alltjämt finge utgöra en lagstiftning för sig. Av icke ringa betydelse vore även att den föreslagna militära strafflagstiftningen i den utformning den fått säkerligen icke komme att bli lättare utan fastmera besvärligare att tillämpa än den nu gällande strafflagen för krigsmakten, särskilt för de militära befälhavarna. En annan fråga av vikt i detta sammanhang vore även, om de tillägg till vår allmänna strafflag, som av utredningen föresloges, stode i stil med densamma. Den svenska allmänna strafflagen innehölle rättsreglerna angående s. k. allmänna brott, häri inbegripna även sådana brott begångna av ämbetsmän och därmed likställda i tjänsten. Men den behandlade icke brott, som tedde sig såsom mer eller mindre speciella. Med hänsyn till vår strafflags karaktär syntes det vara mycket tveksamt, om det verkligen vore lämpligt att söka såsom en ny gren på detta träd inympa den militära strafflagstiftningen. Skulle nu emellertid den militära strafflagstiftningen till stor del infogas i den allmänna strafflagen, borde enligt föreningens mening inarbetningen ske på ett annat sätt än som föreslagits. Den borde göras betydligt mer djupgående än utredningen föreslagit. Vid ett genomförande av utredningens förslag komme dispositionen i den allmänna strafflagen att gå förlorad i vissa delar. Såsom exempel härpå kunde anföras följande. Enligt den föreslagna lagstiftningen bleve 2 kap., som handlade om straffen, missvisande. I detta kapitel komme nämligen icke att omnämnas dödsstraffet, som enligt förslaget upptoges såsom allmän straffart. Enligt förslaget skulle i vissa fall bötesstraff kunna ådömas i stället för disciplinstraff, medan åter i andra fall disciplinstraff kunde ådömas i stället för böter. Där- om nämndes det oaktat icke något i 2 kap., ehuru redan detta kapitel syntes böra vara platsen för ett omnämnande av denna detalj. Det syntes vara meningen, att allmänna strafflagen skulle uttömmande behandla läran om återfall i 4 kap. 14 § och 5 kap. 4 §. I den föreslagna strafflagstexten omnämndes i 26 kap. 11 § återfall, som icke kunde hänföras under de angivna paragraferna. Samma slags brott, t. ex. fylleri, behandlades enligt förslaget på två olika ställen, nämligen i 18 kap. 15 § (nya strafflagsförslaget 11 kap. 9 §) och i 26 kap. 15 §. I dessa avseenden innebure utredningens förslag ett

betänkligt åsidosättande av allmänna strafflagens disposition. I fråga om dispositionen i strafflagsförslaget kunde med fog anmärkningar framställas även mot fördelningen av bestämmelserna mellan de två nya 26 och 27 kapitlen. Sålunda kunde framhållas, att även det föreslagna 26 kap. i ett flertal fall innehölle bestämmelser, vilka enligt sin lydelse icke kunde komma till användning annat än under krig. Dödsstraffet borde införas i de särskilda paragrafer, enligt vilka det skulle kunna komma till användning. Eljest framstode icke dessa paragrafer i sin verkliga karaktär.

Föreningen Sveriges krigsfiskaler har framhållit att de handlingar, vilka kriminaliserats i strafflagen för krigsmakten till stor del utgjordes av speciellt militära brott, såsom exempelvis lydnadsbrott och utevarobrott, vilka väl vittnade om svårigheter för den dömda att underkasta sig militär disciplin men däremot ej behövde tyda på någon dålig moral hos gärningsmannen. Det vore fara värt, att om, såsom i betänkandet föresloges, de militära brotten inarbetades i nya kapitel av strafflagen, den atmosfär av vanheder, som enligt gemene mans uppfattning kringsvävade brotten i denna lag, skulle komma att sätta sin prägel även på dess nya kapitel, och att den i betänkandet föreslagna anordningen i stället för att, såsom avsetts, verka i humaniserande riktning skulle få en rakt motsatt verkan. På grund härav kunde det med fog ifrågasättas, om icke systemet med särskild lag även framdeles borde bibehållas. Svårigheten att inpassa den nya militärlagstiftningen i strafflagens systematik hade även visat sig därutinnan, att vissa ämnen icke kunnat uttömmande avhandlas i därför avsedda kapitel i lagen, utan måst upptagas till behandling i andra avsnitt av denna. Så vore exempelvis förhållandet i fråga om straffarterna. Härigenom brötes i viss mån systematiken i allmänna strafflagen och försvårades möjligheten att överblicka de för ett visst avsnitt givna stadgandena.

Sveriges advokatsamfund har i fråga om fördelningen av straffbestämmelserna på två kapitel i strafflagen hemställt om sådan ändring av förslaget att alla bestämmelser, vilka för sin tillämpning förutsatte, att riket befunno sig i beredskapstillstånd eller krig, sammanfördes till ett kapitel och att det kapitel, vars stadganden skulle gälla även under fredstid, icke belastades med några regler, avsedda att tillämpas allenast under beredskapstillstånd eller krig. Till stöd för en dylik ändring syntes kunna åberopas i huvudsak samma skäl, som enligt vad av betänkandet framginge anförts för samtliga bestämmelserns upptagande i allmänna strafflagen. Såvitt anginge rättstillämpningen under fredstid vore det nämligen ur psykologisk synpunkt av vikt, att man i största möjliga utsträckning undanröjde sådana faktorer, som hos de värnpliktiga alstrade känslan av att arbeta under krigsförhållanden. Styrelsen, som icke förbisåge, att ett tillgodoseende av det nu framställda önskemålet måste medföra en viss upprepning av straffbudet, hemställde sålunda, att sista styckena i 2, 3, 7, 11, 12 och 13 §§ i 26 kap. strafflagen utformades som särskilda straffbud och överflyttas till 27 kap. samma lag.

Värnpliktiga officerares riksförbund har framhållit att den militära ut-

bildningens särart med nödvändighet måste medföra att den militära personalen och därmed även de värnpliktiga bleve underkastade särbestämmelser i åtskilliga hänseenden och icke minst i fråga om bestraffning. Att införa de militära särbestämmelserna i den allmänna strafflagen vore därför i realiteten blott ett camouflage, som icke innebure en fördel utan allenast den avsevärda nackdelen, att man måhända lyckades i sitt uppsåt att för åtminstone de värnpliktiga till en början fördölja det faktum, att de trots allt måste vara underkastade en speciell strafflagstiftning. Man eliminerade alltså det giv-akt-moment, som låge däruti, att det för den värnpliktige liksom för varje annan rekryt i och med inträdet i militärtjänsten stode klart, att han, så länge denna tjänst varade, vore underkastad alldeles särskilda bestämmelser av straffrättslig karaktär. I den mån alltså som det föreslagna slopandet av en särskild militär strafflag komme att kunna uppfylla det av utredningen angivna syftet, nämligen att hos de värnpliktiga undanröja känslan därav att de vore underkastade en speciell lag, komme denna åtgärd att verka i direkt disciplinförstörande riktning och säkerligen föranleda icke så få värnpliktiga att begå handlingar, som de eljest skulle ha underlåtit. I synnerhet då det icke lyckats utredningen att undgå den konsekvensen, att upprätta särskilda lagar angående disciplinstraff och dödsstraff, vore det betydligt bättre att sammanföra dessa två sistnämnda lagar med övriga specifikt militära straffbestämmelser till en miliär strafflag. För icke minst de militära befattningshavarna vore det betydligt enklare att orientera sig på hithörande område, därest lagstiftningen gjordes på dylikt sätt enhetlig.

I fråga om ikraftträdandet ha *Svea hovrätt* och *krigshovrätten* uttalat att den föreslagna lagstiftningen borde träda i kraft samtidigt med genomförandet av revisionen av det militära rättegångsväsendet. I yttranden i sistnämnda ärende hade anmärkning framställts mot att den nya processlagstiftningen föreslagits skola träda i kraft redan innan erforderliga grundlagsändringar genomförts. Skulle denna anmärkning föranleda uppskov med ikraftträdandet av processlagstiftningen borde detta alltså medföra motsvarande uppskov beträffande strafflagstiftningen.

Departementschefen.

Gällande strafflag för krigsmakten har länge ansetts vara i behov av revision. Lagen tillkom år 1914, varvid en del av dess brottsbeskrivningar utan större bearbetning överflyttades från äldre lagstiftning, närmast 1881 års strafflag för krigsmakten. De ändringar, som sedermera vid olika tillfällen vidtagits i lagen, ha i stort sett icke berört dennas systematiska uppbyggnad. Förutom att åtskilliga bestämmelser äro ålderdomligt detaljerade med anknytning till förhållanden som numera i många fall sakna motsvarighet, kvarstår alltså väsentligen den invecklade systematik, som lagen ursprungligen erhöll. De tid efter annan framställda önskemålen om översyn av strafflagen för krigsmakten ha emellertid icke inskränkts till att avse en mera teknisk omarbetning. Lagen har i vida kretsar ansetts illa överensstämma med vår tids allmänna rättsuppfattning och en humanisering i olika

hänseenden har påkallats. Även om det knappast med fog kan påstås att den tillämpning lagen erhållit under senare år giver rum för mera allvarlig kritik, är det otvivelaktigt att lagen i sig själv innefattar onödig stränghet i skilda avseenden. Vissa straffarter äro sålunda till sin natur sådana att de icke höra hemma i ett modernt rättssystem, och straffsatserna, särskilt minimistraffen för normalfall, synas i många fall utan olägenhet kunna mildras.

En särskild anledning att nu revidera den militärstraffrättsliga lagstiftningen utgör den pågående reformeringen av allmänna strafflagen. Det är givetvis angeläget att utvecklingen på straffrättens område också erhåller uttryck inom den del därav som militärstraffrätten bildar. Särskilt det förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten, vilket för närvarande är under lagrådets granskning, har flera nära anknytningspunkter till den militära lagstiftningen, som ju till huvudsaklig del rör brott mot staten.

Den militära strafflagstiftningens huvudändamål är skyddet av krigsmaktens effektivitet. Det erfordras sålunda straffbestämmelser för att säkra fullgörandet av de tjänsteplikter, som måste åläggas den militära personalen. Eftersom straffbestämmelserna skola avse endast vissa medborgare, komma de att i viss mån utgöra en undantagslagstiftning på liknande sätt som föreskrifterna om särskilt straffansvar för exempelvis ämbetsmän. Av denna krigslagstiftningens karaktär följer emellertid även att bestämmelserna böra begränsas till vad som kräves för att deras syfte skall tillgodoses. Inskränkningar i de allmänt medborgerliga fri- och rättigheterna som ej äro oundgängligen nödvändiga böra sålunda icke få förekomma. I den mån de i allmänna strafflagen upptagna bestämmelserna äro tillräckliga, böra icke heller särbestämmelser för militära förhållanden tillåtas.

Själva stommen i de militära bestraffningsreglerna utgöres av sådana brottstyper som hänföra sig till de speciellt militära tjänsteplikterna, s. k. rent militära brott. Dessa ha av naturliga skäl icke beaktats i de för vanliga medborgare avsedda straffbestämmelserna. Härutöver bruka i militära strafflagar ingå vissa såsom »militärt kvalificerade» betecknade brott. Dylika brottstyper ha motsvarighet bland allmänna strafflagens brott men få, då de förövas på det militära området, en karaktär som påkallar speciell behandling i straffrättsligt avseende, i allmänhet strängare. Vid revisionen av vår militära strafflagstiftning finner jag angeläget att det tillses, att sistnämnda grupp icke kommer att omfatta andra brott än sådana där den militära kvalifikationen är av väsentlig betydelse med hänsyn till krigsmaktens effektivitet.

Vid utformandet av en militär strafflagstiftning torde man emellertid icke enbart kunna följa de nu angivna riktlinjerna. Det är därjämte nödvändigt att tillse att likställighet inför lagen i görligaste mån upprätthålles. Visserligen kan ett brott, begånget av någon som tillhör en viss personalkategori, vara allvarligare än enahanda brott, förövat av en gärningsman tillhörande en annan kategori. Det är emellertid icke blott av väsentlig betydelse ur allmänt demokratisk synpunkt utan jämväl i krigsmaktens eget intresse att alla inom

denna äro underkastade en ensartad straffrättslig reglering så långt detta är möjligt. Utan att denna förutsättning uppfyllts synas nämligen militära straffbestämmelser icke vara ägnade att grundlägga en i egentlig mening god disciplin. Det måste vidare uppmärksammas att upprätthållandet av den för krigsmaktens effektivitet nödvändiga disciplinen även och kanske till övervägande delen är beroende av andra omständigheter än straffbestämmelser och deras tillämpning. Den sociala och kulturella omvårdnad, för vilken de värnpliktiga under senare år varit föremål, kan utan tvivel antagas ha medfört en helt annan inställning till militärtjänsten än förut. I samma riktning har säkerligen också det förändrade läget i försvarsfrågan verkat. Särskilt erfarenheterna från det andra världskrigets tid ha bidragit till att undanröja försvarsfientliga stämningar och skapa insikt om försvarets nödvändighet såsom det yttersta värdet för vårt folks självbestämningsrätt. Dessa omständigheter giva förbättrade möjligheter att tillgodose kravet på humanisering inom detta straffrättsområde. Uppenbart är nämligen att en lindring av straffsatser och straffmetoder i enlighet med det nutida rättsmedvetandets krav lättare kan förverkligas i samma mån som försvarsviljan är allmän och krigsmaktens effektivitet sålunda blir säkerställd på andra vägar.

Det av utredningen framlagda förslaget till strafflagstiftning för krigsmakten innebär i första hand en väsentlig begränsning av denna lagstiftnings omfattning. Åtskilliga av gällande lags straffbestämmelser ha sålunda helt utmönstrats. Bland annat ha alla bestämmelser om skadegörelse, stöld och andra förmögenhetsbrott samt ett flertal stadganden om gärningar som innefatta spioneri eller förräderi lämnats utan särskild motsvarighet. Härigenom har dock i stort sett det straffbara området icke minskats, eftersom dylika gärningar, som ej täckas av den militära lagstiftningen, naturligtvis skola bestraffas enligt allmänna strafflagen. Även sistnämnda lags bestämmelser om ämbetsbrott ha förutsatts skola vara tillämpliga å viss militär personal, som uttryckligen förklarats ha ämbetsansvar. Detta har i sin tur medfört att de bestämmelser om generella tjänstebrott, vilka liksom för närvarande ingå bland de militärstraffrättsliga bestämmelserna, begränsats att gälla endast personal som icke tillagts sådant ansvar.

De i förslaget ingående bestämmelserna om rent militära och militärt kvalificerade brott ha genomgående erhållit nya brottsbeskrivningar. Hittillsvarande kasuistiska beskrivningar ha sammanförts till enhetliga stadganden av mera generell utformning. Vissa brottstyper ha därvid fått ändrat straffbarhetsområde. Sålunda har exempelvis rymningsbrottet, som för närvarande i allmänhet föreligger endast då bortovaro från krigstjänsten varat viss tid, olika i olika fall, givits en bestämning som förutsätter en reell bedömning av skadan eller faran av brottet i varje särskilt fall. Bestämmelsen om olovliga sammankomster har väsentligt begränsats. Dels ha blott sådana sammankomster kriminaliserats, som taga sikte på vådan av det läge, vari krigsmakten eller någon del därav befinner sig, eller lämpligheten av åtgärd eller anordning som angår krigsförberedelserna eller krigsföringen, medan bland annat sammankomster för rådsläpning om förmans förhållande och åtgärder i

övrigt lämnats å sido, och dels har den sålunda inskränkta bestämmelsen föreslagits skola gälla endast under beredskapstillstånd och då riket är i krig. Utredningen har härmed velat avlägsna ett icke oväsentligt ingrepp i den medborgerliga församlings- och överläggningsfriheten. I samma syfte föreslås upphävande av 1906 års lag om förbud att deltaga i vissa sammankomster. De nuvarande speciella straffbudena rörande olovligt krigsbyte, olovliga stridsmedel och andra brott mot folkrättsliga regler ha i förslaget ersatts med en enda bestämmelse av vidare räckvidd. Den omfattar alla sådana förfaranden vid krigföringen, mot befolkningen å ockuperat område eller i fråga om behandlingen av krigsfångar, som stå i strid mot föreskrifter vilka Konungen på grund av avtal med främmande makt meddelat eller mot allmänt erkända folkrättsliga grundsatser. Med denna bestämmelse, som föreslås regelmässigt skola gälla envar som begår däri avsedd gärning, avses att den folkrättsliga regleringen av kriget skall införlivas med vår nationella straffrätt, och bestämmelsen skall utgöra grundval för bestraffningen av s. k. krigsförbrytelser.

Förslagets militära bestämmelser har givits lika giltighet för alla som överhuvud taget skola vara underkastade desamma. Den nuvarande kategoriindelningen, som innebär att straffbestämmelserna äro tillämpliga i olika omfattning å skilda grupper av krigsmaktens personal, har sålunda avskaffats; i förslaget benämnas alla som lyda under de militära bestämmelserna krigsmän. I samklang härmed står den omarbetning som gjorts av gällande bestämmelser om våld eller annan misshandel och om förolämpning. Reglerna härom äro för närvarande upptagna i ej mindre än tolv paragrafer, vari differentiering gjorts bland annat med hänsyn till om brottet förövats mot förman eller annan överordnad, vaktpost, underordnad eller med gärningsmannen likställd, om det begåtts i eller för den förorättades tjänst eller utom tjänsten samt, såvitt angår brott mot överordnad utom tjänsten, om denne därvid varit iförd tjänstedräkt eller icke. Alla dessa straffbud ha ersatts av två bestämmelser, den ena rörande våld och hot om våld och den andra rörande missfirmelse. Båda äro begränsade till att avse brott av krigsman mot annan krigsman i eller för dennes tjänst. Såsom motsvarighet till nuvarande stadganden om straff för vissa särskilda former av missbruk av förmansställning upptager förslaget en mera allmänt avfattad bestämmelse om förmans missbruk av sin myndighet över underlydande. Då de underlydande ha ovillkorlig lydnadsplikt gentemot förmännens befallningar, har det nämligen funnits angeläget att uppställa generella garantier mot missbruk av förmansskapet. Den yttre korrekthet som måste iakttagas mellan olika krigsmän har i förslaget kommit till uttryck i en enhetlig straffbestämmelse vari såsom likställda förseelser upptagas vanvörddnad mot förman och missaktning mot underlydande.

Straffsätserna ha i förslaget i stor utsträckning mildrats. Detta har framför allt skett genom nedsättning av minimistrafpen. För alla brott, som icke innefatta förräderi eller andra svåra förbrytelser, ingår sålunda disciplinstraff i straffskalan, och detta straff gäller, i motsats till vad som ofta är händelsen

för närvarande, utan begränsning till fall då omständigheterna äro synnerligen mildrande. Även strafflatitudens maximum har i vissa fall sänkts för normalfallen. Då de militära brotten kunna vara mycket farliga för riket och dess försvar, har dock latituden uppåt ej kunnat göras alltför snäv. I avsikt att hålla nere normalstraffen under fredstid har utredningen i vissa fall föreslagit särskilda straffsatser för krigstid och beredskapstid. Däremot förekommer icke i förslaget någon differentiering av straffskalorna efter den brottsliga tjänsteställning, vilket i viss utsträckning är förhållandet i gällande lag.

I fråga om straffarterna föreslås nyheter huvudsakligen beträffande disciplinstraffen. Dessa äro enligt förslaget arrest och disciplinbot. Då det föreslagna arreststraffet närmast motsvarar nuvarande vaktarrest, innebär sålunda förslaget att de hittillsvarande straffformerna sträng arrest, skärpt arrest och arrest utan bevakning avskaffas samt att såsom ny art av disciplinstraff införes disciplinbot. Arrest skall enligt utredningens förslag kunna ådömas i minst tre och högst tjugu dagar. Under hela strafftiden skall arrestant vidkännas löneavdrag med visst belopp som står i relation till hans löneställning. Disciplinbot är ett penningstraff, som i vissa hänseenden erinrar om dagsbotsstraffet och i andra om de i den civila statsförvaltningen tillämpade disciplinstraffen i form av mistning av lön. Straffet utgöres i allmänhet av löneavdrag med samma belopp för dag, som den brottslige skulle avstått under avtjänande av arrest. Disciplinbotsstraffet ådömes för minst en och högst tjugu dagar. Slutligen må nämnas att utredningen föreslagit vidgade möjligheter att använda villkorlig dom vid militära brott.

Utredningens förslag synes mig i allt väsentligt innefatta en lycklig lösning. Det tillgodoser på ett väl avvägt sätt krigslagstiftningens syfte att skydda krigsmaktens effektivitet och önskemålen om lagstiftningens begränsning och humanisering. De föreslagna bestämmelserna, som i allmänhet äro avfattade med önskvärd tydlighet, stå enligt min mening i god överensstämmelse med de aktuella reformerna i allmänna strafflagen. Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår ha också förslagets huvudgrunder tillstyrkts eller lämnats utan erinran i det avgjort övervägande antalet remissyttranden.

Utredningen har föreslagit att huvuddelen av de militära straffbestämmelserna skall införas i allmänna strafflagen. Härom har från vissa håll anmälts tveksamhet. I samband därmed har gjorts gällande att en sådan omarbetning i vart fall borde ske på ett mera djupgående sätt än som skett i förslaget. För min egen del ansluter jag mig till tanken att inordna bestämmelserna i allmänna strafflagen. Gällande strafflag för krigsmakten torde understundom redan på grund av sin karaktär av speciallag ha framstått såsom stridande mot rättskänslan. Ur psykologisk synpunkt måste det därför vara välmotiverat att giva den militärstraffrättsliga lagstiftningen den fastare anknytning till straffrätten i övrigt som ett införande i allmänna strafflagen kan anses innebära. Härmed följer emellertid även vissa tekniska fördelar, vilka sammanhånga med att de militära straffbestämmelserna såväl

enligt gällande lag som än mer enligt förslaget icke utgöra en fullständig grund för straffrättskipningen vid krigsmakten utan närmast bilda ett komplement till allmänna strafflagen.

De särskilda militära straffbestämmelsernas inplacering i allmänna strafflagen kan givetvis genomföras på olika sätt. Att såsom i vissa remissyttranden ifrågasatts helt inarbeta bestämmelserna i nu befintliga kapitel skulle emellertid förorsaka stora svårigheter beträffande bestämmelser vilka, såsom exempelvis föreskrifterna om våld eller hot mot krigsman, anknyta till flera av de nuvarande kapitlen och komme i vart fall att medföra en mindre önskvärd splittring av bestämmelserna. Jag ansluter mig därför till den av utredningen förordade utvägen, enligt vilken bestämmelserna upptagas i två nya kapitel. Den föreslagna fördelningen mellan dessa kapitel synes mig vara lämplig. Det förefaller, med tanke på att 25 kap. för närvarande behandlar ämbetsbrott, vara stilenligt att i ett av de nya kapitlen sammanfatta bestämmelser om särskilda brott av krigsmän. Att i det andra nya kapitlet införa bestämmelser som endast äga tillämpning under krig eller beredskapstillstånd anser jag utgöra ett ändamålsenligt sätt att från övriga bestämmelser avskilja sådana som icke äga tillämpning under vanliga fredsförhållanden. Jag godtager sålunda även tanken att till detta kapitel överflytta vissa bestämmelser från det år 1946 till lagrådet remitterade strafflagförslaget. Kapitlet får tydligen delvis en annan karaktär än övriga kapitel, men om det, såsom föreslagits, sättes sist i lagen, synes någon vägande invändning icke kunna göras däremot. Det vore givetvis följdriktigt att till detta kapitel även överföra de särskilda för krig och beredskapstillstånd avsedda straffsatser som stadgats för vissa brott såväl i förevarande förslag som i det till lagrådet remitterade förslaget. Övervägande fördelar torde emellertid vara förenade med den i förslaget använda metoden att låta varje straffbestämmelse innehålla fullständiga uppgifter om straffskalorna för brottet, utom såvitt angår dödsstraffet.

På de skäl utredningen, utan erinran i remissyttrandena, anfört anser jag sistnämnda straffart icke kunna undvaras under krig. I avsikt att understrika dödsstraffets extraordinära karaktär bör enligt min mening straffet icke göras till föremål för behandling i allmänna strafflagen. Jag ansluter mig därför till utredningens förslag att i en särskild lag upptaga de bestämmelser som detta straff erfordrar. Frågan huruvida även disciplinstraffet bör föranleda en särskild lag synes mera tveksam. Då dylikt straff införts i straffskalorna i åtskilliga bestämmelser som skola intagas i allmänna strafflagen, skulle konsekvensen kunna synas kräva att även övriga stadganden om användningen av disciplinstraff m. m. infördes i lagen. Detta skulle emellertid, som utredningen framhållit, kräva omarbetning av 2, 4 och 5 kap., vilka tillika med strafflagens allmänna del i övrigt för närvarande äro under strafflagberedningens övervägande. Med hänsyn härtill synes frågan huruvida samtliga bestämmelser om disciplinstraff skola inarbetas i strafflagen tills vidare böra anslå och en särskild lag utformas i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag.

I vissa yttranden har anmärkts att ett flertal brott icke försetts med brottsbeteckningar. Även jag anser detta vara en brist som bör avhjälpas. Vad angår det i ett yttrande framförda önskemålet att i de militära straffbestämmelserna skola begagnas samma termer och begrepp som kommit till användning i tjänstereglementet för krigsmakten finner jag mig kunna tillmötesgå detta såtillvida att »befälhavare» utbytes mot »chef». Med sistnämnda begrepp avser jag dock endast vad som enligt allmänt språkbruk är innebörden däri, och tjänstereglementets definitioner skola sålunda icke gälla. Det kan nämligen icke vara lämpligt att straffbestämmelserna för sin tolkning äro beroende av ofta ändrade reglementariska föreskrifter. Till vad i övrigt anmärkts mot förslaget återkommer jag i det följande vid behandlingen av de särskilda bestämmelserna.

Vad angår ikraftträdandet av den nya strafflagstiftningen för krigsmakten har ett par remissmyndigheter framhållit att detta borde ske samtidigt med genomförandet av revisionen av det militära rättegångsväsendet. Med anledning härav vill jag erinra att det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget till ändring av strafflagen är avsett att vinna tillämpning från och med den 1 januari 1949. För att undvika de mycket omfattande följdändringar som erfordras i strafflagen för krigsmakten, därest denna då alltjämt gäller, är det nödvändigt att låta även förevarande lagstiftning träda i kraft vid nämnda tidpunkt. Avsikten är även att reformeringen av det militära rättegångsväsendet — innefattande bland annat avskaffandet av krigsdomstolarna i fredstid — skall kunna genomföras samtidigt. Såsom utredningen förutsett torde därför särskilda följdändringar i processuellt hänseende icke påkallas av nu förevarande lagstiftning.

Av det anförda framgår att jag i allt väsentligt godtager utredningens olika lagförslag. I vissa avseenden, utöver de i det föregående anmärkta, har jag emellertid ansett ändringar och jämkningar vara erforderliga. Förslagen ha därför överarbetats inom justitiedepartementet. Jag övergår nu till att redogöra för de särskilda bestämmelserna i de därvid upprättade departementsförslagen, vilka såsom bilaga fogats vid detta protokoll.

De särskilda bestämmelserna i departementsförslagen.

Förslaget till lag om ändring i strafflagen.

1 KAP.

3 a §.

Enligt 1 § i detta kapitel skall inländsk man som begått brott dömas därför efter Sveriges lag och vid svensk domstol. För vissa utom riket föröfvade brott gäller dock det sagda endast om Konungen förordnat att brottet må åtalas här i riket. I 2 § stadgas att utländsk man, som här i riket finnes, skall dömas efter Sveriges lag och vid svensk domstol för brott som han begått inom riket eller å svenskt fartyg utom riket. För annat utom riket förövat brott får åtal mot utlänning ske allenast om det begåtts mot Sverige eller svensk

man och Konungen meddelat förordnande som nyss nämnts. Enligt den lydelse 3 § erhållit i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget får ej någon utan Konungens förordnande åtalas för brott, för vilket han utom riket undergått straff eller skyddsåtgärd.

Dessa bestämmelser äro ej utan undantag då SLK är tillämplig. Enligt 13 § SLK gäller nämligen, att om svensk krigsman eller annan, som är anställd vid svenska krigsmakten, i fientligt eller annat främmande land under tåg eller då svenskt krigsfolk eljest är samlat där, begått brottslig handling mot utländsk man, skall för åtal av gärningen sådant särskilt förordnande av Konungen, som förutsättes i 1:1 SL i fråga om brott begångna utom riket, ej vara erforderligt, utan skall å högste befälhavaren på stället ankomma att, antingen målsäganden över brottet klagat eller ej, låta detsamma befordras till åtal, om han finner krigstuktens upprätthållande eller krigsmaktens anseende det kräva. Då utländsk man utom riket begår brott, som hör till svensk krigsdomstols behandling, ankommer det på högste befälhavaren på stället att förordna om åtal av brottet, där han finner förhållandena det fordra.

Utredningens förslag upptager i 3 a § en bestämmelse, vars första stycke innehåller att krigsman, utan hinder av vad i 1 och 2 §§ stadgas, skall dömas efter Sveriges lag och vid svensk domstol för brott, som han begått utom riket där avdelning av krigsmakten befinner sig. Enligt andra stycket skall utländsk man, utan hinder av vad i 2 § stadgas, dömas efter Sveriges lag och vid svensk domstol för brott som han, då avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning befinner sig utom riket, begått där avdelningen är, såframt Konungen förordnar att åtal må ske. I tredje stycket stadgas att, då avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning befinner sig utom riket, Konungen äger uppdraga åt högste befälhavaren på stället att meddela sådant förordnande om åtal som i 1 kap. avses.

Utredningen har anfört att det för upprätthållande av krigstukt och ordning inom krigsmakten samt med hänsyn till krigsmaktens anseende vore nödvändigt att brott av krigsmän, även om de begåtts utom riket och mot utländska män, regelmässigt kunde utan omgång komma under rättslig prövning. Den i SLK vidtagna anordningen, att högste befälhavaren på platsen i Konungens ställe kunde meddela förordnande om åtal, vore i detta hänseende knappast lämplig. I såväl den danska som den schweiziska militärstrafflagen stadgades, att lagen vore tillämplig jämväl å straffbara handlingar som förövats utom riket. En bestämmelse av liknande innebörd syntes böra upptagas jämväl i svensk lag. En dylik bestämmelse hade betydelse i full utsträckning då krigsmakten under krig opererade utomlands men borde omfatta även andra fall. Bestämmelsen syntes dock kunna begränsas till att avse brott som förövades av krigsman där avdelning av krigsmakten befinner sig; i övriga fall vore de allmänna reglerna i 1:1 och 2 SL tillräckliga. Liksom 13 § SLK möjliggjorde bestraffning vid svensk domstol av utländsk man för vissa brott å krigsskådeplats och ockuperat område syntes det vara nödvändigt att även i ny lagstiftning skapa ökad möjlighet att beivra brott av utlänning. Om därvid frågan, huruvida åtal skulle ske, finge bero på

särskild prövning, vore det icke erforderligt att göra inskränkning till vissa slag av brott eller vissa speciella förhållanden. Såväl enligt detta stadgande som jämlikt bestämmelserna i 1:1 och 2 SL samt 1:3 SL enligt det remitterade förslaget vore åtal för brott i vissa fall beroende av Konungens prövning. Då avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning befunne sig utom riket och fråga vore om brott som begåtts där avdelningen vore, kunde emellertid denna ordning icke alltid anses vara den lämpligaste. I 13 § SLK hade som nämnts högste befälhavaren på stället erhållit rätt att under angivna förutsättningar pröva vissa av här ifrågavarande åtalsfrågor. Eftersom måhända icke varje befälhavare, som kunde karakteriseras som den högste på stället, hade den ställning att sådan prövning borde anförtros honom samt för att undvika möjligheten av kompetenskonflikter, syntes det vara en bättre utväg att tillerkänna Konungen delegationsrätt i förevarande hänseende. Den utformning stadgandet erhållit borde icke utgöra hinder för Konungen att vid uppdrags meddelande begränsa befälhavarens prövningsrätt till vissa brott eller att eljest göra sådana inskränkningar i densamma, som kunde påkallas av omständigheterna.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har anfört att bestämmelsen i första stycket efter ordalagen skulle gälla även för det fall att fråga om åtal uppstode först efter det avdelningen återvänt till riket och även i fråga om gärning som ej vore straffbar efter lagen i det land där den begåtts. Vore gärningsmannen utländsk man och brottet begånget mot annan än Sverige eller svensk man, syntes dock icke lämpligt att åtal alltid skulle kunna anställas. Om han upphört att vara krigsman under svenskt befäl och tillfälligtvis uppehölle sig i riket eller å område dit avdelningen efter brottets begående förflyttats, vore uppenbart att komplikationer av en sådan fri åtalsrätt skulle kunna uppstå. Överhuvud taget syntes stadgandet knappast böra vinna tillämpning i de fall då den, som efter svensk lag men ej den utländska vore brottslig, upphört att vara krigsman och ej längre vistades där avdelningen uppehölle sig. Liknande synpunkter gjorde sig gällande beträffande stadgandet i tredje stycket. De skäl som föranlett stadgandet gjorde sig endast gällande, då gärningsmannen alltjämt befunne sig »där avdelningen är». Vore så icke förhållandet, borde grunderna för bestämmelserna om Konungens förordnande som villkor för åtal föranleda att denna Konungens befogenhet ej skulle kunna överlätas. Som denna begränsning i delegationsrätten vore av principiell natur, syntes bestämmelse därom böra givas i lagen och ej i de särskilda föreskrifter, som enligt vad i motiven anfördes kunde meddelas av Konungen i samband med att uppdrag enligt stadgandet lämnades högste befälhavaren vid avdelningen. Även *justitiekanslerämbetet* har funnit den i tredje stycket Konungen medgivna delegationsrätten alltför vidsträckt. Fråga om meddelande av förordnande om åtal uppkomme åtminstone praktiskt sett allenast i de fall som avsåges i andra stycket i paragrafen. På grund härav syntes delegationsrätten böra begränsas till dessa fall.

Chefen för armén har å andra sidan ansett att ifrågavarande paragraf

borde utformas mera i anslutning till nu gällande bestämmelser. Förslaget syntes förutsätta att normal förbindelse alltid kunde upprätthållas mellan Konungen och högste befälhavaren på stället.

Departementschefen.

I fråga om tillämpligheten av svensk straffrätt torde krigsman, som är utlänning, i princip böra intaga samma ställning som krigsman, vilken är svensk man. Även om det i vissa fall skulle vara mindre behövt att anställa åtal mot utländsk gärningsman, är det på grund av sakens ringa praktiska betydelse icke lämpligt att komplicera bestämmelserna med undantagsföreskrifter. Tillräckliga skäl att utöver vad som skett i utredningens förslag begränsa den Kungl. Maj:t genom förslaget tillerkända delegationsrätten anser jag icke finnas. Å andra sidan synes det mig icke lämpligt att militär befälhavare utan Kungl. Maj:ts uppdrag får meddela förordnande om åtal. Med nutida kommunikationsmöjligheter torde man icke böra överdriva svårigheterna att upprätthålla förbindelse med olika befälhavare inom krigsmakten. I enlighet med vad jag förut anfört har i departementsförslaget termen chef begagnats i stället för befälhavare. Därjämte har en redaktionell jämkning vidtagits i syfte att klargöra, att Kungl. Maj:ts uppdrag att förordna om åtal kan lämnas redan innan avdelningen befinner sig utom riket.

2 KAP.

15 a §.

I förevarande paragraf av utredningens förslag omtalas att särskilda straff för krigsmän äro disciplinstraff. I en andra punkt innehåller paragrafen därjämte en hänvisning att stadganden om disciplinstraff finnas i särskild lag. Bestämmelsen är föranledd därav att disciplinstraff i åtskilliga fall förekommer i det föreslagna 26 kap. och att de i övrigt erforderliga stadgandena om dylikt straff sammanförts till en särskild lag om disciplinstraff för krigsmän.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har anmärkt att, då såväl i 26 och 27 kap. i förslaget som i vissa lagrum i 4 och 5 kap. i allmänna strafflagen bestämmelser meddelats som hade tillämpning å disciplinstraffets användning, andra punkten i 15 a § ej syntes vara adekvat. Den borde ersättas med en erinran att om disciplinstraffets användning i vad bestämmelser därom ej meddelats i strafflagen, om straffets former och om dess verkställighet vore stadgat i särskild lag.

Departementschefen.

Med anledning av den framställda anmärkningen har i departementsförslaget andra punkten av förevarande paragraf redaktionellt jämkats.

5 KAP.

10 §.

För närvarande gäller enligt 5:10 SL följande. Rymmer fånge eller häktad eller den som är anhållen såsom misstänkt för brott eller sätter han sig

till motvärn emot bevakningsman eller annan, som vill hindra honom från rymning, eller emot anstaltsföreståndare eller annan, under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, eller söker någon, som skall häktas, anhållas eller eljest gripas, att undkomma den som äger verkställa åtgärden, eller sätter sig någon med våld eller hot emot polisman, som skall verkställa tjänsteåtgärd, då må det våld brukas, som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma skall gälla, där annan än fånge, häktad eller anhållen eller den som skall häktas, anhållas eller eljest gripas sätter sig med våld eller hot emot den som vill hindra rymningen, bibehålla ordningen eller verkställa åtgärden. Har någon brukat större våld än medgivet är, vare lag som i 9 § sägs.

Enligt utredningens förslag skall detta stadgande undergå sådan ändring att den rätt till våldsanvändning, som föreligger då någon med våld eller hot sätter sig emot polisman, tillkommer även vaktpost eller annan för bevakning eller upprätthållande av ordning tjänstgörande krigsman.

I 45 § SLK finnes ett särskilt stadgande om rätt till våldsanvändning. Detta innehåller att om skiltvakt eller annan vakt eller patrull eller för bevakning eller ordningens upprätthållande särskilt utställd eller utsänd truppavdelning överfalles med våld eller hot, som innebär trängande fara för den överfallne eller för person eller egendom, som är under hans beskydd eller bevakning, eller eljest för allmän eller enskild säkerhet, då äger den vakt, patrull eller avdelning rätt till nödvärn. Söker den som står under sådan bevakning att rymma, eller brukar annan för att befria honom våld eller hot, må det våld användas, som för rymningens hindrande är nödigt. Vad sålunda är stadgat om vakt, patrull eller avdelning gäller jämväl i fråga om till krigsmaktens polisväsende hörande person, som är stadd i tjänsteutövning.

Utredningen har framhållit att enligt särskilda föreskrifter militär personal har att i viss utsträckning fullgöra uppgifter som eljest ankomma på civil polispersonal. Det vore därför enligt utredningens mening nödvändigt att stadgandet i 5:10 SL om våld mot den som sätter sig emot polisman vidgades att omfatta även militär vaktpost samt annan krigsman vilken tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning. Eftersom de situationer, som avsåges i det särskilda stadgandet i 45 § SLK om rätt till våldsanvändning, tillfyllestgörande täcktes av de allmänna bestämmelserna om nödvärnsrätt i 5:7—11 SL, skulle med den förordade ändringen av 5:10 det nämnda stadgandet i SLK icke kräva ytterligare motsvarighet. Vad anginge det våld som i olika fall finge utövas stadgades i 5:10 SL att sådant våld finge brukas som med hänsyn till omständigheterna kunde anses försvarligt, medan 45 § SLK, i likhet med tidigare bestämmelser i SL, vid rymningsförsök medgäve användandet av det våld som vore nödigt för rymningens hindrande. Den nya regeln innebure, att vid användandet av våld i tjänsteutövning den som vore ansvarig därför hade att bedöma ej blott vilket våld som erfordrades för att genomföra åtgärden utan även tjänsteåtgärdens vikt. En sådan regel kunde synas mindre lämplig såvitt anginge militära förhållanden, där bevakningsuppgifterna ofta fullgjordes av personer som ej erhållit

någon tillräcklig speciell utbildning härför och ofta vore föga underrättade om vikten av dem åliggande åtgärder samt vilkas beväpning vore anpassad för helt andra uppgifter. Det kunde likväl icke rimligen ifrågasättas att härå grunda en rätt till användning av större våld. Försvarligheten av det våld, som i visst fall använts, måste bedömas icke blott efter objektiva grunder utan även med hänsyn till subjektiva omständigheter hos den handlande. Vidare vore det tydligt att, om — såsom här i regel vore fallet — föreskrifter om våldsanvändning givits i instruktion e. dyl., det våld som en underordnad i enlighet därmed utövat för hans del i regel måste anses försvarligt. Av så mycket större vikt bleve det, att vid utfärdandet av instruktioner för vakt-tjänst rätten till våldsanvändning på lämpligt sätt inskränktes.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har anfört att av utredningen själv antytts de betänkligheter, som med fog kunde hysas mot en vidgad rätt till våldsanvändning för vissa militärpersoner, därvid särskilt pekats på, att med stadgandet avsedda bevakningsuppgifter ofta anförtröddes åt personer utan tillräcklig speciell utbildning och ofta föga underrättade om vikten av dem åliggande åtgärder. Skillnaden mellan sådan personal och den yrkesutbildade och utvalda civila polisen låge här i öppen dag. Hovrätten kunde förty icke underlåta att betona de vådor, som ett stadgande av föreslagen innebörd ovedersägligen måste innebära. Det vore på sin plats att i detta sammanhang erinra om de ingalunda sällsynta fall, då bristande omdöme och sans kommit till uttryck vid militära vakters våldsanvändning.

Chefen för armén har anmärkt att enligt förevarande paragraf endast det våld finge brukas »som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt». Utredningens förslag, att dessa regler jämväl skulle gälla vakt-post eller annan för bevakning eller upprätthållande av ordning tjänstgörande krigsman, kunde åstadkomma tveksamhet vid lösande av tjänsteuppgifter, genom att vederbörande vaktpost skulle bedöma tjänsteåtgärdens vikt. Denna tveksamhet kunde i fält bli ödesdiger. På grund härav kunde förslaget icke biträdas utan borde omskrivas med ledning av i 45 § SLK givna bestämmelser.

Departementschefen.

Krigsmän äga givetvis liksom andra personer rätt till nödvärn enligt de allmänna bestämmelserna i 5:7—11 SL. Såsom utredningen framhållit har emellertid militär personal i viss utsträckning att utföra uppgifter med avseende å bevakning och upprätthållande av ordning. I och för sig är det visserligen önskvärt att dylika uppgifter i största möjliga mån förbehållas den civila polisen med dess för ändamålet speciella utbildning och utrustning. Särskilt när det gäller bevakning torde det dock vara ofrånkomligt att åtskilliga uppgifter ombesörjas av militär personal. Då polisman som skall verkställa tjänsteåtgärd enligt gällande lag har rätt att använda våld, om någon med våld eller hot sätter sig emot honom, synes det icke kunna antagas att den militära personalen skall kunna tillfredsställande fullgöra ifrågavarande åligganden utan motsvarande befogenhet. Från rättssäkerhetens synpunkt är

det angeläget att krigsmans rätt till våldsanvändning blir uttryckligen lagfäst, åtminstone i den utsträckning som skett beträffande polismän. I likhet med utredningen anser jag därför att förevarande paragraf bör kompletteras med ett stadgande av innebörd att våld får brukas om någon med våld eller hot sätter sig emot vaktpost eller annan för bevakning eller upprätthållande av ordning tjänstgörande krigsman som skall verkställa tjänsteåtgärd.

De betänkligheter som kunna hysas mot detta stadgande torde huvudsakligen vara beroende av hur man bestämmer måttet av det våld som får utövas. Mångfalden av de situationer, i vilka våldsanvändning kan ifrågakomma, gör det emellertid nödvändigt att den översta gränsen i lagen erhåller en i viss mån tänjbar utformning. I gällande lydelse av paragrafen stadgas för samtliga därmed avsedda fall att det våld må brukas, som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Det synes icke finnas tillräckliga skäl att beträffande militära förhållanden meddela härifrån avvikande föreskrift. Visserligen är, såsom i ett remissyttrande särskilt understrukits, en militär vaktpost i allmänhet utan speciell utbildning för sådan våldsutövning varom här är fråga och ofta är han dessutom dåligt underrättad om tjänsteåtgärdens vikt. Dylika omständigheter måste emellertid, i enlighet med vad utredningen framhållit, beaktas vid bedömandet av huruvida i visst fall utövat våld skall såsom icke försvarligt anses straffbart. Härtill kommer att det i de instruktioner och reglementen, som närmare reglera vakttjänst och åtgärder för upprätthållande av ordning, kan mera detaljerat preciseras när och i vad mån våld får användas i olika situationer. Frågan om den instruktionsmässiga utformningen av rätten till våldsanvändning torde senare komma att upptagas av chefen för försvarsdepartementet.

I anledning av vad chefen för armén anfört vill jag vidare framhålla att de nu behandlade reglerna om våldsanvändning givetvis icke äga tillämpning på stridsåtgärder under krig.

På grund av det anförda har utredningens förslag i denna del, fränsett en redaktionell jämkning, oförändrat upptagits i departementsförslaget.

10 a §.

I utredningens förslag stadgas under denna paragraf, att vid myteri, under strid så ock eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara krigsman må mot underlydande som visar ohörsamhet bruka det våld som är nödigt för lydnadens upprätthållande. Göres större våld än nöden kräver, skall vad som sägs i 5:9 SL gälla, d. v. s. straff skall inträda, om ej omständigheterna voro sådana att den handlande svårigen kunde besinna sig, men straffet kan nedsättas under vad som eljest bort följa.

Stadgandet motsvarar 44 § SLK. Däri stadgas följande. Händer det att underlydande flyr från drabbning eller företager plundring, eller att vid uppror eller upplopp eller under sjönöd eller vid annat tillfälle, då brott mot krigslydnaden medför större fara för ordningen inom krigsmakten eller för dess eller allmän säkerhet, någon sätter sig emot förmans befallning eller, sedan befallningen blivit upprepad, den ej genast verkställer; då må förman emot

underlydande bruka det våld, som är nödigt för flyktens eller plundringens hindrande eller lydnadens och ordningens återställande. Gör förmannen i dessa fall större våld än nöden kräver, gäller vad i sådant hänseende om nödvärn i allmän lag sägs.

Utredningen har funnit det nödvändigt att, liksom hittills, förman tillerkännes rätt att i vissa situationer bruka våld för att framtvunga lydnad. Vid angivandet av de nödsituationer, då våld finge utövas, syntes enligt utredningen såsom allmän förutsättning böra upptagas, att brott mot krigslydnaden medförde särskild fara, vilket uttryck nära överensstämde med beskrivningen i 44 § SLK. Härjämte borde emellertid, för att i möjligaste mån giva konkretion åt bestämmelsen, omnämnas vissa fall då nödsituation regelmässigt föreläge. I den bestämmelse, som upptagits i förevarande paragraf, hade angivits att rätt till våldsanvändning skulle föreligga vid myteri, under strid och eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medförde särskild fara. Härutöver hade såsom villkor för våldsanvändning uppställts att underlydande visade ohörsamhet. Beträffande omfattningen av det tillåtna våldet hade icke synts böra stadgas annat än att det våld finge brukas, som vore nödigt för lydnadens upprätthållande. Med uttrycket lydnadens upprätthållande åsyftades här vad som kunde kallas det allmänna lydnadstillståndet bland de underlydande. Häri låge sålunda den ytterligare begränsningen att underlåtenhet att fullgöra en befallning icke under alla omständigheter medförde att våld finge tillgripas. Det vore nämligen tydligt att det för upprätthållande av den allmänna lydnaden icke vore erforderligt att bruka våld i varje fall av ohörsamhet, som ej avsåge angelägenhet av större betydelse. Gjordes större våld än nöden krävde, skulle enligt förslaget de i 5:9 SL upptagna reglerna äga tillämpning.

Departementschefen.

Mot förevarande bestämmelse har i remissyttrandena icke framställts någon erinran. Även jag har ansett mig kunna godtaga densamma, och den har sålunda utan ändring överförts till departementsförslaget.

26 KAP.

Om brott av krigsmän.

1 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall krigsman, som vägrar eller underlåter att åtlyda förmans befallning eller otillbörligen uppehåller befallningens fullgörande, dömas för lydnadsbrott till disciplinstraff eller fängelse, där det ej är uppenbart att befallningen icke angår tjänsten.

I SLK finnas bestämmelser om lydnadsbrott mot överordnad i 76, 77, 78, 79 och 161 §§. Lagen skiljer mellan sådana lydnadsbrott som rikta sig mot förmans befallningar angående tjänsten, varom stadgas i 76—78 och 161 §§, och sådana som innebära åsidosättande av överordnads i särskilda

fall meddelade föreskrifter i vad som rör allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten, beträffande vilka bestämmelser givas i 79 §. Av de förstnämnda lydnadsbrotten behandlas i 76 § vägran av krigsman att åtlyda vad förman under tjänstens utövning och i vad som angår tjänsten honom befallt, och i 77 § det fall att krigsman eljest underlåter att rätt fullgöra sådan befallning eller genom onödig förfrågan, motsägelse eller invändning uppehåller befallningens fullgörande. I 78 § stadgas straff då någon, som utan att vara krigsman lyder under lagen, vägrar eller underlåter att åtlyda vad den, som enligt tjänstereglemente eller särskilt förordnande över honom har befälsrätt i tjänsten, inom gränsen av denna rätt anbefallt.

Utredningen har anfört att frågan vilka som ha behörighet att giva befallningar och över vilka sådan befälsrätt gäller har reglerats genom olika av Kungl. Maj:t utfärdade instruktioner samt i det av Kungl. Maj:t i kommandoväg den 14 juli 1945 fastställda tjänstereglementet för krigsmakten. Med hänsyn till befälsrättens och lydnadspliktens intima samband med krigsmaktens organisation och funktionssätt vore det uppenbart att en straffbestämmelse om lydnadsbrott måste grundas å den administrativa regleringen av befälsrätten. Dock syntes böra gälla att endast den, som själv lydde under de militära straffbestämmelserna och enligt dem vore straffrättsligt ansvarig för missbruk av sin befälsrätt, skulle få giva befallningar som vid ohörsamhet föranledde bestraffning för lydnadsbrott. Likaså borde straff för ohörsamhet mot befallning kunna ådömas allenast den som även i övrigt vore underkastad de militära straffbestämmelserna. I 26: 21 och 27: 14 i förslaget hade tillämplighetsområdet för de militära straffbuden bestämts genom angivande av vilka som skulle anses som krigsmän. För att beteckna parterna i lydnadsförhållandet användes i förslaget termerna förman och underlydande. Enligt i 26: 21 i förslaget upptagna definitioner vore krigsman, som hade befälsrätt över annan krigsman, dennes förman. Straffbestämmelsen borde i enlighet med vad nu sagts gälla lydnadsbrott av krigsman med avseende å förmans befallning.

Vad anginge lydnadspliktens omfattning låge det, enligt *utredningen*, i sakens natur att denna plikt principiellt borde vara begränsad till befallningar som anginge den underlydandes tjänst. Befallningen måste med andra ord avse något som låge inom ramen för den underlydandes tjänsteplikter. Såsom förut nämnts funnes i SLK förutom de allmänna straffbestämmelserna rörande lydnadsbrott beträffande tjänsten även ett särskilt stadgande, 79 §, avseende ohörsamhet mot överordnads i särskilda fall meddelade föreskrifter i vad som rörde allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten. I den mån iakttagande härav eljest ålåg den underlydande såsom tjänsteplikt omfattades tydligen ohörsamheten i dessa fall av det allmänna lydnadsbrottet. Stadgandet saknade i så fall betydelse utom därutinnan, att straffskalan i 79 § vore lägre än i 76 §, en grund för stadgandet som emellertid, i den mån den kunde anses riktig, bortfölle därest straffskalan för normalfall av lydnadsbrott sänktes på sätt *utredningen* föresloge. Med hänsyn till att vissa fall av ohörsamhet i ordningssaker otvivelaktigt omfattades av 76 och 77 §§

SLK hade i praktiken viss osäkerhet uppkommit angående förhållandet mellan dessa paragrafer och 79 §. Därtill komme ytterligare att 79 § på grund av sin avfattning vore ägnad att skapa oklarhet rörande gränslinjen mellan vad som hörde till tjänsten och vad som fölle därutanför. Paragrafen borde sålunda ej erhålla särskild motsvarighet i ny lagstiftning. För att befälsföring skulle kunna ske hinderfritt och den militära organisationen fungera effektivt vore det emellertid erforderligt att den som mottog en befallning i allmänhet icke finge göra invändning mot den befallandes rätt att giva befallningen eller överhuvud ingå på kritik av befallningens rättmätighet. Liksom enligt gällande rätt borde sålunda lydnadsplikten vara vad som brukade kallas ovillkorlig. Den ovillkorliga lydnadsplikten innebure dock icke s. k. blind lydnad. Om en förman uppenbart ginge utom sina befälsbefogenheter, medförde lydnadsvägran icke ansvar för lydnadsbrott. Av allmänna rättsgrundsatser följde därjämte att lydnadsplikten icke vore obetingad ifall den anbefallda handlingen vore brottslig eller eljest lagstridig. Innebörden av lydnadsplikten syntes med tillfredsställande tydlighet framgå av lagtexten, där est bestämmelsen angåves gälla olydnad mot förmans befallning, där det ej vore uppenbart att den icke anginge tjänsten.

Beträffande brottsbeskrivningen i övrigt hade det synts utredningen vara lämpligt att liksom i SLK angiva olika gärningsformer. För disciplinens skull borde straffbarhet inträda redan då en underlydande tillkännagivit, att han icke komme att utföra en given befallning. Vägran att lyda vore därför den gärningsform som hade särskild betydelse då en befallning icke i sin helhet omedelbart skulle verkställas. Det vanligaste sättet, varigenom olydnad visades vore att utförandet av befallningen helt eller delvis underlåtes. Efter som även den som delvis underlåte att verkställa en befallning borde kunna straffas för lydnadsbrott, syntes man med underlåtenhet böra likställa uppehållande av befallnings fullgörande. För att uppehållande av befallning skulle vara straffbart såsom lydnadsbrott borde dock förutsättas att uppehållandet vore otillbörligt. Den som begärde närmare direktiv i anledning av en otydlig order borde sålunda icke vara straffbar, varemot såsom otillbörligt borde anses att uppehålla en befallning genom onödig förfrågan, motsägelse eller invändning.

I enlighet med vad som tillämpats i åtskilliga fall vid den senaste tidens lagstiftning på den allmänna strafflagens område hade utredningen funnit det lämpligt att uppdelat lydnadsbrottet i två olika svårhetsgrader avseende, den ena normalfall av brottet och den andra fall, då med hänsyn till omständigheterna vid brottet detta vore att anse som grovt. Straffskalan för normalfallet, som behandlades i förevarande paragraf, syntes kunna avsevärt mildras i förhållande till gällande rätt, som för icke kvalificerade fall upptog allenast fängelse och straffarbete i högst ett år. Disciplinstraff syntes sålunda utan förbehåll böra ingå i latituden. Vid sidan av sistnämnda straffart borde också fängelse ingå i straffskalan. Däremot syntes straffarbete icke behöva stadgas för lydnadsbrott, som ej vore grovt. Någon anledning att bestämma olika straff för de skilda gärningsformerna funnes icke.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har ansett att det med den lydelse stadgandet i förslaget fått syntes tveksamt, huruvida som förslaget avsåge därunder även kunde inbegripas det i 77 § SLK upptagna fallet att krigsman underlåte att rätt fullgöra befallning. Ville man icke följa den schweiziska lagens terminologi, enligt vilken brottet skulle beskrivas med ett gemensamt begrepp, ohörsamhet mot förmans befallning, borde därför brottsbeskrivningen givas sådan lydelse att därav klart framginge att även detta fall omfattades därav. Beträffande straffsatsen kunde ifrågasättas, om icke fängelsestraffet borde nämnas först. Enligt gängse praxis skulle detta innebära att normalstraffet vore fängelse och att disciplinstraff komme till användning så snart omständigheterna i något avseende kunde anses mildrande. Då detta som regel vore fallet i fråga om värnpliktigs lydnadsbrott, borde några betänkligheter mot en dylik, i huvudsak formell straffskärpning icke möta. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har funnit, att formuleringen av paragrafen med sina dubbla negationer vore svår att tyda. Därjämte framställde sig vid tolkningen den frågan för vem — den befallande eller den befallde — det skulle vara uppenbart, att befallningen icke anginge tjänsten. Det vore fara värt, att bestämmelser av sådan innebörd som denna i stor utsträckning komme att betaga den enskilde krigsmannen möjlighet att inom förnuftiga gränser handla i enlighet med sitt förstånd. Det syntes föreningen, som om brottsbeskrivningen i nu gällande stadganden, 76 och 77 §§ SLK, vore att föredraga.

Värnpliktiga officerares riksförbund har uttalat att, då i förslaget endast termerna förman och underlydande användes för att beteckna parterna i det militära lydnadsförhållandet, följden därav blivit att man exempelvis för att möjliggöra för en överordnad att ingripa emot en underordnad, som förginge sig mot allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten, måste göra den konstruktionen att den överordnade i dylikt fall och för blott detta korta tidsmoment bleve förman och i denna egenskap toge befäl över den underordnade, som därigenom bleve underlydande. Det vore ingalunda givet, att det föreslagna uteslutandet av nuvarande bestämmelse i 79 § SLK komme att skapa en större säkerhet i fråga om gränsdragningen beträffande rätten till ingripande i här berört fall, utan snarare ökade osäkerheten än mera. *Chefen för armén* har däremot ansett att utredningen genom att utesluta de nuvarande begreppen överordnad och underordnad åstadkommit en förenklad terminologi.

Departementschefen.

I sakligt hänseende torde den av utredningen föreslagna brottsbeskrivningen väsentligen icke innefatta avvikelse från vad som gäller enligt SLK. Då såsom en gärningsform upptagits underlåtenhet att lyda förmans befallning, lärers således härunder kunna hänföras det fall att krigsman underlåter att rätt fullgöra befallning. Givetvis kan emellertid ett oriktigt utförande av en befallning icke alltid anses som underlåtenhet att lyda och gärningen får

då ofta en naturligare bedömning genom att bestraffas som tjänstefel. I främsta rummet bliva härvid de subjektiva omständigheterna av betydelse. För straffbarhet fordras nämligen vid lydnadsbrott att gärningen förövats uppsåtligen, medan, om endast oaktsamhet föreligger, ansvar för tjänstefel kan ifrågakomma.

Att gällande rätts olika bestämmelser om lydnadsbrott sammanförts till ett enhetligt stadgande anser jag vara en given fördel. Tillräckliga skäl att bibehålla en särskild regel motsvarande 79 § SLK torde icke finnas, eftersom även de plikter som i tjänstereglementen och liknande föreskrifter åläggas krigsmän med avseende å ordningens upprätthållande måste anses tillhöra tjänsteområdet samt enligt 26 kap. 21 § i förslaget envar som har befälsrätt är förman. Genom stadgandet att för lydnadsbrott får dömas endast, där det ej är uppenbart att befallningen icke angår tjänsten, har enligt min mening lydnadspliktens ovillkorliga karaktär på ett tillfredsställande sätt kommit till uttryck i lagtexten. Självklart skall även denna förutsättning för straffbarhet vara täckt av gärningsmannens uppsåt för att ansvar skall kunna ådömas.

På grund av det anförda och då den föreslagna straffsatsen synes vara lämpligt avvägd, överensstämmer departementsförslaget i denna del med utredningens förslag, fränsett en redaktionell jämkning.

2 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att, om lydnadsbrott med hänsyn till omständigheterna vid brottet är att anse som grovt, skall för grovt lydnadsbrott dömas till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om befallningen avsett tjänsteåtgärd av större vikt eller om brottet skett inför samlad trupp eller förövats av flera i samråd. I ett andra stycke innehåller paragrafen ytterligare att, om riket var i krig och brottet förövades under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, skall dömas till straffarbete i högst tio år eller på livstid.

Enligt 76 § och 161 § första stycket SLK kan det för lydnadsbrott mot förmans befallning angående tjänsten stadgade normalstraffet, fängelse eller straffarbete i högst ett år, under vissa omständigheter skärpas. Sålunda må, om brottet sker i närvaro av samlad trupp eller ombord å krigsfartyg i närvaro av någon bland besättningen, straffet höjas till straffarbete i två år. Förövas brottet under sjönöd eller vid annat tillfälle, då brott mot krigslydnaden medför större fara, dömes den brottslige till straffarbete i högst fyra år; kom av brottet betydligare skada, eller var brottet eljest förenat med synnerligen försvårande omständigheter, må tiden för straffarbetet höjas till åtta år. Förövas lydnadsbrott i krigstid eller under annan tid, då rikets krigsmakt är mobiliserad, och sker det då fienden är nära eller vid tillfälle, då brott mot krigslydnaden eljest medföra fara, dömes den brottslige till straffarbete i minst två och högst sex år; kom därav betydligare skada,

eller var brottet eljest förenat med synnerligen försvårande omständigheter, skall gärningsmannen mista livet genom skjutning eller dömas till straffarbete på livstid eller i minst sex och högst tio år.

Utredningen har ansett det stå utom tvivel att för lydnadsbrott, som med hänsyn till omständigheterna vid brottet vore att anse som grovt, behov föreläge av strängare straffsatser än vad under föregående paragraf föreslagits. Vid angivande av exempel på fall, då grovt lydnadsbrott i regel borde anses föreligga, borde framhållas omständigheter som toge sikte på det särskilda fallet och dess farlighet för krigsmaktens verksamhet och för krigslydnaden. I lagtexten hade sålunda upptagits att befallningen avsett tjänsteåtgärd av större vikt eller att brottet skett inför samlad trupp eller förövats av flera i samråd. Då den ordinära straffskalan för grovt lydnadsbrott i förslaget angivits till fängelse eller straffarbete i högst fyra år, innebure detta allmänt sett en avsevärd nedsättning i förhållande till gällande rätt i motsvarande fall. Emellertid upptogs SLK en särskild straffsats för lydnadsbrott, som under krigstid eller därmed likställd tid förövades i fiendens närhet eller vid tillfälle då brott mot krigslydnaden eljest medförde större fara. Att sådana fall icke under alla omständigheter kunde få en lämplig bedömning inom den i förslaget upptagna ordinära straffskalan, vore svårt att förneka. Det för närvarande gällande minimistraflet förefölle visserligen knappast välgrundat, men däremot syntes med hänsyn till den ödesdigra verkan ett lydnadsbrott kunde ha under dessa omständigheter möjligheten att kunna döma till dödsstraff böra bibehållas. Då emellertid dödsstraflet icke upptoges i de särskilda straffbestämmelserna i förslaget, borde såsom högsta straff utsättas straffarbete på livstid. Minimistraflet syntes böra utgöra straffarbete utan begränsning nedåt. Den sålunda angivna strängare straffskalan borde gälla för det fall att grovt lydnadsbrott, då riket vore i krig, förövades under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medförde särskild fara.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har yttrat att det icke torde råda något tvivel om att lydnadsbrottet vore ägnat att medföra särskild fara och borde betraktas som grovt även i åtskilliga av de fall, då enligt särskilda föreskrifter militär personal hade att i viss utsträckning fullgöra uppgifter som eljest ankomme på civil polispersonal, såsom exempelvis vid vakttjänstgöring enligt bevakningskungörelsen, vid eldsläckning eller vid stillande av uppror. Överhuvudtaget syntes just den särskilda faran i dylika och andra liknande fall vara det kriterium, som främst borde känneteckna det grova lydnadsbrottet. Föreningen ansåge därför att till den gjorda exemplifieringen borde fogas det i andra stycket upptagna här berörda uttrycket »eller eljest vid tillfälle, då brott mot krigslydnaden medförda särskilda fara». Stadgandet i paragrafens andra stycke hade givits karaktär av straffskärpningsgrund. Även under krig kunde dock ej sällan fall förekomma, då ett lydnadsbrott måste anses tillräckligt korrigerat med fängelse. Denna straffart borde därför ingå i straffsatsen i andra stycket, som följaktligen, därest även förening-

ens beträffande första stycket framställda ändringsyrkande beaktades, allenast skulle komma att innehålla att, om riket vore i krig, finge dömas till straffarbete i högst tio år eller på livstid.

Föreningen Sveriges krigsfiskaler har anfört att det låge i sakens natur, att den till vilken befallning utdelats ofta icke kunde eller åtminstone hade synnerligen svårt att bedöma, huruvida den anbefallda tjänsteåtgärden vore av större vikt; ej sällan vore det väl för övrigt ej ens avsett, att en krigsman i underordnad ställning skulle känna till syftet med befallningen, såsom exempelvis när denna avsåge förhållanden av hemlig natur, vilka endast borde vara kända av högre befäl. Enligt allmänna straffrättsliga grundsatser borde väl i sådana fall liksom eljest de objektiva och subjektiva rekvisiten täcka varandra, d. v. s. för straffbarhet för grovt lydnadsbrott fordrades, att gärningsmannen skulle ha insett, att tjänsteåtgärden varit av större vikt. Då, såsom nyss framhållits, detta kanske oftast ej vore händelsen, komme straffbudet i fråga, sådant det enligt förslaget vore formulerat, ej att få den effekt, som avsetts.

Departementschefen.

Behovet av skärpta straffsatser för vissa svåra fall av lydnadsbrott har utredningen tillgodosett genom en bestämmelse om lydnadsbrott som med hänsyn till omständigheterna vid brottet är att anse som grovt. Häremot har jag intet att erinra, liksom ej heller mot de omständigheter som i förslaget angivits skola särskilt beaktas vid bedömande huruvida brottet är grovt. Det synes mig icke föreligga anledning befara, att bestämmelsen, såsom i ett remissyttrande gjorts gällande, skall bli mindre effektiv. En krigsman, som mottagit en befallning, kan visserligen icke alltid i detalj bedöma den anbefallda tjänsteåtgärdens betydelse men om det är fråga om en åtgärd av större vikt lär det i allmänhet framgå av förhållandena, särskilt under krig och i nödsituationer. Skulle emellertid den som underlåtit att lyda en befallning icke ha varit medveten om den anbefallda åtgärdens stora vikt på sådant sätt att uppsåt kan anses föreligga och föranleda ej andra omständigheter att brottet bör bedömas som grovt, synes det vara riktigt att han straffas endast för vanligt lydnadsbrott. Varje fall av lydnadsbrott bör alltså bedömas efter dess objektiva särart och med beaktande av gärningsmannens subjektiva insikt. I konsekvens med denna uppfattning har jag icke heller ansett mig kunna godtaga det under remissbehandlingen framförda förslaget att såsom exempel på grovt brott upptaga det förhållandet att brottet förövats vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara. Även vid sådant tillfälle kunna ju förekomma befallningar av mycket ringa betydelse.

Vad angår de av utredningen föreslagna straffsatserna har ifrågasatts om icke den särskilda, för krigstid avsedda straffskalan borde inrymma ej blott straffarbete utan även fängelse. Med hänsyn till att berörda straffskala endast avser grovt lydnadsbrott som förövas under strid eller eljest vid tillfälle under krig då brott mot krigslydnaden medför särskild fara synes detta dock

knappast vara lämpligt. Jag har icke heller i övrigt något att erinra mot de föreslagna straffsatserna.

3 §.

Under denna paragraf har utredningen upptagit en straffbestämmelse om myteri. Enligt denna skall, om samling av krigsmän ådagalägger uppsåt att, med förenat våld, sätta sig upp mot förman, anstiftare och anförare straffas med straffarbete i högst sex år eller fängelse samt annan deltagare högst med straffarbete i fyra år. Ha deltagare i myteri gått till förenat våld å person eller egendom, dömes anstiftare och anförare till straffarbete i högst tio år eller på livstid och annan deltagare till straffarbete i högst sex år eller fängelse. Förövas myteri då riket är i krig och sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till straffarbete i högst tio år eller på livstid, dock må deltagare som ej är anstiftare eller anförare straffas med fängelse.

Bestämmelsen motsvaras i SLK närmast av 62—65 samt 70, 158 och 159 §§, vilka behandla uppror och upplopp. Uppror beskrives så, att krigsfolk samlar sig tillhopa och lägger det uppsåt å daga att med förenat våld sätta sig upp emot verkställighet av förmans bud eller att tvinga förman till någon ämbetsåtgärd eller att hämnas för sådan åtgärd. Av brottet finnas, bortsett från särskilda straffskärpningsgrunder, tre olika grader. Den första föreligger då upprорот ej fullföljes längre än att upprorsmännen på förmans befallning vända åter till lydnad och ordning. Uppror av andra graden innebär att upprorsmän ej vända åter till lydnad och ordning utan visa trotsighet emot förmans befallning. Den tredje graden av uppror kännetecknas av att upprorsmän göra våld å person eller bryta eller förstöra hus eller plundra eller fördärva annan egendom. Upplopp består däri, att krigsfolk samlar sig tillhopa och stör lugnet eller ordningen inom krigsmakten utan att dock lägga å daga sådant uppsåt som nyss sagts samt ej skingrar sig på förmans befallning utan visar trotsighet däremot. Såsom ett svårare fall av upplopp angives att deltagare däri övergår till våld å person eller egendom.

Denna reglering av militärt uppror och upplopp ansluter sig mycket nära till gällande bestämmelser om uppror och upplopp i 10: 7—9 och 13 SL. På grundval av vad straffrättskommittén i denna del föreslagit ha i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget de nuvarande bestämmelserna om upprors- och upploppsbroten i SL sammanförts till en mera enhetlig reglering. Därvid har det straffbara området uppdelats på två skilda brott, det ena kallat upplopp och det andra våldsam upplopp. Brottsbeteckningen uppror har reserverats för vissa mot statsskicket eller statsledningen riktade brott, som behandlas i 9: 1 och närmast motsvara vad som för närvarande i 8 kap. SL benämnes högförräderi. Enligt 11: 1 föreligger upplopp, om folksamling stör allmän ordning genom att ådagalägga uppsåt att, med förenat våld, sätta sig upp mot myndighet eller eljest framtinga eller hindra viss åtgärd och folket ej åtlyder myndighets befallning att skingra sig. Såsom ett särskilt fall, då endast anstiftare och anförare äro straffbara, upptages att folk-

mängden skingrar sig på myndighets befallning. I 11: 2 stadgas, att om folksamling, med uppsåt som i 11: 1 sägs, gått till förenat våld å person eller egendom, dömes, evad myndighet var tillstädes eller ej, för våldsamt upplopp.

Utredningen har anfört att de i 11: 1 och 2 upptagna bestämmelserna om upplopp och våldsamt upplopp uppenbarligen kunde bli tillämpliga även på krigsmän. I rent militära situationer ägde de däremot begränsad tillämplighet, och det erfordrades därför särbestämmelse för krigsmaktens vidkommande. Vid utformandet av ett sådant stadgande hade det syntts lämpligt att i möjligaste mån anknyta till bestämmelserna om upplopp och våldsamt upplopp. I enlighet härmed hade förevarande stadgande om myteri uppställts. Denna brottstyp hade konstruerats som ett genom våldsuppsåt kvalificerat, kollektivt ohörsamhetsbrott mot förman, där straffbarheten såtillvida inträdde på ett tidigare stadium än vid det vanliga lydnadsbrottet att någon befallning icke behövde ha givits. Det fordrades att samling av krigsmän ådaga-lade uppsåt att, med förenat våld, sätta sig upp mot förman. I motsats till 62 § SLK erfordrades ej att krigsmännen samlade sig tillhoppa, utan brottet kunde begås även av krigsmän som dragits samman för tjänstgöring. Det enda kravet vore att krigsmännen till antalet ej vore fåtaligare än att de kunde likställas med en folksamling. Genom att uppsåtet skulle gå ut på förenat våld uteslötes passivt lydnadsbrott. Om krigsmän endast gemensamt vägrade eller underlåte att utföra en order av förman, skulle de sålunda straffas för lydnadsbrott och icke för myteri, och detta gällde även om överenskommelse om brottet träffats på förhand. Att sätta sig upp emot förman innefattade såväl att sätta sig emot verkställighet av förmans bud som att tvinga förman till någon ämbetsåtgärd, vilka uttryck för närvarande användes i 62 § SLK. Enligt 11: 2 i det remitterade förslaget kunde våldsamt upplopp föreligga oavsett om myndighet vore tillstädes eller ej. För myteriets del hade ett inrymmande av fall som icke riktade sig mot förman ansetts oegentligt och, med hänsyn särskilt till den skärpta bestraffningen av våldsbrott i 26: 7 i förslaget, onödigt. Våldsamt upplopp hade därför vid myteribrottets utformning icke på annat sätt beaktats än att, för det fall att deltagare i myteri gått till förenat våld å person eller egendom, stadgats strängare straff än eljest. Vad i övrigt anginge straffsatserna vore att märka att vid upplopp normalstraffet utgjorde, för anstiftare och anförare straffarbete i högst fyra år och för annan deltagare högst straffarbete i två år. Om folkmängden skingrat sig på myndighets befallning gällde sistnämnda strafflatitud för anstiftare och anförare, medan annan deltagare ej vore straffbar. Då våldsamt upplopp förelåge, straffades anstiftare och anförare med straffarbete i högst tio år och annan deltagare högst med straffarbete i fyra år. I viss anslutning till dessa straffsatser och med beaktande av de för grovt lydnadsbrott upptagna straffen hade utredningens förslag i fråga om bestraffningen av myteri avfattats. Förslaget innebure avsevärd nedsättning i förhållande till motsvarande straffsatser i SLK, vilka framför allt kännetecknades av höga minimistraff.

Chefen för armén har framhållit att även passivt lydnadsbrott, när det beginges av en samling krigsmän, utgjorde ett brott mot krigslydnaden som kunde få de allvarligaste följder. Enligt förslaget skulle emellertid det passiva lydnadsbrottet även om det vore kollektivt icke falla under myteribestämmelserna utan endast kunna bestraffas enligt det allmänna stadgandet om brott mot krigslydnaden i 26: 1. Detta kunde ur militär synpunkt icke godtagas. Arméchefen ville därför föreslå, att förevarande § omformulerades, så att den även täckte fall av passivt kollektivt lydnadsbrott. *Överbefälhavaren* har biträtt detta förslag.

Departementschefen.

Mot innehållet i förevarande paragraf av utredningens förslag har i remissyttrandena icke gjorts invändning i vidare mån än att det från militärt håll hävdats att myteri även borde omfatta kollektivt passivt lydnadsbrott. Sådan gärning kan emellertid vara av mycket ringa farlighetsgrad, exempelvis då några vapenfria värnpliktiga underlåta att utföra dem ålagt rengöringsarbete, och torde sålunda mindre väl lämpa sig att sammanföras med de svårartade brottsfall som avses i förslagets myteribestämmelse. Visserligen kan också ett passivt lydnadsbrott som begåtts gemensamt av flera krigsmän få mycket allvarliga konsekvenser, särskilt under strid och vid liknande farliga tillfällen. I sådana fall torde emellertid regelmässigt lydnadsbrottet vara att anse som grovt åtminstone för de mest straffvärda brottslingarna, och bestämmelsen i 26 kap. 2 § medger då utdömande av högsta straff. Det synes alltså icke förefinnas något behov att vidga det straffbara området för myteribrottet. Icke heller i övrigt har jag funnit anledning till ändring i den föreslagna bestämmelsen.

4 §.

Enligt 4 § i utredningens förslag skall krigsman som icke efterkommer tillsägelse i tjänsten av vaktpost eller annan krigsman, som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, dömas för ohörsamhet mot vakt till disciplinstraff eller fängelse. Är brottet grovt, skall straffet vara fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år.

I 88 § SLK stadgas straff för den som visar ohörsamhet eller sätter sig upp emot skiltvakt i avseende å vad denne, enligt reglemente eller särskild befallning, har att i sådan förrättning verkställa eller förhindra. Straffbestämmelsen gäller även den som begår sådant brott emot annan vakt eller patrull eller för bevakning eller ordningens upprätthållande särskilt utställd eller utsänd truppavdelning eller emot någon till krigsmaktens polisväsende hörande person, som är i tjänstgöring.

Utredningen har med hänsyn till bevaknings- och ordningstjänstens vikt funnit det påkallat att lydnadsplikten mot vaktpersonal inskräpdes genom en särskild straffbestämmelse. En sådan bestämmelse vore dessutom enligt utredningens mening erforderlig av det skälet att eftersättande av nämnda skyldighet stundom vore av sådan svårhetsgrad att de generella tjänstebrottsbestämmelserna icke kunde anses tillräckliga.

I fråga om angivande i brottsbeskrivningen av dem, vilkas befallningar skulle åtlydas, har utredningen ansett nuvarande bestämmelse kunna för-
enklas. Termen skiltvakt, mot vilken redan vid tillkomsten av SLK erinran
framställdes, användes ej numera och borde icke upptagas. De personer, emot
vilka lydnadsplikt borde föreligga, syntes kunna angivas såsom krigsmän
vilka tjänstgjorde för bevakning eller upprätthållande av ordning. Det vore
dock lämpligt att särskilt omnämna vaktpost, vilket begrepp då brukades
icke såsom någon teknisk term utan såsom ett praktiskt viktigt och lättfatt-
ligt exempel. I den mån personer, som tillhörde krigsmaktens polisväsende
bleve krigsmän antingen enligt förordnande med stöd av 26: 21 eller direkt
enligt 27: 14 i förslaget, omfattades de av den föreslagna bestämmelsen och
behövde därför ej, såsom i SLK, särskilt omnämnas. I övrigt borde föreva-
rande bestämmelse icke erhålla tillämpning beträffande polispersonalen inom
krigsmakten. Ej heller syntes erforderligt att medtaga patrull eller truppav-
delning; vare sig den som hade bevaknings- eller ordningsuppdrag inginge i
en särskild avdelning eller tjänstgjorde mera självständigt borde lydnads-
plikt föreligga beträffande tillsägelser av honom som vore betingade av upp-
dragets fullgörande. Gärningen borde angivas såsom underlåtenhet att efter-
komma tillsägelse i tjänsten av krigsman som nyss sagts. Något behov att,
såsom vid lydnadsbrottet, kunna straffa den som förklarade sig ej skola rätta
sig efter en tillsägelse syntes icke föreligga med mindre avsikten fullföljdes.

Enligt vad utredningen vidare yttrat vore vakttjänstgöring i fredstid ofta
att betrakta som ett led i militär utbildning och övning. Det vore därför
naturligt att lägre straff än fängelse i allmänhet vore tillfyllest. Den för när-
varande gällande normallatituden, fängelse eller straffarbete i högst ett år,
hade sålunda funnits böra ersättas med disciplinstraff eller fängelse. För
närvarande kunde disciplinstraff användas endast då omständigheterna vore
synnerligen mildrande och den brottslige tillhörde manskaptet. Med hänsyn
till viktigare bevakningsuppgifter, som förekomme särskilt under krig, hade
därjämte, såsom vid lydnadsbrottet, upptagits en straffsats för grova fall,
nämligen fängelse eller straffarbete i högst fyra år. Även detta innebure en
viss nedsättning i förhållande till gällande rätt, som för motsvarande fall
stadgade straffarbete upp till sex år. Däremot hade en särskild straffskärp-
ningsregel motsvarande 26: 2 andra stycket i förslaget icke ansetts erforderlig.

Enligt *krigshovrättens* mening skulle lagrummets brottsbeskrivning efter
ordalagen innebära en ovillkorlig skyldighet för krigsman att efterkomma
tillsägelse av vakt, blott tillsägelsen givits »i tjänsten», vilket här väl måste
betyda »under tjänsteutövning». Skyldigheten att lyda vaktpersonal syntes
emellertid icke böra avse annan tillsägelse än sådan, som betingades av den
särskilda uppgift dylik personal hade att fullgöra. Lagrummet borde ändras
så att detta förhållande tydligt framginge av lagtexten.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har i anslutning till sitt under »Hu-
vuddragen i förslaget» återgivna yttrande anmärkt att det icke syntes till-
fredsställande att för brottets rubricerande såsom grovt ej gäves någon led-
ning. Detta syntes särskilt av betydelse med hänsyn till den mycket stora

höjningen av straffmaximum som föresloges för det fall att brottet vore grovt. Föreningen hemställde därför att i 4 § andra punkten gåves exempel på omständigheter, som särskilt borde komma i betraktande vid bedömande härutinnan. Så hade nästan undantagslöst skett i alla övriga fall, där det här tillämpade systemet för straffbarhetens uppdelning blivit använt. Såsom sådana omständigheter kunde angivas vikten av det intresse, vaktposten vore satt att bevaka, brottets begående i krig, där avdelning av krigsmakten befunne sig, eller dylikt.

Departementschefen.

I ett remissyttrande har mot förevarande bestämmelse anmärkts att det av ordalagen »tillsägelse i tjänsten» icke tydligt framgår att tillsägelsen skall vara betingad av den särskilda uppgift vaktpersonalen har att fullgöra. Med hänsyn till att fråga är just om krigsman som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning torde visserligen de angivna ordalagen knappast kunna tolkas annorlunda, men en redaktionell jämkning synes dock böra vidtagas. Såsom i ett annat yttrande anförts hade det varit önskvärt, att särskilt beaktansvärda omständigheter angivits till ledning för bedömandet huruvida brott skall anses vara grovt. Med hänsyn till svårigheten att i lagform angiva några dylika omständigheter har jag emellertid funnit mig böra avstå från en sådan exemplifiering. Även i övrigt anser jag den föreslagna bestämmelsen böra godtagas. Den återfinnes därför i departementsförslaget i oförändrat skick så när som på nyssnämnda jämkning.

5 §.

Utredningen har under förevarande paragraf upptagit ett stadgande, vars första stycke föreskriver att förman, som missbrukar sin myndighet genom att söka förmå underlydande att göra, tåla eller underlåta något som icke angår dennes tjänst, dömes för missbruk av förmanskapskap till disciplinstraff eller fängelse. Är brottet grovt, skall straffet vara fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år. Enligt andra stycket av paragrafen skall för missbruk av förmanskapskap dömas även då förman otillbörligen ålägger underlydande särskild tjänstgöring eller vägrar honom förmån såsom påföljd för hans förhållande i eller utom tjänsten eller utan skäl utsätter honom för fara till liv eller hälsa.

I 92, 113 och 118 §§ SLK finnas särskilda straffbestämmelser om förmans missbruk av sin myndighet. Enligt 92 § straffas förman som genom missbruk av sin myndighet söker hindra underlydande krigsman att föra klagan över förnärmelse i tjänsten. I 113 § stadgas straff för förman som, till sin eller annans enskilda nytta, genom befallning tvingar eller annorledes förmår underlydande till sammanskott, utgift, kostnad eller obehörigt arbete, samt för officer eller underofficer som för egen vinning tager emot sådant, då det såsom av fri vilja bjudes. Jämlikt 118 § är förman straffbar om han genom missbruk av sin myndighet söker hindra den som blivit i krigstjänst anställd att däröver föra klagan.

Utredningen har framhållit att en förman genom den ovillkorliga lydnadsplikt, som vore förbunden med befälsrätten, hade en avsevärd maktställning i förhållande till sina underlydande. Det vore av stor psykologisk betydelse att befälsrätten, likaväl då det gällde missbruk därav som i fråga om brott mot lydnadsplikten, vore omgärdad av uttryckliga stadganden. En särskild straffbestämmelse rörande missbruk av förmanskap syntes därför böra upptagas. Vid utformningen av en dylik bestämmelse borde först uppmärksammas sådana fall där förman överskredde sin befälsrätt. Om förman vid meddelandet av en befallning sträckt sig utom den underlydandes tjänst, borde förmannen vara underkastad straffansvar därför enligt ifrågavarande bestämmelse. Däremot borde bestämmelsen ej avse fall då förman gäve befallning, som stode i strid med order av högre befälhavare utan att eljest innebära överskridande av befälsrätten. För att klargöra denna innebörd hos bestämmelsen borde såsom förutsättning för straffbarhet uppställas att förmannen missbrukade sin myndighet över underlydande. För att missbruk av myndighet skulle föreligga behövde emellertid förmannen icke ha givit formell befallning. Varje försök att förmå en underlydande att göra, tåla eller underlåta något som icke anginge dennes tjänst borde vara straffbart, i den mån försöket kunde anses vara grundat å förmanskapet. Så vore ofta fallet då en förman försökte hindra en underlydande att göra framställning eller anföra klagomål. Såsom en andra gärningsform av ifrågavarande brott borde upptagas att förman otillbörligen ålade underlydande särskild tjänstgöring eller vägrade honom förmån såsom påföljd för något hans förhållande i eller utom tjänsten. Att ålägga någon särskild tjänstgöring vore givetvis i allmänhet inte bara tillåtet utan nödvändigt. För straffbarhet syntes därför böra krävas att åläggandet skett otillbörligen, t. ex. såsom hämd eller straff. S. k. straffexercis borde alltså falla under förevarande bestämmelse. Det sagda hade motsvarande tillämpning på förmåner som tillkomme personalen under tjänstgöringen; att i bestraffningssyfte vägra någon sådan förmån kunde ej anses tillåtet. Att underlydande vid krävande övningar utsattes för fara till liv eller hälsa, kunde väl icke alltid undvikas med hänsyn till utbildningen, och vid krig måste detta regelmässigt inträffa. Då påfrestningarna stode i sådant missförhållande till det resultat som åsyftades, att de underlydande kunde sägas utan skäl ha utsatts för fara till liv eller hälsa, vore det emellertid befogat att anse missbruk av förmanskap föreligga. Även ett dylikt fall borde därför medtagas i förevarande bestämmelse.

I bestraffningshänseende har utredningen erinrat att straffsatserna i 92, 113 och 118 §§ SLK omfattade — bortsett från ämbetsstraff — fängelse, i några fall disciplinstraff och i ett fall, 118 §, fängelse eller straffarbete i högst två år. Med hänsyn till den genomsnittliga svårhetsgraden av de gärningar som avsåges i förslagets förevarande bestämmelse hade det ansetts lämpligt att såsom enhetlig normalskala för gärningarnas bestraffning stadga disciplinstraff eller fängelse. En sådan strafflatitud vore emellertid icke tillfyllest för svårartade fall. Liksom enskild krigsmans lydnadsbrott kunde äventyra den allmänna disciplinen, kunde också missbruk av förmanskap

utöva menlig inverkan på det disciplinära tillståndet. Bortsett från sådana fall som inrymdes under andra stycket av 26:2 enligt förslaget och vilka syntes sakna motsvarighet vid missbruk av förmanskap, hade utredningen icke funnit anledning att i bestraffningshänseende göra skillnad mellan grovt lydnadsbrott och missbruk av förmanskap, då detta brott vore grovt.

Justitiekanslersämbetet har anfört att de i denna paragraf meddelade bestämmelserna väl kunde vara av betydelse såsom ett värn mot missbruk av förmanskap. Den allmänna karaktär stadgandet erhållit vore emellertid ägnad att leda till den ur disciplinär synpunkt menliga konsekvensen att kunna frammana obefogade anmälningar. Särskilt förefölle detta gälla andra stycket och i synnerhet föreskriften om straff för förman, som utan skäl utsatte underlydande för fara till liv eller hälsa. Möjligen borde de i lagrummet meddelade föreskrifterna begränsas att gälla uppenbara fall. I motiven uttalades att, då en förman försökte hindra en underlydande att göra framställning eller anföra klagomål, ofta förelåge ett försök att förmå en underlydande att underlåta något som icke anginge dennes tjänst. Då framställningen eller klagomålen normalt finge antagas avse den underlydandes tjänstgöringsförhållanden eller annat som ägde omedelbart samband med tjänsten, framginge det kanske icke för menige man så otvetydigt som önskligt vore, att det i motiven angivna fallet, som för närvarande vore uttryckligen reglerat, omfattades av lagrummet. Även *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* och *värnpliktiga officerares riksförbund* ha funnit ifrågavarande stadgande vara alltför omfattande och kunna leda till onödiga vanskligheter i förhållandet mellan krigsmännen. Förbundet har framhållit att innebörden av termen otillbörligen måste komma att tolkas på många och ofta godtyckliga sätt, och alldeles särskilt måste enligt förbundets mening stor svårighet uppstå vid bedömandet av den frågan huruvida förman haft rätt att förvägra någon en speciell förmån på grund av dennes misskötsel. Liksom justitiekanslersämbetet har *chefen för armén* vänt sig mot utformningen av stadgandet om straff för förman som utan skäl utsatte underlydande för fara till liv eller hälsa. I sakens natur låge att ett sådant förfarande måste kunna förhindras. Emellertid vore bestämmelsen härom synnerligen oklart formulerad och kunde därför icke tillstyrkas i oförändrat skick. I den föreslagna lydelsen kunde bestämmelsen tänkas medföra en överdriven försiktighet vid utbildningens anordnande. Stadgandet inbjöde i sin vaga utformning till anmärkningar mot krävande men av sakliga skäl nödvändiga övningar. Därest bestämmelsen icke kunde utgå borde den omformuleras, så att olägenheterna i berört avseende eliminerades.

Departementschefen.

I likhet med utredningen anser jag det vara angeläget att den militärstraffrättsliga lagstiftningen innehåller en bestämmelse av här ifrågavarande art. Då man av de underlydande kräver ovillkorlig lydnad i förhållande till förmännen, måste de underlydande också tillförsäkras erforderligt skydd mot

sådant missbruk av myndighet, vartill förmännen kunna göra sig skyldiga. I jämförelse med gällande rätts speciella stadganden i detta hänseende, innebär utredningens förslag en mera generell reglering i ämnet. I stort sett finner jag den föreslagna bestämmelsen vara ändamålsenlig och lämplig.

Mot bestämmelsens utformning ha emellertid i vissa remissyttranden framförts betänkligheter av innebörd att den skulle kunna giva anledning till onödiga klagomål samtidigt som befälet av rädsla för bestraffning skulle hämmas i sin utbildande verksamhet. Härvid synes man särskilt ha tänkt på den gärningsform, som innebär att underlydande utsättes för fara till liv eller hälsa. Eftersom dylikt förfarande skall ha skett utan skäl för att straffbarhet skall vara för handen, förefaller det som om farhågorna för utbildningen skulle vara överdrivna. Att obefogade anmälningar kunna föranledas av stadgandet, kan väl tänkas, men icke heller därvid synas några nämnvärda olägenheter behöva befaras.

Även stadgandet om otillbörligt åläggande av särskild tjänstgöring och vägrande av förmån har i ett remissyttrande funnits kunna medföra vanskligheter i förhållandet mellan förmän och underlydande. Givet är också att bedömandet av en handlings tillbörlighet ofta innebär ett visst mått av osäkerhet. Med hänsyn till de olika former av straffexercis och annan otillåten bestraffning, som enligt vad erfarenheten utvisar verkligen förekomma, synes det emellertid möta mycket stora svårigheter att närmare precisera nämnda gärningsbeskrivning. Stadgandet i denna del torde sålunda få godtagas i den föreslagna utformningen, ehuru i förtydligande syfte en redaktionell jämkning bör vidtagas.

Utredningen har avsett att försök att hindra en underlydande att göra framställning eller anföra klagomål skulle täckas av stadgandet i paragrafens första stycke. Såsom under remissbehandlingen anmärkts framgår detta icke med erforderlig tydlighet. På grund härav torde nämnda stycke böra jämkas till att avse försök att förmå underlydande till något som det icke ingår i dennes tjänst att göra, tåla eller underlåta.

Med de jämkningar som framgå av vad jag sålunda anført har ifrågavarande bestämmelse upptagits i departementsförslaget.

6 §.

Förevarande paragraf i utredningens förslag stadgar att krigsman som, utan att vara behörig därtill, utövar befäl över annan krigsman dömes för obehörig befälsutövning till disciplinstraff eller fängelse. Är brottet grovt, skall straffet vara fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år.

Enligt 122 § SLK straffas den som egenmäktigt tager sig befäl, där det honom ej lagligen tillkommer, med fängelse, mistning av ämbete eller tjänst på viss tid eller avsättning. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, skall till straffarbete i högst fyra år dömas; äro de synnerligen mildrande, dömes till disciplinstraff. Den skyldige skall ock vara underkastad ansvar efter lag för fel eller brott, som han under sådant befäls utövande begår.

En motsvarighet härtill finnes i 10: 24 SL, vilket stadgande emellertid enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget skall ersättas av en i huvudsak likalydande bestämmelse i 10: 13. Däri stadgas, att om någon obehörigen utövar vad som hör till befattning varmed ämbetsansvar är förenat, han skall dömas för obehörig tjänsteutövning till fängelse eller böter. Är brottet med hänsyn till att gärningsmannen ville skaffa sig obehörig vinning eller eljest att anse som grovt, dömes till straffarbete i högst fyra år eller fängelse.

Utredningen har anfört att den sist återgivna bestämmelsen tydligen i viss utsträckning täckte de fall som avsåges i 122 § SLK. Emellertid omfattade bestämmelsen icke alla fall av obehörig befälsutövning. Det vore därför nödvändigt att upptaga ett särskilt stadgande om straff för obehörig befälsutövning. Ehuru ett sådant stadgande främst äsyftade att förhindra störande inverkan på tjänsten inom krigsmakten, komme det samtidigt att utgöra ett skydd för enskilda krigsmän. Det borde därför ses i viss relation till bestämmelsen om missbruk av förmanskap under nästföregående paragraf i förslaget, vilken jämväl hade dylikt dubbelt syfte, även om där skyddet för enskilda krigsmän framstode som det avgjort väsentligaste. Då sistnämnda paragraf behandlade det fall att förman på ett otillbörligt sätt utnyttjade sin befälsrätt över underlydande, kunde tydligen förevarande stadgande inskränkas till att avse krigsman som utan att vara behörig därtill utövade befäl.

Vidare har utredningen erinrat att den för närvarande gällande bestämmelsen i 122 § SLK utöver själva straffstadgandet innehölle en föreskrift att den skyldige tillika skulle vara underkastad ansvar efter lag för fel eller brott, som han beginge under utövande av obehörigt befäl. I vissa fall skulle emellertid sådant brott medföra ansvar även om särskild föreskrift av nyssnämnda innehåll saknades. Då dessutom i motsvarande civila förhållanden straffet för obehörig tjänsteutövning i allmänhet ansåges konsumera vad som för behörig tjänsteutövare skulle bedömts såsom tjänstebrott borde det icke heller vid obehörig befälsutövning tillämpas särskild bestraffning utöver vad allmänna regler gäve anledning till. Någon motsvarighet till ifrågavarande särskild bestämmelse hade därför ej upptagits i förevarande paragraf.

Straffsatserna för obehörig befälsutövning borde enligt utredningens mening överensstämma med vad i 10: 13 i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget stadgats. Dock borde med hänsyn till att under förevarande paragraf inginge vissa lindrigare fall som ej omfattades av 10: 13 den ordning, vari straffarterna angivits, omkastas, varigenom även vunnes att straffsatserna bleve desamma som enligt 26: 5 i förslaget. Att angiva någon omständighet som särskilt borde beaktas vid bedömande huruvida brottet vore grovt, hade ej synts vara behövt. Det i sådant hänseende i 10: 13 upptagna fallet, att gärningsmannen ville skaffa sig obehörig vinning, kunde i vart fall ej anses typiskt för grov obehörig befälsutövning.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har beträffande stadgandet om grovt brott uttalat, att liknande synpunkter som föreningen anfört i fråga om 26: 4 gjorde sig gällande även här.

Departementschefen.

Jag ansluter mig till utredningens förslag i denna del, och ifrågavarande bestämmelse har alltså oförändrad överförs till departementsförslaget.

7 §.

Enligt 7 § i utredningens förslag skall krigsman, som förgriper sig med våld eller hot därom å krigsman då denne är i tjänsteutövning eller för att tvinga honom till tjänsteåtgärd eller hindra honom därifrån eller eljest med anledning av hans förhållande i tjänsten, dömas för våld eller hot mot krigsman högst till straffarbete i fyra år. Lika med våld skall anses gärning som innefattar försök varom i 14 kap. 2, 3 eller 10 § SL omförmäles. Förövar krigsman, då riket är i krig, brott som nu sagts mot förman eller mot vaktpost eller annan krigsman som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, skall straffet vara fängelse eller ock straffarbete i högst tio år eller, om brottet är ringa, disciplinstraff; sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara får dömas till straffarbete på livstid.

I 80, 83, 85, 89, 90, 93, 94 och 162 §§ SLK finnas straffbestämmelser om våld eller annan misshandel mot krigsman eller annan som lyder under SLK i eller för tjänsten.

Enligt 80 § straffas krigsman, som gör våld eller annan misshandel å överordnad krigsman i ämbets- eller tjänsteärende eller för att tvinga honom till någon ämbets- eller tjänsteåtgärd eller hindra honom därifrån eller för att hämnas å honom för sådan åtgärd. Normalstraffet är, om den våldförde är officer eller underofficer, straffarbete i högst fyra år och, om han tillhör manskapet, straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader. Vid synnerligen mildrande omständigheter kan straffet nedsättas, i förra fallet till fängelse samt i det senare till disciplinstraff med visst angivet minimum. För brott, som sker under sjönöd eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför större fara, finnes en särskild straffskala, straffarbete i minst två och högst sex år. Jämlikt 85 § dömes efter vad nu sagts även då någon, som utan att vara krigsman lyder under SLK, förövar sådant brott mot krigsman, som över honom har befälsrätt i tjänsten.

Enligt 83 § må straffet för brott som nu sagts nedsättas under vad eljest bort följa, därest brottet föranletts därav, att den överordnade vid tillfället genom missbruk av sin myndighet eller eljest genom otillbörligt eller ovärdigt beteende retat den underordnade till gärningen.

I 89 § upptages en särskild straffsats för det fall att någon, vid tillfälle då det medför större fara för krigsmakten eller för allmän säkerhet, gör våld eller annan misshandel å skiltvakt eller å krigsman, hörande till vakt eller patrull eller för bevakning eller ordningens upprätthållande särskilt utställd eller utsänd truppavdelning, eller å någon till krigsmaktens polisväsende hörande person, som är i tjänstgöring. Straffet är då straffarbete i minst två och högst sex år.

I 90 § stadgas att krigsman, som gör våld eller annan misshandel å un-

derordnad krigsman i eller för dennes ämbete eller tjänst, skall dömas till fängelse eller straffarbete i högst två år. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må dömas till disciplinstraff. Enligt 93 § skall krigsman, som på sätt i 90 § sägs förgår sig mot annan krigsman som ej är i förhållande till den brottslige vare sig överordnad eller underordnad, straffas såsom i sistnämnda paragraf sägs, om den brottslige är officer eller underofficer. Tillhör han manskapet, dömes till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader.

94 § omfattar övriga fall, då någon gör sig skyldig till våld eller annan misshandel å någon som lyder under SLK och brottet sker i eller för den våldfördes ämbete eller tjänst vid krigsmakten. Den brottslige skall straffas efter allmän lag, men om brottet finnes kunna försonas med böter, dömes i stället till disciplinstraff.

För krigstid och annan tid då rikets krigsmakt är mobiliserad stadgar 162 § att krigsman för våld eller annan misshandel å överordnad krigsman samt den som utan att vara krigsman lyder under SLK för sådan gärning å krigsman som över honom har befälsrätt i tjänsten skall straffas, om brottet sker i eller för den våldfördes ämbete eller tjänst och vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför större fara, med straffarbete i minst fyra och högst tio år eller på livstid eller med dödsstraff genom skjutning. Samma straffsats gäller beträffande brott varom i 89 § förmåles. I de förstnämnda fallen kan dock straffnedsättning enligt 83 § äga rum.

De återgivna bestämmelserna utgöra i första hand särstadganden i förhållande till 14 kap. SL om mord, dråp och annan misshandel samt 15 kap. SL om brott emot annans frihet. Därjämte innefatta de avvikelser från de i 10:1 och 5 SL upptagna särskilda bestämmelserna om våld eller annan misshandel mot någon i eller för hans ämbete eller tjänst.

Enligt det till lagrådet år 1946 remitterade förslaget skola bestämmelserna i 10:1 och 5 SL ersättas av nya bestämmelser i 10:1. Däri stadgas straff för den som förgriper sig med våld eller hot därom å innehavare av ämbete eller annan befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, då denne är i tjänsteutövning eller för att tvinga honom till tjänsteåtgärd, hindra honom därifrån eller hämnas därför, så ock för den som sålunda förgriper sig mot någon som innehaft ämbete eller annan befattning, varmed ämbetsansvar var förenat, för vad denne däri gjort eller låtit. Brottet benämnes våld eller hot mot tjänsteman och straffet är straffarbete i högst fyra år eller fängelse eller, om brottet är ringa, böter. Vad sålunda sagts om befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, gäller ock befattning, vars innehavare enligt Konungens förordnande skall åtnjuta samma skydd.

Utredningen har anfört att det, eftersom enligt 26:22 i förslaget officerare, underofficerare och annat befäl av lägst furirs grad samt vissa andra krigsmän som hade motsvarande tjänsteställning skulle vara underkastade ämbetsansvar, kunde ifrågasättas om icke SL enligt det till lagrådet remitterade förslaget innefattade tillräckligt straffskydd även för krigsmän. Undantags-

bestämmelser kunde emellertid icke helt undvaras. Vad till en början anginge våld eller hot därom mot förman vore det obestridligt att brottet under krigstid, särskilt i situationer då lydnadens upprätthållande hade en avgörande betydelse, vore av väsentligt allvarigare svårhetsgrad än våld eller hot mot tjänsteman. Vidare vore att märka att såvitt anginge förmän av lägre grad än furir, vilka enligt förslaget icke vore underkastade ämbetsansvar, våld eller hot om våld skulle i avsaknad av särskild bestämmelse i den militärstraffrättsliga lagstiftningen vara att bedöma endast efter 14 och 15 kap. SL även om det skett i eller för tjänsten. Det måste därför under alla omständigheter anordnas särskilt skydd för dem. Vad nu anförts gällde även då våld eller hot därom riktades mot vaktpost eller annan för bevakning eller upprätthållande av ordning tjänstgörande krigsman. Anledning föreläge icke att tillerkänna dessa ett skydd av lägre valör än det som stadgades för förmän. Det vore för övrigt starkt motiverat att vaktpersonalen, som mer än andra krigsmän i sin tjänst komme i beröring med allmänheten, erhöle tjänstemannaskydd även mot civila angripare. Utredningen förordade därför att genom förordnande av Konungen jämlikt 10: 1 sista stycket denna personal förlänades samma skydd som tillkomme innehavare av befattning, varmed ämbetsansvar vore förenat. Beträffande våld eller hot därom, som förövades av förman mot underlydande i eller för hans tjänst, kunde i viss utsträckning liknande synpunkter anföras som i fråga om sådan gärning av underlydande mot förman. Flertalet av dem som intoge ställning såsom underlydande hade emellertid icke ämbetsansvar, och det syntes därför vara nödvändigt att för dessa fall skapa ett starkare skydd än det som tillämpningen av 14 och 15 kap. SL skulle skänka. Vad slutligen anginge övriga fall av våld eller hot i eller för tjänsten, nämligen sådan gärning mot annan överordnad än förman, mot annan underordnad än underlydande samt mot krigsman som varken vore överordnad eller underordnad, vore att märka att, om särbestämmelse icke gäves, ämbetsskyddets anknytning till ämbetsansvaret i viss omfattning medförde tillämpning av 10: 1 SL i det remitterade förslaget, medan eljest bestraffning skulle ske efter 14 eller 15 kap. SL. Strafflatituderna i 14 kap. medgäve icke i alla situationer att den tjänsteförbrytelse, som inneslötes i varje angrepp av krigsman mot annan krigsman i eller för hans tjänst, kunde tillbörligen beaktas vid straffmätningen. Då dessutom enligt det förut sagda korpraler och meniga i den mån de vore förmän eller underlydande i förhållande till en angripare eller fullgjorde vakttjänst skulle åtnjuta särskilt skydd, vore det lämpligt att detta utsträcktes att gälla generellt beträffande alla krigsmän.

I enlighet med nämnda överväganden ansåge utredningen ett skydd motsvarande tjänstemannaskyddet böra skapas för envar krigsman. Bestämmelser härom syntes böra upptagas i ett enhetligt stadgande, som alltså skulle avse även krigsmän vilka åtnjöte skydd enligt 10: 1. Härigenom vunnes att brottslighet av förevarande slag i allmänhet bleve att bedöma efter ett och samma stadgande så snart gärningsmannen vore krigsman. Utformningen av brottsbeskrivningen borde i möjligaste mån ske i anslutning till bestämmelserna om tjänstemannaskyddet i SL enligt det remitterade förslaget. Stad-

gandet borde sålunda avse förgripelse med våld eller hot därom. Våld innebure, såsom straffrättskommittén anført icke någon väsentlig avvikelse från uttrycket våld eller annan misshandel, som användes i gällande SLK. Att hot om våld medtagits, i stället för att såsom hittills hänföras under bestämmelserna om förolämpning, utgjorde däremot en viss utvidgning. Någon anledning att för militärstraffrättens vidkommande utesluta hotet föreläge ej; utvidgningen syntes tvärtom vara motiverad med hänsyn till brottets karaktär av subordinationsbrott. Genom medtagandet av hot om våld komme i viss utsträckning även gärningar, som innefattade försök till våld, att falla under bestämmelsen. Detta gällde dock icke i fråga om sådana försök, som av den angripne icke uppfattades som hot, t. ex. att någon ur bakhåll sköte på krigsman utan att träffa. Med avseende å 10: 1 SL i det remitterade förslaget uttalade departementschefen vid remissen, att goda skäl kunde anföras för att i detta sammanhang straffa även dylika försök men att frågan om straff i dessa fall borde övervägas i samband med den slutliga revisionen av bestämmelserna om misshandelsbrotten. Med hänsyn till angelägenheten ur disciplinär synpunkt att våldsförsök på det militära området bestraffades hade emellertid frågan här ansetts icke kunna lämnas åsido utan böra erhålla en lösning, även om denna i anseende till nyssnämnda revisionsarbete finge karaktär av provisorium. Att till paragrafen anknyta en försöksbestämmelse av vanligt slag syntes dock ej lämpligt. Försök till hot borde uppenbarligen ej medtagas, och även försök till lindrigare våld borde uteslutas. Med hänsyn härtill och då försök till grövre våld kunde vara lika straffvärt som fullbordat hot om våld samt tillbakaträdande från försök ej borde föranleda strafffrihet i detta fall, föresloges en bestämmelse, enligt vilken de grövsta fallen av försök till våld, nämligen mordförsök, försök till dråp och försök att tillfoga svår kroppsskada komme att inrymmas under stadgandet. I 10: 1 SL i det remitterade förslaget fordrades att förövat våld eller hot skett antingen då den angripne vore i tjänsteutövning eller ock för att tvinga honom till tjänsteåtgärd, hindra honom däriifrån eller hämnas därför. Särskilt med tanke på sådana fall då förman förgripit sig mot underlydande hade det ansetts mindre adekvat att tala om hämnd för tjänsteåtgärd. Utan att åsyfta någon saklig ändring hade i förevarande stadgande i stället angivits att gärningen skedde med anledning av den angripnes förhållande i tjänsten. I övrigt hade kravet på samband med den angripnes tjänst återgivits lika som i 10: 1.

I fråga om straffet för våld eller hot mot krigsman, har utredningen framhållit att vad som föreslagits för normala fall innebure allenast en mindre jämkning i förhållande till 10: 1 SL i det remitterade förslaget. Som skäl för denna jämkning anfördes att förevarande bestämmelse även inrymde så relativt lindriga fall som att menig utövade våld eller hot därom mot annan menig. Vid jämförelse med de gällande straffstadgandena i SLK funne man, att den föreslagna straffskalan innebure vissa nedsättningar, i vilket hänseende främst märktes att disciplinstraff i samtliga fall kunde användas även om omständigheterna ej vore synnerligen mildrande. Å andra sidan vore straffmaxima för närvarande i allmänhet lägre än enligt förslaget utom beträffande

våld mot överordnad. Givet vore dock att en strafflatitud, som avsåge så olikartade fall som relativt grov misshandel å en förman med hög ställning och lindrig förgripelse av menig å annan menig, måste vara förhållandevis vid, utan att därför den nedre delen av skalan i praktiken finge tillämpning å sådana fall som det förra eller den övre delen å sådana som det senare. Därest såsom nu föreslagits disciplinstraff inginge i normalskalan, vore det ej erforderligt att bibehålla den i 83 § SLK nu intagna bestämmelsen, enligt vilken straffet kunde nedsättas under eljest gällande straffminimum. Under krigstid vore vissa fall av våld eller hot mot krigsman otvivelaktigt av en särskild svårhetsgrad. Främst vore härvid att uppmärksamma sådana fall, då någon angrepe sin förman. Även vaktpersonal måste emellertid tillerkännas ett starkare skydd i de farliga situationer som kunde uppkomma under krig. Särskilt under strid eller liknande tillfällen kunde uppenbarligen våld eller hot mot förman eller vakt föranleda minst lika allvarliga men för krigsmakten som lydnadsbrott. Med hänsyn härtill hade upptagits ett stadgande om skärpt bestraffning i vissa fall.

Slutligen har utredningen i detta sammanhang erinrat om stadgandena i 81, 84, 85 och 94 §§ SLK om straff för misshandel utom tjänsten. Vissa av dessa innefattade straffskärpningar i förhållande till SL. Även om det kunde synas angeläget att vid bestraffningen hänsyn toges till det extra moment av straffbarhet som kränkning av subordinationsförhållandet innebure, vore detta försvårande moment dock icke tillräckligt för att giva det helt utom tjänsten begångna brottet en annan karaktär än misshandelsbrott i allmänhet och därigenom motivera uppställandet av en särskild brottstyp; misshandeln framstode otvivelaktigt såsom det egentliga brottet och den omständigheten att den förörättade vore förman till gärningsmannen eller överordnad i uniform kunde ej utgöra tillräcklig grund för en undantagslagstiftning. Övriga av ifrågavarande bestämmelser hade väsentligen endast processuell betydelse. På grund av nu angivna skäl hade motsvarighet till nämnda bestämmelser icke upptagits i förslaget. Ej heller hade ansetts behöva upptagas särskild straffbestämmelse rörande envig, varom i 86 § SLK stadgades.

Chefen för marinen har anfört att det ur disciplinär synpunkt vore nödvändigt, att det i motiven fullt tydligt utsades, att förgripelse enligt ifrågavarande lagrum mot krigsman, klädd i uniform, alltid skulle betraktas såsom förgripelse i och för dennes tjänst, för såvitt det icke kunde klart påvisas, att förgripelsen skett på grund av rent personliga skäl, som icke ägde samband med tjänsten. *Svenska officersförbundet* har gjort ett liknande uttalande. *Chefen för armén* har med hänvisning till sina under »Huvuddragen i förslaget» återgivna synpunkter förklarat att utredningens förslag att inskränka lagens skydd för den militära befälspersonalen mot förgripelser utom tjänsten icke under några omständigheter kunde godtagas. Vid omarbetningen borde nu gällande bestämmelser tjäna till ledning. *Överbefälhavaren* har anfört att det, även när det gällde förgripelser mot person, vore svårt att avgöra var gränsen mellan tjänst och icke tjänst ginge. Omständigheterna kun-

de i vissa fall vara sådana, att det för krigstuktens upprätthållande eller aktningen för krigsmakten krävdes strängare bestämmelser än dem 14 kap. SL innehöller. Det vore sålunda till skada, att krigsman i uniform förgrepe sig på annan uniformsklädd krigsman å offentlig plats, så att allmän förgelse uppstode. Det vore vidare menligt för krigstuktens upprätthållande, om en krigsman utan svårare påföljder än i 14 kap. angivna kunde utkräva hämnd å överordnad för förmenta oförrätter i tjänsten. Chefen för marinen hade i sitt yttrande berört dessa förhållanden, men icke ansett att någon ändring av brottsbeskrivningen vore erforderlig. Häremot ställde sig överbefälhavaren tveksam. Om det icke i lagstadgandet klart utsades, att varje förgripelse mot krigsman klädd i uniform som regel skulle betraktas som förgripelse i och för dennes tjänst, komme en dylik rättstillämpning icke att säkerställas. Med hänsyn till frågans stora betydelse för disciplinen inom krigsmakten borde ifrågavarande paragraf omformuleras så att straff stadgades för krigsman som förgrepe sig med våld eller hot därom å krigsman. Samma mål kunde nås genom att i 14: 36 SL inrymma ett lagstadgande om att misshandel av krigsman mot krigsman vore att betrakta som ett brott begånget under försvärande omständigheter.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har ansett det icke vara riktigt att sammanfatta samtliga de våldsbrott varom här vore fråga under en gemensam straffbestämmelse med så vidsträckt latitud som den i lagrummet föreslagna från disciplinstraff till straffarbete i högst fyra år. Åtskilliga av dessa brott vore ej särskilt svåra och borde då icke bedömas efter en straffskala, vars maximum vore ägnat att även åt dem giva färg av att vara svårartade. Föreningen åberopade i detta sammanhang vad den anförde i sitt den 2 juni 1945 avgivna utlåtande rörande straffrättskommitténs förslag till lag om brott mot staten och allmänheten. Rörande den i kommittéförslaget använda metoden att under ett enhetligt straffbud med vid straffskala sammanföra alla de gärningar som vore att hänföra till samma brottstyp, oberoende av deras svårhetsgrad, anfördes i yttrandet bl. a. att denna otvivelaktigt vore ägnad att höja straffet även för normalfallen av brottsligheten i fråga och medförde även en begränsning i preskriptionsbestämmelsernas tillämpning, som ej obetydligt utvidgade området för den straffbara brottsligheten. Föreningen hemställde att straffbestämmelsen i förevarande lagrum uppdelades efter liknande grunder som de vilka kommit till användning i 10 kap. 1 § i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget. Även *föreningen Sveriges landsfogdar* har ifrågasatt huruvida icke för lindrigare fall borde givas en mildare straffbestämmelse och ett strängt straff stadgas för särskilt kvalificerade fall.

Departementschefen.

Genom förevarande paragraf har utredningen till en enhetlig bestämmelse sammanfört de för närvarande i ett flertal lagrum i SLK upptagna, mycket invecklade reglerna om våld eller annan misshandel. Detta innebär en avsevärd vinst, främst i lagtekniskt hänseende men även ur saklig synpunkt.

Mot den föreslagna brottsbeskrivningen har i allmänhet icke heller framställts några invändningar.

Från militärt håll har emellertid gjorts gällande att det för krigstuktens upprätthållande och aktningen för krigsmakten åtminstone i vissa fall av misshandel utom tjänsten kräves strängare bestämmelser än 14 kap. SL innehåller. I princip anser jag i likhet med utredningen att det icke finnes tillräckliga skäl att anordna en undantagslagstiftning för fall då misshandel mellan krigsmän ej står i samband med tjänsten. Däremot kan jag såtillvida ansluta mig till den nyssnämnda uppfattningen att vissa fall, som knappast täckas av den föreslagna bestämmelsen, äga så pass nära samband med tjänsten att bestämmelsen bör omfatta även dem. Om en krigsman misshandlar en annan krigsman endast därför att den sistnämnde bär uniform, är officer eller av annat liknande skäl, som härflyter ur tjänsten, kan misshandeln icke bestraffas enligt bestämmelsen, eftersom den ej skett med anledning av den förfördelades förhållande i tjänsten. För att dylika fall skola kunna hänföras under ifrågavarande paragraf, har jag i departementsförslaget låtit orden »med anledning av hans förhållande i tjänsten» ersättas av uttrycket »med anledning av hans tjänst».

Vad angår de föreslagna straffsatserna har sammanförandet av gällande lags olika regler till ett enhetligt straffbud medfört, att den lindrigaste straffskalan sträcker sig från disciplinstraff till straffarbete i fyra år. I likhet med vissa remissmyndigheter anser jag att en så vidsträckt straffskala icke kan anses godtagbar vid brott av den karaktär varom här är fråga. Jag har därför låtit i departementsförslaget uppdelat ifrågavarande straffsats så att normalstraffet blir fängelse eller disciplinstraff, medan för brott, som med hänsyn till att det inneburit fara för krigslydnaden eller eljest är att anse som grovt, skall gälla fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år. Med denna lösning följer visserligen den olägenheten att avvikelser från 10:1 i det år 1946 till lagrådet remitterade strafflagförslaget blir större än enligt den av utredningen förordade bestämmelsen. Eftersom grovt brott regelmässigt lärers föreligga i alla sådana fall då övre delen av den för normalfallet avsedda straffskalan i 10:1 skulle varit tillämplig, torde dock berörda avvikelse i praktiken komma att sakna betydelse.

Utöver vad jag nu nämnt innebär departementsförslaget icke någon ändring i förhållande till utredningens förslag. Till den av utredningen väckta frågan om ämbetsskydd för vaktpersonal får jag återkomma i ett senare sammanhang.

8 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall krigsman, som förgriper sig med smädelse eller annan missfirmelig gärning mot krigsman i eller för hans tjänst, straffas för missfirmelse av krigsman med disciplinstraff eller fängelse.

I 82, 85, 91, 93 och 94 §§ SLK stadgas straff för förolämpning i eller för tjänsten. Enligt 82 § skall, om krigsman förolämpar överordnad krigsman

med smädligt, föraktligt eller vanvördigt yttrande i tal eller skrift eller förgriper sig emot honom med hotelse eller annan missfirmelig gärning och det sker i eller för ämbetet eller tjänsten, dömas till fängelse eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till disciplinstraff. Enligt 85 § gäller detsamma om annan under SLK lydande person begår sådant brott mot den som över honom har befälsrätt i tjänsten. I 91 § stadgas straff för krigsman som förolämpar underordnad krigsman med smädligt yttrande i tal eller skrift eller förgår sig emot honom med hotelse eller annan gärning, som är missfirmelig, då brottet sker i eller för den förolämpades ämbete eller tjänst. Straffet är disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader. I 93 § behandlas det fall att krigsman förgår sig på sätt i 91 § sägs mot annan krigsman som ej är i förhållande till den brottslige vare sig överordnad eller underordnad; är den brottslige officer eller underofficer, skall han straffas såsom i sistnämnda paragraf sägs, och tillhör han manskapet, är straffet disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader. Enligt 94 § skall, om någon i annat fall än förut sagts gör sig skyldig till förolämpning med ord eller gärning emot någon som lyder under SLK och brottet sker i eller för den förörrättades ämbete eller tjänst vid krigsmakten, den brottslige straffas efter allmän lag, dock att, där brottet finnes kunna försonas med böter, i stället skall dömas till disciplinstraff.

Dessa bestämmelser motsvaras i SL av stadganden i 16 kap. samt 10:2 och 5. I 16 kap. behandlas falsk angivelse och annan ärekränkning, medan 10:2 och 5 innehålla särskilda bestämmelser om ärekränkning mot ämbets- eller tjänsteman i eller för hans ämbete eller tjänst.

Enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget skola de sistnämnda bestämmelserna ersättas av stadganden i 10:5. I första stycket föreskrives att den som offentligen skymfar myndighet eller annat organ, som äger besluta i allmänna angelägenheter, skall dömas för skymfande av myndighet till böter eller fängelse. Enligt andra stycket skall, om någon, i annat fall än första stycket avser, förgriper sig med smädelse eller annan missfirmelig gärning mot någon, som åtnjuter skydd enligt 10:1, och det sker i eller för hans befattning, den brottslige straffas för missfirmelse av tjänsteman såsom i första stycket sägs. Skydd enligt 10:1 åtnjuta, som av det föregående framgår, de som äro eller varit innehavare av ämbete eller annan befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, eller av befattning, vars innehavare enligt Konungens förordnande skall åtnjuta sådant skydd.

Av liknande skäl som *utredningen* anført beträffande nästföregående paragraf har utredningen funnit en särskild bestämmelse om missfirmelse mot krigsman vara behöfelig. Någon anledning att utforma brottsbeskrivningen annorlunda än i 10:5 andra stycket i det år 1946 remitterade förslaget hade ej ansetts föreligga. Bestämmelsen borde alltså avse förgripelse med smädelse eller annan missfirmelig gärning. Liksom i fråga om missfirmelse mot tjänsteman, uppkomme härvid den olikheten mot gällande rätt att hotelse icke särskilt omnämndes. Detta innebure dock icke att hotelser helt uteslötes från förevarande bestämmelse. I ytterligare ett avseende avveke

ifrågavarande gärningsbeskrivning från gällande rätt, i det att 82 § SLK upptog förutom smädliga även föraktliga och vanvördiga yttranden. I den mån sådant icke utgjorde missfirmelse omfattades det av den under nästföljande paragraf i förslaget intagna bestämmelsen rörande oskickligt beteende. Det för straffbarhet enligt 10: 1 och 5 i det år 1946 remitterade förslaget uppställda villkoret rörande brottets samband med tjänsten hade i 10: 5 angivits genom ett förkortat uttryck. På liknande sätt hade sambandet angivits i förevarande paragraf, därvid dock använts orden i eller för hans tjänst vilka bättre än de i 10: 5 använda i eller för hans befattning syntes svara mot förhållandena inom krigsmakten. Någon motsvarighet till stadgandet om skymfande av myndighet hade icke ansetts erforderlig. Straffet för missfirmelse av krigsman hade i anslutning till straffstadgandet i 10: 5 föreslagits skola vara disciplinstraff eller fängelse. I förhållande till SLK innebure detta i vissa fall någon nedsättning beträffande straffminimum och i andra viss skärpning av gällande straffmaxima. De i 82 § andra stycket samt 84, 85 och 94 §§ SLK intagna bestämmelserna rörande förolämpning utom tjänsten hade, av liknande skäl som anförts beträffande misshandel utom tjänsten, icke erhållit motsvarighet i förslaget.

De yttranden av *chefen för marinen, svenska officersförbundet, chefen för armén och överbefälhavaren*, vilka återgivits under 26: 7, ha tillämpning även beträffande ifrågavarande lagrum.

Departementschefen.

Vad jag under nästföregående paragraf anfört beträffande brottets samband med tjänsten gäller även nu förevarande brottstyp. På grund av det här i utredningens förslag begagnade uttryckssättet erfordras dock icke någon ändring i ordalydelsen. Även i övrigt har jag funnit mig kunna godtaga ifrågavarande bestämmelse.

9 §.

Under denna paragraf i utredningens förslag har upptagits ett stadgande, att om krigsman, i annat fall än förut är sagt, visar vanvördnad mot förman eller missaktning mot underlydande eller eljest brister i anständigt uppförande mot krigsman, och det sker under tjänsteutövning eller i samband med tjänsten, han skall dömas för oskickligt beteende till disciplinstraff.

Straffbestämmelsen i 96 § SLK avser, jämte fylleri, förargelseväckande beteende, vilket beskrives på samma sätt som i 11: 15 SL, samt dessutom annat bristande i anständigt uppförande. Bestämmelsen omfattar dylika förseelser begångna under tjänstgöring eller eljest i fält, vid färd under militärbefäl eller ock inom förläggning, byggnad, anläggning, fartyg, luftfartyg eller område, som tillhör krigsmakten eller avses för dess behov. Krigsman som, i annat fall, inom förlägnings- eller stationsort eller, då han å annan ort uppträder i militär tjänstedräkt, gjort sig skyldig till sådan förseelse å väg, gata eller annat ställe, varom i 11: 15 SL förmäles, skall ock straffas enligt 96 § SLK.

Utredningen har erinrat att genom 11: 10 SL i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget såsom förargelseväckande beteende straffbelades sådant uppförande, på allmän plats eller eljest offentligen, som vore ägnat att väcka förargelse hos allmänheten. Till denna bestämmelse anslöte sig ett stadgande under 26: 16 i utredningens förslag avseende dylikt beteende av krigsman inom område eller utrymme som nyttjades av krigsmakten. Genom dessa bestämmelser ersattes ej blott stadgandet i 96 § SLK om åstadkommande av allmän förargelse utan även bestämmelsen i samma lagrum om bristande i anständigt uppförande i vad denna avsåge beteende som vore ägnat att väcka allmän förargelse. I övrigt funne utredningen sistnämnda bestämmelse, som genom sin obestämda avfattning medgäve bestraffning för varjehanda brister i uppförandet såväl i som utom tjänsten, icke böra erhålla motsvarighet i ny lagstiftning i vidare mån än såvitt rörde uppförandet mot andra krigsmän i samband med tjänsten. Icke minst med hänsyn till att större delen av personalen utgjordes av tvångsinkallade syntes det nödvändigt att i viss mån straffbelägga även sådana yttringar av olämpligt uppförande som icke vore straffbara som smädelse eller annan missfirmelse. Gällande lag innehölle i detta hänseende en särskild straffbestämmelse som dock blott avsåge de underordnades uppförande emot förmän och andra överordnade. Härmed åsyftades stadgandet i 82 § som med smädelse mot överordnad jämställde föraktligt eller vanvördigt yttrande i tal eller skrift. För upprätthållande av en god allmän disciplin vore det emellertid lika viktigt att förmän icke behandlade sina underlydande på ett kränkande eller nedsättande sätt eller eljest visade missaktning mot dem. Även i förhållandet mera likställda emellan måste dylikt bristande i anständigt uppförande vara till skada för samarbetet i tjänsten.

Av bestämmelsens avfattning framginge, enligt vad utredningen ytterligare anfört, att den ej omfattade sådana mindre fel i uppförandet som blott hade karaktären av bristande hövlighet utan att därunder endast fölle mera påtagligt visad ringaktning. Det angivna kravet i fråga om förseelsens anknytning till tjänsten vore i vissa avseenden vidare men i andra snävare än motsvarande villkor beträffande missfirmelse av krigsman. Bestämmelsen vore tillämplig även då endast gärningsmannen vore i tjänsteutövning, likaså då brottet förövades på tjänsteställe. Däremot vore tydligt att vad som tilldroge sig i rent privata förhållanden ej inginge, och detta gällde även om tilldragelsen föranletts av något den förfördelades förhållande i tjänsten.

De yttranden av *chefen för marinen, svenska officersförbundet, chefen för armén och överbefälhavaren*, vilka återgivits under 26: 7, ha tillämpning även beträffande ifrågavarande lagrum.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har funnit uttrycket »i samband med tjänsten» i och för sig dunkelt. Motiven lämnade ej heller någon närmare ledning i denna del och tolkningssvårigheter kunde näppeligen undvikas, därest stadgandet bibehölles oförändrat. Ett förtydligande syntes därför önskvärt. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har anfört, att det, med hänsyn till den ställning av lärare som i stor utsträckning tillkomme överordnad

under övningar i militärtjänsten, syntes ofrånkomligt att denne understundom vid utövande av kritik måste komma att använda uttryck, som skulle kunna uppfattas såsom tecken på missaktning mot den underordnade. Stadgandet i detta hänseende syntes därför i hög grad ägnat att understödja onödiga klagomål och trakasserier. Då i lagrummet stadgats ansvar för krigsman som brister i anständigt uppförande mot annan krigsman, bleve de fall som man med den berörda brottsbeskrivningen avsett att träffa därförutan tillräckligt beaktade.

Departementschefen.

Den föreslagna bestämmelsen angiver, i motsats till motsvarande stadganden i gällande lag, uttryckligen att det nödvändiga kravet på yttre korrekthet i uppförandet mellan olika krigsmän gäller oavsett vilken ställning krigsmännen inneha. Sålunda nämnes såsom exempel på otillåtet beteende icke blott vanvördnad mot förman utan även missaktning mot underlydande. Ur psykologisk synpunkt torde denna utformning av bestämmelsen kunna ha ett visst värde. Av förman på ett anständigt sätt framförd kritik kan givetvis aldrig betecknas såsom missaktning mot underlydande, och jag tror för min del icke att sistnämnda uttryck, såsom i ett remissyttrande befarats, skall föranleda obefogade klagomål eller trakasserier.

Det samband med tjänsten som måste föreligga för bestämmelsens tillämplighet har av utredningen angivits något annorlunda än i de närmast föregående paragraferna. Det synes emellertid knappast finnas skäl för en sådan avvikelse. Även här bör därför uttrycket i eller för tjänsten användas.

Med endast den ändring som föranledes härav har ifrågavarande bestämmelse överförs till departementsförslaget.

10 §.

Utredningen har under denna paragraf upptagit en bestämmelse om uppvigling. Enligt denna skall krigsman som muntligen inför samling av krigsmän eller eljest i meddelande till krigsmän uppmanar eller annorledes söker förleda till lydnadsbrott eller annan gärning, varigenom krigsman åsidosätter sin tjänsteplikt, dömas för uppvigling till disciplinstraff eller fängelse. Sökte han förleda till brott varå straffarbete kan följa, kan dömas till straffarbete i högst fyra år. Är den skyldige i följd av uppmaningen förfallen till straff för förberedelse eller medverkan till brott, skall vad i 4 kap. stadgas äga tillämpning.

I 68, 71 och 160 §§ SLK finnas vissa bestämmelser om missbruk av ytt randefriheten. Enligt 68 § skall, om någon muntligen inför samlat krigsfolk eller i skrift, som han bland krigsfolket utspritt eller låtit utsprida, uppmanat eller annorledes sökt förleda till uppror, vid straffets bestämmande efter allmän lag brottet anses ha skett under försvårande omständigheter. Detsamma gäller om den som utspritt eller låtit utsprida annans skrift för att därmed komma uppror åstad. I 71 § stadgas straff för den som muntligen inför samlat krigsfolk eller i skrift, som han bland krigsfolket utspritt eller

låtutspreda, uppmanat eller annorledes sökt förleda till ohörsamhet mot förmans eller överordnads befallningar i tjänsten eller sökt upphetsa till ovilja mot krigstjänsten, där ej gärningen är att anse såsom uppmaning eller förledande till uppror, varom i 68 § förmäles. Straffet är fängelse eller, i lindrigare fall, disciplinstraff. Voro omständigheterna synnerligen försvårande, kan dömas till straffarbete i högst två år. Är den skyldige i följd av gärningen förfallen till straff för delaktighet i brott som därå följt, gäller vad i 4 kap. SL och 34 § SLK är sagt. Stadgandet är även tillämpligt å den som utsprott eller låtit utspreda annans skrift, som innefattar sådan uppmaning eller sådant förledande eller upphetsande som nyss nämnts då det skett för att därmed främja den med skriften åsyftade verkan. För krigstid eller annan tid, då rikets krigsmakt är mobiliserad, stadgar 160 § att straffet för brott, som i 71 § sägs, må höjas till straffarbete i högst fyra år, då omständigheterna äro synnerligen försvårande.

I 1921 års betänkande angående åtgärder mot den försvarsfientliga propagandan föreslogs bland annat att i 71 § skulle medtagas det fall att någon sökt uppväcka hat mot det militära befälet eller eljest undergräva krigslydnaden. Någon lagstiftningsåtgärd blev icke följden av detta förslag men frågan upptogs på nytt av 1933 års kommitté för utredning angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet (SOU 1935: 8). Kommittén ansåg uttrycket »upphetsande till ovilja mot krigstjänsten» i 71 § SLK vara i viss mån svävande och vittgående. Det centrala i beskrivningen borde vara syftet att undergräva krigslydnaden. Som exempel därpå kunde lämpligen angivas meddelande av mot disciplinens krav stridande förhållningsorder och försök att uppväcka hat mot befälet. Kommittén föreslog ändring av 71 § i sådan riktning men icke heller detta förslag föranledde lagstiftning.

Motsvarighet till de här förut berörda paragraferna i SLK innehåller SL i 10:14. Detta stadgande skall enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget ersättas av en bestämmelse i 11:5. Däri stadgas att den, som muntligen inför menighet eller folksamling, i skrift som sprides eller utlämnas för spridning eller i annat meddelande till allmänheten, uppmanar eller eljest söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet, dömes för uppvigling till böter eller fängelse. Sökte han förleda till brott varå straffarbete kan följa, må dömas till straffarbete i högst fyra år. Är den skyldige i följd av uppmaningen förfallen till straff för förberedelse eller medverkan till brott, skall gälla vad i 4 kap. stadgas.

Utredningen har anförut, att 68 och 71 §§ SLK såvitt de avsåge försök att förleda till uppror eller ohörsamhet mot förmans eller överordnads befallningar i tjänsten tydligen kunde ersättas av bestämmelsen i 11:5. 71 § SLK omfattade emellertid förutom försök att förleda till brott även försök att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten. Därmed åsyftades sådan mot krigsmakten riktad, allmänt hållen propaganda, som väl icke direkt avsåge att förleda till brott men indirekt genom skapande av missnöje och olust kunde förorsaka brott och i varje fall medförde svårigheter vid disciplinens upp-

rätthållande. I viss mån kunde även dylik propaganda straffas enligt 11:5. Det lämpligaste sättet att komma till rätta med återstående fall vore icke straffstadganden. Det skulle erbjuda nästan oöverstigliga svårigheter att finna en beskrivning som omfattade alla de skiftande former, i vilka en skadlig propaganda av här ifrågavarande slag kunde ske, och samtidigt upprätthålla en klar gräns mot lojala yttringar av rätten att utöva kritik. Med hänsyn här- till syntes man böra avstå från att skapa någon motsvarighet till 71 § såvitt nu vore i fråga.

Beträffande behovet i övrigt av särbestämmelse har utredningen funnit en sådan vara erforderlig i fråga om det särskilda rekvisit av kollektivitet som upptoges i SL. För tillämpning av 11:5 fordrades att uppmaningen till brott skedde inför menighet eller folksamling eller i meddelande till allmänheten. Uttrycket »inför samlat krigsfolk» i 71 § SLK innebure, att hos krigsfolket icke förutsattes lika hög grad av offentlighet. Det vore också uppenbart att en dylik minskning av kravet på offentlighet betingades av förhållandena inom krigsmakten; en samling av krigsmän utgjorde, även om relativt många vore närvarande, ofta icke en menighet eller folksamling i den betydelse dessa uttryck hade i 11:5. Med hänsyn till den sålunda angivna grunden för en särbestämmelse rörande uppvigling borde bestämmelsen begränsas att avse lydnadsbrott eller annan gärning, varigenom krigsman åsidosatte sin tjänsteplikt. På grund av vad sålunda anförts hade i förevarande paragraf upptagits en straffbestämmelse rörande uppvigling, utformad på grundval av 11:5 i det remitterade förslaget. Det hade ansetts onödigt att särskilt omnämna spridande av eller utlämnande för spridning av skrift.

Chefen för armén har förklarat sig icke kunna godtaga utredningens förslag att helt slopa det i 71 § SLK upptagna stadgandet om försök att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten. Hänsyn till krigsmaktens effektivitet gjorde, att varje försök att undergräva krigslydnaden måste kunna stävjas. Så länge samhället underhölle en krigsmakt, måste samhällets krav sättas före den enskildes. Med hänsyn härtill borde motsvarighet till gällande bestämmelse upptagas, varvid av 1933 års kommitté för utredning angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet framförda synpunkter kunde tjäna till ledning. *Överbefälhavaren* har instämt häri.

Justitiekanslersämbetet har funnit det kunna ifrågasättas om det icke vore en fördel att kalla brottet »uppvigling av krigsmän» till skillnad från det i 11:5 av det år 1946 remitterade förslaget upptagna uppviglingsbrottet. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har ifrågasatt om föreskriften i sista punkten vore erforderlig; vad däri stadgades framginge av allmänna konkurrensregler.

Departementschefen.

I likhet med utredningen anser jag att det i 71 § SLK upptagna stadgandet om försök att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten icke bör erhålla motsvarighet i ny lagstiftning. Med hänsyn till den föreslagna bestämmelsens karaktär av kompletteringsstadgande till 11 kap. 5 § i det till lagrådet år

1946 remitterade strafflagförslaget synes brottsbeteckningen uppvigling kunna godtagas. Den särskilda konkurrensregeln i paragrafens sista punkt motsvaras av enahanda regel i 11:5 och torde därför böra bibehållas.

Den nu ifrågakvarande bestämmelsen, mot vilken jag icke heller i övrigt funnit skäl till erinran, ingår oförändrad i departementsförslaget.

11 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall krigsman som avviker från avdelning av krigsmakten, vid vilken han skall tjänstgöra eller vistas, eller eljest från tjänstgöringsställe som är för honom bestämt, eller annorledes olovligen utebliver därifrån, dömas för undanhållande till disciplinstraff. Den som förut begått sådant brott får dömas till fängelse. För undanhållande under beredskapstillstånd är straffet disciplinstraff eller fängelse. Var riket i krig, dömes högst till straffarbete i två år.

SLK innehåller bestämmelser om rymning och olovligt undanhållande i 5 och 11 kap. Enligt 48 § förstås med rymning att krigsman, i avsikt att undandra sig krigstjänsten, olovligen avviker från den trupp eller det fartyg, vartill han hör, eller från den tjänstgörings- eller vistelseort, som är för honom bestämd, eller undandöljer sig utan att från orten avvika eller, då det på grund av inkallelse eller enligt åtagande eller efter tilländagången tjänstledighet åligger honom att inställa sig till tjänstgöring, sådant underlåter. Enligt 52 § skall krigsmän som, utan att sådan avsikt som i 48 § är sagd ådagaläggas, begår gärning eller gör sig skyldig till underlåtenhet, som där finnes omförmäld, dömas för olovligt undanhållande. I vissa fall skall emellertid olovligt undanhållande bestraffas såsom rymning. I 53 § stadgas sålunda, att om krigsman, som är tjänstgöringsskyldig vid mobiliserad avdelning eller är inmönstrad å fartyg, beträdes med olovligt undanhållande, som varat över tjugufyra timmar av den bestämda tjänstgöringstiden efter det han avvek eller sig undandolde eller över tre dagar efter det inställelse till tjänstgöring bort ske, det skall anses såsom hade han förövat rymning. Det samma gäller där i annat fall olovligt undanhållande varat för officer eller underofficer över tre månader eller för någon av manskapet över tre dagar av den bestämda tjänstgöringstiden. Enligt 156 § skall, om i krigstid eller under annan tid då rikets krigsmakt är mobiliserad befälhavare för trupp i fält eller befälhavare i fästning eller på fartyg under sjötåg beträdes med olovligt undanhållande, den brottslige straffas såsom för rymning, evad utblivandet varit kortare eller längre.

Av de återgivna bestämmelserna framgår alltså, att avvikande, undandöljande och underlåtenhet att iakttaga inställelse enligt gällande rätt skall bedömas såsom olovligt undanhållande under förutsättning, att det icke kunnat ådagaläggas att den brottslige haft avsikt att undandra sig krigstjänsten samt att undanhållandet varken varat utöver viss tid, olika för olika fall, eller begåtts i krigstid eller under därmed likställd tid utav någon av vissa angivna befälhavare.

Enligt den mening som omfattas av *utredningen* kunde utevarobrotten na-

turligt uppdelas i två olika grupper. Den ena utgjordes av sådana fall där utevaron vore mera tillfällig och gärningen övervägande vore att betrakta som ett brott mot disciplin och ordning. Denna grupp hade i förevarande paragraf sammanförts till en brottstyp benämnd undanhållande. Till den andra gruppen hörde övriga fall av utevaro. De vore genomgående av svårare beskaffenhet i det att de, förutom kränkning av disciplinen, innebure eller i vart fall åsyftade ett mera allvarligt avbräck i garningsmannens militärtjänstgöring. Dessa utevarobrott behandlades under nästföljande paragraf i förslaget såsom en särskild brottstyp med benämningen rymning. Den närmare gränsdragningen mellan undanhållande och rymning framginge av vad som anfördes angående sistnämnda brott.

Vid utformandet av en straffbestämmelse om undanhållande hade utredningen ansett det lämpligt att utgå från det förhållandet, att en krigsman i allmänhet tjänstgjorde vid viss avdelning av krigsmakten. Vid denna skulle han vara tillstädes så att, allmänt taget, befäl kunde utövas över honom. Bestämmelsen borde följaktligen taga sikte på att krigsman undandrog sig nämnda skyldighet. Den som avlägsnade sig från sin speciella tjänstgöringsplats utan att likväl lämna avdelningen borde däremot i vanliga fall icke straffas för undanhållande. En sådan gärning borde med hänsyn till sin typ anses utgöra tjänstefel eller i vissa fall övergivande av post. För att undanhållande skulle föreligga borde därför i första hand förutsättas, att krigsman hölle sig borta från den avdelning av krigsmakten vid vilken han skulle tjänstgöra eller vistas. Såsom garningsform borde angivas, att krigsman avveke eller annorledes olovligen utebleve från sin avdelning. Olovligt uteblivande innebure t. ex. att någon, som erhållit inkallelseorder eller varit tjänstledig, utan laga förfall underlåte att inställa sig i rätt tid vid sin avdelning. Det förekomme emellertid att krigsmän tjänstgjorde under sådana förhållanden att de därvid överhuvud icke tillhörde avdelning av krigsmakten. Med tanke på dylika fall syntes såsom en särskild garningsform böra upptagas att krigsman, om han ej hörde till sådan avdelning, olovligen avveke eller utebleve från tjänstgöringsställe som vore för honom bestämt. Att ordet tjänstgöringsställe här icke avsåges skola ha en sådan begränsad innebörd att exempelvis en officer som tjänstgjorde i ett civilt verk vore straffbar för undanhållande så snart han avlägsnat sig från sitt tjänsterum utan att likväl lämna verkets tjänstelokaler vore med hänsyn till det förut sagda uppenbart.

I bestraffningshänseende har utredningen anført att eftersom till undanhållande hänfördes endast fall av mera tillfällig utevaro, den normala straffskalan för nämnda brottstyp icke borde innehålla annat straff än disciplinstraff. För ett särskilt fall vore det emellertid nödvändigt att strängare straff kunde ådömas. Genom upprepade undanhållanden av samme person kunde uppenbarligen lika avsevärt avbräck i tjänstgöringen uppkomma som genom en sammanhängande längre tids utevaro, vilken enligt nästföljande paragraf i förslaget skulle bedömas såsom rymning. För sådana fall borde därför även fängelse ingå i straffskalan. Med hänsyn till att den brottslige genom

upprepade undanhållanden kunde åstadkomma att avsevärd tid förflöte innan bestraffningsåtgärder kunde vidtagas borde såsom förutsättning för tillämpningen av den utvidgade straffskalan vara tillräckligt att han förut gjort sig skyldig till undanhållande eller rymning. Det borde således icke fordras att han dömts för den tidigare utevaron. Såvitt gällde beredskapsstillstånd, varmed enligt 27: 16 i förslaget förstodes tid då värnpliktiga finge inkallas till beredskapstjänstgöring, vore det med hänsyn till de skiftande situationer som därvid kunde uppstå av stor vikt att all inkallad personal funnes tillgänglig och att inkallelser punktligt efterkommes. Även relativt kortvarigt undanhållande under dessa omständigheter, särskilt naturligtvis om många gjorde sig skyldiga därtill, åstadkomme i regel skada eller fara för krigsmakten. Undanhållande under beredskapsstillstånd finge därför genomsnittligt anses vara av den svårare beskaffenhet, att det vore motiverat att låta fängelse ingå i den för normalfallen avsedda straffsatsen. För krigstid borde även straffarbete kunna ådömas. Vad sålunda i straffhänseende föreslagits överensstämde i stort sett ganska nära med gällande rätt.

Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer har ansett begreppet tjänstgöringsställe icke vara lämpligt. Ordet »annorledes» i satsen »eller utebliver han annorledes olovligen därifrån» gäve anledning till tvekan om meningen. Motsatsen till avvikande vore väl i detta fall uteblivande, men tillsättandet av ordet annorledes gäve berörda sats en innebörd, varom man måste stanna i tvivelsmål.

Göta hovrätt har förklarat att hovrätten med hänsyn till de särskilda förhållanden, som kunde motivera skärpt bestraffning av upprepat undanhållande även utan mellanliggande lagföring, icke ville framställa erinran här emot. Den föreslagna formuleringen vore emellertid icke tydlig utan kunde föranleda den missuppfattningen, att för tillämpning av den strängare straffarten krävdes, att vederbörande förut »dömts» för olovligt undanhållande. Hovrätten föreslog därför, att till punkten fogades: »ändå att han icke tidigare därför fällts till ansvar». *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har uttalat sig i samma riktning. Enligt *hovrätten för Övre Norrland* kunde det icke anses lämpligt att ett återfallsstraff grundades på en kanske mer eller mindre löslig utredning om det tidigare, påstådda brottet i det mål som anginge åtal för det senare brottet. Stadgandet krävde sålunda omarbetsning.

Chefen för armén har förklarat sig med hänsyn till krigsmaktens effektivitet icke kunna godtaga av utredningen föreslagna straffsatser för undanhållande och rymning under beredskapsstillstånd och krig. Förslaget borde i detta avseende omarbetas, varvid i 154 § SLK upptagna straffsatser borde tjäna till ledning.

Departementschefen.

Vad i ett remissyttrande anmärkts mot den föreslagna brottsbeskrivningens utformning har icke givit mig anledning till annan jämkning av beskrivningen än att de båda gärningsformerna närmare sammanförts. I departementsför-

slaget beskrives därför brottet så att krigsman avviker eller utebliver olovligen från avdelning av krigsmakten, vid vilken han skall tjänstgöra eller vistas, eller eljest från tjänstgöringsställe som är för honom bestämt. Den av utredningen föreslagna straffskärpningen för krigsman som förut begått undanhållandebrott synes vara lämplig, och särskilt med hänsyn till ordalagen i 4: 14 SL anser jag det med erforderlig tydlighet framgå av lagtexten att vederbörande icke behöver ha dömts för det tidigare brottet. Att det tidigare brottet icke behöver ha fastslagits genom dom, innebär givetvis icke någon eftergift i bevishänseende; i allmänhet torde för övrigt båda brotten samtidigt förekomma till bestraffning. Ej heller i övrigt har jag funnit skäl att ändra de för undanhållande föreslagna straffsatserna.

12 §.

Denna paragraf i utredningens förslag stadgar att där undanhållande med hänsyn till den tidrymd, under vilken gärningsmannen hållit sig undan eller avsett att hålla sig undan, eller arten av hans tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten, gärningsmannen skall dömas för rymning till fängelse eller disciplinstraff. För rymning under beredskapstillstånd är straffet fängelse eller straffarbete i högst två år. Var riket i krig, dömes till straffarbete i högst tio år.

Såsom framgår av de vid nästföregående paragraf återgivna bestämmelserna skall enligt SLK såsom rymning bestraffas dels sådana fall av avvikande, undandöljande och underlåtenhet att iakttaga inställelse, då gärningsmannen haft avsikt att undandraga sig krigstjänsten, dels ock olovligt undanhållande som antingen varat utöver viss tid, olika för olika fall, eller begåtts i krigstid eller under därmed likställd tid utav någon av vissa angivna befälhavare.

Utredningen har uttalat att mot det nuvarande presumptionssystemet med i lag angivna tidsfrister, vilkas överskridande automatiskt medförde att undanhållande bedömdes såsom rymning, i främsta rummet kunde anmärkas att det uteslöte en reell bedömning av varje särskilt fall. Berättigade anmärkningar syntes emellertid kunna framställas även mot att bibehålla ett särskilt rymningsuppsåt såsom enda skiljemärke mellan rymning och undanhållande.

Med utgångspunkt härifrån hade utredningen funnit, att gränsdragningen mellan rymning och undanhållande borde grundas på de olika verkningar som skilda fall av utevaro typiskt sett medförde. Att en krigsman hölle sig borta några timmar, vore givetvis menligt ur disciplinär synpunkt men nämnvärda olägenheter för själva tjänsten syntes allmänt taget icke uppkomma därav. Hade däremot någon undandragit sig tjänstgöring under en mera avsevärd tid, inskränkte sig följderna i allmänhet icke på detta sätt till det disciplinära området. Den brottsliges utbildning bleve märkbart lidande därav eller tjänsten i övrigt inom krigsmakten utsattes för allvarliga störningar. Dylika verkningar kunde naturligtvis uppkomma också vid undanhållande av

kortare varaktighet under förutsättning att gärningsmannen haft en syssla av särskild betydelse. Gränsdragningen mellan å ena sidan sådana svårare fall av undanhållande som borde bestraffas som rymning och å andra sidan övriga fall, som huvudsakligen hade karaktär av disciplinförseelser, hade därför i förslaget utförts så, att till rymning hänfördes de fall, då undanhållandet med hänsyn till dess varaktighet eller arten av gärningsmannens tjänstgöring medfört väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten. Vid ifrågavarande avgränsning kunde emellertid hänsyn icke tagas endast till utevarons faktiska varaktighet. I kanske flertalet fall av undanhållande som åsyftade längre bortovaro avbrötes brottet genom att vederbörande tvångsvis återfördes, och det syntes vara påkallat att dylika fall, även om utevaron varit kortvarig, hänfördes till rymning. Med den verkliga utevarotiden hade därför likställts den tid varunder gärningsmannen avsett att hålla sig undan. Till följd härav borde verkningarna av brottet bedömas även med hänsyn till det avbräck eller men för tjänsten som utevaron skulle medfört, därest den fått den avsedda varaktigheten. Den utformning brottsbeskrivningen sålunda erhållit innebure att något särskilt rymningsuppsåt icke erfordrades för att rymning skulle föreligga. Däremot fordrades liksom eljest då i ett lagstadgande annat icke angåves, att samtliga objektiva omständigheter täcktes av gärningsmannens uppsåt.

Straffsatsen för rymning under vanliga fredsförhållanden hade av utredningen föreslagits till fängelse eller disciplinstraff. Sistnämnda straffart avsåges främst få tillämpning, då rymning första gången förövades av någon, som tidigare icke varit i militärtjänst och sålunda icke kunde väntas till fullo inse vikten av militära plikters fullgörande. Dessutom kunde naturligtvis sådant straff vara tillräckligt i vissa andra fall, exempelvis när någon hållit sig undan för att ombesörja personliga angelägenheter som hade stor vikt men dock icke vore sådana att de såsom laga förfall medförde strafffrihet. Straffarbete hade icke ansetts behöva ingå i straffsatsen. I förhållande till gällande rätt innebure vad sålunda föreslagits i viss mån en nedsättning. Enligt 50 § SLK vore nämligen maximistrafvet straffarbete i ett år.

Liksom vid undanhållande hade utredningen funnit särskilda straffflatituder böra fastställas för beredskapstillstånd och krigstid. För rymning under beredskapstid borde icke ifrågakomma lägre straff än fängelse. Därjämte syntes straffarbete böra kunna ådömas i högst två år. Då riket vore i krig borde straffet vara endast straffarbete, högst i tio år. Även straffsatserna för beredskapstillstånd och krigstid innebure för vissa fall straffmildring vid jämförelse med motsvarande bestämmelser i SLK. Bland annat stadgades däri att, om två eller flera krigsmän i samråd rymt från trupp i fält, från fästning eller från fartyg på sjötåg, kunde jämlikt 154 § straffet för anstiftare skärpas till straffarbete i tio år eller på livstid eller, om rymmarnas antal var stort, till dödsstraff.

Utredningen har vidare anfört att enligt gällande rättstillämpning rymning vore ett brott, vid vilket reglerna om åtalspreskription praktiskt taget saknade betydelse. Eftersom brottet ansåges vara fortlöpande, började näm-

ligen preskriptionstiden i allmänhet att löpa först då rymmaren, frivilligt eller tvångsvis, inställde sig till tjänstgöring. Detta förhållande ledde understundom till resultat som icke vore tillfredsställande; om exempelvis någon i samband med sin första värnpliktstjänstgöring avvikit till utlandet och återvänt först efter flera tiotal år, måste det i regel anses stötande att han efter återkomsten bestraffades för rymning. Genom utredningens förslag komme emellertid ändring härutinnan att inträda. Såsom framginge av 26: 21 hade egenskapen av krigsman gjorts beroende av att vederbörande vore tjänstgöringsskyldig. Eftersom rymning endast kunde begås av krigsman, borde rymningsbrottet anses vara avslutat då tjänstgöringsskyldighet ej längre föreläge. Detta innebure bl. a. att den som, vare sig på grund av värnplikt eller anställning i t. ex. reserven, inkallats till tjänstgöring under bestämd tid med inställelse viss angiven dag men uteblivit hela denna tid, hade gjort sig skyldig till ett rymningsbrott som varat till och med den bestämda tjänstgöringstidens utgång.

Slutligen har utredningen erinrat att det under beredskapstillståndet i anledning av andra världskriget inträffade vissa i såväl riksdagen som pressen mycket uppmärksammade fall av avvikande till utländsk krigsmakt, de s. k. desertörfallen. Då i allmänhet de avvikande efter återkomsten ådömdes endast disciplinstraff, ansågs på vissa håll att den straffrättsliga behandlingen icke varit tillfredsställande. Därvid åsyftades närmast de fall i vilka de avvikande tagit frivillig anställning vid en främmande krigsmakt, som allmänt betraktades utgöra ett hot mot vårt eget land. Utredningen hade övervägt huruvida fall sådana som de nämnda kunde anses påkalla en särskild bestämelse. Till en början hade befunnits att den skillnad som i vissa lägen kunde göras mellan länder, vilka vore fientligt inställda mot vårt land, samt andra, mera vänskapligt sinnade länder icke lämpligen borde läggas till grund i detta avseende. Det politiska bedömande, som detta skulle förutsätta, hade domstolarna icke möjlighet att göra. Under sådana förhållanden vore den enda utvägen att införa en särskild bestraffningsregel, som gjorde varje avvikande till utländsk krigsmakt under beredskaps- eller krigstid till ett särskilt brott. Något verkligt behov av en sådan regel syntes emellertid icke föreligga. Vad anginge krigsmännen bleve tydligen, eftersom utevaron finge förutsättas ha ganska betydande varaktighet, stadgandet om rymning i regel att tillämpa. Krigsman vilken tjänstgjorde som befälhavare gjorde sig därjämte förfallen till ansvar för övergivande av post. De för dessa brott under beredskaps- och krigstid i förslaget upptagna straffsatserna lämnade möjlighet till tillfredsställande bedömning även av nu åsyftade fall.

Justitiekanslersämbetet har anfört att gränsdragningen mellan undanhållande och rymning vore förenad med synnerliga svårigheter. Att den nuvarande regleringen lede av svagheter syntes tydligt. I så måtto erbjöde denna reglering emellertid en fördel, att det för närvarande i allmänhet vore klart, såväl för krigsmannen själv som eljest, när en utevaro vore att hänföra till undanhållande och när till rymning, en omständighet som vore av betydelse

icke minst ur allmänpreventiv synpunkt. Med den föreslagna beskrivningen å brottet rymning vore det vida vanligare att avgöra, huruvida rymning eller undanhållande vore för handen. Då emellertid så småningom en viss praxis komme att utbilda sig och vågande anmärkningar kunde framställas mot de nuvarande bestämmelserna, syntes den föreslagna gränsdragningen böra godtagas. Måhända vore dock förtjänt av övervägande att så att säga överbygga gränsen mellan lagrummen genom att i 11 § vid sidan av iteration införa utevaro under visst antal dygn, förslagsvis minst tre, såsom straffskärpningsgrund.

Chefen för flygvapnet har funnit skillnaden mellan undanhållande och rymning för vagt formulerad. Om 11 eller 12 § skulle tillämpas vid olovlig bortovaro borde även bero på omständigheterna vid avvikandet. *Föreningen Sveriges landsfogdar* har uttalat att även om förslaget vore teoretiskt riktigt och skälen för ett slopande av den nuvarande gränsen mellan olovligt undanhållande och rymning bärande, kunde man dock ifrågasätta, huruvida det icke ur praktisk synpunkt vore fördelaktigt, att bibehålla en regel, som på ett otvetydigt sätt upplyste den värnpliktige om, när hans bortovaro vore att betrakta som rymning och när den vore att anse som olovligt undanhållande. I så fall syntes i händelse av rymning den omständigheten, att bortovaron medfört allvarligt avbräck i utbildningen eller men för tjänsten, böra bedömas som ett särfall av tjänsteförbrytelse, förutsatt att den brottslige vore medveten om dessa omständigheter. Även *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har ansett att borttagandet av den nuvarande anordningen med bindande presumption angående rymningsuppsåt gäve anledning till betänklighet. I de fall, då gärningsmannen kunnat hålla sig undan endast under en jämförelsevis kort tid, vore det förenat med svårighet att avgöra, vilken tidrymd han avsett att hålla sig undan. Såsom utredningen själv framhållit, medförde ådagaläggandet av särskild avsikt hos gärningsmannen alltid vanskligheter. Avgörande för frågan om rymning förelåge bleve då i de fall, där undanhållandet icke redan med hänsyn till den avsevärda tidrymd gärningsmannen hållit sig undan kunde betraktas såsom rymning, de övriga i paragrafen angivna brottsrekvisiten eller om arten av gärningsmannens tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten. Frågan om dylikt fall förelåge vore emellertid av den beskaffenhet, att för dess bedömande erfordrades militär sakkunskap. Gärningsmannen själv kunde väl mestadels icke avgöra, om frånvaron medfört väsentligt avbräck i utbildningen eller avsevärt men för tjänsten. Brottsskildringen lämnade därjämte vitt utrymme för subjektivt omdöme. Det vore därför att befara, att rymningsmålen komme att bedömas mycket olika såväl av olika underrätter som av överrätterna, under vilkas prövning med all säkerhet rymningsmålen i väsentligt större utsträckning än hittills skett komme att dragas. Detta måste komma att lända till nackdel såväl för rättstillämpningen som för den enskilde. För undvikande av nu anmärkta olägenheter vore det nödvändigt att åtminstone bibehålla någon presumptionsregel och i varje fall att icke uppställa så stränga ford-

ringar för att undanhållande skulle bedömas såsom rymning som skett i paragrafen. Orden väsentligt och avsevärt borde därför mildras. *Föreningen Sveriges krigsfiskaler* har framhållit liknande synpunkter.

Jämväl *värnpliktiga officerares riksförbund* har uttalat sig i denna riktning. Den föreslagna brottsbeskrivningen måste enligt förbundets mening betecknas såsom en typisk skrivbordsprodukt och vore icke tillfredsställande. Den vaga formuleringen kunde icke giva tillräckligt fasta utgångspunkter för bedömandet i fråga, och vida bättre syntes därför vara att låta undanhållande över en viss tidrymd utgöra ett avgörande indicium för rymningsuppsåt. Denna tidsfrist finge därvid naturligtvis icke göras så lång, att manskapet föranleddes att utsträcka frånvaron till fristens utgång; i stort sett vore nu gällande regler tillfredsställande. En annan menlig konsekvens av utredningens förslag vore den omständigheten, att rymningsbrottet skulle anses vara avslutat, då tjänstgöringsskyldighet ej längre föreläge, i följd varav preskriptionstiden för åtal började löpa vid nämnda tidpunkt. Nu gällande regler syntes mera tillfredsställande, ty då det gällde ett så allvarligt brott mot landet som rymning, borde exempelvis den, som i samband med sin värnpliktstjänstgöring avvikit till utlandet och återvänt först efter ett flertal år, icke genom sin långa bortovaro från fosterlandet kunna undgå varje påföljd av sin förbrytelse. Särskilt betänklig bleve konsekvensen av den föreslagna lagstiftningen i nu berörda avseende, då fråga gällde rymning under beredskapstid.

Det under 26: 11 återgivna yttrandet av *chefen för armén* gäller även här ifrågavarande lagrum.

Departementschefen.

Såsom utredningen anfört måste det anses klart att gällande regler om rymning icke äro tillfredsställande. Det uppställda kravet på särskilt rymningsuppsåt, d. v. s. avsikt att undandraga sig krigstjänsten, är i vart fall icke numera ändamålsenligt. Å andra sida har erfarenheten också visat, att systemet med bindande presumtion för rymningsuppsåt då undanhållande varat viss tid i många fall leder till mindre tilltalande resultat.

Den av utredningen föreslagna brottsbeskrivningen, som innebär att gränsdragningen mellan rymning och undanhållande grundats på de olika verkningar som skilda fall av utevaro typiskt sett medföra, synes mig i princip vara välmotiverad. I en del remissyttranden har emellertid, fastän bestämmelsens teoretiska riktighet vitsordats, anförts betänkligheter med avseende å den praktiska tillämpningen. Bland annat har det gjorts gällande att bedömandet, huruvida med hänsyn till utevarotidens längd väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten uppkommit av undanhållande i visst fall, innebär alltför stora vanskligheter för att man helt skall kunna undvara en tidsgräns mellan undanhållande och rymning. Givet är att utevarotidens faktiska eller avsedda längd i flertalet fall kommer att få avgörande betydelse i fråga om straffbarheten för rymning. Om det icke uppställes någon lagstadgad minimitid, torde man kunna utgå ifrån

att rättstillämpningen, åtminstone till en början innan annan praxis hunnit utbilda sig, kommer att hämta viss ledning av de för närvarande gällande tidsfristerna. Det vore sålunda exempelvis naturligt om undanhållande, som varat eller avsetts att vara så länge som tre dagar, i allmänhet, därest icke tjänstgöringens art eller andra omständigheter föranleda till annat, bedömes såsom rymning. Att i en eller annan form i lagen fastslå nämnda tidsgräns skulle emellertid strida mot den föreslagna bestämmelsens grund och till väsentlig del innebära återgång till nu gällande system.

Med hänsyn till sålunda angivna synpunkter finner jag jämväl vad i övrigt anförts beträffande den föreslagna brottsbeskrivningen icke vara av beskaffenhet att föranleda ändring i densamma. Då jag icke heller har något att erinra mot utredningens förslag i fråga om straffsatserna, har förevarande bestämmelse i oförändrat skick upptagits i departementsförslaget.

Vad i ett remissyttrande anförts om preskription vid rymningsbrott har jag icke funnit förtjäna avseende.

13 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att om krigsman, vilken tjänstgör såsom befälhavare för avdelning av krigsmakten eller som fullgör vakttjänst eller likartad uppgift, obehörigen lämnar sin post eller finnes hava genom förtäring av starka drycker eller annorledes satt sig ur stånd att fullgöra tjänsten, skall han dömas för övergivande av post till disciplinstraff eller fängelse. För övergivande av post under beredskapstillstånd är straffet högst straffarbete i två år. Var riket i krig, dömes till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till disciplinstraff; förövades brottet under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, skall dömas till straffarbete i högst tio år eller på livstid.

SLK innehåller vissa straffbestämmelser rörande övergivande av post och fylleri under vakttjänst. I 123 § SLK stadgas straff för befälhavare för trupp eller å fartyg samt för officer och underofficer som ej är befälhavare, då sådan person under vaktgöring eller annan likartad tjänstgöring obehörigen lämnar sin post eller finnes överlastad av starka drycker. Enligt 124 § är även skiltvakt straffbar om han övergiver sin post, lämnar den obehörigen åt annan eller finnes drucken å sin post. I krigstid och under annan tid då rikets krigsmakt är mobiliserad gälla dessutom straffbestämmelserna i 175 och 176 §§. Den förstnämnda av dessa avser befälhavare för vakt, förpost, fartyg eller trupp, som erhållit befallning att iakttaga eller utforska fiendens rörelser eller trygga krigsmakten emot överraskning av fienden eller mot annan krigsfara ävensom officer och underofficer som ej är befälhavare med sådan tjänstgöring. Den straffbelagda gärningen består i att vederbörande obehörigen lämnar sin post eller eljest ådagalägger grov försummelse av de plikter, som vid den särskilda förrättningens utförande åligga honom, eller att han under tjänstgöringen finnes överlastad av starka drycker. Enligt 176 § straffas skiltvakt, som blivit utställd för att trygga krigsmakten emot överraskning av fienden eller mot annan krigsfara, om han visar grov för-

summelse i detta sitt åliggande, finnes under sådan tjänstgöring överlastad av starka drycker eller, innan avlösning skett, övergiver sin post eller lämnar den åt annan.

Utredningen har anfört att det förfarande, som här borde straffbeläggas, allmänt taget kunde sägas innebära, att krigsman med viss syssla sveke den grundläggande plikten att vara i funktion där sysslan skulle fullgöras. Stadgandet borde däremot i princip icke omfatta åsidosättande av andra plikter i samband med sysslan. Frågan vilka krigsmän som skulle vara underkastade ett stadgande angående övergivande av post borde i främsta rummet bedömas på grundval av förhållandena under beredskapstillstånd och krigstid. Av stadgandets natur följde vidare, att det borde begränsas att avse krigsmän med sådana uppgifter att det vore av särskild vikt att de funnes på sin post, vilket syntes förutsätta att det skulle vara fråga om relativt självständiga uppdrag. I enlighet med dessa synpunkter hade stadgandet funnits böra avse två olika grupper befattningshavare. Den första utgjordes av befälhavare för olika avdelningar av krigsmakten. Med befälhavare förstodes därvid främst chef för truppförband, fartyg, flygplan eller annan sådan avdelning av krigsmakten. Den andra gruppen utgjordes av personer som fullgjorde vakttjänst eller därmed likartad uppgift. Härmed avsåges olika slag av vakter och poster, inre såväl som yttre, med typiska bevakningsuppgifter. Vidare inbegreps dagbefäl, vakthavande befäl på fartyg, telefonposter och andra vilkas uppgifter påkallade att de ständigt skulle vara tillgängliga. Även en vaktavdelnings slutna del borde anses ingå. Vad anginge brottsbeskrivningen i övrigt hade i överensstämmelse med vad förut anförts såsom den typiska gärningsformen upptagits obehörigt lämnande av post. Innebördens härav vore i alla praktiskt viktiga fall klar. Att lämna sin post hade tydligen närmast lokal innebörd. Någon skillnad med avseende å verkningarna föreläge emellertid icke, om någon i stället för att avlägsna sig från sin post satte sig ur stånd att fullgöra tjänsten. Detta hade därför upptagits såsom en andra gärningsform. Ett exempel härpå vore att en vakt somnat på sin post, förutsatt naturligtvis att det ej skett av ren utmattnings på grund av tjänsten, eftersom i sådant fall uppsåtligt brott icke föreläge. Ett annat exempel, vilket ansetts böra särskilt omnämnas i lagtexten, utgjorde det fall att någon förtärt starka drycker i sådan omfattning att han blivit ur stånd att sköta sin syssla.

Straffet för övergivande av post under fredstid har av utredningen föreslagits till disciplinstraff eller fängelse. Eftersom vakttjänsten under nämnda tid ofta bedreves i utbildningssyfte, utgjorde disciplinstraff i allmänhet ett tillräckligt straff. Straffbestämmelsen omfattade emellertid även personer i särskilt ansvarsfull ställning, och dessutom kunde givetvis av brottet uppkomma skada. Med tanke främst på sådana fall hade fängelse ansetts böra bibehållas i straffsatsen. Jämlikt 123 och 124 §§ SLK kunde lägre straff än fängelse ådömas endast vid synnerligen mildrande omständigheter, och den föreslagna straffskalan innebure följaktligen en viss nedsättning. Under beredskapstillstånd och krigstid hade likaledes möjlighet att döma till disciplinstraff.

linstraff ansetts böra finnas, eftersom även då mera bagatellartade former av brottet kunde förekomma. För krigstid hade dock disciplinstraffets tillämpning gjorts beroende av den uttryckliga förutsättningen att brottet vore ringa. Eljest hade bestämmelsen sin verkliga betydelse under nyssnämnda tider, i det att brottet då kunde få mycket allvarliga följdverkningar. Med hänsyn härtill hade, förutom disciplinstraff och fängelse, jämväl straffarbete funnits böra ingå i straffskalan, därvid maximum föreslagits för beredskaps-tid till två år och för krigstid i normala fall till fyra år. Om brottet förövades under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medförde särskild fara, syntes det till svårhetsgraden vara närmast likställt med grovt lydnadsbrott under liknande förhållanden enligt 26: 2 och grov underlåtenhet att uppfylla plikten att främja krigföringen enligt 27: 10. Såsom straffsats för detta fall hade därför stadgats straffarbete i högst tio år eller på livstid. I jämförelse med gällande rätt innebure de sålunda föreslagna straffsatserna endast mindre avvikelser.

Sveriges advokatsamfund har ifrågasatt ändring av brottsbeteckningen. Att döma krigsman, som genom förtäring av starka drycker eller annorledes satt sig ur stånd att fullgöra sin tjänst, för »övergivande av post» syntes föga motiverat. Denna brottsbeteckning borde reserveras för brott, vilka innefattade det grövre moment, som låge i själva avvikandet från tjänstgöringsplatsen.

Departementschefen.

Den föreslagna brottsbeteckningen synes kunna godtagas. Och då i övrigt erinran mot den föreslagna bestämmelsen varken framställts i remissyttrandena eller är att anföra från min sida, har den överförs till departementsförslaget med allenast den jämkning som föranledes av det förut berörda utbytet av »befälhavare» mot »chef».

14 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall krigsman, som under tjänsteutövning är så påverkad av starka drycker eller annat berusningsmedel, att hans förmåga att fullgöra tjänsten kan antagas vara nedsatt, dömas för onykterhet i tjänsten till disciplinstraff eller fängelse.

Såsom förut nämnts innehåller 96 § SLK straffbestämmelser rörande fylleri, förargelseväckande beteende och bristande i anständigt uppförande. Bestämmelsen avser den som gör sig skyldig till sådan förseelse under tjänstgöring eller eljest i fält, vid färd under militärbefäl eller ock inom förläggning, byggnad, anläggning, fartyg, luftfartyg eller område, som tillhör krigsmakten eller avses för dess behov. Straffet är disciplinstraff.

Utredningen har anfört att i förslaget 96 § SLK ersattes i första hand av bestämmelser i 26: 9 om oskickligt beteende, 26: 15 om fylleri och 26: 16 om förargelseväckande beteende. Därjämte hade det funnits påkallat att vid sidan av den allmänna fylleribestämmelsen upptaga ett särskilt stadgande om onykterhet i tjänsten, vilket såväl beträffande graden av påverkan som i fråga om

straffet vore strängare än sagda bestämmelse. Avgränsningen mot fall av onykterhet, som icke ägde samband med själva tjänstgöringen, syntes lämpligen kunna ske genom användande av uttrycket under tjänsteutövning. I sak uppkomme härigenom icke nämnvärd skiljaktighet i förhållande till 96 § SLK, där »under tjänstgöring» just ansåges innebära att brottet skett under faktisk tjänsteutövning. Stadgandet borde omfatta alla fall av berusning under tjänsteutövning då tjänstbarheten vore nedsatt. Det borde således ej fordras att berusningen faktiskt haft menlig inverkan på tjänstgöringen. Å andra sidan syntes det ej lämpligt att bedömningen huruvida tjänsteförmågan vore nedsatt skulle, såsom i fråga om förande av motorfordon, grundas å någon presumptionsregel. För straffbarhet borde förutsättas att vederbörande vore så påverkad att hans förmåga att fullgöra tjänsten kunde antagas vara nedsatt. Jämte påverkan av spritdrycker borde stadgandet även avse påverkan genom andra berusningsmedel, såsom morfin, kokain o. d.

Beträffande straffsatsen har utredningen framhållit att denna givetvis, såsom i 96 § SLK, borde innehålla disciplinstraff. I många fall måste emellertid detta straff framstå såsom otillräckligt. Särskilt då befälhavare eller annan i ansvarsfull ställning varit så påverkad att hans tjänsteduglighet avsevärt nedsatts, måste brottet till svårhetsgraden anses jämförbart med grovt tjänstefel. På grund härav hade i straffsatsen upptagits även fängelse.

Göta hovrätt har ansett det vanskligt att som rekvisit för det föreslagna brottsbegreppet uppställa den i bevisningshänseende vaga fordran, som innefattades i kravet att vederbörandes förmåga att fullgöra sin tjänst »kan antagas vara nedsatt». Hovrätten ville erinra om att, när ett liknande uttrycksätt upptogs i det år 1928 för riksdagen framlagda förslaget till lag angående fylleri m. m., detsamma mötte betänkligheter. Hovrätten finge därför hemställa, att åt brottsbeskrivningen gäves större fasthet, exempelvis genom att straffbarheten begränsades till att avse fall, där vederbörande »måste» antagas icke kunna tillfredsställande fullgöra honom anförtrodd uppgift. *Krigshovrätten* har på liknande skäl föreslagit att orden »kan antagas vara» skulle ersättas med »är». *Chefen för marinen* och *svenska officersförbundets* yttranden i förevarande avseende gå i samma riktning. *Värnpliktiga officersares riksförbund* har anfört att brottsbeskrivningen lämnade ett alltför stort spelrum öppet för bedömarens individuella inställning till och egen påverkarhet av exempelvis alkohol. Ett villkor borde i stället vara, att berusningen faktiskt haft menlig inverkan på tjänstgöringen, och detta bleve så mycket mera nödvändigt, som i här förevarande fall straffsatsen blivit skärpt i stället för mildrad.

Justitiekanslersämbetet har funnit brottsbeteckningen »onykterhet i tjänsten» mindre lämplig i fråga om krigsman som i tjänsten uppträtt så berusad, att han därigenom gjort sig skyldig till fylleri. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har ifrågasatt om icke 14 och 15 §§ borde sammanföras, då eljest krigsmans missbruk av starka drycker skulle kunna komma att bedömas, förutom enligt 18: 15 SL, efter tre särskilda lagrum.

Departementschefen.

I likhet med utredningen anser jag det lämpligt att straffansvaret för ifrågavarande brott är oberoende av om berusningen faktiskt haft menlig inverkan på tjänsten. Vid detta förhållande måste bedömandet, huruvida tjänsteförmågan är nedsatt, ske genom ett antagande. För att framhäva att detta skall vara grundat på erfarenhetsrön och objektiva omständigheter, synas orden »kan antagas vara nedsatt» böra utbytas mot »måste antagas vara nedsatt».

Den av utredningen föreslagna brottsbeteckningen finner jag kunna godtagas. Bland annat med hänsyn till de olika straffsatserna i denna och närmast följande paragraf torde det icke vara lämpligt att sammanslå paragraferna.

15 §.

Enligt förevarande paragraf i utredningens förslag skall krigsman som, inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten, uppträder berusad så att det framgår av hans åtbörder eller orediga tal, dömas för fylleri till disciplinstraff.

I det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget har den allmänna straffbestämmelsen angående fylleri upptagits i 11:9 SL. Jämlikt denna bestämmelse skall den som på allmän plats, evad det är utom- eller inomhus, uppträder berusad så att det framgår av hans åtbörder eller orediga tal dömas för fylleri till böter, högst femhundra kronor.

Utredningen har anfört att det för att möjliggöra bestraffning av fylleri inom krigsmakten även då det ej förövats å allmän plats vore nödvändigt att i förslaget upptoges en motsvarighet till 96 § SLK i vad den avsåge fylleri i annat fall än under tjänsteutövning. Den nuvarande uppräkningsen av olika lokalteter borde dock ersättas av en mera allmän beskrivning, och föresloges i sådant hänseende uttrycket område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten, vilket i allt väsentligt omfattade vad i 96 § SLK avsåges. I övrigt överensstämde brottsbeskrivningen i förslaget med 11:9. Straffet vore, i överensstämmelse med 96 § SLK, disciplinstraff.

Chefen för armén har uttalat att ifrågavarande förseelse måste för att skydda krigsmaktens anseende och skapa aktning för uniformen bestraffas särskilt hårt, då den beginges av militär personal i tjänstedräkt även om detta skedde utom tjänsten. Den av utredningen föreslagna begränsningen kunde därför icke godtagas. Till ifrågavarande paragraf borde fogas ett tillägg, att sak samma gällde därest angivna förseelse annorledes beginges av militär personal i uniform. *Överbefälhavaren* har instämt häri och framhållit att brottet i betänkandet angående revision av det militära rättegångsväsendet förordats skola kunna beläggas med disciplinstraff för det fall att vederbörande vore iklädd militär tjänstedräkt.

Departementschefen.

Vad i två av remissyttrandena anförts beträffande förevarande bestämmelse torde åtminstone delvis vara grundat på missförstånd. Om en krigsman uppträder berusad på allmän plats utan att denna bestämmelse blir tillämplig, skall straff i stället ådömas jämlikt 11: 9 SL enligt det till lagrådet år 1946 remitterade förslaget. Ehuru straffet i detta stadgande är böter kan, med stöd av 2 eller 3 § i den föreslagna lagen om disciplinstraff för krigsmän, i stället disciplinstraff ådömas. Skulle sådant straff icke jämlikt reglerna i nämnda lagrum kunna användas, synes intet vara att erinra mot att bestraffningen sker i form av böter. Ej heller i övrigt har jag något att invända mot den här föreslagna bestämmelsen.

16 §.

I första stycket av denna paragraf enligt utredningens förslag stadgas att krigsman, som inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten för oljud eller eljest betar sig på sätt som är ägnat att väcka allmän förargelse, dömes för förargelseväckande beteende till disciplinstraff. Enligt andra stycket av paragrafen skall krigsman som deltagit i demonstrationståg iklädd militär tjänstedräkt, där det ej är av Konungen medgivet, straffas som i första stycket sägs.

Den i gällande 11: 15 SL upptagna bestämmelsen om förargelseväckande beteende motsvaras i det år 1946 remitterade förslaget av ett stadgande i 11: 10. Enligt detta skall den som, i annat fall än förut i 11 kap. är sagt, för oljud på allmän plats eller eljest offentligen betar sig på sätt som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten dömas för förargelseväckande beteende till böter, högst femhundra kronor.

Enligt *utredningen* borde, liksom under nästföregående paragraf anförts beträffande fylleri, även förargelseväckande beteende kunna straffas då det beginges av krigsman inom krigsmaktens lokaliteter, även om brottsplatsen ej kunde betecknas såsom allmän plats och gärningen ej heller kunde anses ha skett offentligen. Den bestämmelse, som på grund härav bleve erforderlig, ersatte det nuvarande stadgandet i 96 § SLK. Såsom grundläggande villkor för straffbarhet enligt bestämmelsen hade angivits, att gärningen skett inom område eller utrymme som nyttjades av krigsmakten. Till följd av begränsningen i lokalt hänseende bleve det i 11: 10 SL i det remitterade förslaget upptagna kravet på offentlighet överflödigt. Utöver vad nu sagts avveke brottsbeskrivningen från gärningsbeskrivningen i 11: 10 endast såtillvida, att förargelse hos allmänheten ersatts av allmän förargelse. Denna ändring avsåges icke ha saklig betydelse utan vore helt betingad av det förhållandet att allmänheten oftast icke hade tillträde till de lokaliteter varom här vore fråga. Straffet för förargelseväckande beteende hade liksom i 96 § SLK bestämts till endast disciplinstraff.

Vidare har utredningen anført att till andra stycket av förevarande paragraf överförts den nuvarande bestämmelsen i 96 a § SLK, enligt vilken den

som i militär tjänstedräkt deltog i demonstrationståg, av vad slag det vara månne, straffades med disciplinstraff. Utredningen hade icke funnit skäl föreligga att föreslå upphävande av ifrågavarande förbud, vilket icke avsåge deltagandet i och för sig i demonstrationståg utan endast åsyftade att förhindra att därvid användes militär uniform. Den militära uniformen vore en tjänstedräkt och, även om den eljest användes jämväl utom tjänsten, syntes det stötande att deltagare i demonstrationståg skulle få markera sin tjänsteställning genom bärande av tjänstedräkt, i all synnerhet då fråga vore om demonstrationer som vore anordnade av politiska ytterlighetspartier eller hade försvarsfientligt syfte. För att emellertid icke genom förbudet militär personal skulle förhindras utöva politisk verksamhet syntes krigsman i och för deltagande i demonstrationståg böra ha rätt att använda civil klädsel, och utredningen förordade att bestämmelser i detta syfte infördes i tjänstereglementet. Stadgandet hade bibehållits i princip oförändrat. Att i lag begränsa förbudet till deltagande i politiskt demonstrationståg, syntes knappast möjligt utan att tillämpningsområdet för detsamma bleve oklart med därav följande svårigheter i tillämpningen. För att tillgodose ett av militieombudsmannen framfört önskemål om undantag från förbudet, syntes emellertid Kungl. Maj:t böra erhålla möjlighet att göra inskränkningar, generellt eller för särskilda fall. I fråga om straffet hänvisades till första stycket i paragrafen, vilket emellertid ej innebure att den där angivna brottsbeteckningen skulle tillämpas.

En av utredningens ledamöter, herr Thunborg, har ansett att andra stycket i förevarande paragraf borde utgå. Att i den militära strafflagstiftningen diskriminera demonstrationståg i allmänhet och politiska sådana i synnerhet stode icke i överensstämmelse med den likställighet inför lagen som utredningen i övrigt eftersträvat.

Överbefälhavarens och arméchefens under 26: 15 återgivna yttranden avse även detta lagrum.

Beträffande andra stycket i lagrummet har *hovrätten för Övre Norrland* ansett det vanskligt att, om deltagande i demonstrationståg av uniformsklädd krigsman i lag vore i princip förbjudet, lämna Kungl. Maj:t rätt att helt allmänt medgiva undantag från förbudet. Så ömtåliga som dylika avgöranden skulle bli, syntes det vara lämpligast att i lagen icke upptaga ifrågavarande allmänt hållna stadgande om rätt att medgiva undantag. Däremot skulle möjligen i lagen kunna utsägas att stadgandet om förbud icke utgjorde hinder för militär musikavdelnings medverkan i demonstrationståg efter medgivande av Kungl. Maj:t. *Värnpliktiga officerares riksförbund* har anmärkt att, medan deltagande i uniform i demonstrationståg i princip förbjudits, det förordats sådana bestämmelser i tjänstereglementet att krigsmän i civil dräkt kunde deltaga i demonstrationer av exempelvis nazistisk eller kommunistisk natur eller med försvarsfientligt syfte. Man måste fråga sig, huruvida tjänstgöringstiden under sådant förhållande verkligen kunde anses bli rätt utnyttjad.

Departementschefen.

Beträffande första stycket i förevarande bestämmelse har jag intet att erinra.

Vad angår det i andra stycket intagna stadgandet om förbud att i uniform deltaga i demonstrationståg, har utredningen ansett att krigsman i och för deltagande i politiskt demonstrationståg bör ha rätt att använda civil klädsel och förordat att bestämmelser i detta syfte införas i tjänstereglementet. Enligt vad jag inhämtat kommer reglementet att ändras på sådant sätt att krigsman alltid vid s. k. söndagspermission och liknande ledighet har rätt att bära civila kläder. De svårigheter som för närvarande på vissa håll kunna föreligga att begagna denna rätt torde icke på längre sikt böra överdrivas. Med hänsyn härtill synes det knappast erforderligt att, såsom utredningen föreslagit, låta Kungl. Maj:t medgiva undantag från förbudet. En dylik dispensmöjlighet skulle för övrigt medföra mycket vanskliga bedömanden. Ifrågavarande stadgande har på grund härav i departementsförslaget givits samma innehåll som enligt gällande rätt.

17 och 18 §§.

Utredningen har i dessa paragrafer upptagit bestämmelser om generella tjänstebrott.

I 17 § stadgas att, om krigsman, som ej är underkastad ämbetsansvar, genom handling eller underlåtenhet missbrukar sin ställning till förfång för krigsmakten eller eljest det allmänna eller någon enskild, han skall dömas, där ej gärningen är särskilt belagd med straff, för tjänstesvek till fängelse eller straffarbete i högst två år. I ringa fall är straffet disciplinstraff.

Enligt första stycket i 18 § skall sådan krigsman, om han av försummelse, oförstånd eller oskicklighet åsidosätter vad honom åligger enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser, särskilda föreskrifter eller tjänstens beskaffenhet, dömas, där ej gärningen utgör tjänstesvek eller eljest är särskilt belagd med straff, för tjänstefel till disciplinstraff. Är felet grovt, skall straffet vara fängelse. Andra stycket i paragrafen utsäger, att till krigsmans tjänsteplikt ock hör att iakttaga föreskrifter som av förman meddelats till skydd för allmän ordning.

I 129, 130 och 131 §§ SLK behandlas de generella tjänstebrotten. Den första av dessa paragrafer stadgar straff för krigsman, som uppsåtligen på annat sätt än annorstädes i SLK är sagt, begår förbrytelse i sitt ämbete eller sin tjänst för egen fördel eller för att gynna eller skada annan eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet, eller som uppsåtligen i sådan avsikt underlåter sin ämbets- eller tjänsteplikt. Om den brottslige är officer eller underofficer, skall han dömas efter ty om ämbetsbrott av dylik beskaffenhet i allmän lag stadgas. Hör han till manskapet, är straffet straffarbete i högst två år eller fängelse eller, där brottet skedde av förhastande och ingen eller ringa skada kom därav, disciplinstraff. I 130 § stadgas att

krigsman, som visar vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i fullgörande av de tjänsteplikter, som åligga honom efter reglementen eller andra allmänna författningar, instruktioner eller särskilda föreskrifter eller som påkallas av förhållandenas beskaffenhet, skall, om ej i SLK eller annan lag särskilt ansvar är satt å förseelsen, beläggas med disciplinstraff. Finnes förbrytelsen vara av svårare beskaffenhet än att den kan anses vara försonad med disciplinstraff, skall den brottslige dömas till fängelse i högst sex månader eller mistning av ämbete eller tjänst på viss tid. Förekomma synnerligen försvårande omständigheter, må, om den brottslige är officer eller underofficer, dömas till avsättning. Enligt 131 § skall, om förbrytelse som i 129 eller 130 § sägs tillika innefattar annat uppsåtligt brott eller sådant vållande, vara straff efter SLK eller allmän lag bör följa, gälla vad i 4 kap. SL och 34 § SLK stadgas.

De straffbud i SL som närmast motsvara 129 och 130 §§ SLK äro bestämmelserna om de generella ämbetsbrotten i 25:16 och 17. Liksom de förstnämnda lagrummen äro dessa tillämpliga endast då särskilt ansvar icke är satt å en begången gärning. Jämväl i överensstämmelse med SLK gäller emellertid enligt 25:18 SL att om en förbrytelse, som i 16 eller 17 § är sagd, tillika innefattar annat brott, konkurrensreglerna i 4 kap. skola äga tillämpning. Detta anses innebära att den som begått en brottslig handling, t. ex. skadegörelse, och därigenom brutit mot en honom åliggande tjänsteplikt, t. ex. skyldighet att vårda den skadade egendomen, skall dömas icke blott för skadegörelse utan även för tjänstefel enligt 25:16 eller 17. På motsvarande sätt ha bestämmelserna om de generella tjänstebrotten i SLK tillämpats.

Enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget skola stadgandena i 25:16—18 ersättas av nya bestämmelser. I 25:1 stadgas sålunda att ämbetsman, som genom handling eller underlåtenhet missbrukar sin ställning till förfång för det allmänna eller någon enskild, skall, där ej gärningen utgör förskingring eller annan trolöshet eller eljest är särskilt belagd med straff, dömas för tjänstemissbruk till avsättning eller suspension från tjänsten. Om skäl äro därtill, skall den brottslige tillika dömas till fängelse eller straffarbete i högst två år. I ringa fall är straffet allenast böter. Är tjänstemissbruk med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som grovt, dömes för grovt tjänstemissbruk till avsättning och straffarbete i högst sex år. Enligt 25:4 skall ämbetsman, som av försummelse, oförstånd eller oskicklighet åsidosätter vad honom åligger enligt lag, instruktion eller annan författning, särskild föreskrift eller tjänstens beskaffenhet, dömas, där ej gärningen utgör tjänstemissbruk eller eljest är särskilt belagd med straff, för tjänstefel till böter eller suspension. Är felet grovt, är straffet avsättning eller suspension samt, om skäl äro därtill, tillika fängelse.

Genom att stadgandet i 25:18 SL icke erhållit motsvarighet i det remitterade förslaget ha bestämmelserna däri om de generella ämbetsbrotten blivit helt och hållet subsidiära. Om en ämbetsman begår ett allmänt brott, skall

han sålunda dömas endast för detta, även om han genom brottet åsidosatt tjänsteplikt. Sistnämnda omständighet förutsättes skola beaktas vid straffmätningen inom den för det allmänna brottet gällande latituden. Enligt 25:5 kan emellertid åsidosättandet av tjänsteplikten medföra att straffmaximum, som icke uppgår till fängelse i två år, får överskridas intill denna gräns. Dessutom märkes regeln i 25:7, enligt vilken ämbetsman, som dömes för allmänt brott, i vissa fall därjämte skall dömas till avsättning eller suspension. Då avsättning eller suspension sålunda ådömes skall detta beaktas vid bestämmandet av annat straff för brottet.

Utredningen har framhållit att de nu återgivna bestämmelserna i det år 1946 remitterade förslaget i princip gällde endast dem som vore ämbetsmän. I 25:11 funnes angivet vilka som vore att anse som ämbetsmän eller eljest skulle vara underkastade ämbetsansvar. Detta stadgande vore emellertid avfattat närmast med tanke på civila befattningshavare och i 26:22 i utredningens förslag hade därför upptagits en bestämmelse om vilka av krigsmaktens personal som skulle vara underkastade sådant ansvar. Utredningen föresloge, att de krigsmän som hade ämbetsansvar skulle vara helt underkastade bestämmelserna i 25 kap. SL i det remitterade förslaget. För dessa krigsmän komme alltså stadgandena om de generella ämbetsbrotten i 25 kap. att få direkt tillämpning. På grund härav finge frågan om generella tjänstebrottsstadganden för krigsmaktens del endast betydelse för sådana krigsmän som icke vore underkastade ämbetsansvar. Det vore givetvis lämpligt att erforderliga bestämmelser i detta hänseende anordnades efter samma principer som enligt det förut anförda låge till grund för de nya stadgandena i SL om de generella ämbetsbrotten. Det syntes vara fördelaktigt att bestämmelserna därjämte så långt möjligt utformades i överensstämmelse med motsvarande stadganden i 25:1 och 4.

Den svårare formen av generellt tjänstebrott hade av utredningen upptagits i 26:17. Förutom i fråga om brottssubjektet avveke brottsbeskrivningen från 25:1 endast såtillvida, att såsom ett praktiskt viktigt exempel på förfång för det allmänna inskjutits förfång för krigsmakten. De i 25:1 angivna exemplen på särskilt straffbelagda gärningar, förskingring och annan trolöshet, hade ej upptagits, då dessa brottstyper syntes vara av mindre praktisk betydelse såvitt gällde här ifrågavarande personal. Straffskalan föresloges, i nära överensstämmelse med vad enligt 129 § SLK gällde för manskap, skola innehålla fängelse eller straffarbete i högst två år eller, i ringa fall, disciplinstraff. I jämförelse med strafflatituderna i 25:1 vore vad sålunda föreslagits avsevärt mildare. Detta vore motiverat med hänsyn till att så allvarliga fall som skulle täckas av nämnda lagrum knappast kunde tänkas för den personal, som ej ansetts böra ha ämbetsansvar. På grund härav syntes också brottsbeteckningen tjänstemissbruk vara mindre lämplig för förevarande brott. I stället hade föreslagits tjänstesvek.

I 26:18 första stycket hade utredningen upptagit bestämmelser om den lindrigare formen av generellt tjänstebrott. Eftersom krigsmän utan ämbets-

ansvar i allmänhet icke hade åligganden direkt enligt lag eller annan författning, syntes angivandet av tjänsteplikterna mera böra ske i anslutning till 130 § SLK än 25: 4. De föreslagna straffsatserna anslöte sig nära till såväl 130 § SLK som 25: 4.

Beträffande andra stycket i 18 § har utredningen erinrat att 79 § SLK, som stadgade lydnadsplikt för underordnad med avseende å befallning av överordnad i vad som rörde allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten, föreslagits skola helt uteslutas. Härav följde att befälsrättens omfattning också i detta avseende bleve att bedöma efter vanliga grunder. Med hänsyn till de olägenheter för allmän ordning som understundom kunde uppstå å orter, där större truppstyrkor funnes, syntes det icke böra ifrågasättas att upphäva befogenheten för förman att meddela föreskrifter på detta område, men befogenheten syntes böra begränsas genom att i tjänstereglementet intoges bestämmelse att dylika föreskrifter finge meddelas blott om det vore nödvändigt för att skydda den allmänna ordningen och, där ej fråga vore om rent tillfälliga förhållanden, endast i samråd med polismyndigheten. För att skapa grundval för denna bestämmelse borde upptagas ett stadgande, att till krigsmans tjänsteplikt även hörde att iakttaga de föreskrifter som av förman meddelades till skydd för allmän ordning. Stadgandet syntes lämpligen böra anslutas till straffbudet i 26: 18 rörande tjänstefel. Befallningar som avsåge skyddande av allmän ordning komme då utan vidare att omfattas av straffbestämmelsen rörande befallningar angående tjänsten. De i tjänstereglementet förekommande bestämmelserna om skyldighet för vissa överordnade att ingripa mot underordnad, som förginge sig mot allmän ordning, vore därför i och för sig väl förenliga med nämnda stadgande. Utredningen ville emellertid i detta sammanhang framhålla att det, med hänsyn till de kontroverser som lätteligen uppkomme vid sådana ingripanden på allmän plats, syntes önskvärt att upprätthållandet av allmän ordning bland krigsfolket under vanliga förhållanden, åtminstone i första hand, skulle ankomma på polismyndighet. Den i detta hänseende genom tjänstereglementet gjorda begränsningen syntes icke vara tillfyllest.

Mot den för brottstypen i 17 § föreslagna brottsbeteckningen har erinran gjorts av *justitiekanslersämbetet*, *Göta hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*, *Sveriges advokatsamfund* och *värnpliktiga officerares riksförbund*. Därvid har i allmänhet förordats att brottet, liksom motsvarande brott i 25 kap., skulle benämnas tjänstemissbruk. Justitiekanslersämbetet har anført, att om det okvalificerade ämbetsbrottet benämndes lika för civila och militära ämbetsmän, nämligen tjänstefel, borde väl en och samma beteckning också väljas för här ifrågavarande brott. Den föreslagna beteckningen hade, såvitt för justitiekanslersämbetet vore känt, icke tidigare ifrågasatts. Enligt ämbetets mening syntes böra övervägas, om icke denna beteckning såsom mera träffande lämpligen kunde användas över hela linjen.

Av *Göta hovrätt*, *hovrätten för Övre Norrland* och *chefen för marinen* har

anmärkts att stadgandet i andra stycket av 18 § hörde hemma i tjänstereglementet och därför borde utgå ur strafflagsförslaget. Även *justitiekanslersämbetet* har ansett att stadgandet icke hörde till förevarande lagstiftning. Hittills hade föreskrift i lag av denna innebörd kunnat undvaras. Justitiekanslersämbetet föreställde sig också, att ett sådant stadgande icke vore nödvändigt. Vad anginge dess placering i 18 § kunde anföras, att första stycket i denna paragraf blott avsåge vissa krigsmän, medan stadgandet i fråga formellt skulle gälla alla. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har anført att det väl kunde anmärkas, att en föreskrift som den ifrågavarande rätteligen borde lämnas i instruktioner och reglementen och icke särskilt upptagas i lagen. För vinnande av nödig konsekvens och fasthet vore det emellertid av stor betydelse att det grundläggande stadgandet för tjänstepliktens innehåll i denna del erhöles sin plats i strafflagen. Hovrätten hade därför intet att erinra mot stadgandet. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har ansett ifrågavarande stadgande böra ersättas med en bestämmelse att vad i första stycket vore stadgat, även skulle äga tillämpning, då krigsman på sätt där sades underlåte att iakttaga föreskrifter, som av förman meddelades till skydd för allmän ordning. Det vore nämligen icke lämpligt att i allmänna strafflagen intaga bestämmelser om krigsmans allmänna tjänsteplikter.

Chefen för armén har förklarat att utredningens uttalanden rörande en önskvärd reglering av det militära befälets möjligheter att ingripa vid brott mot allmän ordning och ordningen inom krigsmakten, väckt allvarliga betänkligheter. I tjänstedräkt klädd militär personal representerade utåt krigsmakten. För den militära befälspersonalen måste skapas möjlighet att med lagens hjälp vidmakthålla krigsmaktens anseende utåt. Arméchefen måste därför inlägga en bestämd gensaga mot att bestämmelsernas faktiska innehåll uttunnades genom att de möjligheter förminskades, som f. n. enligt tjänstereglementet stode den militära befälspersonalen till buds att meddela föreskrifter om allmän ordning och ordningen inom krigsmakten. *Överbefälhavaren* har, med instämmande i vad chefen för armén anført, förklarat att en förman med hänsyn till försvarets anseende och krigstuktens upprätthållande fortfarande måste äga skyldighet att ingripa, då krigsmän förginge sig mot allmän ordning. För den militära personalen vore det ingalunda eftersträfvansvärt, att utom tjänsten fullgöra uppgifter, som i första hand ankomme på den civila ordningsmakten. Ingripande av militär personal gentemot underlydande för ordningens upprätthållande borde därför inskränkas till de fall, då civil ordningsmakt icke vore tillstädes eller vore i behov av hjälp. *Värnpliktiga officerares riksförbund* har ansett att det icke bidroge till disciplinens upprätthållande, om den nuvarande befogenheten att meddela föreskrifter på ifrågavarande område begränsades genom en bestämmelse i tjänstereglementet, att dylika föreskrifter finge meddelas blott om så vore nödvändigt för att skydda den allmänna ordningen och, där ej fråga vore om rent tillfälliga förhållanden, endast i samråd med polismyndigheten.

Departementschefen.

Mot den av utredningen under 17 § föreslagna bestämmelsen har jag intet att erinra. Då emellertid brottsbeteckningarna för det i denna paragraf avsedda brottet och den brottstyp, som omförmäles i 25:1 av det år 1946 till lagrådet remitterade strafflagförslaget, böra vara lika, synes vid den fortsatta behandlingen av detta förslag även sistnämnda brottstyp böra förseas med benämningen tjänstesvek i stället för tjänstemissbruk.

Bestämmelsen i 18 § av utredningens förslag har icke givit anledning till annan ändring i departementsförslaget än att andra stycket utesluts. Såsom i vissa remissyttranden anmärkts hör det däri upptagna stadgandet icke hemma i en strafflag. Det måste för övrigt vara klart att krigsman även i fråga om ordningens upprätthållande kan åläggas tjänsteplikter i eljest vanlig ordning. Spörsmålet om jämkningar i tjänstereglementet för krigsmakten torde i ett senare sammanhang komma att upptagas av chefen för försvarsdepartementet.

19 §.

Enligt första stycket av förevarande paragraf i utredningens förslag skall förberedelse till brott som i 3 § och 12 § andra stycket sägs, så ock underlåtenhet att avslöja sådant brott straffas efter ty i 3 kap. SL stadgas. Såsom förberedelse anses ock stämpling. I andra stycket stadgas att för medverkan till gärning varom i 18 § sägs allenast får dömas den som därigenom åsidosatt tjänsteplikt. Detsamma gäller där någon som ej är krigsman medverkat till annan gärning, varom i 26 kap. sägs och varå ej kan följa svårare straff än fängelse.

Enligt 33 § SLK skall vad i allmän lag finnes stadgat om delaktighet i brott och försök till brott lända till efterrättelse vid tillämpningen av SLK, dock med iakttagande av de ytterligare eller skiljaktiga stadganden som däri förekomma. Ett dylikt stadgande finnes i 57 §, vari föreskrives att om krigsman eller annan, som lyder under SLK och är tjänstgöringsskyldig vid mobiliserad avdelning, förlett eller hjälpt någon till rymning, han skall straffas så som hade han själv rymt. Härjämte innehåller emellertid SLK vissa bestämmelser om stämpling till brott och om underlåtenhet att avslöja brott eller stämpling därtill. I 51 och 154 §§ stadgas sålunda straff för krigsmän som i samråd beslutat rymma ändå att brottet icke kommit till verkställighet. Enligt 58 och 155 §§ straffas krigsman eller annan, som lyder under SLK och är tjänstgöringsskyldig vid mobiliserad avdelning, om han vet att någon ärnar rymma och underlåter att i tid uppenbara de omständigheter som äro honom kunniga eller om han, efter det rymningsbrott föröfvats, hyst eller dolt rymmaren med vetskap om dennes brott. Ett liknande straffbud finnes i 151 § för det fall att någon underlåter att avslöja krigsfånge, som ärnar avvika, eller med vetskap om avvikandet hyser eller döljer honom. Slutligen stadgas i 69 § straff för den som fått veta att stämpling till uppror är å

färde och ej i tid för befälhavaren uppenbarar de omständigheter, som äro honom kunniga.

De allmänna bestämmelserna i ifrågavarande ämne äro upptagna i 3 kap. SL. I 3: 1—4 behandlas anstiftan och egentlig delaktighet, i 3: 5 och 6 stämpling, varmed avses att två eller flera i samråd beslutit verkställandet av något brott, samt i 3: 7 och 8 underlåtenhet att avslöja brott. Om försök till brott stadgas i 3: 13.

De nu omnämnda bestämmelserna i SL ha i det år 1946 remitterade förslaget underkastats en delvis genomgripande omreglering. I 3 kap. upptages såsom 1 § en bestämmelse om försök. Denna innebär att den som påbörjat utförandet av visst brott utan att detta kommit till fullbordan skall i de fall lagen utsätter straffas för försök till brottet, under förutsättning att fara förelegat att handlingen skulle leda till brottets fullbordan eller sådan fara endast på grund av tillfälliga omständigheter varit utesluten. Straffet skall i allmänhet sättas under vad som bort följa å den fullbordade gärningen. I 2 § stadgas om förberedelse till brott. Den som, med uppsåt att främja straffbelagd gärning, lämnar eller mottager förlag eller vederlag för brottet eller ock tager viss befattning med hjälpmedel, såsom gift, sprängämne, vapen o. d., skall i de fall lagen utsätter straffas för förberedelse till brottet, där han ej förskyllt straff för medverkan till fullbordat brott eller försök. I vissa fall som särskilt angivas straffas ock stämpling som förberedelse. Med stämpling förstås, att någon söker anstifta annan, i samråd med annan beslutar eller ock åtager eller erbjuder sig att utföra gärningen. Straffet sättes under vad som bort följa å den fullbordade gärningen och endast under vissa omständigheter må det överstiga straffarbete i två år. Enligt 3 § skall straff för försök eller förberedelse i vissa fall, såsom vid avbrytande av gärningens utförande, ej ådömas. I 4 och 5 §§ behandlas medverkan till brott. För innehållet i dessa paragrafer lämnas redogörelse i fortsättningen. Slutligen stadgar 6 § om underlåtenhet att avslöja brott samt om underlåten tillsyn. Underlåter någon att i tid avslöja straffbelagd gärning som är å färde, när det kan ske utan fara för honom själv eller någon av hans närmaste, skall han i de fall lagen utsätter straffas för underlåtenhet att avslöja brottet enligt vad som är stadgat för den som allenast i mindre mån medverkat till sådan gärning, dock må ej i något fall dömas till högre straff än straffarbete i två år. För underlåten tillsyn straffas föräldrar eller andra uppfostrare eller förmyndare som underlåta att från straffbelagd gärning hindra den som står under deras vård eller lydnad. Varken för underlåtenhet att avslöja brott eller för underlåten tillsyn må straff ådömas, med mindre den gärning som var å färde så fortskridit att straff kan följa därå.

Utredningen har anfört att det i första stycket av 19 § upptagna stadgandet utarbetats på grundval av de föreslagna nya bestämmelserna. Genom stadgandet komme myteri samt sådan rymning, som förövades under beredskapstillstånd eller då riket vore i krig, att bliva straffbara redan på förberedelsestadiet, varjämte underlåtenhet att avslöja dessa brott bleve förenad

med ansvar. Eftersom stämpling utgjorde den praktiskt viktigaste förberedelseformen vid såväl myteri som rymning, hade det syntts nödvändigt att likställa stämpling med annan förberedelse. Däremot hade försök till dessa brott icke ansetts behöva medtagas. Icke heller hade det i övrigt funnits påkallat att stadga straff för försök eller förberedelse till eller underlåtenhet att avslöja brott som i 26 kap. omförmäldes. I förhållande till SLK innebure ifrågavarande stadgande väsentligen dels att även förberedelse till myteri och ej endast, såsom enligt 69 §, underlåtenhet att avslöja stämpling gjorts straffbar, dels ock att förberedelse till rymning och underlåtenhet att avslöja dylikt brott, i motsats till vad som gällde enligt 51 och 58 §§, icke skulle föranleda straff under vanlig fredstid.

Vad härefter angår medverkan må till en början framhållas, att jämlikt 33 § SLK de allmänna reglerna rörande delaktighet i brott i full utsträckning äga tillämpning därest krigsman gjort sig skyldig till delaktighet i brott som föröfvats av annan krigsman mot straffbestämmelse i SLK. Annorlunda förhåller det sig däremot beträffande civilas medverkan till militära brott. I denna del gäller för närvarande att, om den gärning varom är fråga tillika innefattar allmänt brott, den civile delaktige straffas för sin medverkan enligt de vanliga delaktighetsbestämmelserna i 3 kap. SL. Den civilperson som anstiftar en krigsman att i tjänsten misshandla en annan krigsman skall sålunda straffas såsom för anstiftan av misshandelsbrott enligt 10 eller 14 kap. SL. Civilpersons medverkan till rent militärt brott är däremot i regel icke belagd med straff. Det sista är sålunda fallet om en civilperson t. ex. anstiftar en krigsman till brott mot krigslydnaden. Däremot har i 8:16 SL enligt dess gällande lydelse som ett självständigt brott straffbelagts, att någon förleder eller hjälper krigsman till rymning.

På motsvarande sätt gäller för närvarande enligt SL att den, som icke har sådan särskild ställning, t. ex. såsom ämbetsman, gäldenär eller syssloman, som förutsättes vid vissa brott, icke kan straffas för delaktighet i sådant brott. Härutinnan medför det år 1946 remitterade förslaget ändring. 3:4 SL i det remitterade förslaget innehåller, att straff som är stadgat för viss gärning skall, där ej annat följer av annan bestämmelse i 3 kap. eller för särskilda fall är föreskrivet, tillämpas ej blott å den som utfört gärningen utan jämväl å annan som främjat denna med råd eller dåd. Den som ej är att anse såsom gärningsman skall, om han förmått annan till utförandet, dömas för anstiftan av brottet och eljest för medhjälp därtill. Vidare stadgas bland annat, vilket har särskild betydelse i nu ifrågavarande sammanhang, att straff som är stadgat för gärning av syssloman, gäldenär eller annan i särskild ställning även skall drabba den som jämte honom medverkat till gärningen. I 3:5 stadgas att, om någon förmåtts att medverka genom tvång, svek eller missbruk av hans ungdom, oförstånd eller beroende ställning eller ock medverkat allenast i mindre mån, hans straff må nedsättas under vad eljest bort följa å gärningen samt att i ringa fall ej skall till straff dömas. Detsamma skall

gälla, då fråga är att straff som är stadgat för någon i särskild ställning skall tillämpas på annan medverkande.

De sålunda återgivna bestämmelserna i det år 1946 remitterade förslaget överensstämma i huvudsak med vad straffrättskommittén i denna del föreslagit i det år 1944 avgivna betänkandet med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten. I anslutning till förslaget härutinnan uttalade kommittén, att civilpersons medverkan till militär förbrytelse generellt borde underkastas de allmänna bestämmelserna om straff för medverkan till brott. I överensstämmelse härmed föreslog kommittén i det år 1945 avlämnade förslaget till följdändringar i SLK sådana ändringar, som föranleddes av att civila medverkande skulle vara underkastade straff enligt SLK för medverkan till däri omförmälda brott. I det remitterade förslaget har, på sätt kommittén från nu angivna utgångspunkt föreslagit, icke upptagits någon motsvarighet till bestämmelsen i nuvarande 8: 16 SL om ansvar för medverkan till rymningsbrott.

Utredningen har funnit det i princip vara riktigt att även de som icke vore krigsmän skulle vara underkastade ansvar därest de medverkat till militära brott. Därvid vore att märka, att med hänsyn till naturen av de rent militära brotten civil person icke kunde tänkas vara gärningsman till dylikt brott utan endast kunde göra sig skyldig till anstiftan eller medhjälp. Vidare finge erinras, att enligt 3: 5 straffet för civil person, vilken medverkat till brott mot straffbestämmelse som avsåge brott av krigsman, kunde nedsättas under vad eljest vore stadgat och att i ringa fall ej skulle till straff dömas.

För genomförande av principen att envar, såväl krigsman som annan, skulle jämväl såvitt gällde straffbestämmelser för brott av krigsman vara underkastad eljest gällande stadganden om ansvar för medverkan erfordrades enligt utredningens mening icke något särskilt stadgande. Regeln syntes emellertid icke böra gälla utan undantag. I 25: 10 SL i det år 1946 remitterade förslaget stadgades, att för medverkan till tjänstefel varom i 25: 4 sades allenast finge dömas den som därigenom åsidosatt tjänsteplikt. En motsvarande begränsning borde uppenbarligen göras i fråga om ansvar för medverkan till tjänstefel enligt 26: 18. Därav syntes emellertid följa att liknande begränsningar borde gälla i fråga om övriga militära brott som enligt straffsatserna vore av samma svårhetsgrad som tjänstefel. Till sådana brott hörde enligt förslaget bland annat lydnadsbrott som icke vore grovt, undanhållande utom i krigstid samt rymning och övergivande av post under vanliga fredsförhållanden. I fråga om motsvarande brott av civila ämbetsmän, vilka bestraffades enligt 25: 4, gällde den i 25: 10 angivna inskränkningen av medverkansansvaret och det syntes icke finnas anledning att, såvitt gällde civila medverkande, utsträcka ansvaret längre beträffande dylika brott av krigsmän. Däremot vore det påkallat, att i fråga om senast avsedda militära brott bibehålla gällande ordning med obegränsat delaktighetsansvar för krigsmän. I enlighet härmed hade en bestämmelse upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

Värnpliktiga officerares riksförbund har funnit det ytterligt betänkligt att försök till brott mot 26 kap., särskilt myteri och rymning, icke straffbelagts. Bestämmelse därom borde införas.

I fråga om andra stycket i förevarande lagrum har *justitiekanslersämbetet* ansett sig icke övertygat om lämpligheten av den i andra punkten meddelade bestämmelsen. Enligt ämbetets mening borde en civil, som förledde en värnpliktig till sådana brott som lydnadsbrott eller missfirmelse av krigsman, icke undgå straff för sin medverkan. Dessa uppsåtliga brott förefölle icke vara av samma beskaffenhet som de i 25:4 i det remitterade strafflagförslaget avsedda brotten av civil ämbetsman. Att i förevarande hänseende göra skillnad mellan exempelvis det grova och det enkla lydnadsbrottet tedde sig knappast fullt egentligt. Begränsades stadgandet till gärningar, varå ej kunde följa svårare straff än disciplinstraff, minskades naturligen betänkligheterna. *Göta hovrätt* har anfört att frågan om utomståendes medverkan vore straffbar eller icke i flera fall bleve beroende av frågan huruvida huvudbrottet bedömdes såsom grovt eller icke, en gränsdragning mellan det brottsliga och det icke brottsliga i en utomståendes medverkan, som hovrätten funne mindre tillfredsställande. Vidare kunde hovrätten knappast finna, att en gränsdragning med stöd av straffsatserna vore alldeles berättigad. Skälet till att en utomståendes medverkan till tjänstefel enligt 18 § lämnades straffri, nämligen huvudbrottets natur, föranledde knappast straffrihet för medverkan vid alla de brott, som fölle under det föreslagna stadgandet i andra punkten. Några av dessa brott, t. ex. lydnadsbrott enligt 26:1 eller icke grov ohörsamhet mot vakt (26:4), vore till sin art lika jämförliga med det i 17 § upptagna uppsåtliga tjänstebrottet som med tjänstefel enligt 18 §, medan andra brott i förevarande hänseende vore att betrakta på samma sätt som motsvarande allmänna brott. Detta gällde t. ex. missfirmelse samt fylleri och förargelseväckande beteende, vid vilka sistnämnda två brott ansvar för medverkan dock icke kunde ifrågakomma. Hovrätten delade utredningens uppfattning att utomståendes medverkan till vissa av de i 26 kap. angivna brotten icke borde straffbeläggas. Enligt hovrättens mening gällde detta närmast medverkan till sådana brott, som stode tjänstefelet nära och vore av utpräglat militär natur. Hovrätten hemställde, att den i 19 § andra stycket andra punkten upptagna bestämmelsen ändrades med beaktande av de av hovrätten anlagda synpunkterna. Därvid borde helst de brott angivas, beträffande vilka medverkan från utomståendes sida icke skulle vara straffbar. *Chefen för armén* har funnit att inskränkningen i medverkansansvaret skulle lämna möjlighet för civilperson att opåtalat kunna medverka till undergrävande av krigslydnaden och har därför hemställt att hela andra stycket måtte utgå. Härigenom vunnes även den fördelen att krigsman som, utan att därigenom åsidosätta tjänsteplikt, medverkade till gärning på sådant sätt att straffansvar borde ifrågakomma, även i dessa fall ådömdes ansvar.

Departementschefen.

Vad angår första stycket av förevarande paragraf anser jag, i likhet med vad som hävdats i ett remissyttrande, att även försök till brott som avses i 3 § och 12 § andra stycket bör vara straffbart. Såvitt angår myteri bör därvid även straffarbete på livstid kunna ifrågakomma. Däremot synes det mig icke i övrigt finnas skäl att utvidga det straffbara området för försök, förberedelse och underlåtenhet att avslöja brott, såvitt avser de i 26 kap. upptagna brottstyperna.

Beträffande medverkan till militära brott är jag ense med utredningen därom att denna i princip bör bedömas efter allmänna regler. I överensstämmelse med det speciella stadgandet i 25: 10 SL i det till lagrådet år 1946 remitterade förslaget bör också, såsom utredningen förordat, den inskränkningen uppställas att för medverkan till gärning varom i 18 § sägs får allenast dömas den som därigenom åsidosatt tjänsteplikt. I fråga om civil persons medverkan till annan gärning, varom i 26 kap. förmåles och varå ej kan följa svårare straff än fängelse, har emellertid utredningen föreslagit samma begränsning. Såsom i vissa remissyttranden påpekats synes denna regel delvis föra för långt. Anstiftan till lydnadsbrott, som icke är grovt, bör exempelvis kunna bestraffas, även om tjänsteplikt ej överträtts. För andra fall åter förefaller regeln vara onödig. Liksom det i rent civila förhållanden får anses vara givet att personer, som teoretiskt sett äro medverkande till fylleri, förargelseväckande beteende och andra liknande bagatellförseelser, icke göras ansvariga därför, om ej alldeles särskilda omständigheter föreligga, torde såsom självklart kunna förutsättas att icke heller medverkan till motsvarande militära förseelser i allmänhet skall föranleda bestraffning. Dessutom får uppenbarligen det i 3: 5 av det år 1946 remitterade förslaget upptagna stadgandet om straffnedsättning och strafffrihet i vissa fall betydelse då fråga är om civil persons medverkan till brott av krigsman. Den föreslagna särskilda regeln om medverkan av den som icke är krigsman synes därför kunna utgå.

Med de ändringar jag sålunda förordat har ifrågavarande bestämmelse upptagits i departementsförslaget.

20 §.

Första stycket av förevarande paragraf i utredningens förslag innehåller en hänvisning till de i särskild lag upptagna stadgandena om ådömande av disciplinstraff då krigsman begått brott, för vilket sådant straff ej är utsatt, så ock om tillämpning av böter i stället för disciplinstraff. Enligt andra stycket skall vad i 25 kap. 7 § är stadgat för det fall att någon förskyller böter äga tillämpning även beträffande den som förskyller disciplinstraff. I tredje stycket stadgas att om någon som ej är krigsman gjort sig förfallen till ansvar för medverkan till brott, för vilket disciplinstraff är utsatt, skall han, där han ej förskyllt svårare straff, i stället dömas till böter, såvitt angår brott som i 15 eller 16 § i 26 kap. sägs högst femhundra kronor.

I 25: 7 SL i det år 1946 remitterade förslaget stadgas, att om ämbetsman

på grund av brott, för vilket han ej förskyllt ämbetsstraff enligt vad förut i 25 kap. sägs, dömes till straffarbete, han ock skall avsättas. Om särskilda skäl föranleda därtill, må han dock bibehållas i tjänsten, och kan i sådant fall dömas till suspension. Förskyller han fängelse eller böter, skall han dömas till avsättning, om han genom brottet visat sig uppenbarligen icke vara skickad att innehava tjänsten, eller till suspension, om han eljest i avsevärd mån skadat det anseende som innehavaren av befattningen bör äga. Då avsättning eller suspension ådömes i enlighet med vad nu sagts, skall den förlust ämbetsmannen därigenom lider beaktas vid bestämmande av annat straff för brottet, och må böter som eljest skolat följa å brottet bortfalla.

Utredningen har erinrat att i det föreslagna 26 kap. endast disciplinstraff blivit utsatt, då lägre straff än fängelse skulle kunna följa. Enligt förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän skulle emellertid det oaktat krigsman under vissa omständigheter kunna dömas till böter. Nämda lagförslag gäve dessutom möjlighet att beträffande brott, för vilket disciplinstraff ej vore utsatt, ådöma krigsman sådant straff i stället för böter. En hänvisning till vad sålunda skulle gälla hade ansetts böra intagas i förevarande paragraf. Bestämmelsen i 25: 7 SL enligt det remitterade förslaget vore givetvis tillämplig även å krigsman som hade ämbetsansvar. Om en sådan krigsman för t. ex. ett allmänt brott funnes förskylla böter, kunde han följaktligen ådömas ämbetsstraff, vare sig i stället för bötesstraff eller jämte ett sådant straff. Huruvida krigsman för visst brott förskyllde böter eller disciplinstraff skulle emellertid, som nyss nämnts, avgöras jämlikt lagen om disciplinstraff för krigsmän efter grunder som i allmänhet saknade betydelse för frågan om ämbetsstraff skulle tillämpas. På grund härav borde vad i 25: 7 sades om böter gälla även beträffande disciplinstraff. Även den som ej vore krigsman kunde i vissa fall dömas för medverkan till brott varom i 26 kap. förmälles. Sådan medverkande borde uppenbarligen icke bestraffas med disciplinstraff. Med anledning härav hade i tredje stycket av förevarande paragraf stadgats, att i stället skulle dömas till böter, såvitt anginge brott som i 26: 15 eller 16 sades högst femhundra kronor.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har förklarat att, i anslutning till vad föreningen anfört beträffande 2: 15 a, det i första stycket av förevarande paragraf upptagna stadgandet borde utgå. Vidare erinrades att föreningen i sitt yttrande över straffrättskommitténs förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten framfört betänkligheter mot stadgandet i 25: 7. Vad föreningen sålunda anfört ägde självfallet samma giltighet med avseende å här föreslagna bestämmelser. Vad särskilt anginge ämbetsmän, som vore krigsmän — varom här endast vore fråga — vore deras förhållande till de värnpliktiga så allmänt utsatt för kritik, att stadgandet under trycket av en lokal opinion lätt kunde komma att tillämpas som medel att söka bli av med en i orten misshaglig, men i tjänsten oförvitlig officer eller underofficer. Den känsla av otrygghet, som denna möjlighet alstrade kunde icke undgå att menligt inverka såväl på rekryteringen som på de anställdas be-

fälsställning i tjänsten. Enligt föreningens mening vore det synnerligen angeläget att ifrågavarande stadgande här utginge, även om nämnda erinran mot straffrättskommitténs förslag icke skulle beaktas.

Justitiekanslersämbetet har anfört att det i förevarande paragraf meddelades en särskild bestämmelse om det bötesstraff, till vilket disciplinstraff skulle övergå, då någon som ej vore krigsman ådömdes ansvar för medverkan till fylleri och förargelseväckande beteende. Medverkan till fylleri kunde knappast tänkas i praktiken och beträffande förargelseväckande beteende måste medverkan antagas vara ytterst sällsynt. Härtill komme, att enligt 19 § andra stycket andra punkten ansvar skulle ifrågakomma, allenast om den felande genom sin medverkan åsidosatt tjänsteplikt. Denna omständighet gjorde det än osannolikare, att något sådant brottsfall som bestämmelsen avsåge komme att inträffa. Bestämmelsen kunde därför utgå. Tilläggas kunde, att den som genom medverkan till förargelseväckande beteende åsidosatte sin tjänsteplikt skulle, därest medverkan icke vore straffbelagd, enligt 25: 4 i det remitterade strafflagsförslaget för tjänstefel dömas till böter eller suspension, därvid böterna skulle utdömas i dagsböter. Straffbelades medverkan, såsom skett i 19 § i det nu föreliggande förslaget, bleve 25: 4 ej tillämpligt. Med hänsyn till att ansvar för medverkan stadgats allenast då denna inneburit åsidosättande av tjänsteplikt, borde böter för medverkan liksom för tjänstefel utdömas i dagsböter. Även av detta skäl syntes förevarande bestämmelse böra utgå.

Departementschefen.

I överensstämmelse med att stadganden om ådömande av ämbetsstraff för allmänt brott upptagits i 25 kap. enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget synes det lämpligt att 26 kap. innehåller en hänvisning till de i lagen om disciplinstraff för krigsmän intagna föreskrifterna om användningen av disciplinstraff och böter. På sätt utredningen anfört torde det vara nödvändigt att vad i 25: 7 sägs om böter även skall gälla beträffande disciplinstraff. Det i tredje stycket av förevarande paragraf upptagna stadgandet om särskilt bötesstraff för medverkan till brott, som i 26: 15 eller 16 sägs, anser jag kunna utgå på huvudsakligen de skäl justitiekanslersämbetet anfört. Med allenast härav betingad avvikelse överensstämmer alltså departementsförslaget i denna del med utredningens förslag.

21 §.

Utredningen har i denna paragrafs två första stycken upptagit bestämmelser om de militära straffreglernas tillämplighetsområde. Första stycket innehåller följande. Krigsmän äro enligt denna lag de som äro anställda vid krigsmakten såsom officerare, underofficerare eller manskap, värnpliktiga och de som tillhöra hemvärnet, samtliga under den tid de i sådan egenskap äro tjänstgöringsskyldiga. Krigsmän äro ock, i den mån Konungen med

hänsyn till behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden så förordnar, de som eljest äro anställda vid krigsmakten eller förbundit sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst, då de i sådan egenskap äro tjänstgörings-skyldiga. I andra stycket stadgas att de som i första stycket avses skola, förutom under tid då tjänstgöringsskyldighet föreligger, anses såsom krigs-män då de äro intagna i militärsjukhus eller militärhåkte samt då de inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten eller eljest offentligen uppträda i militär tjänstedräkt ävensom såvitt angår fullgörandet av dem åliggande anmälningsskyldighet eller annan särskild tjänsteplikt. Vidare in-nehåller förevarande paragraf i tredje stycket en definition, enligt vilken krigsman, som har befälsrätt över annan krigsman, är dennes förman. Krigs-man, över vilken annan krigsman har befälsrätt, är underlydande i förhål-lande till denne.

Beträffande tillämpningsområdet för SLK må erinras att denna lag i olika omfattning är tillämplig å skilda grupper av krigsmaktens personal. Lagen skiljer mellan krigsmän, dem som utan att vara krigsmän lyda under lagen samt dem som eljest äro underkastade straff efter lagen.

Enligt 1 § hänföras till krigsmän i första hand officerare och underoffi-cerare vid krigsmakten samt manskap med fast anställning vid krigsmakten. Härmed avses icke blott personal med beställning på aktiv stat utan jämväl övertalig personal samt reservpersonal, den sistnämnda dock allenast under tid, då den fullgör tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten. Till krigsmän hänföras vidare värnpliktiga under den tid, de fullgöra dem åliggande tjänst-göringsskyldighet vid krigsmakten, samt då de under färd till eller från tjänstgöringsort stå under militärbefäl. Ytterligare upptagas såsom krigsmän bland andra till tjänstgöring å krigsmaktens fartyg eller vid minpositionerna förhyrda sjömän, maskinister, eldare, hantverkare och arbetare ävensom vid lots- och fyrinrättningarna anställda personer under den tid, de fullgöra dem åliggande tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten. Slutligen hänföras ock till krigsmän, under tid då de fullgöra tjänstgöringsskyldighet vid krigs-makten, de som tillhöra hemvärnet eller eljest tagit anställning vid krigs-makten såsom frivilliga i egenskap av befäl eller manskap, även om de icke på grund av vad förut sagts äro att anse såsom krigsmän.

I 6 § angivas vilka som lyda under SLK. Först nämnas krigsmän. Vidare upptages civil personal tillhörande fälttygkåren, tygstaten, fortifikations-kåren, intendenturkåren, fältläkarkåren, fältveterinärkåren, mariningenjör-kåren och marinläkarkåren samt motsvarande personal vid flygvapnet, armé-ingenjörpersonalen, militärmeteorologpersonalen, försvarsväsendets polisper-sonal ävensom vid truppförband eller visst truppslag anställda civila förråds-tjänstemän samt civila förmän vid marinens förråd och flygvapnets verk-städer, reservpersonal dock allenast under tid, då den fullgör tjänstgörings-skyldighet vid krigsmakten. Den nu nämnda civila personalen har sedan lång tid tillbaka brukat kallas civilmilitär. Därjämte lyder under lagen en-var som med behörigt tillstånd åtföljer krigsmaktens fartyg på sjötåg.

Av 7 § framgår att värnpliktiga, reservpersonal samt vid lots- och fyrinrättningarna anställda personer ävensom hemvärnspersonal och andra som tagit anställning vid krigsmakten såsom frivilliga i egenskap av befäl eller manskap, ändå att de icke enligt vad i 6 § är sagt lyda under SLK, i vissa fall äro underkastade straff efter densamma i enlighet med vad som stadgas i 61 § (utevarobrott), 97 § (ordningsbrott av reservpersonal), 130 § (tjänstefel av militär reservpersonal och i visst fall av värnpliktiga) samt 132 § (tjänstefel av civilmilitär reservpersonal). I 12 § stadgas att krigsman, som råkat i krigsfångenskap eller genom rymmande övergivit sin befattning vid krigsmakten eller ock åtföljt fartyg, som förolyckats eller blivit övergivet, skall, ändå att tiden för hans tjänstgöringsskyldighet går till ända under det han är fången eller rymd, eller hans tjänstgöring varit betingad endast för resa med det förolyckade eller övergivna fartyget, anses fortfarande tillhöra krigsmakten, till dess han erhållit avsked från krigstjänsten eller eljest blivit därifrån behörigen skild. Har någon, som lyder under SLK eller eljest är underkastad straff efter densamma, insatts i militärhåkte, intagits å militär-sjukhus eller börjat avtjäna honom ålagd arrest utan bevakning, då skall, så länge han befinner sig i häktet eller å sjukhuset eller verkställighet av arreststraffet pågår, nämnda lag vara å honom tillämplig, ändå att så eljest icke skulle varit förhållandet.

Utredningen har till en början konstaterat att någon allmän definition av begreppet krigsmakten icke finnes. Under sådana förhållanden hade man vid bedömandet av vad som hörde till krigsmakten att utgå från de olika organens ställning, uppgifter och sammansättning samt vad förhållandenas natur krävde. Utredningen hade ansett det påkallat att angiva vad krigsmakten enligt utredningens mening borde anses omfatta. Därvid hade utredningen funnit det vara naturligt att högkvarterets bildande redan i fred finge inverka på krigsmaktens omfattning såtillvida, att alla till högkvarteret hörande organ också ansåges ingå i krigsmakten. Organisationer, som icke tillhörde högkvarteret och ej heller lydde under någon däri ingående myndighet, borde i allmänhet anses falla utom krigsmakten.

Den ledande synpunkten vid fastställande av tillämplighetsområdet för förslaget borde enligt utredningen vara, i vad mån personalen med hänsyn till tjänstens krav borde ha befälsrätt och lydnadsplikt. Därjämte borde givetvis komma i betraktande i vad mån brottslighet i andra avseenden kunde inverka på krigsmaktens effektivitet. Även de olika befattningshavarnas tjänstgöringsförhållanden borde beaktas, särskilt huruvida tjänstgöringen i allmänhet fullgjordes tillsammans med krigsmän i övervägande militär miljö eller under mera civila förhållanden. Under beredskapstillstånd och krigstid gjorde sig särskilda synpunkter gällande; därom hänvisades till vad under 27:14 i förslaget anfördes. Eftersom det i första hand ankomme på dem, som vid krigsmakten tagit anställning såsom officerare, underofficerare eller manskap, d. v. s. den enligt allmänt språkbruk militära personalen, samt värnpliktiga med motsvarande ställning att genomföra krigsmaktens huvud-

uppgift, att svara för landets militära försvar, kunde det icke råda tvivel om att dessa personalgrupper borde underställas de militärstraffrättsliga bestämmelserna. Beträffande de värnpliktiga tillkomme en särskild synpunkt. Eftersom det stora flertalet av dem icke hade sådan ställning att de bleve underkastade ämbetsansvar, skulle det under alla omständigheter erfordras straffbestämmelser för att framtvinga värnpliktens fullgörande. Detta föranledde att även värnpliktiga, som icke tjänstgjorde som officerare, underofficerare eller manskap utan hade specialbefattningar, borde vara underkastade ifrågavarande straffbestämmelser. I enlighet härmed hade såsom krigsmän först angivits de som äro anställda vid krigsmakten såsom officerare, underofficerare eller manskap samt värnpliktiga. Vad anginge hemvärnspersonalen hade utredningen i likhet med 1945 års hemvärnskommitté ansett att hemvärnsmännen liksom hittills borde behandlas som krigsmän under hemvärnstjänstgöringen, vare sig den skedde under krig, beredskap eller fred. Bland krigsmännen hade därför upptagits jämväl de som tillhörde hemvärnet. Hemvärnskommittén hade emellertid föreslagit att för antagning till hemvärnsrekryt eller hemvärnspojke skulle fordras att vederbörande under antagningsåret fyllde minst 16 resp. 15 år. Åtminstone beträffande hemvärnspojkar kunde ifrågasättas lämpligheten av att de lydte under de militära straffbestämmelserna. Därest kommitténs förslag härutinnan oförändrat genomfördes borde det övervägas att begränsa den nu föreslagna bestämmelsen rörande hemvärnet.

För bedömande av frågan i vad mån vid krigsmakten anställd civilmilitär och civil personal skulle ställas under de militärstraffrättsliga bestämmelserna hade utredningen ansett det vara nödvändigt att, med särskild uppmärksamhet på behovet av befälsföring, undersöka tjänstgöringsförhållandena för de olika slagen av befattningshavare. Den undersökning som i detta hänseende verkställdes hade givit vid handen, att någon väsentlig inskränkning i förhållande till 6 § SLK icke kunde ske. Eftersom det icke syntes vara möjligt att genom en allmänt hållen beskrivning med tillfredsställande tydlighet angiva de befattningshavare som borde vara krigsmän, vore man hänvisad till den hittills i 6 § SLK använda metoden att uppräknat befattningshavarna. En sådan uppräknat, som såvitt kunde ske borde göras mera specificerad än i nämnda lagrum, borde emellertid icke lämpligen intagas i lagen. På grund av organisatoriska förändringar kunde nämligen jämkningar i uppräknatningen relativt ofta bli erforderliga. Det hade därför endast föreskrivits att, förutom de förut nämnda, jämväl de, som eljest vore anställda vid krigsmakten, skulle vara krigsmän i den mån Konungen med hänsyn till behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden så förordnade. Vad slutligen beträffade frivilliga vore sådana i allmänhet i tjänstgöring vid krigsmakten endast under beredskapstillstånd och krigstid. Frivilliganställningen vore emellertid grundad på kontrakt, som i den mån så vore möjligt uppgjordes redan i fredstid. I viss begränsad omfattning kunde frivilliga tjänstgöra även under fred. De frivilliga hade emellertid

uppgifter av mycket varierande art. Somliga vore med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena att helt likställa med den militära personalen, medan åter andra förrättade samma tjänst som eljest ankomme på rent civila befattningshavare. Det hade därför ansetts böra överlämnas till Konungen att, med hänsyn till behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden, jämväl förordna i vad mån de som förbundit sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst skulle vara krigsmän.

Beträffande andra än nu omförmälda personalkategorier hade utredningen funnit någon bestämmelse i förevarande hänseende icke behöva meddelas. För närvarande intoge den civilmilitära personalen i straffrättsligt hänseende en särställning i förhållande till den militära personalen. Avvikelserna kunde i stort sett sägas innebära ett mindre strängt ansvar. Anledningen härtill hade varit att den civilmilitära personalens uppgifter icke ansetts stå i direkt samband med krigsmaktens huvuduppgift. Av denna personal hade därför icke behövt fordras en lika strikt pliktuppfyllelse som funnits böra utkrävas av den stridande personalen. Även om detta tidigare ägt sin riktighet, vore dock förhållandena numera i väsentlig mån ändrade. I många fall vore visserligen brott av denna personal ur disciplinära och andra synpunkter icke lika allvarliga som samma brott av militärer men för sådana fall medgäve också de föreslagna straffbestämmelserna överlag utdömande av milda straff. Av nu anförda skäl borde den hittillsvarande civilmilitära personalen, i den mån personalen alltjämt skulle lyda under de militärstraffrättsliga bestämmelserna, vara underkastad samma ansvar som den militära personalen.

Utredningen har vidare framhållit att flertalet av dem, som förutsatts skola vara krigsmän, icke vore ständigt tjänstgörande. Bland annat hade reservpersonal, värnpliktiga, hemvärnsmän och krigsfrivilliga tjänstgöringsskyldighet endast under vissa bestämda tidsperioder eller under vissa angivna förutsättningar. Det vore därför nödvändigt att egenskapen av krigsman på något sätt inskränktes till tid då tjänstgöringsskyldigheten vore aktualiserad. Enligt SLK gällde för de nämnda personalkategorierna att lagen i princip vore tillämplig endast då tjänstgöringsskyldighet fullgjordes. Det syntes mera tillfredsställande att — i likhet med vad som i allmänhet gällde utomlands och beträffande viss personal även enligt 6 § SLK — låta tillämpligheten av de militärstraffrättsliga bestämmelserna vara beroende av tjänstgöringsskyldigheten och icke av den faktiska tjänstgöringen. En värnpliktig borde sålunda vara krigsman från och med den tidpunkt då han skulle inställa sig till tjänstgöring och upphöra att vara krigsman först då tjänstgöringsskyldigheten slutade. Inskränkningen av de militära straffbestämmelsernas tillämplighet till tid då tjänstgöringsskyldighet föreläge finge givetvis sin egentliga betydelse beträffande den icke ständigt tjänstgörande personalen. Även för den ständigt tjänstgörande personalen kunde den emellertid i enstaka fall inverka. Att varken fritid eller annan kortare ledighet, såsom t. ex. tjänstledighet och semester, kunde medföra att tjänstgöringsskyldigheten skulle anses avbruten, vore lika självklart beträffande den ständigt

som den icke ständigt tjänstgörande personalen. Krigsmaktens personal fullgjorde emellertid understundom tjänstgöring utom krigsmakten. Den frågan inställde sig då om tillämpningsområdet för de militärstraffrättsliga bestämmelserna borde ytterligare begränsas med hänsyn härtill. Eftersom det i och för sig kunde te sig naturligt att exempelvis en officer, som tjänstgjorde i ett civilt verk, icke skulle därunder vara underkastad andra straffbestämmelser än dem, under vilka verkets övriga tjänstemän lydde, kunde det ifrågasättas att endast den vilkens tjänstgöringsskyldighet skulle fullgöras vid krigsmakten borde vara krigsman. Tjänstgöring utom krigsmakten fullgjordes emellertid av personal både i lägre och högre tjänsteställning och tjänstgöringen varierade med avseende å tiden från rent tillfälliga uppdrag till flerårig tjänst. Utredningen hade funnit att de som vore anställda vid krigsmakten såsom officerare, underofficerare eller manskap, värnpliktiga och de som tillhörde hemvärnet borde vara krigsmän under tid då de vore tjänstgöringsskyldiga i sådan egenskap. På liknande sätt hade de som eljest vore anställda vid krigsmakten eller förbundit sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst ansetts böra, då de i sådan egenskap vore tjänstgöringsskyldiga, vara krigsmän, i den mån Konungen så förordnade. Detta innebure alltså att tillämpligheten av de militära straffbestämmelserna vore beroende, icke av var tjänstgöringen skulle fullgöras, utan endast av att det föreläge tjänstgöringsskyldighet som vore grundad på vederbörandes ställning inom krigsmakten såsom officer, värnpliktig, hemvärnsman, frivillig etc. Eftersom det icke för att värnpliktig skulle anses som krigsman fordrades att hans tjänstgöringsskyldighet vore grundad på värnpliktslagen, borde även en värnpliktig som efter eget åtagande inkallats till tjänstgöring anses såsom krigsman. Om exempelvis en värnpliktig åtog sig att, utöver tjänstgöring som ålåg honom enligt värnpliktslagen, genomgå frivillig utbildning, vore vid bedömandet av frågan, huruvida han därunder vore krigsman, särskild vikt att fästa vid om vederbörlig tjänstgöringsorder utfärdats i enlighet med åtagandet eller om detta endast finge anses utgöra ett led i ett privat avtal.

I enlighet med utredningens förslag kunde värnpliktiga och frivilliga vara att anse såsom krigsmän även såvitt anginge tjänstgöringsskyldighet vid sjövärnskåren, som väsentligen bestode av dylik personal. Därest sjövärnskåren erhöle en fastare organisation än kåren för närvarande syntes äga, för tjänade det emellertid övervägas att, liksom föreslagits beträffande hemvärnet, såsom krigsmän särskilt upptaga dem som tillhörde sjövärnskåren då de i sådan egenskap vore tjänstgöringsskyldiga. I detta sammanhang kunde anmärkas, att för verk eller inrättningar gällande bestämmelser om civil disciplinär bestraffning av tjänsteförsummelse tydligen icke kunde erhålla tillämpning å där tjänstgörande personer, vilka enligt det sagda även i denna tjänst vore underkastade ansvar såsom krigsmän; beträffande dem skulle tillämpas stadgandena om disciplinstraff för krigsmän. I anledning härav vore det lämpligt att de nu avsedda, i ett flertal instruktioner m. m. intagna bestämmelserna underginge översyn.

Slutligen har utredningen beträffande tillämplighetsområdet anfört att

med den föreslagna lösningen sådant kompletterande stadgande om tillämpligheten beträffande undanhållande och rymning, som för närvarande funnes i 61 § SLK, icke bleve erforderligt. I vissa andra avseenden syntes emellertid dylika stadganden vara nödvändiga. Även om arreststraff, såsom närmare anfördes i annat sammanhang, i allmänhet icke skulle tillämpas å dem som icke vore i tjänstgöring, kunde det dock uppenbarligen hända att sådana personer vore intagna i militärhåkte. Likaså förekomme att krigsman, som intagits på militärsjukhus, behövde fortfarande vårdas där efter tjänstgöringsskyldighetens upphörande. Med hänsyn till ordningens upprätthållande i dylika anstalter vore det erforderligt att intagna personer lydde under samma straffrättsliga regler som då de vore tjänstgöringsskyldiga. Däremot hade det icke ansetts förefinnas skäl att upptaga motsvarighet till stadgandet i 12 § första stycket SLK enligt vilket anställningstids upphörande under vissa omständigheter icke skulle medföra verkan för tillämpligheten av SLK. Jämlikt 97 § SLK gällde att den som tillhörde reservpersonalen och uppträdde i militär tjänstedräkt vore underkastad ansvar enligt 79, 95, 96 och 96 a §§ ändå att lagen icke eljest skulle vara tillämplig å honom. Detta vore betingat av disciplinens krav. Den som uppträdde i uniform, då han icke vore tjänstgöringsskyldig, gäve visst sken av att vara i tjänst. Ett stadgande av liknande innebörd som 97 § SLK borde bibehållas i ny lagstiftning. Anledning att inskränka ansvaret till särskilda slag av brott eller till att avse endast vissa personalkategorier syntes dock knappast föreligga. Däremot vore det icke behövt att den som under privata förhållanden bure tjänstedräkt skulle lyda under de militära straffbestämmelserna. De som vore krigsmän under tid då tjänstgöringsskyldighet föreläge kunde ha vissa tjänsteplikter även under annan tid. Sålunda stadgades i tjänstereglementet för krigsmakten att all enligt personalinstruktion registrerad personal, som icke vore beordrad till krigstjänstgöring, skulle hålla registreringsmyndigheten underrättad om sin postadress och sin kyrkobokföringsort. Även i andra fall föreskreve tjänstereglementet anmälningsskyldighet, t. ex. för stampersonal vid konkurs och omyndighetsförklaring. Härjämte måste givetvis den som fått sig anförtrödd viss persedel anses ha tjänsteplikt att vårda denna, och det kunde uppenbarligen tänkas ytterligare situationer då liknande särskilda tjänsteplikter behövde åläggas personalen. Med avseende å alla här åsyftade tjänsteplikter borde ansvar såsom krigsman föreligga även om tjänstgöringsskyldighet i övrigt icke samtidigt vore för handen. Detta motsvarade närmast 130 § andra och tredje styckena samt 132 § andra stycket SLK. Beträffande de värnpliktigas straffansvar funnes det icke skäl att avvika från vad som borde gälla för annan personal. De värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet vore för fredstid noggrant fastslagen i värnpliktslagen, och de militära myndigheternas rätt att ålägga en värnpliktig något vore alltså begränsad i enlighet därmed.

I 2 § SLK första stycket stadgas att krigsman, som inom samma regemente eller annan till armén hörande avdelning, där styrkan icke överstiger

ett regementes storlek, eller inom flottan eller inom kustartilleriet innehar högre tjänstegrad än annan krigsman, är dennes förman. Därjämte är envar inom krigsmakten förman för den, över vilken han, enligt tjänstereglemente eller särskilt förordnande, innehar ständig eller tillfällig befälsrätt. I andra stycket av paragrafen utsäges att den, för vilken annan är förman, är underlydande i förhållande till förmannen. Enligt 1 § lagen den 11 mars 1927 med vissa till strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes anslutna bestämmelser angående flygvapnet är krigsman, som inom flygvapnet innehar högre tjänstegrad än annan krigsman, dennes förman. Beordras krigsman ej tillhörande flygvapnet till tjänstgöring vid nämnda vapen, skall han, där Konungen så förordnar, i fråga om förmanskap intaga samma ställning som tillkommit honom, därest han innehaft sin tjänstegrad inom flygvapnet.

Utredningen har erinrat att förmans och underlydandebegreppen förut använts i 5: 10 a samt 26: 1, 3, 5, 7, 9 och 18. Såsom vid 26: 1 angivits hade därvid avsetts att krigsman, som hade befälsrätt över annan krigsman, vore dennes förman. Krigsman, över vilken annan krigsman hade befälsrätt, hade omnämnts såsom underlydande i förhållande till denne. Ett stadgande där- om hade ansetts lämpligen kunna upptagas såsom särskilt stycke i förevarande paragraf. Ur straffrättslig synpunkt hade däremot icke funnits anledning att under ifrågavarande begrepp inrymma någon endast på den grunden att han innehade viss tjänstegrad inom förband, vapenslag eller försvarsgren. I SLK användes jämte begreppen förman och underlydande även termerna överordnad och underordnad; stadgande rörande innebörden där- av vore intaget i 3 § SLK. Då dessa termer icke brukats i förslaget, hade däri icke behövt upptagas något motsvarande stadgande.

I vissa yttranden har frågan om behovet av en definition av begreppet krigsmakten upptagits till diskussion. *Justitiekanslersäm- betet* har sålunda ifrågasatt, om det icke vore lämpligt, att Konungen be- myndigades att närmare definiera begreppet. Häremot kunde visserligen an- märkas, att därest en definition skulle meddelas detta borde ske i själva la- gen, när begreppet i fråga vore helt grundläggande för lagstiftningen. Då emellertid en reglering endast erfordrades för gränsområdena samt åt Ko- nungen uppdragits att i ganska vid utsträckning bestämma, vilka som skulle anses som krigsmän, syntes anförda omständighet icke behöva vara avgö- rande. *Krigshovrätten* har ansett att den i förslaget tillämpade metoden för bestämmande av lagstiftningens tillämplighetsområde lede av den svaghe- ten att en allmän definition av begreppet krigsmakten saknades. Så länge denna brist icke avhjälppts hade man, såsom utredningen i motiven anført, vid bedömandet av vad som hörde till krigsmakten att utgå från de olika organens ställning, uppgifter och sammansättning samt vad förhållanden- as natur krävde. Med tillämpning av dessa bedömningsgrunder hade krigshov- rätten i sin dömande verksamhet funnit till försvaret hörande verk av civil karaktär såsom försvarets civilförvaltning, de olika försvarsgrenarnas för-

valtningar, krigsmaterielverket m. fl. verk och inrättningar icke höra till krigsmakten. Utredningen däremot hade kommit till en i vissa avseenden annan uppfattning, främst på grund av innehållet i kungörelsen den 22 januari 1943 angående krigsmaktens indelning i fred och rikets militärterritoriella indelning. Krigshovrätten måste ifrågasätta om det icke för undvikande av framtida meningsmotsättningar rörande den nya lagstiftningens räckvidd vore lämpligt att i lagtexten infördes ett stadgande om rätt för Kungl. Maj:t att meddela särskilda föreskrifter i nu berörda hänseende. *Överbefälhavaren* har anfört att vid utformande av bestämmelser om vilka befattningshavare, utöver officerare, underofficerare och manskap, som skulle vara underställda de militära straffreglerna, borde hänsyn tagas till önskvärdheten av att begreppet krigsmakten definierades och därvid erhöles en sådan innebörd att verk och myndigheter, som med avseende på verksamheten vore likvärdiga, inrymdes under detsamma. Enligt utredningen inräknades för närvarande exempelvis krigsmaterielverket men ej försvarets fabriksstyrelse i krigsmakten, oaktat det senare ämbetsverket hade lika viktig funktion att fylla för försvaret som det förra. Även *marinförvaltningen* har ansett frågan om en definition av begreppet krigsmakten böra tagas under övervägande. Det kunde visserligen i vad avsåge marinförvaltningen synas som om frågan om ämbetsverket tillhörde krigsmakten eller icke hade ringa betydelse för den nu ifrågavarande lagstiftningens tillämpning. Den omständigheten, att marinförvaltningen angäves tillhöra krigsmakten, kunde emellertid få andra konsekvenser än blott i vad avsåge frågan om strafflagstiftningen för krigsmakten skulle bli gällande å där anställd personal. Sålunda kunde tvekan komma att uppstå, huruvida administrativa eller andra bestämmelser, vilka utfärdades för den civila statsförvaltningen, skulle gälla för marinförvaltningen, liksom för de flesta andra centrala ämbetsverk eller huruvida sådana särskilda bestämmelser, som kunde finnas utfärdade för krigsmakten tillhöriga verk eller inrättningar, vilka i allmänhet utfärdades i kommandoväg, skulle gälla. I detta sammanhang borde emellertid även erinras om att enligt personalförteckningen för marinförvaltningen viss militär eller civilmilitär personal vore anställd vid marinförvaltningen liksom även vid försvarets kommandoexpedition dess chef enligt vederbörlig personalförteckning vore anställd därstädes. Dessa officerares m. fl. ställning såsom krigsmän bleve sålunda enligt förslaget i viss mån beroende av ämbetsverkets respektive kommandoexpeditionens ställning i organisationen. Frågan om marinförvaltningens och övriga försvarsväsendets centrala verks och inrättningars tillhörighet till krigsmakten borde därför noggrant övervägas. *Försvarets civila tjänstemannaförbund* har ansett det vara angeläget att i anslutning till fastställandet av de nya straffbestämmelserna en definition av begreppet krigsmakten komme till stånd. Utan ett sådant klarläggande kvarstode nämligen alltså de svårigheter, som under beredskapsåren i vissa avseenden förelegat beträffande, huruvida civil personal tillhörde krigsmakten eller icke.

Vad i övrigt angår de föreslagna straffbestämmelsernas till-

lämplighetsområde har justitiekanslersämbetet förklarat att det icke överensstämde med vanligt språkbruk och även tedde sig mindre naturligt att anse en officer vara tjänstgöringsskyldig då han åtnjöt semester. Den föreslagna gränsdragningen vore också ägnad att leda till ovisshet, när tjänstgöringsskyldigheten skulle anses avbruten. Belysande för de tolkningssvårigheter som kunde uppkomma med krigsmannabegreppets frigörande från den faktiska tjänstgöringen och anknytningen till tjänstgöringsskyldigheten vore de i betänkandet anförda exemplen, särskilt angående den värnpliktige som genomginge frivillig utbildning. Att i det berörda exemplet den värnpliktige överhuvud under några förhållanden skulle kunna anses såsom icke krigsman, då han genomginge utbildningen, syntes förvånansvärt. Ytterligare övervägande av frågan förefölle önskvärd. *Försvarets civilförvaltning* har ifrågasatt om icke de frivilligt tjänstgörande ipso jure borde hänföras under de militära straffbestämmelserna. Under den tid dessa fullgjorde krigstjänst, borde de utan vidare vara underkastade samtliga de regler, som gällde varje annan person, som gjorde krigstjänst, sålunda även den militära strafflagens regler. Beträffande övriga personalkategorier, vilkas hänförande under de militära straffreglerna skulle vara beroende på Kungl. Maj:ts beslut, kunde ifrågasättas, huruvida det stode i god överensstämmelse med svensk rättsuppfattning, att enskilda personer genom beslut i administrativ ordning kunde underkastas viss strafflagstiftning. Frågeställningen torde vara så mycket mera berättigad, när det gällde en undantagslagstiftning av den karaktär, varom här vore fråga. *Arméförvaltningen*, med instämmande av *arméns ingenjörsförening*, har ansett intet vara att erinra mot uppfattningen att uppräkningsmetoden med hänsyn till ofta förekommande organisatoriska förändringar inom krigsmakten vore olämplig och att därför ett mera elastiskt tillämplighetsområde vore önskvärt. Vid krigsmakten funnes emellertid anställda sådana befattningshavare, vilkas tjänstgöring vore av rent civil karaktär. E huru i betänkandet förutsatts, att största delen av krigsmaktens civila personal icke skulle ställas under de militärstraffrättsliga bestämmelserna, ville arméförvaltningen ifrågasätta om icke reglerna i hithörande avseenden borde inefattas i omförmälda lagrum på sådant sätt, att civil personal med arbetsuppgifter och tjänstgöringsförhållanden av rent civil karaktär uttryckligen undantoges från lagens tillämplighetsområde under fredstid. I detta sammanhang ville arméförvaltningen framhålla önskvärdheten av att frågan om i vilken ordning disciplinär bestraffning av vid försvarsgrensförvaltningarna tjänstgörande militär och civilmilitär personal skulle äga rum för förseelse, som av vederbörande begåtts i hans tjänst vid förvaltningen, erhöles sin lösning.

Flygförvaltningen har anført att utredningen bl. a. behandlat frågan om den straffrättsliga ställningen för krigsmän, som mera stadigvarande tjänstgjorde i verk, där särskilda bestämmelser gällde om civil disciplinär bestraffning av tjänsteförsummelser. Ett sådant verk vore flygförvaltningen. Frågan hade betydelse endast för de krigsmän, som vore tjänstemän, exempelvis i tjänstebefattning placerade officerare och underofficerare. Ämbetsverket

ansåge rättvisan kräva, att tjänsteförsummelserna bedömdes efter samma stadganden, evad en befattning uppehölles av en militär eller en civil tjänsteman, och att krigsmän således icke skulle undantagas från specialbestämmelsernas tillämpning. Om innebörden av stadgandet i 26: 21 vore man hänvisad att söka ledning i utredningens motivering. Av lagtexten framginge icke ens, huruvida kvinnlig personal kunde innefattas under begreppet krigsman. Det förefölle flygförvaltningen, att lagstiftningens tillämpningsområde icke borde lämnas öppet i denna utsträckning. Flygförvaltningen hölle för sin del före, att en nöjaktig reglering kunde vinnas genom lagen, därest bestämmelse infördes av förslagsvis det innehåll, att även den vore krigsman, som vid krigsmakten innehade befattning, för vilken krävdes allmänmilitär utbildning eller erfarenhet, och som tillagts militär tjänsteställning, allt under tid, då han i sådan egenskap vore tjänstgöringsskyldig. Andra civila befattningshavare — förrådstjänstemän, arbetsförmän och arbetare inbegripna — borde enligt flygförvaltningens mening icke betecknas såsom krigsmän. Ej heller syntes behov föreligga att inordna den civila personalen under den militära strafflagstiftningen utom möjligen i fråga om undanhållande och rymning vid beredskapstillstånd och i krig. Det vore dock att märka, att detta behov i stort sett tillgodosåges på annan väg, nämligen genom förfogande över arbetskraften. Ämbetsverket ville emellertid ifrågasätta, om icke 11 och 12 §§ i 26 kap. av förslaget lämpligen kunde förse med tillägg av innebörd, att i likhet med krigsman straffades under beredskapstillstånd och i krig den, som eljest vore anställd vid försvarsväsendet. Att begränsa tillämpningen till anställning vid krigsmakten vore icke riktigt särskilt vid hänsynstagande till vad krigsmakten enligt ämbetsverkets åsikt omfattade. Det vore nödvändigt att klargöra, vad som skulle menas med »frivillig» och vad som avsåges med att »fullgöra krigstjänst». Liksom beträffande civil personal i allmänhet ansåge flygförvaltningen, att de frivilligas straffskyldighet under de militära bestämmelserna borde kunna begränsas att avse tid, då beredskapstillstånd rådde eller riket vore i krig. I fråga om den, som förbundit sig frivilligt att under sådan tid tjänstgöra vare sig vid krigsmakten eller vid den militära centralförvaltningen eller vid organisation, som eljest betjänade försvaret (exempelvis civil fabrik), förelåge ett intresse av att förbindelsen åtnjöte straffskydd. Den, som tjänstgjorde i egenskap av befäl eller manskap, borde såsom i nuvarande lag räknas såsom krigsman. Detsamma syntes böra gälla i fråga om den, som gjorde tjänst i civilmilitär befattning. Med den av ämbetsverket föreslagna bestämningen av vilka som skulle vara krigsmän kunde således anges, att som krigsman ansåges den frivillige, vilken gjorde tjänst i krigsmannabefattning. Beträffande de övriga frivilliga återopades i tillämpliga delar, vad som anförts rörande civil personal i allmänhet. *Sjökarteverket* har förklarat sig hysa den uppfattningen, att sådan civil personal, som av militär befälhavare förhyrdes till tjänstgöring ombord å sjömättningsfartyg med hänsyn till behovet av befälsföring och de tjänstgöringsförhållanden varunder den förhyrda personalen fullgjorde sina åligganden ombord, borde vara underkastad de speciella straff-

bestämmelser, som enligt förslaget skulle gälla för krigsmännen. Av utredningen hade förutsatts, att ifrågavarande personalkategori finge av Konungen hänföras till krigsmännens kategori. Sådant förordnande i vad avsåge sjökarteverkets förhyrda personal syntes emellertid med föreslagen avfattning av 21 § icke möjligt. Sjökarteverket ville därför föreslå, att 21 § så avfattades, att personal, som förhyrts till tjänstgöring å sjökarteverkets fartyg, finge efter Konungens förordnande vara hänförd till krigsmännens kategori.

Krigsarkivet har uttalat att med den föreslagna lydelsen av 26: 21 teoretiskt möjlighet för Kungl. Maj:t förelåge att under fred utvidga ifrågavarande straffbestämmelsers tillämplighet till sådana försvarets civila tjänstemän, som nu icke lydde under strafflagen för krigsmakten. Utredningen, som eljest strävat efter att mildra den karaktär av särslagstiftning som strafflagen för krigsmakten måste anses innebära, hade sålunda framlagt ett förslag, enligt vilket de militära strafflagsbestämmelserna under fred kunde få ökad tillämplighet jämfört med nu rådande ordning, något som utredningen förvisso icke avsett. Jämväl borde framhållas, att det ej kunde anses vara i god överensstämmelse med gällande rättsuppfattning, att enskilda personer genom allenast administrativa beslut skulle kunna underkastas viss strafflagstiftning. Större varsamhet vid utformningen av förenämnda 21 § vore sålunda av nöden. Utredningens förslag, att å dem som vore underkastade ansvar såsom krigsmän icke skulle tillämpas föreskrifterna om civil disciplinär bestraffning vid försummelse i tjänsten vid försvarets civila ämbetsverk utan att å dem skulle tillämpas stadgandena om disciplinStraff för krigsmän, kunde icke tillstyrkas. En officer som exempelvis vore förordnad som byråchef vid arméförvaltningen eller som förste byråingenjör vid krigsmaterielverket utförde arbetsuppgifter, som knappast kunde karakteriseras som annat än civila, även om för hans befattning fordrades militär utbildning. Å honom borde därför tillämpas för verkets tjänstemän i övrigt gällande föreskrifter om disciplinär bestraffning. Beträffande de av utredningen exempelvis omnämnda ordonnanserna vid kommandoexpeditionen, borde beaktas att dessa vore tilldelade Stockholms luftvärnsregemente och fullgjorde sin tjänstgöring vid detta truppförband, dit stabskompaniet vore förlagt. Därav följde, att de bl. a. i disciplinärt avseende vore underställda chefen för Stockholms luftvärnsregemente.

Hemvärnsrådet har anført att den föreslagna formuleringen undanröjde två av 1945 års hemvärnskommitté särskilt påpekade tolkningssvårigheter, som varit föranledda av nu gällande bestämmelser. Det bleve med den nya bestämmelsen fullt klart, att en hemvärnsman, som underlåte att efterkomma en kallelse till obligatorisk tjänstgöring eller underlåte att vårda vapen och utrustning, som anförtratts åt honom, vore underkastad straffansvar såsom krigsman. Ur denna synpunkt vore förslaget lämpligt. Å andra sidan hade ändringen medfört en viss oklarhet huruvida en hemvärnsman, som fullgjorde tjänstgöring utöver den, som ålåg honom enligt hemvärnskontraktet, vore underkastad straffansvar under sagda tjänstgöring. För att undanröja

denna oklarhet syntes till första meningen i 26: 21 böra läggas orden »eller, oaktat sådan skyldighet icke föreligger, tjänstgöra vid krigsmakten». *Överstyrelsen för svenska röda korset* har påpekat att dess personal ofta under arbete i röda korsets tjänst vore iförd tjänstedräkt. Ehuru denna vore godkänd av chefen för armén, kunde den icke i fred anses vara militär tjänstedräkt. *Centralförbundet för befälsutbildning* har yttrat att de för värnpliktiga givna bestämmelserna måhända vore tillfyllest för förbundets del. Förbundet ifrågasatte emellertid om icke dess medlemmar vid frivillig tjänstgöring och vid kurser i militär regi borde vara krigsmän samt att de i övrigt vid de tillfällen de bure militär tjänstedräkt borde anses såsom krigsmän. *Landsorganisationen* har anfört att även om det varit önskvärt att redan i lagen de särskilda befattningshavare specificerats, vilka skulle anses som krigsmän, ville landsorganisationen icke motsätta sig att föreskrifter härom meddelades i administrativ ordning. Det kunde emellertid sättas i fråga om icke de förutsättningar, under vilka administrativt förordnande kunde ske, bort angivas tydligare än som nu skett, då de hänförts till »behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden».

Beträffande definitionen av förmans- och underlydande begreppen ha *chefen för marinen* och *svenska officersförbundet* anmärkt att formuleringen kunde giva upphov till sådan tolkning som att krigsman, som i något fall hade rätt att taga befäl över annan krigsman, *alltid* vore dennes förman. För att förebygga sådant missförstånd, borde i lagtexten eller kommentarerna tydligt utsägas, att förmanskap endast uppstode i de fall, då befälsrätt innehades på grund av reglementen eller instruktioner eller då rätt eller skyldighet enligt reglementen eller instruktioner uppkomme att taga befäl. *Flygförvaltningen* har framhållit såsom önskvärt att det nuvarande stadgandet i 1 kap. 2 § första stycket av gällande strafflag för krigsmakten, vilket vore grundval för den militära befälsrätten, måtte i någon form bibehållas i strafflagen. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har ansett definitionen på begreppen förman och underlydande vara alltför snäv. Den föreslagna inskränkningen av dessa begrepp komme säkerligen i praktiken att medföra stora vanskligheter, i synnerhet som begreppen överordnad och underordnad föreslagits skola försvinna. Föreningen förmenade, att tillräckliga skäl icke anförts för dessa förslag utan begreppen förman och underlydande borde givas samma innebörd som i gällande lag.

Departementschefen.

I motiveringen till förevarande paragraf har utredningen inledningsvis angivit vad begreppet krigsmakten enligt utredningens mening bör anses omfatta. Då utredningen likväl icke i sitt lagförslag upptagit någon bestämmelse i detta avseende, har utredningen tydligen avsett att det liksom enligt gällande rätt skall överlämnas åt rättstillämpningen att genom tolkning fastställa begreppets innebörd. I flera remissyttranden har emellertid ansetts att krigsmaktens omfattning bör bestämmas genom en definition. Eftersom begreppet krigsmakten är av grundläggande betydelse för ifrågavarande lag-

stiftning och med hänsyn till den osäkerhet som råder angående innebörden däri, har även jag kommit till det resultatet att särskild föreskrift bör givas om vad med krigsmakten avses. Det hade givetvis varit önskvärt att detta kunnat ske genom en lagfäst definition. Då den emellertid åtminstone i viss utsträckning måste innefatta en uppräknings av olika organ och myndigheter och då den dessutom till följd av försvarets fortgående utveckling tämligen ofta kan behöva jämkas, torde man få stanna vid att stadgandet i fråga utfärdas i administrativ ordning. För detta ändamål bör i förevarande paragraf intagas ett bemyndigande för Konungen att närmare bestämma vad i lagen avses med krigsmakten. Vid detta bestämmande bör skäligen beaktande lämnas de synpunkter som i remissyttrandena anförts beträffande utredningens mening om begreppet.

Tillämplighetsområdet för de militära straffbestämmelserna har av utredningen bestämts genom angivande av vilka som skola vara krigsmän. Därvid har i första hand upptagits de som äro anställda vid krigsmakten såsom officerare, underofficerare eller manskap, vidare värnpliktiga och de som tillhöra hemvärnet. Häremot har någon erinran ej framställts. Det av utredningen omnämnda betänkandet angående hemvärnet har emellertid numera lagts till grund för ny hemvärnsskuggelse. Enligt denna skall bland hemvärnets personal ingå, förutom hemvärnsmän, extra hemvärnsmän, musikhemvärnsmän och hemvärnsrekryter, jämväl hemvärnspojkar. Med hänsyn till att de sistnämnda kunna antagas redan vid femton års ålder och icke avses skola fullgöra vapentjänst, finner jag att de icke böra anses som krigsmän. Till följd härav synes uttrycket »de som tillhöra hemvärnet» böra utbytas mot »hemvärnsmän och hemvärnsrekryter».

Beträffande övriga vid krigsmakten anställda samt frivilliga har utredningen icke ansett lämpligt att i lagen precisera i vad mån de skola vara krigsmän. Det har i stället överlämnats åt Konungen att med hänsyn till behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden avgöra detta. Mot denna anordning har i remissyttrande riktats vissa erinringar. För min del har jag icke funnit därvid anförda synpunkter vara av sådan tyngd att de böra föranleda ändring i utredningens förslag. Visserligen är det härvidlag på samma sätt som i fråga om definieringen av begreppet krigsmakten principiellt mindre tilltalande att straffbestämmelsers tillämplighet blir beroende av beslut i administrativ ordning. Huvuddelen av dem som skola vara krigsmän har dock direkt angivits i lagen och vad av utredningen anförts visar att bestämda olägenheter skulle vara förenade med att på liknande sätt upptaga jämväl de återstående. Av de villkor, som uppställts för Konungens befogenhet att tillägga vederbörande krigsmannaegenskap, torde särskilt kravet på behov av befälsföring lämna garanti att rent civil personal icke annat än i undantagsfall häntöres till kategorien krigsmän. Den personal, som av militär befälhavare förhyres för tjänstgöring å sjömättningsfartyg, torde få anses anställd vid krigsmakten och synes således kunna göras till krigsmän. Att kvinnlig personal kan falla under ifrågavarande stadgande är självklart.

Även mot utredningens förslag att egenskapen av krigsman skall föreligga i första hand endast då den anställde, värnpliktige etc. är tjänstgöringsskyldig i sådan egenskap har från vissa håll anförts betänkligheter. Jag anser emellertid den av utredningen förordade lösningen vara väl funnen. Skiljaktigheten i sak mellan nuvarande reglering, enligt vilken den faktiska tjänstgöringen i allmänhet är avgörande för tillämpligheten av SLK, och den föreslagna är tydligen icke av större betydelse. Och ur lagteknisk synpunkt erbjuder förslaget avgjorda fördelar. I detta sammanhang vill jag framhålla, att en officer som lämnat militärtjänsten för att tillträda en civil befattning som regel icke är tjänstgöringsskyldig i denna såsom officer, även om fråga är om befattning vid verk inom krigsmakten. I vissa fall kan emellertid en officer anses tjänstgöringsskyldig i denna sin egenskap då han har att förrätta tjänst vid ett civilt verk. Den översyn av ett flertal instruktioner m. m. för civila verk, som blir erforderlig på grund av förslaget i denna del, torde få upptagas i ett senare sammanhang. Såsom utredningen ansett bör tjänstgöringsskyldighet kunna vara för handen även då den är grundad på frivilligt åtagande. Den i ett remissyttrande framförda anmärkningen, att det är oegentligt att anse tjänstgöringsskyldighet föreligga även under semester och annan kortvarig ledighet, förefaller ha ett visst berättigande. Då emellertid redan enligt gällande rätt sådan ledighet anses ingå i tid under vilken tjänstgöringsskyldighet fullgöres, finner jag i likhet med utredningen att något uttryckligt stadgande därom icke är erforderligt.

Den av utredningen föreslagna legaldefinitionen av begreppen förman och underlydande finner jag kunna godtagas. Självklart synes vara att den som äger rätt att taga befäl är förman endast då han utövar denna befogenhet. Vad i remissyttrandena i övrigt anmärkts i denna del anser jag icke böra föranleda någon ändring i förslaget.

Förevarande bestämmelse har alltså upptagits i departementsförslaget med endast de ändringar som i det föregående förordats. Därjämte ha vissa redaktionella jämkningar vidtagits.

22 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att av den personal som i 21 § första stycket avses skola officerare, underofficerare och annat befäl av lägst furirs grad samt de som innehava motsvarande tjänsteställning vara underkastade ämbetsansvar, evad de äro tjänstgöringsskyldiga eller icke.

I SLK finnes icke någon uttrycklig bestämmelse om vilka av därunder lydande personer som ha ämbetsansvar. Bland annat 129 § torde emellertid utvisa att av den militära personalen endast officerare och underofficerare ha sådan ställning. Manskaper har alltså icke ämbetsansvar, och detta gäller även vid tjänstgöring i befattning som i vanliga fall skötes av officer eller underofficer. Däremot torde åtminstone vissa av dem som tillhöra manskaper ha ämbetsskydd såsom civila tjänstemän. Vad angår övriga personer som lyda under SLK förutsättes i olika lagrum, t. ex. 56 och 132 §§, att ämbets-

och tjänstemän finnas. Vilka dessa äro torde vara att bedöma med ledning av regler i 10: 1 och 25: 22 SL.

De nämnda reglerna i SL skola enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget ersättas med nya bestämmelser i 25: 11. Däri stadgas att med ämbetsman förstås domare, annan statens befattningshavare som endast medelst rannsaking och dom kan avsättas från sin tjänst samt den som har förtroendesyssla, från vilken Konungen må entlediga honom. Vad som sägs om ämbetsmän gäller ock om dem, som äro satta att förvalta städers, menigheters eller allmänna av Konungen stadfästade kassors, verks eller andra inrättningars eller stiftelsers angelägenheter, om de tjänstemän som under ämbets- eller förvaltningsmyndigheterna lyda och om andra som förordnats att förrätta ämbete eller tjänsteärende.

Utredningen har framhållit att för krigsmännens del ämbetsansvaret icke hade samma betydelse som för civila befattningshavare, eftersom även krigsmän som icke hade ämbetsansvar vore straffbara för tjänstefel och andra tjänstebrott. Under dessa förhållanden finge andra synpunkter ökad vikt. Dels måste det för en befattningshavare i och för sig vara av betydelse att frågan om hans skiljande från tjänsten på grund av brott prövades av domstol. Dels skulle, såsom förut framhållits, då ämbetsman dömdes till avsättning den förlust som den dömde härigenom lede beaktas vid bestämmandet av allmänt straff för det begångna brottet. De i 25: 11 SL i det år 1946 remitterade förslaget angivna grunderna för bestämmande av vilka som skulle ha ämbetsansvar gäve endast delvis ledning på det militära området. Till följd härav syntes en särskild regel böra uppställas i detta hänseende. Med hänsyn till krigsmaktens organisation och funktionssätt vore det nödvändigt att ämbetsansvaret, liksom i viss mån hittills, anknötes till tjänsteställning och alltså icke grundades på innehav av viss beställning eller förrättande av tjänsteärende. För att så långt möjligt uppnå likställighet med civila befattningshavare syntes regeln böra göras så vidsträckt att den omfattade alla krigsmän, vilkas ställning kunde anses jämförlik med ämbets- och tjänstemän som fölle under 25: 11. Slutligen borde också uppmärksammas att i det remitterade förslaget ämbetsansvaret och ämbetsskyddet med avseende å personkretsens reglerats principiellt överensstämmande.

Med utgångspunkt från sålunda anförda synpunkter föresloge utredningen att av den personal som avsåges i 21 § första stycket officerare, underofficerare och annat befäl av lägst furirs grad samt de som innehade motsvarande tjänsteställning skulle vara underkastade ämbetsansvar. För att stadgandena om de speciella ämbetsbrotten samt reglerna om ämbetsstraff för allmänna brott skulle bli tillämpliga i full utsträckning vore det emellertid nödvändigt att ämbetsansvaret här, liksom i 25: 11, vore oberoende av tjänstgöringsskyldighet och en erinran härom hade därför intagits i lagtexten. Med officerare, underofficerare och annat befäl avsåges icke blott anställda utan även värnpliktiga och frivilliga. Då även visst befäl tillhörande manskapet medtagits, utgjorde detta en ändring i förhållande till gällande rätt. Den praktiskt viktigaste följden härav vore att avsättning skulle ådömas

denna personal i samband med övrig bestraffning för visst brott i stället för såsom hittills, genom särskilt beslut av vederbörande befälhavare. Särskilt med tanke på överfurirer, flaggkorpraler och högbåtsmän, vilka hade pensionsrätt, föreslog också straffrättskommittén i sitt betänkande med förslag till ändringar i SLK i anledning av den föreslagna lagstiftningen om brott mot staten och allmänheten, att i SLK skulle intagas ett stadgande som medgav Konungen rätt att förordna om ämbetsansvar för andra krigsmän än officerare och underofficerare. Någon erinran häremot framställdes icke i yttrandena över betänkandet. I fråga om beskaffenheten av tjänsteuppgifterna förelåge det i stort sett ej skillnad mellan furirer och överfurirer. I motsats till manskap av lägre grad hade furirerna fullbordat den grundläggande befälsutbildningen och de syntes på det hela taget ha sådan ställning att de borde tilläggas ämbetsansvar. Övriga personer, som vid tjänstgöringsskyldighet voro krigsmän, vore regelmässigt i tjänsteställningshänseende likställda med personal av viss militär grad; där annat ej vore föreskrivet finge de anses jämfäställda med meniga.

Göta hovrätt har anfört att förordnande av värnpliktiga till furirer förekomme i stor utsträckning, och att värnpliktiga jämväl i avsevärd omfattning innehade tjänst av högre grad. Enligt vad hovrätten inhämtat bibehölle sådant förordnande ofta giltighet under lång tid efter avslutande av den tjänstgöring, varunder det meddelats, varjämte utan mellanliggande tjänstgöring förnyelse kunde ske i form av förordnande i lägre grad än den förut innehavda. Med hänsyn till att värnplikt förelåge för det stora flertalet svenska män under en mycket lång period av deras levnad bleve därför följden av en bestämmelse som den föreslagna, att domstol i ett mycket stort antal brottmål måste tillse, att upplysning förelåge rörande den tilltalades värnpliktsförhållanden, för att, därest dessa föranledde därtill, höra den militärmyndighet, varunder den tilltalade i och för tjänsten lydde, och därefter med beaktande av 25:7 taga ståndpunkt i strafffrågan. Hovrätten ifrågasatte, huruvida icke en dylik anordning kunde väntas medföra större besvär och omgång för såväl åklagare och domstol som de militära myndigheterna än som vore erforderligt, i synnerhet som de fall, då en värnpliktig i avsedd befälsställning beginge brott, som kunde förskylla avsättning, måste bliva sällsynta och det för övrigt kanske icke bleve fråga om ytterligare militärtjänst för vederbörande. För att emellertid förekomma, att en person, som avtjänat straffarbetsstraff eller eljest straffats för brott som avsåges i 25:7, vid därefter inträffande militärtjänst finge bekläda befälspost, kunde åt vederbörande militärmyndighet inrymmas rätt att, där anledning därtill förelåge, från straffregistret inhämta upplysning rörande den begränsade frågan, huruvida värnpliktig i befälsställning, som inkallades till eller vore i tjänstgöring, under viss tid före frågans framställande avtjänat straffarbetsstraff. Vad hovrätten anfört om värnpliktigt befäl syntes i huvudsak äga sin svarighet beträffande frivilliga i motsvarande tjänsteställning. Hovrätten finge under återopande av det anförda hemställa, att bestämmelserna i denna paragraf begränsades såtillvida, att de ej komme att avse värnpliktig per-

sonal, i varje fall icke sådan värnpliktig personal, som ej vore tjänstgörings-skyldig. Hovrätten ville beträffande denna paragraf vidare anmärka, att stad-gandet, som innefattade en anpassning efter militära förhållanden av vad som avhandlades i 25: 11, syntes rätteligen ha sin plats i sistnämnda lagrum. Hovrätten finge hemställa, att stadgandet måtte där inarbetas.

Chefen för armén har förklarat sig icke kunna tillstyrka att ämbetsansva-ret nedåt utsträcktes längre än till och med överfurir. Uppfattningen att det i stort sett ej föreläge någon skillnad mellan furirer och överfurirer i fråga om tjänsteuppgifternas beskaffenhet, kunde icke biträdas. *Överbefälhavaren* har instämt i detta yttrande. Samma mening har uttalats av *föreningen Sve-riges krigsdomare och auditörer*. Det kunde icke vara lämpligt att så unga personer som furirer, vilka understundom ej uppnått myndig ålder, bekläd-des med ämbetsansvar.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har framhållit, att det komme att bliva nödvändigt för domstolarna, att i svårare brottmål — i vart fall sådana, där straffarbete ådömdes — dels erhålla upplysning om den tilltalades ställning som krigsman, vilken uppgift lämpligen kunde införskaffas av åklagaren dels ock jämlikt kungörelsen den 11 december 1936 (nr 625) tillse att veder-börande militära myndighet beretts tilfälle yttra sig. Det kunde mot denna utformning givetvis göras gällande, att ett sådant förfarande kunde verka fördröjande på utredningen. Hovrätten funne emellertid, att vad genom den föreslagna anordningen framför allt vunnos, nämligen en effektiv möjlighet att från befälsställning vid krigsmakten avskilja olämplig och ovärdig perso-nal, vore en fördel av så stor betydelse, att den övervågde de därmed för-enade olägenheterna. Hovrätten hade därför intet att erinra mot förslaget i denna del.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har betecknat förslagets genomfö-rande utan ändringar i denna del såsom mycket angeläget. Ämbetsansvaret medförde bland annat särskilt rättsskydd, vilket för den enskilde vore värde-fullt. Vad anginge furirerna kunde förslaget måhända anses mindre lämpligt med hänsyn till dessa beställningshavares relativa ungdom och korta erfa-renhet av tjänsten. Gentemot detta ville förbundet framhålla att furirerna, ändock de inte vore ämbetsmän, kunde straffas för tjänstesvek och tjänstefel, om ock efter något lindrigare straffsatser. Olägenheterna av de strängare straffsatserna ville förbundet för sin del bedöma såsom av mindre betydel-se än de med ämbetsmannaställningen följande fördelarna.

Departementschefen.

Såsom utredningen framhållit är frågan om ämbetsansvar icke av samma betydelse för krigsmän som för civila befattningshavare. Frånsett att stränga-re straffsatser i vissa fall komma att gälla för krigsmän som ha ämbetsan-svar än för krigsmän utan sådant ansvar, torde verkningarna av att krigsman åläggas ämbetsansvar väsentligen innebära att avsättning på grund av brott skall bedömas av domstol samt att det i 10 kap. SL enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget stadgade straffskyddet mot angrepp av civila

personer blir tillämpligt. I likhet med utredningen anser jag det riktigt att ämbetsansvar och ämbetsskydd tillerkännas alla krigsmän med högre tjänsteställning än korpraler. Vad särskilt angår furirerna kunna dessa måhända icke anses ha samma arbetsuppgifter som överfurirer och med dem likställda befattningshavare. I det stora hela synas de emellertid till ställningen vara jämförbara med åtskilliga civila tjänstemän med ämbetsansvar. De olägenheter ur utredningssynpunkt, som uppkomma för domstolarna genom en utsträckning av ämbetsansvaret på sätt av mig förordats, torde såsom av skånska hovrätten framhållits övervägas av den fördel som följer med att effektiv möjlighet erhålles att från befälsställning vid krigsmakten avskilja olämplig personal.

Ifrågavarande bestämmelse torde, såsom utredningen föreslagit, böra ingå i 26 kap. och upptagas närmast efter 21 §. Då jag icke heller i övrigt har något att erinra beträffande bestämmelsen, har denna oförändrad införts i departementsförslaget.

23 §.

Enligt förevarande paragraf i utredningens förslag hör brott, varom an-
norstädes än i 26 kap. förmäles och varigenom krigsman åsidosatt sin tjänsteplikt, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, under allmänt åtal.

Enligt 25: 12 i det remitterade förslaget hör brott som avses i 25: 5, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, under allmänt åtal. Vad nu sagts innebär dock ej ändring i bestämmelse om inskränkning i allmän åklagares åtalsrätt med avseende å sådan gärning som i 25: 3 sägs och som är särskilt belagd med straff. I 25: 5 talas om att ämbetsman genom brott, varom annorstädes än i 25 kap. förmäles, åsidosatt sin tjänsteplikt; 25: 3 innehåller straffbestämmelse om brott mot tystnadsplikt.

Utredningen har anfört att liksom allmänt brott, begånget av krigsman som hade ämbetsansvar, komme att höra under allmänt åtal, om gärningsmannen genom brottet åsidosatt sin tjänsteplikt, borde uppenbarligen också sådant brott av annan krigsman under samma förutsättning hänföras under allmänt åtal. Det hade icke ansetts erforderligt att i förslaget upptaga någon motsvarighet till stadgandet i andra punkten av 25: 12.

Departementschefen.

Förevarande stadgande, mot vilket erinran icke framställts i remissyttrandena och ej heller är att anföra från min sida, har oförändrat överförts till departementsförslaget.

27 KAP.

Särskilda bestämmelser för krig, beredskapstillstånd, m. m.

I utredningens förslag har såsom rubrik till 27 kap. angivits särskilda bestämmelser för krig m. m.

Göta hovrätt har hemställt att rubriken till detta kapitel icke skulle erhålla

den knapphändiga avfattning som skett genom användande av uttrycket »m. m.» utan i stället utvidgades till exempelvis: Särskilda bestämmelser för krig samt beredskapstillstånd och andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden.

Departementschefen.

Såsom Göta hovrätt framhållit är den föreslagna rubriken väl knapphändig. Det synes emellertid vara tillräckligt om kapitlet anges innehålla särskilda bestämmelser för krig, beredskapstillstånd m. m.

1 och 2 §§.

Den första av dessa paragrafer i utredningens förslag innehåller följande. Den som, då riket är i krig, hindrar, missleder eller förråder rikets krigsmakt eller del därav, förleder därtill hörande krigsfolk till modlöshet eller myteri, fördärvar eller förråder försvarsverk, fabrik, bro, fartyg eller annat som har avsevärd betydelse för försvaret, genom osann framställning sprider sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras, begår annan dylik förrädisk gärning som är till avsevärt men för försvaret eller ock åt främmande makt till men för riket anskaffar krigsfolk, förnödenheter eller understöd, dömes för krigsförräderi till straffarbete på livstid; var faran ringa, skall till straffarbete från och med fyra till och med tio år dömas. Samma lag vare, där svensk medborgare, då riket är i krig, bär vapen mot riket eller annorledes gör tjänst åt fienden i verksamhet eller uppgift av avsevärd betydelse för fiendens krigsföring. I 2 § stadgas att, om gärning som i 1 § sägs förövas av oaktsamhet, skall dömas till fängelse eller, om brottet är grovt, till straffarbete i högst fyra år.

Utredningen har anfört att till förevarande paragrafer överförts de i 8:2 och 3 SL i det år 1946 remitterade förslaget upptagna straffbestämmelserna om krigsförräderi och oaktsamt förövande av dylik gärning. Den första av dessa bestämmelser hade härvid undergått den ändringen att vad däri nämnts angående med riket förbunden stats krigsmakt uteslutits. Anledningen härtill vore att i 27:15 i utredningens förslag upptagits ett generellt stadgande att, därest gärning som avsåges i 26 eller 27 kap. förövades mot krigsmakt, vilken tillhörde med riket i krig förbunden stat, eller mot någon som tillhörde sådan krigsmakt, vad som vore stadgat om enahanda gärning mot svensk krigsmakt eller krigsman skulle äga motsvarande tillämpning. I den senare av de hit överförda bestämmelserna hade endast en redaktionell jämkning vidtagits.

Krigshovrätten har anfört att det vore en brist, att man i 27 kap. bestämt de skilda lagrummens tillämplighet genom uttrycket »då riket är i krig». Tvekan kunde härigenom uppstå i vad mån bestämmelserna ägde giltighet under tid, då riket i sin helhet vore ockuperat. Det vore ovisst huruvida straffrättskommittén i sitt betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten avsett att den till 27:1 överflyttade bestämmelsen

om krigsförräderi skulle äga tillämplighet även under ockupation av riket i dess helhet (SOU 1944: 69 s. 122). Lagrummet torde emellertid — liksom övriga i svensk strafflag eller strafflagförslag förekommande bestämmelser om förbrytelser av denna natur med undantag av förevarande förslags 27: 11, vilken bestämmelse kunde föranleda bestraffning av ockupants krigsförbrytelser i inskränkt mening — vara avfattat för ett läge, där ett militärt försvaret alltså förekomme. Det syntes med hänsyn till erfarenheterna från länder, som under det senaste kriget varit ockuperade, angeläget att i svensk rätt inrymma straffbestämmelser som otvetydigt avsåge landsförrädiska förhållanden under ockupation. Bestämmelserna borde rikta sig mot obehörigt tillhandagående av ockupationsmakten även i andra fall än där tillhandagåendet kunde medföra avsevärt men för det egna försvaret eller rättare motståndet och vara av avsevärd betydelse för ockupantens krigsföring. Dylika bestämmelser syntes — i varje fall om utredningens förslag att överföra 8: 2 och 8: 3 i straffrättskommitténs förslag till 27 kap. strafflagen godtoges av de lagstiftande organen — ha sin plats i detta kapitel. *Svea hovrätt*, som i huvudsak hänvisat till krigshovrättens yttrande, har emellertid förklarat sig vilja särskilt understryka betydelsen av att klara och otvetydiga bestämmelser i den föreslagna lagen upptoges rörande straffbarhet för vissa gärningar, som företoges under tid då landet vore ockuperat utan att krigshandlingar förekomme. Huruvida bestämmelserna i 27: 1 åsyftade också en sådan situation syntes vara tvivelaktigt, och om detta vore meningen, vore brottsbeskrivningen på en gång för vid och för snäv, i det att vissa där angivna handlingar icke under alla omständigheter borde föranleda straff under ockupation medan däremot andra, icke i lagrummet angivna handlingar, som verkade försvagande på ett passivt motstånd, kunde tänkas böra vara straffbelagda.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har beträffande 2 § anført, att straffskalans uppdelning på ett normalfall och det fall då brottet är grovt skett i överensstämmelse med det sätt, varpå man i lagstiftningen om förmögenhetsbrott anordnat en uppdelning av brotten efter svårhetsgrad. Denna uppdelningsgrund vore emellertid icke tillämplig å oaktsamhetsbrotten, beträffande vilka svårhetsgraden i allmänhet beskrevs genom angivande av graden av oaktsamhet. Ville man differentiera straffbarheten med hänsyn såväl till gärningens effekt som till graden av oaktsamhet borde detta ske med beskrivningen »äro omständigheterna synnerligen försvårande» eller med uttryck liknande dem som använts i 27: 8 och 10. Den uppställning 1 § givits försvårade ytterligare tolkningen av 2 §.

Departementschefen.

I anledning av att *Svea hovrätt* och krigshovrätten ifrågasatt huruvida uttrycket »då riket är i krig» täcker jämväl det fall att riket i sin helhet är ockuperat, vill jag understryka att detta enligt min mening är förhållandet. En ockupation av Sverige eller någon del därav synes mig nämligen icke kunna tänkas utan att krigstillstånd föreligger, och detta upphäves icke en-

bart genom att det militära motståndet upphör. Vad nämnda remissmyndigheter i övrigt anført har emellertid föranlett mig att upptaga frågan, huruvida icke i nu förevarande paragrafer borde mera direkt uppmärksammas även ockupationsfallet. Detta synes påkallat därav, att de förrädiska gärningar som kunna förekomma under ett ockupationstillstånd delvis äro av annan typ än de som kunna begås medan militära operationer pågå.

Av de gärningar, som enligt 1 § i utredningens förslag utgöra krigsförräderi, består en första grupp av sådana som äro direkt inriktade på att förlama det svenska försvaret eller någon del därav. Hithörande gärningar beskrivas såsom att någon missleder eller förråder rikets krigsmakt eller del därav, förleder därtill hörande krigsfolk till modlöshet eller myteri, fördärvar eller förråder försvarsverk, fabrik, bro, fartyg eller annat som har avsevärd betydelse för försvaret, genom osann framställning sprider sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras eller begår annan dylik förrädisk gärning som är till avsevärt men för försvaret. Tydligt är, att gärningar av detta slag endast undantagsvis kunna förekomma inom ett av fienden ockuperat område av riket. Inom ett sådant område får emellertid befolkningens aktiva eller passiva motstånd mot fienden samma betydelse som eljest tillkommer det militära försvaret. Med hänsyn härtill torde exempelvis den som till ockupationsmakten förråder en i förhållande till riket lojal sabotagegrupp eller redaktionen för en hemlig patriotisk tidning få anses vara lika straffvärd som den vilken under andra förhållanden förråder en militär trupp eller ett försvarsverk. För att jämväl gärningar av nu ifrågasatt slag skola omfattas av stadgandet har i departementsförslaget den allmänna klausulen »begår annan dylik förrädisk gärning som är till avsevärt men för försvaret» försetts med tillägget »eller för motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket».

Såsom en andra grupp gärningar, som innefatta krigsförräderi, upptar 1 § i utredningens förslag vissa gärningar, som närmast gå ut på att stärka fiendens krigsmakt utan att direkt förlama det svenska försvaret. I denna del beskrives brottet såsom att någon »åt främmande makt till men för riket anskaffar krigsfolk, förnödenheter eller understöd». Hithörande gärningar kunna uppenbarligen begås såväl under ockupation som eljest. Tydligt är emellertid, att de ha särskilt praktisk betydelse just inom ett ockuperat område. Vare sig fråga är om ockupation eller icke, bör bistånd åt fienden av nu åsyftat slag bestraffas med det stränga krigsförräderistrafvet endast under förutsättning att gärningen varit till avsevärt men för riket. Icke varje obetydlig leverans av livsmedel till fienden bör bestraffas efter en straffskala, vars minimum är fyra års straffarbete. Detta torde heller icke vara innebörden av utredningens förslag i denna del, men förhållandet har synts mig böra komma till tydligare uttryck i lagtexten, varför i departementsförslaget ordet »avsevärt» insatts framför »men för riket». Vidare har jag funnit att här vid sidan om krigsfolk, förnödenheter och understöd bör upptagas även tjänstbarheter, vilket tidigare i rekvisitionslagen använda uttryck täcker arbetsprestationer av olika slag. Att tillhandahålla fienden sådana kan

uppenbarligen även under ockupation vara till stor skada för riket. Slutligen har det synt mig lämpligt att här även medtaga en generalklausul om att någon eljest gör tjänst åt den främmande makten. Härigenom klargöres att även om gärningsmannen blott ställer sin egen arbetskraft till fiendens förfogande, straff för krigsförräderi skall inträda om insatsen i fråga varit till avsevärt men för riket, såsom fallet skulle kunna vara om exempelvis en framstående naturforskare medverkar vid utexperimenterandet av nya vapen med stor förödande verkan.

Vad särskilt gäller anskaffandet av förnödenheter må framhållas att frågan huruvida sådant förfarande medfört avsevärt men för riket givetvis kan böra bedömas annorlunda under ockupation än eljest. Inom ockuperat område har fienden viss rekvisitionsrätt och äger även i övrigt möjlighet att genom maktmedel sätta sig i besittning av där befintliga förnödenheter. Dessa äro sålunda redan genom ockupationen i viss mån undandragna rikets rådhighet, och leveranser till fienden inom ockuperat område kunna därför icke under alla förhållanden anses vara till avsevärt men för riket. Med hänsyn till det tvångsläge, vari leverantören i dylikt fall ofta befinner sig, skulle det också framstå såsom alltför hårt att regelmässigt tillämpa den stränga straffskalan för krigsförräderi. Är det fråga om exempelvis ett större förråd krigsviktiga varor, som undandolts för fienden och undgått att upptäckas av denne, synes det däremot icke finnas något att erinra mot att bestämmelsen blir tillämplig på den som utlämnar förrådet.

Som en andra mening innehåller ifrågavarande paragraf i utredningens förslag ett stadgande av innehåll att för krigsförräderi skall straffas svensk medborgare, som då riket är i krig bär vapen mot riket eller annorledes gör tjänst åt fienden i verksamhet eller uppgift av avsevärd betydelse för fiendens krigföring. Även med den utbyggnad som paragrafens tidigare del erhållit i departementsförslaget har jag funnit, att vad utredningen sålunda föreslagit bör bibehållas. Att en svensk medborgare bär vapen mot riket bör nämligen städse bestraffas som krigsförräderi, även om hans insats på fiendesidan icke i det särskilda fallet skulle ha medfört avsevärt men för riket. Detsamma synes böra gälla den svenske medborgare som exempelvis är verksam i fiendens radiopropaganda mot riket, vilket fall nämnts såsom exempel på tjänst i verksamhet eller uppgift av avsevärd betydelse för fiendens krigföring. Stadgandet har i departementsförslaget upptagits såsom ett andra stycke i paragrafen, vilkets subsidiära förhållande till första stycket utmärkts genom inskjutande av ordet »eljest» framför själva handlingsbeskrivningen.

I departementsförslaget har i 1 § vidare tillagts ett tredje stycke, som saknar motsvarighet i utredningens förslag. Det har nämligen, särskilt med tanke på ockupationsfallet, synt erforderligt att upptaga en straffbestämelse även för sådant bistånd till fienden, som lämnas genom gärningar av de slag som beskrivas i första stycket men vilket icke innebär avsevärt men för riket och som icke heller täckes av det speciella stadgandet i andra stycket. Brottsbeskrivningen har sålunda här blivit att någon, i annat fall än

nyss nämnts, då riket är i krig lämnar fienden bistånd på sätt i första stycket sägs men i mindre mån. Med hänsyn till de stora olikheter i svårhetsgrad som nu ifrågavarande gärningar kunna förete, har straffskalan fått bestämmas så vidsträckt som till straffarbete i högst sex år eller fängelse. Dessutom har jag funnit nödvändigt att upptaga en särskild regel om strafffrihet för sådana hithörande gärningar under ockupation vid vilka det icke föreligger något egentligt moment av otillbörlighet. Särskilt om en ockupation varar någon längre tid, kan nämligen icke varje affärsförbindelse med ockupationsmakten eller varje frivillig arbetsprestation för dennas räkning anses otillbörlig. Ockupationens vardag kan lätt komma att rymma situationer, i vilka det för mången kan bli nödvändigt att träda i sådana relationer till ockupationsmakten för att befolkningens behov av livsviktiga förnödenheter skall bli tillgodosett eller han själv bli i stånd att fortsätta sin tidigare yrkesverksamhet som ensamt kan bereda honom hans försörjning. I viss anslutning till nyare dansk och norsk lagstiftning på detta område har strafffrihetsregeln fått den utformningen, att till straff ej skall dömas om gärningen bestod i anskaffande av tjänstbarheter eller förnödenheter eller annan tjänst åt fienden inom område som var ockuperat av denne och gärningen särskilt med hänsyn till befolkningens behov eller gärningsmannens försörjning ej kunde anses otillbörlig. Anmärkas må, att strafffrihet på grund av allmänna straffrättsliga grundsatser kan komma att inträda även i fall då ockupationsmakten framtvingat en prestation genom att göra bruk av den rekvisitionsrätt som inom vissa gränser är medgiven enligt lantkrigsreglementet eller genom att använda ett hot som inneburit överhängande allvarlig fara. Att särskilt framhålla detta i lagtexten har icke ansetts erforderligt.

Angående 1 § är slutligen att nämna att denna paragraf redan enligt utredningens förslag företer vissa beröringspunkter med bland annat stadgandena om spioneri i 8:6 och 7 av det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget. Detta blir i än högre grad fallet efter den omredigering paragrafen undergått i departementsförslaget. Förhållandet har emellertid icke ansetts böra föranleda någon särskild regel i lagtexten. Eventuellt uppkommande konkurrenssituationer få sålunda här liksom eljest bedömas efter allmänna regler.

I fråga om 2 § har i departementsförslaget icke funnits böra vidtagas annan saklig ändring i förhållande till utredningens förslag än att det tillagts ett stadgande av innehåll att, om någon av oaktsamhet begår gärning som i 1 § tredje stycket avses, han skall dömas högst till straffarbete i två år.

Enligt folkrättsliga regler och grundsatser gäller strafffrihet i vissa fall. Sålunda lära gärningar företagna av utlänning som tillhör en fientlig krigsmakt i allmänhet vara straffria. Vidare torde i utlandet bosatt utlännings leverans till fiende endast under särskilda förutsättningar kunna bestraffas. Dylika och andra av folkrätten föranledda inskränkningar i straffbarheten enligt ifrågavarande bestämmelser skola iakttagas, även om de här liksom eljest

icke ansetts behöva komma till uttryck genom undantagsstadganden i lagtexten.

Då de nu behandlade båda paragraferna avsetts skola ersätta bestämmelserna i 8 kap. 2 och 3 §§ av det år 1946 remitterade förslaget, ämnar jag alltså sedermera föreslå att de sistnämnda uteslutas.

3 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall krigsman som, då riket är i krig, går över till fienden eller eljest frivilligt överlämnar sig åt fienden, dömas för överlöpande till straffarbete på livstid.

I 135 § SLK stadgas straff för krigsman som överlöper till fienden.

Utredningen har ansett det ej vara lämpligt att inordna överlöpande under rymning. Bland annat inneslöte överlöpande ett avsevärt starkare förrädiskt moment än rymning, vilket i sin tur medförde att straffsatserna för det förstnämnda brottet icke utan vidare kunde anslutas till de för sistnämnda brotts-typ föreslagna latituderna. På grund härav hade i förevarande paragraf upptagits ett särskilt stadgande om överlöpande. Då mot det i 135 § SLK använda uttrycket överlöper till fienden möjlig kunde riktas den anmärkningen att det alltför ensidigt framhölle ett positivt handlande, hade som gärningsbeskrivning i stället angivits att krigsman, då riket vore i krig, ginge över till fienden eller eljest frivilligt överlämnade sig åt fienden. Med frivilligt avsåges att utmärka, att den som gäve sig under direkt hot från fiendens sida icke förskyllde straff för överlöpande. Detta syntes böra gälla även om han utsatts för visst tvång utan att dock alla möjligheter att undkomma betagits honom; ett sådant fall syntes få en lämpligare bedömning genom att hänföras under 27:10 i förslaget. Straffet för överlöpande hade nämligen, liksom hittills, ansetts ej böra vara lägre än straffarbete på livstid.

Göta hovrätt har ifrågasatt, om den beskrivning på överlöpande, som innefattades i orden »frivilligt överlämnar sig åt fienden», vore alldeles lycklig. Gränsen mellan frivillighet och tvång kunde i vissa fall vara svävande. Bestämmelsen i dess föreslagna lydelse kunde lätt föranleda olika tolkningar vid tillämpningen. Redan ordet »överlämnar» syntes hovrätten innefatta en tillräckligt tydligt uttalad fordran på sådan frivillighet, varom här vore fråga, varvid borde beaktas, att kravet på uppsåt hos gärningsmannen städse skulle vara uppfyllt. Med hänsyn till den nära släktskapen mellan detta brott och krigsförräderi, ville hovrätten dessutom ifrågasätta, om det icke liksom vid sistnämnda brott borde finnas möjlighet att, där på grund av omständigheterna vid brottet anledning därtill föreläge, döma till tidsbestämt straffarbetsstraff inom en likartad latitud.

Departementschefen.

Mot den föreslagna brottsbeskrivningen har jag intet att erinra i sakligt hänseende. Vad angår straffsatsen synes det emellertid som om fall kunde förekomma, då lägre straff än straffarbete på livstid vore befogat. I departe-

mentsförslaget har därför straffsatsen angivits till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år. Härjämte har brottsbeteckningen ändrats till »överlöpande till fienden» och en redaktionell jämkning vidtagits.

4 §.

I denna paragraf stadgas enligt utredningens förslag att krigsman som, då riket är i krig, obehörigen avsänder meddelande till eller eljest träder i förbindelse med någon som tillhör fiendens krigsmakt eller vistas på fiendens område, skall dömas högst till straffarbete i två år.

Straffbestämmelsen i 146 § SLK avser den som har umgänge med fienden eller med honom växlar brev eller budskap utan tillåtelse därtill av högste befälhavaren eller annan befälhavare, som blivit bemyndigad att meddela sådan tillåtelse, där ej gärningen medför straff efter 133 eller 134 §. Sistnämnda paragrafer avse brott, varom förmäles i 8 kap. SL i dess gällande lydelse.

Utredningen har förklarat att ändamålet med denna bestämmelse syntes vara att förhindra situationer, vilka lätteligen medförde att fienden erhöle upplysningar som kunde lända försvaret till men. Obehörigt meddelande av sådana upplysningar kunde visserligen medföra straff efter vissa andra lagrum. Härför förutsattes emellertid att uppsåtlig brottslighet eller oaktsamhet låge gärningsmannen till last. Det syntes vara nödvändigt att, liksom hittills, förbjuda varje förbindelse med fienden, som ej skedde med vederbörlig tillåtelse. Med hänsyn till syftet med bestämmelsen borde straffbarhet icke inträda först då umgänge eller brevväxling kommit till stånd. Då det icke med erforderlig tydlighet kunde i straffbestämmelsen angivas i vad mån och av vem undantag från däri stadgat förbud finge medgivas utan föreskrifter i sådant hänseende borde givas i annan ordning. Hade här endast angivits att gärningen skulle ha skett obehörigen. Att, såsom i 146 § SLK, använda ordet fienden för att angiva till vilken meddelande skulle ha riktats eller med vilken förbindelse eljest skulle ha inletts, syntes icke vara tillfredställande. Efter mönster av den danska lagen hade därför i stället begagnats uttrycket någon som tillhör fiendens krigsmakt eller vistas på fiendens område. Straffet för det nu behandlade brottet hade funnits böra bestämmas till högst straffarbete i två år. I förhållande till gällande rätt innebure detta väsentligen den avvikelsen att även lägre straff än fängelse kunde ifrågakomma.

Göta hovrätt har framhållit, att det stadgade straffet uppenbarligen icke skulle tillämpas i fall, där gärningen utgjorde eller inginge såsom led i t. ex. spioneri och förty vore straffbar enligt annat lagrum. En erinran i detta hänseende syntes böra intagas i lagtexten. *Krigshovrätten* och *överbefälhavaren* har för ifrågavarande brott föreslagit brottsbeteckningen olovlig förbindelse med fienden.

Departementschefen.

Med hänsyn till ifrågavarande bestämmelses karaktär torde det icke vara behöfligt att uttryckligen angiva att paragrafen icke är tillämplig, då gär-

ningen utgör t. ex. förberedelse till krigsförräderi eller spioneri. Såsom brottsbeteckning synes lämpligen kunna användas »samröre med fienden». Med härav föranledd ändring återfinnes bestämmelsen i departementsförslaget.

5 §.

I denna paragraf har utredningen upptagit en bestämmelse om undergrävande av stridsviljan. Det stadgas att därest, då riket är i krig, krigsman under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara råder krigsmän att giva sig åt fienden eller annorledes i krigsmäns närvaro företager något som kan medföra trolöshet eller modlöshet, han skall dömas till straffarbete på livstid eller från och med fyra till och med tio år. Var faran ringa, är straffet straffarbete i högst sex år eller fängelse.

I 144 § SLK stadgas straff för den som i belägrad fästning eller å annan ort, som är innesluten av fienden, eller på krigsfartyg eller vid trupp i fält, då drabbning förestår eller är börjad, utan befälhavarens kallelse håller eller deltagar i sammankomst för rådplägning om att giva sig åt fienden eller draga sig tillbaka eller i krigsmäns närvaro eljest råder till sådan åtgärd eller framställer den som nödvändig. Enligt 145 § straffas underlydande som, utan att befälhavaren påkallat hans yttrande, i annans närvaro råder befälhavaren att draga sig undan från drabbning eller att till fienden överlämna fästning, fartyg eller trupp.

Utredningen har anfört att rådgivning, varom i dessa bestämmelser vore fråga, naturligtvis kunde åsyfta att den, till vilken rådet riktades, skulle begå ett brott. Icke alltid vore emellertid rådgivningen straffbar enligt annat lagrum. Eftersom varje obehörig påverkan i ifrågavarande hänseende i särskilt allvarliga lägen kunde medföra avsevärd fara för disciplin och stridsmoral, hade ett stadgande därom ansetts böra upptagas även i ny lagstiftning. Såsom förutsättning för stadgandets tillämpning borde upptagas, förutom att riket vore i krig, att gärningen skedde under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medförde särskild fara. Beträffande själva gärningen syntes man i anslutning till det nyss anförda böra utgå från att straffbudet avsåge att förhindra att fara för trolöshet eller modlöshet framkallades. Om faran framkallades genom råd till uppgivelse eller på annat sätt syntes vara av underordnad betydelse. För att ernå en viss konkretion kunde dock sådant råd lämpligen nämnas som ett exempel. Undergrävande av stridsviljan kunde givetvis förekomma vid särskild sammankomst av krigsmän, men att så skedde utgjorde icke villkor för paragrafens tillämpning. Den som endast deltog i dylik sammankomst utan att därvid låta nyssnämnda gärning komma sig till last, borde icke straffas enligt detta stadgande. Å honom kunde i stället bestämmelsen i 27:7 bli tillämplig. Straffsatsen för förevarande brott överensstämde, fränsett att minimum för normalstraffet nedsatts från sex till fyra år, i huvudsak med gällande straffsatser.

Göta hovrätt har föreslagit, att stadgandet skulle omredigeras, så att därav tydligt framginge, att rådande av befälhavare till kapitulation fölle där-

under. Gärningen kunde förslagsvis beskrivas sålunda: »råder sin befälhavare att giva sig åt fienden eller eljest uppmanar krigsmän härtill». Vidare syntes gärningsbeskrivningen: »i krigsmäns närvaro företager något som kan medföra trolöshet eller modlöshet» vara alltför vid, i det att därunder även torde falla sådana efter vederbörlig order företagna eller av omständigheterna påkallade åtgärder som tillbakadragande eller omgruppering av trupper, brytande av läger m. m. dyl. Hovrätten hemställde därför, att gärningsbeskrivningen något ändrades, så att därav framginge, att sådana fall som de nu nämnda ej fölle därunder.

Krigshovrätten och överbefälhavaren ha såsom brottsbeteckning ifrågasatt undergrävande av stridsviljan resp. undergrävande av stridsmoralen.

Departementschefen.

Att krigsman råder sin befälhavare till kapitulation täckes i erforderlig utsträckning av den föreslagna bestämmelsen. Med hänsyn till att den som är i tillfälle att giva befälhavare råd ofta torde handla på tjänstens vägnar och sålunda i allmänhet på grund av pliktcollision icke är straffbar enligt förevarande bestämmelse, synes det knappast lämpligt att, såsom i ett remissyttrande yrkats, upptaga dylikt fall som exempel. Fog torde föreligga för den i samma yttrande framställda anmärkningen, att företagande av något som kan medföra trolöshet eller modlöshet är ett alltför vitt uttryck. I departementsförslaget har därför paragrafen i förevarande del erhållit en avfattning enligt vilken det skall vara fråga om obehörig åtgärd som är ägnad att medföra allvarlig risk för trolöshet eller modlöshet. Därjämte har såsom brottsbeteckning upptagits uttrycket »undergrävande av stridsviljan».

6 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att krigsman som, då riket är i krig, bland krigsmän sprider falskt rykte eller annat osant påstående, ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, skall dömas högst till straffarbete i två år.

Enligt 138 § SLK skall den som sprider ut falska meddelanden, som kunna hos krigsfolket verka modlöshet, dömas till straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader, där gärningen ingen verkan hade som medför svårare straff. Denna bestämmelse ingår i krigsartiklarna och är därför jämligt 5 § SLK tillämplig endast å gärning som förövas i krigstid eller eljest under tid, då rikets krigsmakt är mobiliserad.

I det år 1946 remitterade förslaget finnes en liknande bestämmelse i 11: 6. Där stadgas att den som bland allmänheten sprider falskt rykte eller annat osant påstående som är ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet, folkförsörjningen eller allmän ordning och säkerhet eller att undergräva aktningen för myndighet eller annat organ som äger besluta i allmänna angelägenheter skall dömas för samhällsfarlig ryktesspridning. Straffet är högst straffarbete i två år och lägst böter. Dessutom må erinras att för krigsför-

räderi enligt 27: 1 i förevarande förslag skall bestraffas dels den som förleder krigsfolk till modlöshet eller myteri och dels den som genom osann framställning sprider sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras.

Utredningen har framhållit att den återgivna bestämmelsen i 11: 6 i det år 1946 remitterade förslaget tydligen i viss mån täckte de fall som avsåges i 138 § SLK. Då i 11: 6 uppställdes fordran att osant påstående skulle spridas bland allmänheten, innebure detta emellertid att gärningsmannens uppsåt skulle ha omfattat spridning bland en obestämd krets, även om han icke riktat sig direkt till en större krets. På liknande sätt som kravet på offentlighet i 11: 5 och 10 i det remitterade förslaget jämkats för krigsmännens del genom bestämmelserna i 26: 10 och 16 i detta förslag, syntes ett särskilt stadgande vara erforderligt som komplettering till 11: 6. Det stadgande som i enlighet härmed upptagits i förevarande paragraf anslöte sig nära till bestämmelsen i 11: 6. Frånsett att stadgandet liksom i 138 § SLK begränsats till krigstid, hade i förhållande till 11: 6 endast skett den ändringen att »allmänheten» ersatts med »krigsmän». Beträffande innehållet i dylikt rykte eller påstående hade bestämmelsen dock ansetts böra, i nära överensstämmelse med 138 § SLK, begränsas till sådant som hade omedelbar betydelse för stridsmoralen. Liksom 27: 5 i förslaget omfattade den föreslagna bestämmelsen rykte eller annat osant påstående som vore ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet. Straffet för ifrågavarande brott, högst straffarbete i två år, överensstämde med vad i 11: 6 stadgats. I förhållande till 138 § SLK innebure detta i huvudsak att även lägre straff än fängelse kunde ifrågakomma.

Chefen för armén har framhållit att gällande lag utsatte straffet för utspridande av falskt rykte till fängelse i lägst sex månader. Krigserfarenheterna — icke minst från Frankrike 1941 — hade givit vid handen, att dylik ryktesspridning kunde leda till panik, varigenom genomförandet av avsedda krigshandlingar helt kunde lamslås. Utredningens förslag att sänka straffet för falsk ryktesspridning vore mot bakgrunden av krigserfarenheten ägnat att väcka betänkligheter. Brottet borde i stället bestraffas i likhet med vad utredningen föreslagit för brott mot 27: 1. *Överbefälhavaren* har hävdats samma mening samt föreslagit spridning av falskt rykte såsom brottsbeteckning. *Krigshovrätten* har ansett brottet kunna betecknas såsom ryktesspridning under krig.

Departementschefen.

Då i ett par remissyttranden ifrågasatts skärpning av straffsatsen i denna paragraf, vill jag erinra, att ifrågavarande bestämmelse visserligen närmast utgör ett komplement till 11 kap. 6 § i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget men att den samtidigt får ses som ett reservstadgande i förhållande till 27 kap. 1 och 5 §§. Spridning av falskt rykte eller annat osant påstående kan uppenbarligen ibland innebära förledande av krigsfolk till modlöshet

eller spridande av sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras, och då föreligger tydligen krigsförräderi. Om ryktesspridning sker under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, kan den vara att bestraffa såsom undergrävande av stridsviljan. Med hänsyn härtill har jag icke ansett någon ändring av straffsatsen för ifrågavarande brottstyp böra ifrågakomma. Brottet synes kunna benämnas »försvarsskadlig ryktesspridning». Frånsett införandet av denna brottsbeteckning överensstämmer departementsförslaget i denna del med utredningens förslag.

7 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall, om krigsmän, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, obehörigen hålla sammankomst rörande vådan av det läge, vari krigsmakten eller någon del därav befinner sig, eller rörande lämpligheten av åtgärd eller anordning som angår krigsförberedelserna eller krigsföringen, deltagare dömas högst till straffarbete i två år. Den som deltagit på tillskyndan eller med tillstånd av förman, skall vara fri från straff.

I 73 § SLK stadgas straff för deltagare i sammankomst som krigsfolk håller för rådplägning i ämnen, genom vilkas avhandlande fruktan eller misströstan kan utbredas hos krigsfolket eller brott mot krigslydnaden lätt kan föranledas, såsom om faran eller olämpligheten av företag eller tjänsteför rättning, därtill befallning är given eller förväntas, om vådan av den ställning, vari krigsmakten eller någon del därav befinner sig, eller om förmans förhållande eller åtgärder. Särskilt straff stadgas för officer eller underofficer, som i ändamål som nyss sagts kallat underlydande till sammankomst eller givit dem tillstånd att hålla sådan sammankomst; de underlydande skola i sådant fall för sitt deltagande i sammankomsten vara fria från straff. Enligt 74 § SLK skall den som för sådan otillåten rådplägning, som i 73 § avses, kallat krigsfolk till sammankomst straffas såsom i sistnämnda paragraf sägs, ändå att sammankomstens hållande förhindrades.

I 1921 års betänkande angående åtgärder mot den försvarsfientliga propagandan betecknades 73 § såsom otillfredsställande. Bland annat framhölls att ordalagen ej gäve vid handen att sammankomst med nödvändighet behövde vara på förhand planerad. För att sammankomsten skulle anses falla under 73 § borde allenast erfordras det konstituerande moment, som krävdes för att man skulle kunna tala om en sammankomst för rådplägning. Detta moment kunde ligga i sammanträffat eller planerandet men också, om de närvarande tillfälligtvis sammanträffat, i ett vid tillfället fattat beslut av flera eller färre av dem att skrida till den förbjudna rådplägningen, dennas påbörjande och de övrigas kvarstannande trots kännedom därom och om beslutet. Kommittén föreslog emellertid ej någon ändring av 73 §.

I riktlinjerna uttalades att med hänsyn till faran för krigsmaktens effektivitet vissa begränsningar i församlingsfriheten inom krigsmakten även för framtiden borde upprätthållas. En rationalisering syntes emellertid påkallad.

Sålunda borde den i 73 § gjorda uppräkningsen av i och för sig farliga ämnen icke bibehållas. I stället syntes gränsen för otillåtna sammankomster böra bestämmas med direkt tillämpning av det omedelbara kriteriet, att sammankomsten rörde ämne genom vars avhandlande brott mot krigslydnaden eller rymningsbrott lätt kunde föranledas eller fruktan eller misströstan kunde hos krigsfolket utbredas. Dessutom borde under brottsbeskrivningen inrymmas även andra sammankomster än sådana som höllos för rådplägnings.

Utredningen har anført att församlingsfriheten för vanliga medborgare vore reglerad genom 10:15 SL ävensom vissa föreskrifter i andra författningar, däribland ordningsstadgan för rikets städer. Genom 73 § SLK hade gjorts en särskild inskränkning i församlingsfriheten för krigsfolk, vilken indirekt kommit att reglera även föreningsfriheten inom krigsmakten. Vad förhållandena under fred anginge syntes vägande invändningar kunna göras mot ifrågavarande bestämmelse. Dessutom kunde ifrågasättas om ej bestämmelsen på visst sätt motverkade sitt eget syfte. Det skydd den gäve åt befälets tjänsteåtgärder kunde nämligen medföra att befälet mindre allvarligt strävade efter att åstadkomma ett gott förhållande till sina underlydande, vilket dock otvivelaktigt vore den bästa grunden för en god disciplin. Det låge i sakens natur att särskilt starka skäl måste föreligga för att fullgörandet av en medborgerlig skyldighet sådan som värnplikten skulle åtföljas av en inskränkning av ifrågavarande slag i en allmän medborgerlig rättighet. De farhågor med avseende å disciplinen som kunde åberopas till stöd för förbudets bibehållande under fredstid utgjorde enligt utredningens mening icke ett skäl av sådan styrka. Utredningen föresloge därför att någon motsvarighet till 73 § icke för fredstid upptoges i ny lagstiftning.

För krigstid och beredskapstillstånd hade utredningen emellertid ansett förhållandena ställa sig annorlunda. Visserligen gällde kritiken mot 73 § SLK även för paragrafens tillämpning under sådan tid. Men här tillkomme den betydelsefulla omständigheten att en olämplig rådplägnings kunde menligt inverka på krigsoperationerna eller krigsförberedelserna. Ett förbud mot särskilda i förväg planerade sammankomster syntes emellertid knappast vara tillfyllest. I stället syntes man generellt böra förbjuda sammankomster i den vidsträcktare mening som angivits i 1921 års betänkande. Förbudet syntes icke böra begränsas att avse blott sammankomster för rådplägnings utan borde omfatta även andra sammankomster, t. ex. för information. En beskrivning av vad som icke finge göras till föremål för överläggning eller eljest förekomma vid sammankomst borde icke utformas på det sätt som i riktlinjerna förordats. Mest ändamålsenligt syntes vara att angiva vissa ämnen såsom förbudna. Sålunda nämndes i förslaget först vådan av det läge, vari krigsmakten eller någon del därav befunne sig. Detta ämne, som helt motsvarade det andra av de i 73 § SLK upptagna exemplen, kunde naturligtvis särskilt under krig bli föremål för sammankomster men även under beredskapstillstånd kunde avdelning av krigsmakten ha så utsatt läge att sammankomst rörande sådant ämne borde förbjudas. Det andra ämnet beskrevs såsom lämpligheten av åtgärd eller anordning som anginge krigsför-

beredelserna eller krigföringen. I viss mån motsvarade detta de första och tredje exemplen i 73 § SLK. Förutom att förmans förhållande uteslutits, hade emellertid en viktig begränsning gjorts genom kravet att åtgärden eller anordningen skulle angå krigsförberedelserna eller krigföringen.

Sammankomster kunde dock enligt utredningens mening icke undantagslöst göras otillåtna, vare sig beträffande det ena eller det andra av ifrågavarande ämnen. En befälhavare måste med sina närmaste medarbetare äga överlägga såväl om krigsläget som om lämpligheten av åtgärder och anordningar. Dessutom syntes det böra finnas möjlighet att exempelvis i informationssyfte hålla sammankomst om ifrågavarande ämnen med personalen vid en viss avdelning. För att icke dessa och andra liknande sammankomster skulle falla under förbudet, hade såsom villkor för bestämmelsens tillämplighet upptagits att sammankomsten hållits obehörigen. Dessutom hade i viss överensstämmelse med gällande rätt ansetts böra stadgas strafffrihet för den som deltagit på tillskyndan av sin förman eller med hans tillstånd. Att, såsom i 74 § SLK, stadga straff för den som kallade till olovlig sammankomst även om denna icke komme till stånd, hade ansetts obehövt. Straffet för ifrågavarande brott hade satts till högst straffarbete i två år. Vid jämförelse enbart med 73 § SLK kunde detta förefalla som en skärpning. Maximistraflet enligt detta lagrum vore nämligen fängelse; officer eller underofficer, som kallat underlydande eller givit dem tillstånd till olovlig sammankomst, kunde dock dömas till avsättning. Det vore emellertid att märka att förevarande paragraf även avsåge fall som enligt gällande lag hänfördes under 144 § SLK, där maximistraflet vore dödsstraff.

Beträffande utredningens förslag att begränsa tillämplighetsområdet för förbudet mot olovliga sammankomster har *justitiekanslersämbetet* ansett hänsynen till disciplinens upprätthållande påkalla, att även under vanliga fredsförhållanden ett straffsanktionerat förbud funnes mot sammankomster för överläggning om befälets förhållande och åtgärder. Väl vore det i och för sig tilltalande, att den medborgerliga rättighet som församlingsfriheten utgjorde icke i onödan begränsades under värnpliktstjänstgöringen. Men det kunde icke bortses från att offentliga möten om militära befälspersoners tjänsteåtgärder mot underlydande vore ägnade att undergräva disciplinen. Märkas borde också, att initiativ till sådana sammankomster ingalunda behövde tagas av de värnpliktiga själva; dessa sammankomster kunde tvärtom skickligt utnyttjas av ett politiskt parti för dess mot försvarsväsendets intressen eventuellt helt stridande syften. Någon olägenhet av verklig betydelse för församlingsfriheten inträdde icke, därest sammankomster av nu nämnt slag ej tillåtes. En vederhäftig opinion bland de värnpliktiga hade nu för tiden andra fullt verksamma medel att göra sig gällande. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har funnit sig icke kunna underlåta att uttala vissa betänkligheter mot att församlings- och yttrandefriheten för militär personal på föreslaget sätt lämnades utan andra inskränkningar än dem, som upptagits under andra stadganden i strafflagen; faran för missbruk vore så stor, att särskild lagstiftning för militära förhållanden vore väl motiverad. Hov-

rätten ville därför förorda, att vissa begränsningar i församlingsfriheten inom krigsmakten borde uppställas även i fredstid. Stadgandet härom kunde lämpligen givas det innehåll, som antytts i de riktlinjer, som legat till grund för ifrågavarande lagstiftningsarbete. *Hovrätten för Övre Norrland* har gjort ett liknande uttalande. I anslutning därtill har hovrätten påpekat att en reservant vid utredningen anmärkt på den bristande följdriktigheten att i 26: 16 andra stycket förbjuda krigsman att i tjänstedräkt deltaga i demonstrations-tåg, såvida icke Kungl. Maj:t medgivit att så finge ske, men däremot bortse från den möjliga effekten av propaganda vid en sammankomst, som kanske följde omedelbart på demonstrationståget. Hovrätten ansåge emellertid i motsats mot reservanten en straffbestämmelse erforderlig även i det senare hänseendet.

Chefen för armén har, under hänvisning till sitt under »Huvuddragen i förslaget» återgivna yttrande, förklarat att varje slag av sammankomst för att dryfta befälets åtgärder måste i fred såväl som i krig vara förbjudet. Förvarande paragraf borde därför omarbetas, varvid nuvarande bestämmelser borde tjäna till ledning. *Överbefälhavaren* har ansett det nödvändigt att under fredstid straffbelägga en sammankomst, som uppenbarligen hade till syfte att skada utbildningen eller tillskansa sig oberättigade förmåner och där den som anordnat sammankomsten måste ha insett, att syftet med denna icke kunnat vinnas på vägar som enligt gällande bestämmelser stode till buds. Det måste vara undergrävande för disciplinen och dessutom stötande för det allmänna rättsmedvetandet, att åtgärder av nu angivet slag finge tillgripas, utan att det medförde någon påföljd. Vidare har överbefälhavaren framhållit att sammankomst för rådplägnung i ämne, som rör »förmans förhållande eller åtgärder» icke medtagits. I vad rådplägningen avsåge förmans förhållande eller åtgärder i tjänsten, borde den dock inbegripas under stadgandet. Med hänsyn till frågans stora betydelse — som även framhållits av chefen för armén — förutsatte överbefälhavaren att detta komme att beaktas vid ärendets fortsatta behandling. Det kunde emellertid ifrågasättas, om det icke under krigsförhållanden erfordrades bestämmelser, som förbjöde alla sammankomster vilkas syfte vore att kritisera eller dryfta befälet — oavsett om kritiken rörde dettas förhållanden och åtgärder i eller utom tjänsten. Alla ansträngningar måste nämligen inriktas på krigföringen och stridsviljans upprätthållande. En diskussion av befälets görande och låtande vore därvid ägnad att medföra kritik mot detsamma, vilket i sin tur kunde minska manskapets villighet att följa dess order. Vid en dylik sammankomst kunde också direkt förbjudna ämnen lätt komma att dryftas. Gränsen mellan tillåtna och otillåtna spörsmål bleve i många fall svår att draga. Även *värnpliktiga officerares riksförbund* har uttalat sig mot de föreslagna begränsningarna i förhållande till gällande lag.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har hänfört ifrågavarande bestämmelse till de delar av utredningens förslag, vilkas genomförande utan ändringar förbundet betecknat såsom mycket angeläget. För den fast anställda militära personalens fackliga organisationsarbete, vilket liksom allt annat

sådant arbete måste grundas på beslut inom representativa församlingar fattade vid allmänna möten eller sammankomster, hade den nuvarande bestämmelsen i 73 § SLK inte utgjort något allvarligt hinder. Stadgandet vore emellertid inte från här ifrågavarande utgångspunkter helt tillfredsställande, och syntes inte i önskvärd utsträckning korrespondera med gällande bestämmelser angående förhandlingsrätt, som också omfattade försvarets fast anställda personal. Förhandlingar kunde visserligen för militär personal endast förekomma mellan de centrala militära myndigheterna och personalens huvudorganisationer, och förhandlingsrätten vore därjämte begränsad till vissa slag av frågor, men denna förhandlingsrätt måste, om den skulle tjäna det ändamål den avsett, förutsätta oinskränkt rätt att diskutera frågor, som rörde tjänsten, och dess detaljer inom de lokala organisationsenheterna. Utformningen av 27: 7 syntes tillgodose den militära personalens skäliga krav härutinnan utan att därför medföra någon fara för andan inom krigsmakten och krigsmaktens effektivitet.

Vad angår ifrågavarande lagrum i övrigt har *hovrätten för Övre Norrland* ansett det i sista punkten upptagna stadgandet icke längre vara lämpligt. Förutsättningen för straffbarhet vore att sammankomsten hölles »obehörigen», och det syntes föga tidsenligt att förutsätta att en underlydande krigsman ej skulle vara i stånd att bedöma huruvida sammankomsten vore av dylik otillåten karaktär. Det syntes icke tilltalande att en underlydande krigsman under de förhållanden som förutsattes ej skulle behöva stå för vad han gjorde, utan kunna krypa bakom sin förmans rygg och slippa straff trots att den underlydande insett att sammankomsten var olaglig. Däremot kunde det vara berättigat att i så måtto taga hänsyn till den inverkan förmans auktoritet kunde ha, att det stadgades att, om någon deltagit i dylik sammankomst på tillskyndan av förman, detta förhållande skulle vinna särskilt beaktande vid utmätande av straffet. *Överbefälhavaren* har ifrågasatt om, såsom utredningen ansåge, straff vore obehövt för kallande till olovlig sammankomst, därest denna ej komme till stånd. Som brottsbeteckning har överbefälhavaren förordat olovlig sammankomst, medan *krigshovrätten* föreslagit olovligt rådslag.

Departementschefen.

Ifrågavarande bestämmelse i utredningens förslag innebär i förhållande till gällande rätt väsentligen, att förbudet mot olovliga sammankomster inskränkts att äga giltighet endast under beredskapstillstånd och krigstid samt att förmans förhållande och andra åtgärder än sådana som angå krigsförberedelserna eller krigsföringen uteslutits såsom otillåtna överläggningsämnen. Från flera håll ha invändningar framförts mot en på dylikt sätt genomförd begränsning. Därvid har bland annat gjorts gällande att det skulle innebära allvarlig fara för disciplinen inom krigsmakten, om församlingsfriheten för krigsmännen lämnas helt oinskränkt under fredstid. Såsom utredningen framhållit måste emellertid direkta inskränkningar i den medborgerliga rättighet, som församlingsfriheten utgör, vara grundade på mycket starka

skäl. Enligt min mening föreligga icke sådana, såvitt angår vanliga fredsförhållanden. Till utredningens förslag i detta hänseende kan jag sålunda ansluta mig. Jag vill härutöver endast erinra om vissa bestämmelser, närmast 3:2 och 11:6 i det år 1946 remitterade strafflagförslaget samt 26:10 i förevarande förslag, vilka kunna beröra här ifrågavarande ämne och gälla även under fredstid.

Vad i övrigt i remissyttrandena anförts mot den föreslagna begränsningen av ifrågavarande förbud synes mig emellertid vara värt beaktande. Det lär icke kunna bestridas att även sammankomster rörande andra ämnen än de två av utredningen angivna kunna medföra allvarliga följder i disciplinärt hänseende. Under förutsättning att bestämmelsen såsom jag nyss förordat skall gälla endast under beredskapstillstånd och krig, torde det icke möta avgörande betänkligheter att, på sätt i riktlinjerna föreslagits, låta förbudet avse varje sammankomst rörande ämne genom vars avhandlande lydnadsbrott eller rymning lätt kan föranledas eller fruktan eller misströstan kan utbredas hos krigsmännen.

Med hänsyn till lydnadsplikten gentemot förmans befallningar synes det i sista punkten intagna stadgandet om straffrihet i vissa fall vara lämpligt. Vidare anser jag, liksom utredningen, att särskilt straff icke erfordras för den som kallar till olovlig sammankomst som icke kommer till stånd. I departementsförslaget har bestämmelsen försetts med brottsbeteckningen »olovlig sammankomst».

8 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall krigsman som, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, uppsåtligen eller av försummelse underlåter att i vad på honom ankommer sätta försvarsanstalt i stridsberedskap, bringa avdelning i stridbart skick, anskaffa förnödenheter eller eljest förbereda krigsföretag, dömas till straffarbete i högst sex år eller fängelse. Är brottet med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller eljest att anse som grovt, skall straffet vara straffarbete från och med fyra till och med tio år eller på livstid.

Vissa fall av bristfällig krigsförberedelse under krigstid eller annan tid då rikets krigsmakt är mobiliserad straffbeläggas i 173 § SLK. Såsom ett första fall upptages befälhavares underlåtenhet att i vad på honom ankommer sätta fästning eller annan försvarsanstalt i sådant försvarstillstånd, som i därom givna bestämmelser är föreskrivet, eller förhållandena eljest uppenbarligen påkalla. Vidare omfattar bestämmelsen underlåtenhet av befälhavare över ett eller flera krigsfartyg på sjötåg att, såvitt på honom ankommer, hålla dem i stridbart skick. Och slutligen upptages det fall att någon, som i sin tjänsteegenskap vid krigsmakten är pliktig att för dess behov anskaffa vapen, ammunition, livsmedel eller andra förnödenheter, försummar att i tid göra för ändamålet nödiga framställningar eller eljest vidtaga därför behövliga åtgärder, som på honom ankomma.

Utredningen har anfört att förevarande stadgande upptagits för att för-

summelser med avseende å krigsförberedelser, vilka icke stode i så nära samband med själva stridsverksamheten att de kunde sägas ha ägt rum under strid eller i anslutning därtill, skulle kunna erhålla en med hänsyn till svårhetsgraden lämplig bedömning. Man måste emellertid söka åstadkomma viss begränsning. I sådant avseende borde först uppmärksammas den tid, varunder krigsförberedelserna skedde. Utan vidare syntes det vara klart att förberedelser som ägde rum då krig påginge borde omfattas av bestämmelsen. Även under ett beredskapstillstånd av den natur, som under andra världskriget varit för handen i vårt land, hade emellertid bristfälliga krigsförberedelser kunnat få direkt inverkan på krigsoperationer. För annan fredstid än då beredskapstillstånd rådde syntes däremot en särbestämmelse om bristfälliga krigsförberedelser icke böra vara tillämplig. Icke ens under krig och beredskapstillstånd borde emellertid all krigsförberedelse kunna grundlägga ansvar som här åsyftades. Det syntes lämpligt att inskränka bestämmelsen till sådana förberedelser som vore av omedelbar betydelse för krigföringen. Den omfattning krigsförberedelserna måste ha och det samband med krigföringen som skulle föreligga för förevarande bestämmelses tillämplighet hade ansetts lämpligen kunna angivas genom uttrycket förberedande av krigsföretag. För att bestämmelsen skulle erhålla önskvärd konkretion, hade emellertid därjämte upptagits vissa typiska fall av sådan förberedelse, att sätta försvarsanstalt i stridsberedskap, bringa avdelning i stridbart skick och anskaffa förnödenheter. Av dessa exempel anslöte sig det förstnämnda och det sistnämnda nära till vad 173 § SLK i sådant hänseende innehölle. Däremot innefattade bringandet av avdelning i stridbart skick utvidgning i förhållande till motsvarande stadgande i 173 §.

Enligt gällande rätt vore, såsom utredningen vidare yttrat, brottssubjektet endast befälhavare och den som vore satt att anskaffa förnödenheter. Häri syntes ligga en onödigt inskränkning. Om någon, som ej vore befälhavare men enligt instruktion hade till uppgift att närmast svara för vissa anordningar, gjorde sig skyldig till underlåtenhet i detta avseende, kunde omständigheterna vara sådana att straff för vanligt tjänstefel ej vore tillräckligt. Besträffning enligt förevarande paragraf hade därför gjorts beroende endast av att krigsman underlåtit att i vad på honom ankomme förbereda krigsföretag. Med hänsyn till beskaffenheten av de gärningar som omfattades av bestämmelsen, syntes det vara nödvändigt att den jämte fall av uppsåtlig brottslighet även inbegrepe försummelse. Straffsatserna hade fastställts i nära anslutning till 173 § SLK.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har yttrat att vad föreningen vid 26:7 anfört om olämpligheten överhuvud taget av sammanförandet under ett enhetligt straffbud med vid straffskala av samtliga till samma brottstyp hörande gärningar oberoende av deras svårhetsgrad, under alla omständigheter borde föranleda, att icke under en enhetlig straffsais på dylikt sätt sammanfördes uppsåtliga brott och oaktsamhetsbrott.

Såsom brottsbeteckning har av *krigshovrätten* och *överbefälhavaren* föreslagits bristfälligt respektive bristande krigsförberedelse.

Departementschefen.

Mot ifrågavarande bestämmelse har i remissyttrandena icke gjorts annan erinran, än att det ansetts olämpligt att under en enhetlig straffsats sammanföra uppsåtliga brott och oaktsamhetsbrott. Även om en sådan anmärkning i princip kan anses ha fog, torde emellertid här icke finnas anledning att åtskilja de i subjektivt hänseende olikartade brottsfallen. Liksom det uppsåtliga brottet kan nämligen bristfällig krigsförberedelse, som skett av försummelse, vara av den farlighetsgrad att straffarbete i sex år bör kunna följa. Har brottet skett av försummelse, synes det dock icke vara behövt med ännu strängare straff, och den för grova fall avsedda straffsatsen bör därför gälla endast uppsåtligen begånget brott. Då jag i övrigt icke har något att erinra mot straffbestämmelsen i och för sig, har den i departementsförslaget upptagits med allenast den ändring som nyss berörts och med tillägg av brottsbeteckningen »bristfällig krigsförberedelse».

9 §.

Denna paragraf i utredningens förslag innehåller följande. Har, då riket är i krig, krigsman, vilken tjänstgör såsom befälhavare för avdelning av krigsmakten, utan att tillgängliga medel och utvägar till försvar utnyttjats, föreskrivna förstörelseåtgärder vidtagits eller särskilt anbefallt motstånd utförts till fienden överlämnat stridsställning, krigsmateriel eller annat som har avsevärd betydelse för krigföringen eller givit sig och sin avdelning åt fienden, dömes till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år.

I 139 § SLK stadgas straff för befälhavare i fästning eller å krigsfartyg, som åt fienden överlämnat fästningen eller fartyget utan behörig befallning eller utan högsta nödfall och iakttagande av vad i tjänstereglemente för sådant fall stadgas. Enligt 140 § gäller straffet även för annan befälhavare, som överlämnar honom anförtrodd post till fienden utan att alla tillgängliga medel och utvägar till försvar blivit begagnade eller som giver sig och trupp åt fienden då utsikt att kunna slå sig igenom eller vinna undsättning återstår.

Enligt *utredningens* mening avsåges med dessa bestämmelser att tvinga befälhavare som hade direkt kännning med fienden att hålla stånd så länge det vore möjligt och att icke göra väsentliga eftergifter åt fienden med mindre yttersta nödfall föreläge. Motsvarighet till bestämmelserna funnes även i moderna utländska lagar och borde upptagas jämväl i ny lagstiftning för vårt lands vidkommande. Bestämmelserna syntes emellertid med fördel kunna sammanslås till ett enhetligt stadgande. I samband därmed kunde vissa förtydliganden åstadkommas. Brottssubjektet angäves i den föreslagna paragrafen såsom krigsman, vilken tjänstgjorde som befälhavare för avdelning av krigsmakten, och såsom gärningsform hade i första hand upptagits överlämnande till fienden av stridsställning, krigsmateriel eller annat som hade avsevärd betydelse för krigföringen. Härunder inbegreps bland annat befästningar, fartyg, flygplan, stridsvagnar, artilleripjäser och förråd av olika

slag samt därjämte fabriker, kraftverk, vattenverk, järnvägar, vägar, broar och dylikt. Såsom generell fordran gällde emellertid att försvarsobjektet skulle vara av sådan vikt att det hade avsevärd betydelse för krigföringen. Med överlämnande av dylika objekt till fienden likställdes det fall att befälhavare gäve sig och sin avdelning åt fienden. För att eftergift av nu nämnda slag skulle vara straffbar måste någon av tre särskilda förutsättningar ha uppfyllts, nämligen att tillgängliga medel och utvägar till försvar icke utnyttjats, att föreskrivna förstörelseåtgärder icke vidtagits eller att särskilt anbefallt motstånd icke utförts. Med sistnämnda förutsättning åsyftades närmast sådana situationer som då order givits om motstånd till varje pris. Det förstnämnda villkoret gäve, i motsats till de övriga, befälhavaren ett visst utrymme för bedömande; en avdelning skulle icke under alla förhållanden låta sig nedgöras för att undgå tillfångatagande. Straffsatsen för de i 139 och 140 §§ SLK omförmälda gärningarna innehölle allenast dödsstraff och straffarbete på livstid. Med hänsyn till de synnerligen allvarliga följder som kunde uppkomma av förevarande brott hade även i förslaget upptagits dessa straff. Dessutom hade emellertid synts böra finnas möjlighet att kunna tillämpa ett något lägre straff.

Krigshovrätten och *överbefälhavaren* ha föreslagit brottsbeteckningen obehörig kapitulation.

Departementschefen.

Den av utredningen föreslagna bestämmelsen föranleder icke erinran från min sida. I departementsförslaget har den emellertid redaktionellt jämkats varjämte såsom brottsbeteckning införts dagtingan.

10 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att krigsman som, då riket är i krig, uppsåtligen eller av försummelse under eller i anslutning till strid underlåter att till det yttersta uppfylla sin plikt att främja krigföringen, skall dömas till straffarbete i högst sex år eller fängelse. Är brottet med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller att gärningsmannen innehade ansvarsfull ställning eller ock eljest att anse som grovt, skall straffet vara straffarbete från och med fyra till och med tio år eller på livstid.

Enligt 142 § SLK är krigsman förfallen till straff om han, då det gäller att försvara sig mot fienden eller att honom angripa eller förfölja eller att bemäktiga sig eller förstöra fiendens krigsfartyg, förråd eller dylikt, underlåter att uppfylla sin tjänsteplikt så som det en ärlig och tapper krigsman ägnar.

Utredningen har anfört att det uppenbarligen vore av synnerlig vikt att varje krigsman fullgjorde sina åligganden vid pågående krigsoperationer. Beträffande vissa tjänsteplikter hade denna synpunkt föranlett uppställande av särskilda straffskärpningsregler. I förevarande paragraf hade upptagits en bestämmelse, som liksom 142 § SLK vore av mera generell karaktär. Vid

utformningen av denna bestämmelse hade det syntts riktigast att utgå från krigsmännens tjänsteplikter och icke, såsom exempelvis i den schweiziska lagen, göra straffbarheten direkt beroende av visad feghet. Innebörden av en krigsmans tjänsteplikt vore vad som ålåg honom enligt instruktioner, reglementen och andra föreskrifter samt vad tjänstens beskaffenhet i övrigt kunde anses fordra. Att låta varje brytande av tjänsteplikt under strid eller i anslutning därtill omfattas av förevarande bestämmelse skulle emellertid föra för långt. Endast tjänsteplikter, som hade direkt samband med stridshandlingarna, borde ifrågakomma. Dessa syntes lämpligen kunna sammanfattas såsom plikt att främja krigföringen. Av sakens natur följde, att i fråga om krigföringens främjande måste fordras en pliktuppfyllelse som ginge utöver vad som under vanliga förhållanden skäligen kunde ha krävts. För att framhåva detta borde lämpligen i lagtexten upptagas krav på pliktuppfyllelse till det yttersta. I subjektivt hänseende hade för straffbarhet uppställts fordran på uppsåt eller försummelse. Straffsatserna i 142 § SLK vore förhållandevis stränga. Om brottet skett i förrädisk avsikt, skulle sålunda dömas till dödsstraff eller till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år. Eljest vore straffet straffarbete i minst två och högst sex år, dock att, där omständigheterna vore synnerligen mildrande, tiden för straffarbetet finge nedsättas till ett år eller ock dömas till fängelse. Förutom vissa jämkningar av minimistrafen hade utredningen icke funnit möjligt att föreslå lägre straff för förevarande brott.

Vad *föreningen Sveriges häradshövdingar* yttrat beträffande 27:8 avser även förevarande lagrum. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har framhållit att uttrycket ansvarsfull ställning i 27:10 gäves en annan och strängare innebörd än då samma uttryck användes i 22:3 SL.

Såsom brottsbeteckning har föreslagits av *krigshovrätten* bristande pliktuppfyllelse under krig samt av *överbefälhavaren* stridsförsumlighet.

Departementschefen.

I överensstämmelse med vad jag förordat beträffande 27 kap. 8 § bör den för grovt brott avsedda straffsatsen inskränkas till att gälla uppsåtliga begången brott. Mot ifrågavarande bestämmelse i övrigt är i och för sig intet att erinra från min sida. Att innebörden av uttrycket ansvarsfull ställning i viss mån har annan karaktär här än i 22 kap. 3 § SL är givet, men något hinder mot uttryckets användande även i förevarande sammanhang utgör detta dock knappast. Såsom brottsbeteckning har i departementsförslaget upptagits stridsförsumlighet.

11 §.

Utredningen har under denna paragraf upptagit en bestämmelse om förbrytelser mot folkkräften av följande innehåll. Den som, då riket är i krig, vid krigföringen använder stridsmedel som Konungen förbjudit eller missbrukar tecken, som avser att lämna skydd åt sårade eller sjuka, eller ock eljest vid krigföringen, mot befolkningen å ockuperat område eller i fråga

om behandlingen av krigsfångar förfar på sätt som står i strid mot föreskrifter vilka Konungen på grund av avtal med främmande makt meddelat eller mot allmänt erkända folkrättsliga grundsatser, dömes högst till straffarbete i fyra år. Är brottet grovt, vare straffet straffarbete från och med två till och med tio år eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om därigenom eljest många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit. Å den som tillhör fiendens krigsmakt skall vad här stadgas ej äga tillämpning med mindre gärningen står i strid mot ömsesidigt gällande avtal eller allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

För närvarande finnas i SLK vissa bestämmelser beträffande folkrättsbrott. I 181 § stadgas straff, straffarbete i högst sex år för den som mot fienden brukar gift samt fängelse eller straffarbete i högst två år eller, i vissa fall, disciplinstraff för den som mot fienden brukar krigsredskap, vars användning Konungen efter avtal med främmande makt förbjudit, eller brukar krigsredskap på sätt, som Konungen efter sådant avtal förklarat otillåtet. 149 § andra stycket innehåller straffstadgande för det fall att någon, som tillhör krigförande fientlig avdelning, i avsikt att främja fiendens krigsföretag missbrukar bestämmelse eller tecken, som avser att lämna skydd åt sjuka eller sårade i fält. Straffet är dödsstraff eller straffarbete på livstid. Missbruk i andra fall av dylikt tecken skall däremot jämlikt 182 § bestraffas enligt lagen den 2 juni 1911 om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar, varjämte även kan bli va att tillämpa kungörelsen den 16 juni 1911 angående skydd för vissa beteckningar, som utmärka att fartyg är avsett för hjälp åt sårade eller sjuka i krig; för särskilt svåra fall medger dock 182 § skärpning av straffet. Den som från fienden tager vad som ej må göras till krigsbyte straffas principiellt för vanligt tillgreppsbrott men 178 § SLK upptager för vissa sådana fall ett särskilt stadgande. Stadgandet avser den som under eller efter drabbning från någon som tillhör krigförande fientlig avdelning tager vad som ej må göras till krigsbyte. I 179 § har upptagits en straffbestämmelse rörande plundring som åtminstone för många fall är strängare än de lagrum i SL som eljest skolat tillämpas. För plundring straffas den som, när befästad ort, läger eller annan plats intages eller eljest under eller efter drabbning, tillägnar sig gods eller penningar från invånare i fientligt land, vilken ej tillhör krigförande avdelning. Straffet för plundring kan i svåraste fall bli va dödsstraff. Enligt särskild föreskrift i paragrafen skall såsom plundring icke anses, om tillägnandet allenast omfattar livsmedel, läkemedel, klädespersedlar, bränsle, foder, dragare eller fordon och icke överstiger det nödiga behovet därutinnan. Slutligen straffas enligt 180 § med straffarbete i minst sex månader och högst fyra eller i vissa fall sex år var som, för egen vinning eller annans enskilda nytta, ålägger invånare i eget eller främmande land krigsgärd eller leverans av livsmedel, foder, fordon eller annan dylik krigsförnödenhet eller tjänstbarhet eller uttager annan eller större gärd, leverans eller tjänstbarhet än den, som i vederbörlig ordning fastställts, eller utfordrar, vad han vet av

gärd, leverans eller tjänstbarhet redan vara guldets eller fullgjort. Bestämmelsen i 182 § är tillämplig å envar som begår däri avsedd gärning. I öfrigt gälla de nämnda bestämmelserna endast i fråga om sådana personer som lyda under SLK, dock att 149 § såsom nämnts blott avser den som tillhör krigförande fientlig avdelning.

Utredningen har till en början anført att den reglering av krigföringen som innefattades i internationella överenskommelser ingalunda vore uttömmande. Folkrättens ursprungliga källa utgjordes av den internationella rättssedvänjan, d. v. s. allmänt erkända grundsatser. Frånsett att understundom i internationella överenskommelser upptagits regler som helt motsvarade dylika grundsatser, innebure överenskommelserna komplettering eller annan förändring av samma grundsatser. De ägde emellertid bindande kraft endast för de stater som vore parter i överenskommelserna. Uppenbart vore att den utveckling av folkrätten, som vore att förvänta, icke kunde föregripas i nationell lagstiftning och utredningen utginge alltså från folkrätten i det skick den för närvarande befunne sig.

Gärningar som stode i strid mot folkrätten vore, enligt vad utredningen vidare yttrat, i princip att anse såsom straffbara jämlikt de straffbestämmelser som eljest gällde för motsvarande brottstyper. Brott mot folkrätten utgjorde därför ofta ett allmänt brott. Det vore emellertid uppenbart att de vanliga, för helt andra förhållanden avsedda straffbestämmelserna i många fall måste vara föga lämpade för användning å dylika brott mot folkrätten. I vissa fall gäve dessa bestämmelser icke möjlighet att med tillräcklig stränghet inskrida mot dem som begått förbrytelser mot folkrätten. Detta gällde i all synnerhet beträffande sådana gärningar, vilka icke tillika innefattade allmänna brott utan, därest särskilda stadganden icke meddelades, skulle bestraffas enligt de generella tjänstebrottsbestämmelserna. Härtill komme att alla förbrytelser mot folkrätten framstode såsom särskilt straffvärda ur synpunkter som icke kunnat beaktas vid de vanliga straffbestämmelsernas uppställande. Såsom rättsstat hade Sverige uppenbarligen ett mycket starkt intresse av att de folkrättsliga reglerna bleve respekterade, och för detta ändamål kunde strängare medel vara påkallade än som erfordrades för att säkra rättstillståndet inom riket under fred. Vidare kunde brott mot folkrätten medföra faktiska verkningar av menlig art, framförallt i form av repressalier. I samband med frågan om behovet av en särskild straffbestämmelse rörande brott mot folkrätten vore ytterligare en synpunkt att uppmärksamma, nämligen möjligheten att bestraffa fientliga s. k. kriminella krigsförbrytare. Då en fientlig krigsdeltagare tillfångatoges, kunde han, i den mån han låtit komma sig något till last som utgjorde brott mot folkrätten, ställas till ansvar därför. Eftersom folkrätten icke innehölle några materiella straffbestämmelser hade svensk domstol att på honom tillämpa svensk strafflag. Såvitt anginge gärningar som icke utgjorde allmänna brott kunde emellertid bestraffning icke äga rum med mindre särskild straffsanktion upptoges i lagen. Beträffande gärningar som i och för sig vore straffbara såsom allmänt brott framträdde med hänsyn till erfarenheterna från det andra världskriget med synnerlig

skärpa behovet av strängare straff än de eljest medgivna. Dessa brott kunde då de förövades i samband med krig vara av en svårhetsgrad eller förekomma i en omfattning som eljest icke vore tänkbar.

Utredningen ansåge det anförda visa att de nuvarande bestämmelserna i SLK rörande brott mot folkrätten vore otillräckliga såväl beträffande omfattningen som i fråga om straffsatserna. Vid överbägande av det sätt varpå komplettering av desamma borde ske hade det funnits lämpligast att i nära överensstämmelse med den danska lagen meddela en generell bestämmelse som omfattade alla folkrättsstridiga gärningar och vilken, då fråga vore om gärning som tillika utgjorde allmänt brott, i princip skulle anses tillämplig jämte det speciella straffbudet. Bestämmelsen borde gälla icke endast krigsmän utan envar som beginge dylik gärning. Vad anginge den närmare utformningen av bestämmelsen syntes lämpligt att däri särskilt omnämna den typiska förbrytelse mot folkrätten som bestode i användandet vid krigföring av otillåtna stridsmedel. Då bestämmelsen i första hand avsåge svenska krigsmän eller andra svenska medborgare borde frågan om vilka stridsmedel som skulle vara otillåtna göras beroende av vad Konungen i sådant hänseende föreskrivit. Med hänsyn till den stadga folkrätten vunnit i fråga om röda korset och liknande tecken borde vidare upptagas det fall att någon vid krigföringen missbrukade tecken som avsåge att lämna skydd åt sårade och sjuka. Den till dessa exempel anslutna generella föreskriften borde avse gärningar som förövades vid krigföringen, mot befolkningen å ockuperat område eller i fråga om behandlingen av krigsfångar. Dessa bestämmelser omfattade alla de hänseenden i vilka folkrättsstridiga handlingar såvitt här vore i fråga kunde förövas. Gärningarnas art i övrigt syntes böra beskrivas såsom förfaranden vilka stode i strid mot av Konungen på grund av avtal med främmande makt meddelade bestämmelser eller allmänt erkända folkrättsliga grundsatser. Genom hänvisningen till internationella överenskommelser och nämnda grundsatser begränsades bestämmelsen till att avse endast sådana gärningar som strede mot folkrätten, en begränsning som icke följde av de förut angivna rekvisiten. Utredningen ville i anslutning härtill framhålla önskvärdheten av att en sammanställning av gällande avtal på detta område upprättades och utfärdades.

I bestraffningshänseende hade utredningen uppdelat ifrågavarande brott i två svårhetsgrader. Såsom exempel på omständigheter vilka särskilt borde beaktas vid bedömande huruvida brottet vore grovt hade angivits, att brottet förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller att därigenom många människor dödades eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit. Särskilt det förstnämnda av dessa exempel gäve vid handen att, enligt förslaget, vad som utgjorde flera olika allmänna brott ofta borde anses såsom endast ett folkrättsbrott. Då straffbarheten enligt den föreslagna bestämmelsen gjorts beroende av innehållet i administrativa förordnanden av Konungen, syntes det vara erforderligt att begränsa bestämmelsens tillämpning i vad avsåge dem som tillhörde fiendens krigsmakt. För dessas vidkommande borde ifrågavarande gärningar icke utgöra brott mot folkrätten med mindre

de stode i strid mot någon mellan Sverige och den fientliga makten gällande överenskommelse eller allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

Enligt *justitiekanslersämbetets* mening kunde uttrycket allmänt erkända folkrättsliga grundsatser till sin innebörd knappast anses vara så klart och bestämt som syntes böra fordras av ett straffbud även med hänsyn tagen till arten av det brott, varom fråga vore. Betänkligheter mot detta vaga uttryck syntes så mycket mer befogade som utredningen själv — i motiveringen till 13 § — framhölle, att innehållet av de oskrivna folkrättsliga reglerna ej vore otvetydigt. Möjligen kunde straffbudet begränsas att avse sådana folkrättsliga grundsatser som Konungen — i särskild författning — funnit allmänt erkända. Av *värnpliktiga officerares riksförbund* ha liknande synpunkter anförts.

Såsom brottsbeteckning har föreslagits av *krigshovrätten* krigsförbrytelse och av *överbefälhavaren* brott mot folkrättsliga regler.

Departementschefen.

Förevarande paragraf kan måhända sägas innehålla den största nyheten i utredningens förslag i fråga om själva straffbestämmelserna. Visserligen upptager redan gällande lag flera stadganden rörande förbrytelser mot folkrätten men dessa, som äro av ganska speciell natur, kunna långt ifrån anses innefatta en tillfyllestgörande reglering i ämnet. Med skärpa skulle de nuvarande bestämmelsernas otillräcklighet ha framträtt, om vårt land ställts inför det problem, som bestraffningen av fientliga krigsförbrytare utgjort för många av de i andra världskriget deltagande staterna.

Utredningens förslag avser att genom en generell bestämmelse möjliggöra bestraffning av folkrättsstridiga gärningar. Bestämmelsen är icke inskränkt att äga tillämpning å krigsmän utan brottsbeskrivningen gäller envar som vid krigföringen, mot befolkningen å ockuperat område eller i fråga om behandlingen av krigsfångar förfar på sätt som strider mot folkrätten. Vad som tillhör folkrätten har förutsatts skola framgå av föreskrifter, som på grundval av ingångna konventioner utfärdas i administrativ ordning, och eljest av allmänt erkända grundsatser, dock med viss inskränkning beträffande den som tillhör fiendens krigsmakt.

Den föreslagna lösningen synes mig vara godtagbar. Särskilt med hänsyn till det relativt outvecklade skick, vari folkrätten för närvarande befinner sig, förefaller knappast någon annan utväg än en bestämmelse av nämnda natur stå till buds. Så långt det är möjligt bör uppenbarligen den folkrättsliga regleringen bekantgöras genom särskilda föreskrifter av Kungl. Maj:t. Möjligen kan i sådant hänseende vederbörande konventioners intagande i svensk författningssamling vara tillfyllest. I allt fall synes man ha att utgå ifrån att föreskrifterna icke kunna erhålla sådan fullständighet att straffbestämmelsen kan bygga enbart på dem. Hänvisningen även till allmänt erkända folkrättsliga grundsatser torde följaktligen icke kunna undvaras.

Även utredningens förslag i bestraffningshänseende anser jag lämpligt. Ge-

nom att ifrågavarande bestämmelse i allmänhet skall användas i konkurrens med annan tillämplig straffbestämmelse har det blivit möjligt att hålla den normala straffskalan inom måttliga gränser. Å andra sidan innebär det sätt, på vilket bestraffningen för grovt brott anordnats, att sådana fall kunna få en passande bedömning, där strafflagens allmänna konkurrensregler eljest skulle utgjort hinder mot ådömande av ett tillräckligt strängt straff. Det måste sålunda anses riktigt att exempelvis tortyr mot ett stort antal människor kan bestraffas med högsta straff även om varje enskilt misshandelsfall ej är av allvarligaste slag.

Brottet torde lämpligen kunna benämnas folkrättsbrott. Frånsett den härav föranledda jämkningen har utredningens förslag oförändrat upptagits i den nu behandlade paragrafen av departementsförslaget.

12 §.

Utredningens förslag upptager i denna paragraf en bestämmelse, enligt vilken försök eller förberedelse till brott som i 1 eller 3 § sägs så ock underlåtenhet att avslöja sådant brott skall straffas efter ty i 3 kap. stadgas. För försök får dock dömas till straffarbete på livstid. Såsom förberedelse anses ock stämpling. Där någon, som bort inse att brott mot 1 eller 3 § är å färde, underlåter att avslöja vad som är honom kunnigt, när det kan ske utan fara för honom själv eller någon av hans närmaste, skall han straffas högst med straffarbete i två år.

Jämte straffbestämmelsen beträffande överlöpande till fienden innehåller 135 § SLK stadganden om straff för försök och stämpling till sådant brott. I 150 § SLK stadgas straff för underlåtenhet att avslöja bland annat överlöpande och sådant undergrävande av stridsviljan, varom i 144 § samma lag förmåles.

Enligt 8: 13 och 14 SL i det remitterade förslaget straffas försök eller förberedelse till krigsförräderi så ock underlåtenhet att avslöja sådant brott efter ty i 3 kap. stadgas, dock att för försök må dömas till straffarbete på livstid. Såsom förberedelse skall ock anses stämpling. Den som bort inse att krigsförräderi är å färde, men underlåter att avslöja vad som är honom kunnigt, när det kan ske utan fara för honom själv eller någon av hans närmaste, straffas högst med straffarbete i två år.

Utredningen har anfört att, därest straffbestämmelsen rörande krigsförräderi överfördes till 27: 1, även de till detta brott anslutna bestämmelserna borde överföras till detta kapitel. I enlighet härmed hade desamma, i sakligt hänseende oförändrade, upptagits i denna paragraf. Vad beträffande krigsförräderi sålunda skulle gälla hade gjorts tillämpligt även på överlöpande. Härutöver hade bestämmelser om försök, förberedelse och underlåtenhet att avslöja brott icke ansetts erforderliga beträffande de i 27 kap. av förslaget upptagna brotten. I förhållande till SLK innebure förslaget härutinnan väsentligen dels borttagande av de enligt 135 § gällande minimistraffen, för försök och anstiftan av stämpling straffarbete i fyra år samt för annat deltagande i stämpling straffarbete i två månader, dels ock upphävande av straffbe-

stämmelsen i 150 § rörande underlåtenhet att avslöja sådant brott, varom i 144 § förmäldes.

Departementschefen.

Mot ifrågavarande paragraf har invändning icke framställts i remissyttrandena. Då icke heller jag har något att erinra i sak, har paragrafen med allenast en redaktionell jämkning överförs till departementsförslaget. Till följd härav ämnar jag sedermera låta ur det år 1946 till lagrådet remitterade strafflagförslaget utesluta de i 8 kap. 13 och 14 §§ upptagna föreskrifterna, såvitt avser krigsförräderi.

13 §.

Under denna paragraf i utredningens förslag har upptagits en bestämmelse av innehåll att om, då riket är i krig, straffbar gärning förövats av någon som därvid icke saknat anledning antaga att densamma enligt krigsbruk var tillåten, straffet får efter omständigheterna nedsättas under vad eljest bort följa å gärningen. Vidare föreskrives att gärningsmannen skall vara fri från straff, därest omständigheterna äro synnerligen mildrande.

I 46 § SLK stadgas, att för sådan i krig förövad handling, som ehuru straffbar, gärningsmannen likväl ej saknat anledning antaga enligt krigsbruk vara tillåten, må straffet efter omständigheterna nedsättas under vad eljest bort följa å gärningen.

Utredningen har framlållit att erfarenheterna från senaste världskrig visade, att giltigheten av de i syfte att humanisera krigföringen skriftligen avfattade folkrättsliga reglerna fortfarande i stor utsträckning vore osäker. Icke heller kunde de oskrivna folkrättsliga reglerna, vilkas innehåll för övrigt ej vore otvetydigt, förutsättas utgöra en sådan grundval för handlandet i krig att misstag beträffande dem borde presumeras vara oursäktligt och därför en straffbarheten principiellt ovidkommande omständighet. På grund härav syntes ett stadgande med samma innebörd som 46 § SLK alltså vara behöfligt. Ett sådant komme huvudsakligen att få praktisk betydelse, förutom vid tjänstebrott, beträffande allmänna brott, däribland främst vålds- och frihetsbrott samt förmögenhetsbrott. Med hänsyn till att samtliga nu åsyftade straffbestämmelser gällde även personer som icke vore krigsmän syntes det motiverat att regeln, i motsats till 46 §, finge giltighet jämväl beträffande dem som ej vore underkastade de militärstraffrättsliga bestämmelserna. Därjämte vore det befogat att regeln, förutom straffnedsättning, även medgäve fullständig straffbefrielse, då omständigheterna vore synnerligen mildrande.

Departementschefen.

Ifrågavarande bestämmelse, som lämnats utan erinran i remissyttrandena, har oförändrad upptagits i departementsförslaget.

14 §.

I denna paragraf har utredningen upptagit en bestämmelse, vars första stycke är av följande innehåll. Under beredskapstillstånd och då riket är

i krig skall, i den mån ej Konungen annorlunda förordnar, såsom krigsman anses envar som, i annat fall än i 26 kap. 21 § avses, är tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten, är skyldig att deltaga i rikets försvar ävensom å den som har att fullgöra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet och därvid enligt Konungens förordnande tillhör krigsmakten. I andra stycket av paragrafen stadgas att den som eljest under tid som i första stycket sägs åtföljer avdelning av krigsmakten, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, ock skall anses såsom krigsman. Enligt tredje stycket skall krigsfånge ävensom utländsk man som vid krig mellan främmande makter, under vilket riket är neutralt, här i riket internerats, vara underkastad vad för krigsman är stadgat i den mån det är tillämpligt, dock att för rymning och undanhållande ej må åläggas svårare straff än disciplinstraff.

Utöver de bestämmelser om tillämpligheten av SLK, som omnämnts vid behandlingen av 26:21 i förslaget, finnas vissa ytterligare stadganden i sådant hänseende. Sålunda föreskrives i 1 § SLK att till krigsmän hänföras de som tillhöra polisväsendet vid mobiliserad avdelning av krigsmakten samt medlemmar av frivilliga för rikets försvar avsedda kårer eller föreningar under den tid, de för sådant ändamål tjänstgöra vid mobiliserad avdelning av krigsmakten. Enligt 6 § lyder vidare under lagen envar som är tjänstgöringsskyldig vid eller med behörigt tillstånd åtföljer mobiliserad avdelning av krigsmakten, ändå att han icke eljest skulle lyda under lagen. Jämlikt 8 § skall SLK i viss utsträckning tillämpas å envar, ändå att han icke lyder därunder, såvitt fråga är om vissa angivna brott. I 9 § stadgas att krigsfånge ävensom utländsk man, vilken vid krig mellan främmande makter därunder Sverige är neutralt, här i riket internerats, skall för brott, som av honom begås, straffas efter SLK, där brottets beskaffenhet det medger. Härjämte gäller enligt 2 § lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig att polisman, som i enlighet med därom meddelade bestämmelser skall deltaga i rikets försvar, under krig tillhör krigsmakten och att vad i SLK är stadgat om hemvärnspersonal skall äga motsvarande tillämpning på sådan polisman. Konungen äger enligt 4 § i 1943 års lag förordna att vad sålunda sagts om polisman skall äga motsvarande tillämpning å sådan personal, som enligt 18 § lagen om polisväsendet i riket förordnats att utöva för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet.

Utredningen har erinrat att i 26:21 andra vid krigsmakten anställda än officerare, underofficerare och manskap förklarats skola vara krigsmän i den mån Konungen så förordnade. Därvid hade förutsatts att största delen av krigsmaktens civila personal icke skulle ställas under de militärstraffrättsliga bestämmelserna. Under beredskapstillstånd och då riket vore i krig borde emellertid även denna personal i princip vara underkastad nämnda bestämmelser. Detta gällde jämväl personer som utan att vara anställda hade skyldighet att fullgöra tjänstgöring vid krigsmakten. Bland sådana personer

vore att nämna de som genom tjänstepliktslagen ålagts att utföra arbete vid krigsmakten. Vidare kunde, enligt lagen den 15 juli 1944 om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret, civilförsvarspliktiga åläggas att fullgöra tjänstgöring vid krigsmakten. Slutligen kunde erinras om de frivilliga för rikets försvar avsedda föreningarna. Även sådana medlemmar i dylika föreningar, som icke tecknat kontrakt om frivilliganställning vid krigsmakten, brukade i förhållande till sina organisationer förbinda sig att göra tjänst vid krigsmakten och kunde sålunda då tjänsten skulle fullgöras betraktas som tjänstgöringsskyldiga vid densamma. Om alltså alla vid krigsmakten tjänstgöringsskyldiga i princip skulle vara krigsmän under beredskapstillstånd och krig, vore därmed icke sagt att undantag beträffande vissa kategorier ej skulle vara motiverat. Såvitt gällde verk och inrättningar där huvudsakligen civil personal tjänstgjorde, i all synnerhet verkstäder och varv med större arbetarpersonal, vore det uppenbarligen förenat med svårigheter att överhuvud tillämpa de närmast för militära förhållanden avsedda straffbestämmelserna. Frågan om undantag av viss civil personal från regeln, att alla tjänstgöringsskyldiga skulle vara krigsmän, syntes emellertid vara beroende av så många speciella omständigheter att den icke kunde på tillfredsställande sätt regleras i lag. Med hänsyn därtill syntes den lämpligaste utvägen vara att till Konungen överlätas att göra de inskränkningar i de militärstraffrättsliga bestämmelsernas tillämplighet beträffande här ifrågavarande personal, som kunde finnas befogade. Enligt lagen om polisens ställning under krig vore polismän i viss omfattning skyldiga att deltaga i rikets försvar. Ifrågavarande uppgift behövde emellertid icke fullgöras genom tjänstgöring vid krigsmakten. Tvärtom vore förutsatt att polismän av egen drift eller efter order av överordnad polisman skulle ingripa mot fientliga krigsdeltagare. För att de i sådana fall, liksom för närvarande, skulle vara underkastade de militära straffbestämmelserna måste särskilt stadgande meddelas. Särskild föreskrift behövdes dessutom för att sådana personer, som enligt 18 § lagen om polisväsendet i riket förordnats att utöva för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet, skulle ha ansvar såsom krigsmän då Konungen meddelat förordnande enligt 4 § lagen om polisens ställning under krig. Ur systematisk synpunkt vore det lämpligare att nu åsyftade stadganden intoges i 27 kap. än att de bibehölles i lagen om polisens ställning under krig.

Utredningen har vidare anfört att det särskilt under krig men även under beredskapstillstånd mera regelbundet förekomme att civila personer medföljde krigsmaktens avdelningar, t. ex. i egenskap av krigskorrespondenter. Då det vore fråga om avdelning, som vore i fält eller som tjänstgjorde under liknande förhållanden, syntes ur säkerhetssynpunkt böra krävas, att även dylika personer strikt iakttog ordningen, och dessutom vore det med tanke på disciplinens upprätthållande bland krigsmaktens personal nödvändigt, att alla som uppehölle sig vid avdelningen vore underkastade samma ansvarighetsregler. Med hänsyn härtill hade stadgats att den som, utan att vara tjänstgöringsskyldig åtföljde sådan avdelning av krigsmakten skulle anses som

krigsman. Något behov förelåge icke att i förslaget upptaga motsvarighet till stadgandena i 8 § SLK. Med hänsyn till de folkrättsliga reglerna rörande krigsfångar och då internerade lämpligen borde vara ställda under samma ansvar som dessa, hade det stadgats att krigsfånge ävensom utländsk man, som vid krig mellan främmande makter, under vilket riket vore neutralt, här i riket internerats, skulle vara underkastad vad för krigsman vore stadgat i den mån det vore tillämpligt, dock att för rymning och undanhållande ej finge åläggas svårare straff än disciplinstraff. Av stadgandet framginge att det ej vore inskränkt att gälla under beredskapstid eller då riket vore i krig. Förbehållet »i den mån det är tillämpligt» vore givetvis föranlett därav att vissa brott vore av sådan natur att de överhuvud icke kunde begås av krigsfångar och internerade, t. ex. överlöpande till fienden. Vad särskilt anginge rymning kunde framhållas att straff för detta brott i vissa fall icke kunde förekomma jämlikt konventionsbestämmelser. Liksom i andra fall, då folkrätten innebure inskränkning i olika straffbuds tillämplighet, hade det icke heller här intagits erinran därom. Regeln att endast disciplinstraff finge tillämpas vid rymning hade emellertid ansetts vara av så säregen natur att direkt stadgande därom borde upptagas.

Utredningen har slutligen förklarat att de i 27: 14 såsom komplettering till bestämmelserna i 26: 21 upptagna stadgandena om den militärstraffrättsliga lagstiftningens tillämplighetsområde under beredskapstillstånd och då riket vore i krig i stort sett överensstämde med gällande rätt. Vissa skiljaktigheter förelåge dock. Såvitt anginge tjänstgöringsskyldiga kunde erinras att SLK icke lämnade möjlighet att undantaga personal från lagens tillämplighet.

Överbefälhavaren har anfört att skäl ej syntes föreligga, varför vissa av utredningen åsyftade personalkategorier, såsom arbetare vid varv och verkstäder, lottor m. m., vilka ju var inom sitt område hade viktiga funktioner att fylla för upprätthållande av krigsmaktens effektivitet, ej skulle lyda under de bestämmelser, som gällde övrig krigsmaktens personal. Tvärtom vore det nödvändigt att likställighet i straffrättsligt hänseende åvägabringades. *Krigsmaterielverket* har förklarat sig icke i och för sig ha något att invända mot lagförslaget i denna del men bestämt hålla före, att inskränkande förordnanden borde meddelas endast då synnerligen vägande skäl kunde åberopas. Det måste nämligen enligt verkets mening vara ett starkt statsintresse, att under beredskap och krig såvitt möjligt all personal inom försvaret vore underkastad krigsmannaansvar. Därest vissa personalgrupper skulle komma att undantagas härifrån kunde detta medföra, att personal med likartade arbetsuppgifter på samma arbetsplats komme att behandlas olika i straffrättsligt avseende. I sådant hänseende kunde erinras att enligt gällande mobiliseringsplaner skulle vid verkets centrala ammunitionsförråd vid beredskaps- eller krigstillstånd inrycka ett antal värnpliktiga såsom förstärkning av förrådets arbetskrafter. Därest förrådets arbetare i övrigt enligt de i betänkandet antydda riktlinjerna skulle undantagas från krigsmannaansvar, skulle sådana egendomliga konsekvenser som nyss berörts komma att inträda. I detta sam-

manhang borde även påpekas, att i framtiden militär personal kunde komma att placeras till tjänstgöring vid privata industriföretag under beredskap och krig i överensstämmelse med vad som i vissa fall skett under de gångna beredskapsåren. *Flygförvaltningen* har, med utgångspunkt från vad förvaltningen anfört beträffande 26: 21, förordat att stadgandet i första styckets första punkt skulle begränsas att avse den som vore tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten på grund av tjänsteplikt eller civilförsvarsplikt. *Sjökarteverket* har föreslagit att under beredskapstillstånd och krig envar som befunne sig ombord å sjömättingsfartyg skulle anses som krigsman. Dylika fartyg tillhörde nämligen icke krigsmakten. *Överstyrelsen för svenska röda korset* har anfört att bland dem som skulle lyda under de militära straffbestämmelserna borde i krig räknas sådana personer tillhörande svenska röda korset, som användes för sårades och sjukas transport och vård samt för sjukvårdsformationer och anstaltens förvaltning. Enligt Genèvekonventionen den 27 juli 1929, art. 10, skulle denna personal, under förutsättning att den lydde under krigslagarna, åtnjuta det skydd och den behandling av fienden, som tillkomme krigsmaktens sjukvårdspersonal.

Försvarsverkens civila personals förbund har erinrat att det under andra världskriget och under förstärkt försvarsberedskap vid några tillfällen inträffat, att kollektivavtalsanställda arbetare för vissa förseelser instämts till krigsrätt och i några fall ådömts straff. I kollektivavtal mellan försvarets avtalsnämnd och förbundet funnes emellertid en bestämmelse om påföljd vid förseelse. Enligt denna kunde arbetare för förfallolös frånvaro, överträdande av givna föreskrifter rörande arbetet eller allmän ordning eller förseelse i arbetet tilldelas skriftlig varning. Hade arbetare under ett år efter erhållen varning icke gjort sig skyldig till ny förseelse skulle sådan varning icke vidare läggas honom till last. Utan föregående uppsägning kunde arbetare av arbetsgivaren i vissa fall skiljas från sin anställning. Beslut om skiljande från tjänsten utan föregående uppsägning skulle föregås av utredning, avsedd att fastställa förseelsens art och omfattning. Vid svår förseelse finge arbetsgivaren avstänga arbetare från arbetet, intill dess utredningen slutförts, dock under högst sex arbetsdagar. Utan tvivel hade de förseelser, vilka bestraffats av krigsrätt, kunnat beivras allenast med användande av de återgivna avtalsbestämmelserna. Förbundet hade med det sagda velat rikta uppmärksamheten å vissa förhållanden, vilka uppstode, då för militära områden gällande bestämmelser skulle tillämpas jämväl å civil personal. Enligt 27: 14 komme ifrågavarande personal att omfattas av lagen redan under beredskapstillstånd, så länge icke Konungen medgivit undantag. Med vetskap om det moderna krigets plötslighet ansåge förbundet det såsom önskvärt, att den föreslagna 14 § kunde så formuleras, att dylika undantagsåtgärder bleve onödiga. Härför talade också den erfarenhet förbundet hade från det andra världskrigets förhållanden, nämligen att frågan om momentärt och partiellt beredskapstillstånd i båda fallen hemligstämplats. *Landsorganisationen* har framhållit att beträffande befättningshavarnas hänförlighet under lagen under beredskapstillstånd och krig valts en metod motsatt den som gällde under

normala fredsförhållanden. Man kunde utgå från att med denna form för tillämpningsområdets bestämning lagen komme att erhålla en vidare tillämpning än om regleringen skett efter samma metod som för fredstida förhållanden. Att sistnämnda metod tillämpades även för de fall, som avsåges i 27 kap., syntes för övrigt vara att förorda med hänsyn till svårbedömligheten av frågan när och i vilken omfattning »tjänstgöringsskyldighet» föreläge för civila arbetstagare, vilka icke vore underkastade lagstadgad tjänsteplikt eller ämbetsansvar.

Justitiekanslersämbetet och hovrätten över Skåne och Blekinge ha anmärkt att första punkten i första stycket erfordrade förtydligande. *Göta hovrätt* har föreslagit att stadgandet skulle erhålla den avfattningen att såsom krigsman skall anses, förutom person som på grund av 26 kap. 21 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan, som är tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten, i den mån ej Konungen annorlunda förordnar.

Föreningen Sveriges landsfogdar har anfört att det i 27: 14 inryckts en bestämmelse därom, att polisman och ordningsvakt, som vore skyldiga att deltaga i rikets försvar, under krig skulle vara att betrakta som krigsmän, oaktat att de icke vore tjänstgöringsskyldiga vid krigsmakten. Motsvarande bestämmelser gällde redan nu. Gemensamt för dessa liksom för bestämmelserna i förslaget vore, att de ej lämnade erforderlig upplysning om, i vilken utsträckning strafflagstiftningen för krigsmakten skulle gälla för polisman och ordningsvakt. Att stadgandena i 26 kap. 4 och 13 §§ samt 27 kap. 1—8 och 10—13 §§ bleve tillämpliga på dem, syntes uppenbart. Tveksamt vore däremot, i vad mån övriga bestämmelser i 26 kap. skulle gälla för ifrågavarande befattningshavare. Det naturligaste syntes vara, att flertalet av dessa bestämmelser skulle tillämpas å polisman endast i hans förhållande till rikets försvar. Enligt ordalagen syntes detta emellertid icke bliva fallet. En fjärdingsman skulle sålunda kunna bliva underkastad ansvar enligt 26 kap. 1, 2 och 9 §§, oaktat att gärningen blott skett i hans egenskap av exekutionsbiträde och att den riktade sig mot någon av landskontorets tjänstemän. Överhuvud taget syntes det mindre egentligt, om de för polisväsendets befattningshavare gällande disciplinära bestämmelserna helt och hållet skulle sättas ur kraft genom stadgandet i 27: 14.

Beträffande andra stycket har *Göta hovrätt* funnit det tvivelaktigt, om det kunde vara riktigt att samtliga för krigsmän gällande bestämmelser i lagen skulle gälla för sådana civila personer som t. ex. krigskorrespondenter. Sålunda kunde flera av straffbestämmelserna i 26 och 27 kap., såsom 26: 5 och 13 samt 27: 3, 8 och 9, icke tillämpas å sådana personer, varjämte tillämpning av sådana straffbestämmelser som de i 26: 11 och 12 eller 27: 10 innehållna endast undantagsvis kunde tänkas förekomma. Hovrätten finge under åberopande härav hemställa, att detta stycke försåges med en uppräknings av de lagrum, som skulle vara att tillämpa å sådana personer. En sådan uppräknings torde med hänsyn till bestämmelsernas fåtalighet knappast komma att te sig för vidlyftig. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har fram-

hållit att stadgandet icke, såsom i gällande lag, anknutits till behörigt tillstånd utan det faktiska åtföljandet skulle enligt motiven vara avgörande. Vissa tolkningssvårigheter kunde helt visst föränledas härav; det framstode sålunda såsom tveksamt, om en flyende civilbefolkning, som faktiskt åtföljde krigsmakten, skulle omfattas av stadgandet och kunna dömas exempelvis för lydnadsbrott. Det måste då förutsättas, att det överhuvud vore möjligt att härvidlag konstruera en befälsrätt.

I fråga om tredje stycket har *Göta hovrätt* ansett begränsningen »i den mån det är tillämpligt» vara alltför svävande. Gränsen mellan det straffbara och det icke straffbara borde så tydligt som möjligt framgå av lagtexten. Hovrätten hemställde fördenskull, att jämväl i detta stycke medelst uppräknings angåves de lagrum, som kunde ifrågakomma. *Krigshovrätten* har ifrågasatt om icke regeln, att krigsfånge och internerad utlännings ej finge för rymning och undanhållande ådömas svårare straff än disciplinstraff, kunde undvaras. På grund av ordalagen i förslagets 26 kap. 12 § kunde straff för rymning icke ådömas krigsfånge eller internerad utlännings. Med hänsyn till det sätt, varpå utevarobrotten i förslaget konstruerats, syntes det dessutom kunna ifrågasättas om tilltalade av dessa kategorier ens kunde jämlikt 26 kap. 11 § dömas för undanhållande. *Krigshovrätten* hade i de under krigshovrättens prövning dragna mål, vilka gällt ansvar å utlännings för rymning från militära, under det senaste kriget upprättade interneringsläger, utan meningsskiljaktigheter intagit den ståndpunkten att 5 kap. i nu gällande strafflag för krigsmakten icke vore tillämplig å den som tillhörde främmande krigsmakt.

Departementschefen.

Det torde vara ofrånkomligt att tillämplighetsområdet för de militära straffbestämmelserna göres större under beredskapstillstånd och krig än under vanliga fredsförhållanden. I likhet med utredningen anser jag sålunda att i princip envar som är tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten under beredskapstillstånd och krig bör vara straffbar såsom krigsman. På sätt utredningen framhållit beträffande frivilliga för rikets försvar avsedda föreningar torde härigenom även rödakorspersonalen bli underkastad den militärstraffrättsliga lagstiftningen. Vad angår de som tjänstgöra å sjömättningsfartyg kunna dessa, i den mån de äro anställda vid krigsmakten, värnpliktiga eller frivilliga, redan på grund av 26 kap. 21 § vara krigsmän. Att utsträcka tillämplighetsområdet så att det kommer att omfatta även andra som befinna sig ombord å sådana fartyg förefaller icke vara motiverat.

Även om sålunda principiellt alla vid krigsmakten tjänstgöringsskyldiga under beredskapstillstånd och krig skola anses som krigsmän, böra dock otvivelaktigt vissa undantag kunna göras från denna regel. Såsom utredningen påpekat är det, icke minst under ett långvarigt beredskapstillstånd, angeläget att möjlighet härtill finnes. Ovissheten om huru förhållandena komma att utveckla sig, därest normalt fredstillstånd icke fortbestår, utgör emellertid avgörande hinder mot att precisera undantagen i lagen. Tillämp-

lighetsområdet måste därför även under beredskapstillstånd och krig i viss mån bli beroende av bestämmelser i administrativ ordning. Möjligen kan redan i fredstid viss personal uteslutas från att under beredskapstillstånd och eventuellt även under krig betraktas som krigsmän. Jag åsyftar härvid särskilt civila tjänstemän vid försvarets civilförvaltning samt vid krigsmaktens verkstäder och motsvarande anstalter tjänstgörande, kollektivavtalsanställda arbetare i den mån de icke arbeta vid fält- eller lokalförsvarsförband eller motsvarande förband vid marinen och flygvapnet. Till frågan härom får jag emellertid återkomma i ett senare sammanhang.

Enligt utredningens förslag skall krigsmannaansvar föreligga för polismän vilka, utan att vara tjänstgöringsskyldiga vid krigsmakten, äro skyldiga att deltaga i rikets försvar ävensom för viss bevakningspersonal, som har att fullgöra angiven polisverksamhet. Eftersom skyldighet att deltaga i rikets försvar respektive skyldighet att fullgöra polisverksamhet, i likhet med tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten, endast avser tid då skyldigheten är aktuell, torde det föreslagna stadgandet i sak nära överensstämma med gällande rätt. SLK äger nämligen tillämpning å polisman under förutsättning att riket är i krig, att polismannen i enlighet med därom meddelade bestämmelser skall deltaga i rikets försvar samt att han på grund av dessa bestämmelser fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller eljest deltagar i rikets försvar, varjämte de i 48—54 och 59 §§ SLK intagna bestämmelserna äga tillämpning på polisman, ändå att han icke fullgör tjänstgöring vid försvaret.¹ Motsvarande gäller beträffande den åsyftade bevakningspersonalen. Jag har intet att erinra mot det föreslagna stadgandet.

Det i andra stycket upptagna stadgandet anser jag kunna godtagas med allenast den ändringen att ordet »åtföljer» utbytes mot »vistas vid». Enligt min mening är det sålunda icke behöfligt att i lagen direkt angiva vilka bestämmelser som kunna få tillämpning å dem som vistas vid avdelning av krigsmakten. Att en flyende civilbefolkning, som faktiskt åtföljer krigsmakten, icke under alla förhållanden kan anses hänförlig under stadgandet, torde vara klart. Endast sådana personer, som mera stadigvarande uppehålla sig vid viss avdelning, böra tydligen räknas hit.

Vad slutligen beträffar förslagets stadgande om krigsfångar och internerade har utredningen förutsatt att bland annat bestämmelserna om lydnadsbrott, tjänstesvek och tjänstefel samt undanhållande och rymning skola kunna få tillämpning å dessa kategorier. Med hänsyn till de tjänstepliktsliknande skyldigheter som krigsfångar och internerade ha, synes det mig berättigat att analogivis tillämpa sådana bestämmelser. Att detta enligt gällande lag icke kunnat ske, lär bero på att krigsfångar och internerade icke lyda under SLK. Eftersom här endast är fråga om utlännningar, synes det lämpligt att intaga en erinran om de inskränkningar i straffbudens tillämplighet, som folkrätten medför. Därvid torde icke, såsom utredningen föreslagit, enbart böra stadgas, att svårare straff än disciplinstraff ej må åläggas

¹ Jfr första lagutskottets utlåtande 1943: 52.

för rymning, utan i stället generellt erinras om skyldigheten att iakttaga vad som bestämts i ömsesidigt gällande avtal med främmande makt eller följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser. Krigsfångar och internerade böra emellertid ej endast vara underkastade straff såsom krigsmän utan torde även böra komma i åtnjutande av krigsmans straffskydd. Jämväl med anledning härav bör ifrågavarande stadgande undergå viss omformulering.

I enlighet med vad jag sålunda anfört och då vissa redaktionella jämkningar synas påkallade, har förevarande paragraf i departementsförslaget erhållit en från utredningens förslag delvis avvikande utformning.

15 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att därest gärning som avses i 26 eller 27 kap. förövas mot krigsmakt, vilken tillhör med riket i krig förbunden stat, eller mot någon som tillhör sådan krigsmakt, vad som är stadgat om enahanda gärning mot svensk krigsmakt eller krigsman skall äga motsvarande tillämpning.

I 14 § SLK stadgas att om svenskt krigsfolk, inom eller utom riket, har gemensam tjänstgöring med krigsfolk från främmande stat, med vilken Sverige är i förbund för krigs förande, då skall envar, som tillhör svenska krigsmakten och i sådan tjänstgöring begår brott emot person eller egendom, hörande till den med Sverige förbundna statens krigsmakt, dömas till straff, som finnes stadgat för enahanda brott emot person eller egendom, hörande till svenska krigsmakten.

Utredningen har anfört att en motsvarighet till detta stadgande syntes böra upptagas jämväl i ny lagstiftning. Till att bibehålla det i 14 § SLK uppställda villkoret om gemensam tjänstgöring hade skäl ej ansetts föreligga. Förevarande stadgande vore vidare, i motsats till det nuvarande, icke inskränkt till den som tillhörde svenska krigsmakten. Vad eljest gällde beträffande de särskilda straffbestämmelsernas tillämplighet å olika gärningsmän borde nämligen äga tillämpning även i detta fall.

Departementschefen.

Detta stadgande har lämnats utan erinran i remissyttrandena. Med hänsyn till att krigsförräderi utgör brott mot riket och kan förövas även genom gärning som icke är direkt riktad mot rikets krigsmakt eller krigsmän, synes emellertid stadgandet böra utvidgas till att avse jämväl gärning mot stat, vilken är i krig förbunden med riket.

16 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag föreligger beredskapstillstånd sedan Konungen meddelat förordnande om värnpliktigas inkallande till tjänstgöring för rikets försvar eller säkerhet och varar intill dess enligt Konungens

förordnande sådana inkallelser icke vidare skola äga rum. Vidare stadgas att, där det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, Konungen äger förordna, att vad i 8 och 26 kap. samt förut i 27 kap. stadgas för det fall att riket är i krig jämväl skall i tillämpliga delar gälla beträffande brott som förövas under annan tid.

I vissa straffbud i SLK, t. ex. 49 §, stadgas strängare straff då brott begåtts vid mobiliserad avdelning. Begreppet mobiliserad avdelning har även betydelse för lagens tillämplighetsområde. Sålunda föreskriver 1 § att vissa personer hänföras till krigsmän endast då de fullgöra tjänstgöringsskyldighet vid sådan avdelning. Vidare är tredje delen av SLK, krigsartiklarna, jämlikt 5 § tillämplig allenast i fråga om brott som förövas i krigstid eller eljest under tid då rikets krigsmakt är mobiliserad. Krigsartiklarna upptaga dels bestämmelser om vissa brott som endast kunna förövas å sådan tid, t. ex. 135 §, och dels regler om straffskärpning för vissa fall av andra brott, t. ex. 153 §. I 4 § SLK stadgas att såsom mobiliserad anses enligt lagen rikets krigsmakt eller avdelning därav, då den för annat ändamål än övning ställes eller är ställd på krigsfot.

I det år 1946 remitterade förslaget finnas två straffbestämmelser, 8:2 och 3, vilka för sin tillämpning äro beroende av att riket är i krig. Dessutom innehålla flera bestämmelser i 8 kap. av nämnda förslag särskilda straffsatser för det fall att riket är i krig. I anslutning härtill är i 8:16 föreskrivet, att där det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, Konungen äger förordna, att vad i 8 kap. stadgats för det fall att riket är i krig skall äga tillämpning jämväl då brott förövas under annan tid.

Utredningen har till en början erinrat att bestämmelserna i 8:2 och 3 SL i det remitterade förslaget ifrågasatts skola överflyttas till förevarande kapitel. Det syntes då också vara lämpligt att stadgandet i 8:16 SL i samma förslag överfördes hit. Med hänsyn till att nyssnämnda för krigstid avsedda särskilda straffsatser förutsattes fortfarande skola kvarstå i 8 kap., borde stadgandet alltjämt avse även nämnda kapitel. Förutom de från 8:2 och 3 överförda bestämmelserna upptoge emellertid 27 kap. åtskilliga andra bestämmelser som angivits vara tillämpliga då riket vore i krig. Därjämte innehölle flera av bestämmelserna i 26 kap. särskilda straffsatser för det fall att riket vore i krig. Det vore uppenbart att även dessa för krigstid avsedda bestämmelser i förslaget, i den mån de ej avsåge gärningar som riktade sig mot fiende eller eljest på grund av sitt innehåll vore otillämpliga, borde kunna genom förordnande av Konungen sättas i kraft under de allvarliga lägen som åsyftades i 8:16.

Vidare har utredningen anført att i 26 och 27 kap. vissa straffsatser och andra stadganden vore avsedda endast för beredskapstillstånd. Allmänt taget hade därvid med detta begrepp åsyftats ett sådant läge, som Sverige intagit under det andra världskriget och som med hänsyn till graden av militär beredskap kommit att benämnas förstärkt försvarsberedskap. Det vore emel-

lertid nödvändigt att genom en legaldefinition söka fastställa den närmare innebörden av begreppet. Att man härvid icke kunde anknyta till det i SLK använda mobiliseringsbegreppet syntes vara uppenbart. Medan i 27 § värnpliktslagen meddelades bestämmelser om de värnpliktigas utbildningstid och om beredskapsövning, stadgades i 28 § samma lag att, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det krävde, Konungen finge efter statsrådets hörande till tjänstgöring inkalla samtliga värnpliktiga eller värnpliktiga till det större eller mindre antal, som funnes behöfligt. Tillämpningen av sistnämnda bestämmelse syntes utgöra ett lämpligt kriterium på att sådant tillstånd inträtt, då ej endast de för vanliga fredsförhållanden uppställda straffrättsliga bestämmelserna borde gälla utan även de för ett mellanläge mellan fred och krig behöfliga särstadgandena borde få tillämpning. Genom den på grund härav föreslagna definitionen syntes tillfredsställande vara sörjt för att beredskapstillståndets avgränsning till tiden bleve klar samt att begynnelse- och slutdag finge erforderlig publicitet. Visserligen kunde det naturligtvis inträffa, att förordnande om inkallelse av värnpliktiga jämlikt 28 § värnpliktslagen icke lämpligen kunde offentliggöras på samma sätt som allmänna författningar eljest kungjordes. I sådan händelse kunde emellertid förutsättas att Konungen i vart fall ålade vederbörande militära chefer att om beredskapstillståndets inträde underrätta dem, för vilka detta kunde ha betydelse i ena eller andra avseendet. Genom det sätt varpå beredskapstillståndet definierats komme tydligen i praktiken även krigstid att inbegripas därunder. För tydlighets skull hade emellertid, då visst stadgande i de militärstraffrättsliga bestämmelserna skulle gälla såväl under beredskapstillstånd som då riket vore i krig, detta ändock uttryckligen angivits.

I samband härmed har utredningen förklarat att med begreppet krig avsåges i förslaget, att faktiskt krigstillstånd inträtt. Krigsförklaring behövde sålunda icke föreligga. Så snart stridshandlingar börjat företagas av en främmande angripare, vore riket i krig. Enstaka handlingar av detta slag som under krig mellan främmande makter riktades mot riket av någon av de krigförande, s. k. neutralitetskränkningar, kunde dock icke utan vidare medföra att krigstillstånd föreläge.

Slutligen har utredningen yttrat att för den händelse, på grund av Sveriges medlemskap i Förenta Nationerna, styrka ur svenska krigsmakten skulle deltaga i internationell operation mot en främmande makt, det kunde inträffa att riket likväl icke kunde anses vara i krig med den främmande makten och att omständigheterna vore sådana att ej heller beredskapstillstånd föreläge. Såvitt anginge den i operationen deltagande styrkan kunde det emellertid vara erforderligt, att de särbestämmelser för krig och beredskapstillstånd, som förslaget innehölle, ändock helt eller delvis finge motsvarande tillämpning. I samband med att jämlikt artikel 43 i Förenta Nationernas stadga avtal träffades om Sveriges förpliktelser i ifrågavarande hänseende, borde därför övervägas att reglera tillämpligheten av nämnda särbestämmelser. Detta syntes lämpligen böra ske i form av ett stadgande, varigenom Konungen bemyndigades att, i den mån det vore påkallat, förordna

om tillämpning beträffande nu åsyftad styrka av de för krig eller beredskapstillstånd avsedda straffbestämmelserna. Ett dylikt bemyndigande borde dock icke avse tillämpningen av dödsstraff.

Chefen för flygvapnet har hemställt att uttrycket beredskapstillstånd skulle utbytas. Redan under fred rådde nämligen vid militära förband ett visst beredskapstillstånd. Benämningen borde överensstämma med den som komme att användas i den under omarbetning varande beredskapskungörelsen. *Överbefälhavaren* har uttryckt samma önskemål.

Göta hovrätt har ansett det i andra stycket använda uttrycket »i tillämpliga delar» vara olämpligt. Hovrätten finge — med beaktande av den omständigheten att det kunde finnas påkallat att under de i lagrummet angivna förhållandena sätta vissa men ej alla här avsedda bestämmelser i kraft — föreslå, att Konungen finge rätt att under de i andra stycket angivna förhållandena, i den mån så funnes erforderligt, förordna om tillämpning av vad i 8, 26 och 27 kap. stadgades för det fall att riket vore i krig.

Departementschefen.

Vad angår den av utredningen föreslagna definitionen av begreppet beredskapstillstånd har jag intet att erinra. Därest denna definition och terminologien i den under omarbetning varande beredskapskungörelsen anses böra överensstämma, synes frågan härom böra beaktas vid revideringen av kungörelsen.

Såsom utredningen anfört torde krig böra anses vara för handen redan då faktiskt krigstillstånd inträtt, även om formlig krigsförklaring dessförinnan icke blivit utfärdad. Å andra sidan kan emellertid, för att krig skall föreligga, icke vara nödvändigt att stridshandlingar börjat företagas, men i så fall lärer böra fordras att endera parten auktoritativt förklarat att han anser krigstillstånd ha uppkommit. Ehuru den omständigheten, att ett land angripits med stridshandlingar, i allmänhet medför att landet är i krig, kunna dock enstaka sådana handlingar ha karaktär av neutralitetskränkningar; de innebära då icke inledande av krig. I fråga om krigstillståndets upphörande torde man i detta sammanhang endast behöva räkna med formligt fredsslut.

Det synes vara erforderligt att de för krig avsedda bestämmelserna i tillämpliga delar skola kunna givas giltighet redan under vissa allvarliga lägen före ett krigsutbrott. Vad utredningen i detta hänseende föreslagit finner jag böra godtagas med allenast sådan jämkning att av stadgandet tydligt framgår att icke alla de åsyftade bestämmelserna behöva sättas i kraft på en gång.

Den av utredningen föreslagna bestämmelsen ingår sålunda, fränsett en mindre jämkning, oförändrad i departementsförslaget. Då bestämmelsen är avsedd att ersätta 8 kap. 16 § i det år 1946 till lagrådet remitterade strafflagförslaget, kommer jag sedermera att föreslå att nämnda stadgande uteslutas. Den av utredningen berörda frågan om åtgärder i anledning av Sveriges medlemskap i Förenta Nationerna torde böra anstå till ett senare sammanhang.

17 §.

I denna paragraf har utredningen intagit en hänvisning till lagen om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig. Anledningen härtill är att förevarande kapitel enligt sin rubrik behandlar särskilda bestämmelser för krig m. m.

Departementschefen.

Samma bestämmelse ingår i departementsförslaget.

Förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän.

*Justitiekanslersämbetet, hovrätten över Skåne och Blekinge samt för-
eningen Sveriges krigsdomare och auditörer* ha anmärkt, att rubriken icke
vore fullt adekvat, eftersom även bestämmelser om tillrättavisningar inginge
i lagen.

Departementschefen.

Då tillrättavisningar skola kunna användas endast i stället för disciplinär
besträffning, synes det icke vara något hinder att inskränka rubriken på sätt
som skett i utredningens förslag.

1 §.

Disciplinstraff för krigsmän äro, enligt 1 § i utredningens förslag, arrest
och disciplinbot.

I 22 § SLK stadgas att disciplinstraff är arrest av fyra slag, nämligen arrest
utan bevakning, vaktarrest, skärpt arrest och sträng arrest. De två först-
nämnda straffarterna kunna åläggas i minst en dag och högst femton dagar,
skärpt arrest i minst en dag och högst tio dagar samt sträng arrest i minst
en dag och högst sex dagar. Enligt 23 § verkställas arrest utan bevakning,
om den straffskyldige är officer eller underofficer, i eget rum eller tält och,
om han tillhör manskapet, i kasernrum eller tält. Straffet innebär förbud
för den arresterade att under strafftiden utan tillstånd lämna det rum eller
tält, vari straffet verkställs. Vaktarrest verkställs, jämlikt 24 §, under be-
vakning i låst ljust rum eller tält, eller om straffet skall verkställas å fartyg
och för ändamålet lämpligt rum där saknas, under bevakning å tjänligt ställe.
I 25 § föreskrives att skärpt arrest skall verkställas under bevakning i låst
ljust rum samt med hårt nattläger. Bestämmelser om sträng arrest finnas i
26 §. Sådant straff verkställs i mörkt enrum. Då straffet pågått i tre dagar,
skall en dags uppehåll göras i besträffningen. Den dag då avbrott sker, hålles
den arresterade under bevakning i låst ljust rum, men dagen inräknas icke
i strafftiden. Verkställighet av sträng arrest får ej ske, förrän vederbörande
läkare efter gjord undersökning förklarat att den straffskyldige kan utan
våda för hälsan undergå straffet. Slutligen kan i detta sammanhang an-
märkas att jämlikt 27 § skärpt arrest och sträng arrest enligt vissa grunder
skola förvandlas till vaktarrest, om den straffskyldige finnes icke utan våda

för hälsan kunna undergå straffet eller å fartyg lämpligt rum för straffets verkställande saknas.

Utredningen har anført, att sedan SLK tillkom genom bötesstraffets utveckling, främst införandet av dagsbotssystemet, en förändrad uppfattning kommit att råda om detta straffs användbarhet. Det oaktat syntes det alltjämt icke vara möjligt, att ersätta de militära disciplinstraffen med böter enligt allmän lag. Väl syntes det böra antagas att, åtminstone under fredstid, böter skulle kunna vara ett i och för sig verksamt straffmedel såvitt gällde vid krigsmakten anställda befattningshavare av olika slag, likaväl som beträffande befattningshavare i den civila statsförvaltningen. I fråga om krigsmakten måste emellertid frågan om lämpligheten av bötesstraff i första hand bedömas med hänsyn till de meniga värnpliktiga som utgjorde huvudmassan av dess personal. På grund av dessa värnpliktigas ekonomiska ställning under tjänstgöringen vore det uppenbart att de vanliga bötesstraffen icke kunde användas utan en avsevärd nedsättning av maximibeloppen. För att böter skulle kunna tillämpas gentemot värnpliktiga bleve det även nödvändigt att i andra avseenden införa särregler. Det syntes sålunda vara ofrånkomligt att bibehålla särskilda disciplinstraff såsom lindrigare straffarter än fängelse. Vad som anförts om bötesstraffet uteslöte dock icke att ett på annat sätt anordnat penningstraff infördes såsom disciplinstraff. De begränsade möjligheterna att begagna dylikt straff på ifrågavarande område föranledde emellertid att även en svårare art av disciplinstraff måste anses behövlig.

Sträng arrest och skärpt arrest innefattade otvivelaktigt, enligt vad utredningen vidare yttrat, vissa affliktiva moment, i det att straffen medförde lidande utöver det som själva frihetsförlusten innebure. Beträffande den stränga arresten vore detta moment så kraftigt att det säkerligen vore berättigat att antaga att straffet i många fall medförde skadliga verkningar i fysiskt eller psykiskt avseende. Men det syntes finnas skäl att ifrågasätta borttagande av även skärpt arrest. Under beredskapstillstånd och krig, då behovet av effektiva straffmedel tydligen kunde göra sig särskilt gällande, saknade det hårda nattlägret nästan varje värde, eftersom krigsmän i fält i allmänhet icke kunde påräkna eljest bruklig bekvämlighet. Men även i fredstid måste den skärpta arresten anses ha ringa betydelse. Mot tillämpningen av arrest utan bevakning hade riktats den anmärkningen, att denna straffform i praktiken så gott som uteslutande använts beträffande officerare och underofficerare. Förklaringen till denna rättstillämpning kunde möjligen till en del ligga i beskaffenheten av de brott, för vilka straffen ålagts, men att arrest utan bevakning icke tillämpades å manskapet berodde främst på att straffet ansåges sakna effektivitet beträffande dylik personal. Med hänsyn till önskvärdheten att undvika olikheter i bestraffningshänseende mellan skilda grupper av krigsmaktens personal syntes därför också arrest utan bevakning böra borttagas.

I enlighet med det anförda hade utredningen av de nuvarande arterna av disciplinstraff endast bibehållit en, nämligen vanlig arrest. Arrest vore emel-

lertid, även i den utformning straffet i förslaget erhållit, en förhållandevis hård straffform. För en stor mängd mera bagatellartade förseelser som förekomme under den militära tjänsten syntes det vara både onödigt och olämpligt att tillgripa ett frihetsstraff. Och jämväl vid allvarligare förseelser kunde det ofta vara tillräckligt att åtminstone den som första gången förbrutit sig erhöle ett straff av mindre ingripande slag. I de för den civila statsförvaltningen i instruktioner och annorledes meddelade bestämmelserna om disciplinär bestraffning upptoges i allmänhet såsom straffform av lindrigare art än suspension förlust av lön under viss tid, i regel högst trettio dagar. Ett sådant disciplinstraff syntes användbart även på det militära området. Om maximitiden på lämpligt sätt avvägdes, kunde det användas även mot värnpliktiga. Genom att straffet stode i förhållande till den brottsliges avlöning vunnes att det erhöle en likformig verkan mot personer i olika lönelägen på liknande sätt som dagsbotssystemet. Även i fråga om verkställigheten innebure denna straffform avsevärda fördelar i jämförelse med vanliga bötesstraff. Utredningen föresloge därför att vid sidan av arrest såsom disciplinstraff för krigsmän upptoges ett penningstraff, benämnt disciplinbot.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har ansett det värdefullt att bland disciplinstraffen upptagits ett särskilt anordnat penningstraff. *Försvarsväsendets lönenämnd* har funnit att det i och för sig icke gäve anledning till erinran, att ett disciplinstraff infördes, som hade karaktären av bötesstraff och som regelmässigt avvägdes efter vederbörandes avlöning vid krigsmakten.

Chefen för amén har anfört att den tanke, som låge till grund för förslaget att införa disciplinbot, i och för sig syntes riktig. Beträffande utredningens förslag till beräkning av disciplinboten ställde sig emellertid arméchefen tveksam. Endast därest disciplinboten beräknades på samma sätt, som för närvarande gällde beträffande dagsböter, kunde denna straffform godtagas. Då en sådan beräkningsgrund på av utredningen anförda skäl icke ansåges böra ligga till grund för beräkning av disciplinbotens storlek, vore straffformen tydligen olämplig för militära förhållanden. Mot förslaget om borttagande av straffformen arrest utan bevakning kunde vägande anmärkningar riktas. Kravet på allas likhet inför lagen kunde icke drivas in absurdum. Inom det militära verksamhetsområdet föreläge av olika anledningar en sådan mångfald av tillfällen till förseelser, för vilka den felande rimligen icke i alltför hög grad kunde lastas och vid vilka ingen som helst brottslig avsikt föreläge. Förseelserna måste till stor del anses lottna i svårigheter att snabbt taga ställning till spörsmål eller i bristande minneskunskap. Arrest utan bevakning syntes vara en mycket lämplig straffform för ifrågavarande förseelser. Disciplinstraffen borde med hänsyn till det förut anförda utgöras av vaktarrest, eventuellt disciplinbot beräknat enligt dagsbotssystemet, samt arrest utan bevakning. *Chefen för marinen* har förklarat sig hysa starka betänkligheter mot införandet av disciplinbot av den natur, utredningen föreslagit, även om ett lämpligt avvägt penningstraff säkerligen skulle ha god prohibitiv verkan. Den föreslagna avvägningen av disciplinbotsbeloppet för olika

kategorier krigsmän måste dock leda till avsevärda orättvisor, då bötesstraffets verkan i största utsträckning bleve en funktion av den bestraffades ekonomiska ställning. Då denna vore beroende av familje- och förmögenhetsförhållanden, komme — kanske särskilt beträffande de värnpliktiga — straffformen att framstå såsom synnerligen odemokratisk. Enär — såsom utredningen även framhållit — utmätandet av dagsböter skulle medföra betydande svårigheter i det stora flertalet fall, syntes det marinchefen riktigast att helt avstå från någon form av penningstraff utom för de fall, då böter borde ådömas i stället för disciplinstraff. Det syntes emellertid nödvändigt att kunna tillgripa ett lindrigare straff än arrest. För befälet hade onekligen straffformen arrest utan bevakning varit synnerligen lämplig såsom korrekationsmedel. På av utredningen anförda skäl ville marinchefen dock icke påfordra dess bibehållande. Emellertid syntes det som om en möjlighet borde förefinnas att överföra de av utredningen föreslagna tillrättavisningsformerna utgångsförbud och landgångsförbud till disciplinstraffen och därigenom erhålla en å samtliga personalkategorier tillämplig straffform, som vore av lindrigare art än arrest, men samtidigt syntes innebära ett gott korrektiv. Under dessa förutsättningar borde utgångsförbud och landgångsförbud för en tid av högst 20 dagar kunna ådömas såsom disciplinstraff samt för icke inkasernerad (ombord å fartyg kommenderad) personal innebära förbud att annat än i och för tjänsten lämna bostaden (förläggningen). *Svenska officersförbundet* har anfört liknande synpunkter. Även *chefen för flygvapnet* har ansett att disciplinbot icke borde ingå bland disciplinstraffen och att i stället utgångsförbud borde kunna åläggas såsom dylikt straff. Högsta strafftiden för utgångsförbud föresloges till 15 dagar. *Överbefälhavaren* har ställt sig tveksam i fråga om förslaget att avskaffa skärpt arrest. Denna straffform hade visserligen ej begagnats i större utsträckning, men den hade visat sig ändamålsenlig, bl. a. såsom ett straff vid upprepade förseelser. Utredningens motiv för dess avskaffande vore icke bärande. Bestämmelserna rörande skärpt arrest borde avfattas i likhet med nu gällande bestämmelser. Chefens för marinen förslag att utgångsförbud och landgångsförbud för en tid av högst 20 dagar borde upptagas bland disciplinstraffen kunde icke biträdas. Det skulle medföra betydande svårigheter i fråga om bevakning m. m., som måste vara strängare än vid motsvarande tillrättavisning. Dessutom skulle straffet liksom nuvarande arrest utan bevakning träffa personalkategorierna olika. Den föreslagna straffformen disciplinbot vore i och för sig lämplig. Såsom försvarsgrensheferna anfört kunde den dock i tillämpningen leda till icke önskvärda konsekvenser. Möjligheterna att finna en lämpligare form av disciplinbot borde därför ytterligare tagas under omprövning. Även om denna gäve negativt resultat ville överbefälhavaren icke — med hänsyn till de fördelar, som därigenom vunnes — motsätta sig att disciplinbot infördes. Arrest och disciplinbot borde dock vara två alternativa straffformer, som kunde användas alltefter förhållandena i varje särskilt fall. Härvid måste den tilltalades ekonomiska omständigheter särskilt tagas i betraktande så att straffet drabbade rättvist och finge avsedd verkan.

Föreningen Sveriges härads hövdingar har beträffande det föreslagna disciplinbotsstraffet anfört att lämpligheten av en dylik straffform säkerligen kunde ifrågasättas. Den mycket låga dagsinkomst, som en stor del av krigsmaktens personal under tjänstgöringen åtnjöt i form av avlöning, begränsade i verkligheten starkt möjligheten att begagna disciplinboten som korrektiv mot militära brott och kunde lätt komma att ge denna straffform sken av att vara avsedd allenast för officerare, underofficerare och andra högre avlönade befattningshavare. Med hänsyn till behovet av att finna en ersättning för den nuvarande straffformen arrest utan bevakning ansågo sig föreningen dock icke böra avstyrka förslaget. *Föreningen Sveriges landsfogdar* har ansett den föreslagna nya straffarten disciplinbot icke i allo lyckligt vald, därtill komme den att drabba allt för olika. Sålunda förefölle det knappast rimligt, att beröva de värnpliktiga, som under utbildningstiden icke kunde räkna på andra kontanter, den krona om dagen, vartill de eljest vore berättigade. För den i ekonomiskt hänseende mera välsituerade menige värnpliktige komme disciplinboten däremot att sakna nämnvärd betydelse som straffreaktion. Sågo man därefter till de kategorier, som uppbure lön i egentlig mening, så måste även för deras del disciplinboten drabba synnerligen ojämnt, beroende på den enskildes ekonomiska ställning, civilstånd och försörjningsplikt. Med de invändningar, föreningen sålunda framfört, komme man närmast till det resultatet, att disciplinboten, om den skulle bibehållas, borde närmare anslutas till dagsbotssystemet. Under sådana förhållanden kunde den knappast tillämpas i fråga om meniga värnpliktiga. Man leddes därför osökt in på tanken, huruvida det icke ur olika synpunkter skulle vara mest ändamålsenligt och rättvist att med slopande av förslaget om disciplinbot giva arreststraffet två huvudformer, en lindrigare, som närmast finge karaktären av en custodia honesta, och en strängare form, avsedd för disciplinbrott i mer egentlig mening. Visserligen kunde häremot invändas, att den lindrigare formen arrest utan bevakning hittills knappast tillämpats i fråga om manskapet. Detta sammanhängde otvivelaktigt med den omständigheten, att det för den menige icke framstode som ett straff utan snarare som en förmån att utan bevakning få vistas i sitt kvarter. Om skillnaden mellan de båda arrestformerna mindre bleve beroende av om bevakning anordnades eller ej utan mera hänförde sig till de förmåner och den bekvämlighet, som erbjödes arrestanten under strafftiden, hölle föreningen dock före att det skulle vara möjligt att utforma två typer av arreststraff, som skulle visa sig lika användbara såväl för befäl som manskap. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har anfört att den tilltänkta nya straffformen syntes ur åtskilliga synpunkter icke vara välbetänkt. För de värnpliktiga måste disciplinboten av flera skäl anses alldeles olämplig. En tillrättavisning i form av utgångs- eller landgångsförbud skulle åter för den mera välsituerade säkerligen innebära en mera kännbar reaktion än disciplinboten. Det måste emellertid anses felaktigt, att tillrättavisningen, som vore avsedd att vara en lindrigare reaktion mot begången förseelse än disciplinstraff, i flera fall skulle bliva svårare än sådant straff, som vore avsett för något grövre förseelser. För öv-

riga kategorier av krigsmän måste åter disciplinboten med hänsyn till storleken av det avdrag i lönen, som denna skulle innebära, mången gång bliva ett i förhållande till beskaffenheten av den begångna förseelsen alltför kännbart straff. *Föreningen Sveriges krigsfiskaler* har uttalat sig huvudsakligen i samma riktning. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har likaledes förklarat sig hysa betänkligheter mot disciplinbotsstraffet. Dessa betänkligheter hänförde sig dels till straffet såsom sådant — svårigheterna att få straffet att verka fullt rättvist måste bli betydande — och dels till den omständigheten att man härigenom i befälhavares hand lade ett ekonomiskt verkande rättelsemedel. Arreststraff, som redan nu kunde utdömas av befälhavare i disciplinär ordning medförde även det ekonomisk påföljd, men de ekonomiska följderna vore i detta fall en bisak. Här skulle straffets ekonomiska återverkningar bli primära. Viss inskränkning i befälhavarens domsrätt syntes under alla omständigheter erforderlig. *Värnpliktiga officerares riksförbund* har beträffande den stränga arrestens avskaffande anfört att det väsentliga ur människovärdets synpunkt i detta sammanhang icke vore straffet utan den handling, som föranlett straffet i fråga. Förefintligheten av just ett sådant afflikativt straff som sträng arrest kunde i de flesta fall på ett bättre sätt än en annan straffform avhålla en person av nonchalant eller rent av lymmelaktig natur att begå vissa handlingar, och enahanda synpunkt kunde läggas på den skärpta arresten. Lika litet som man kunde avskaffa olikheter i befogenheter och tjänsteställning mellan skilda grupper av krigsmaktens personal, kunde man undvika olikheter i bestraffningshänseende, och att allenast mot bakgrunden av någon allmän likställighetssynpunkt slopa arrest utan bevakning vore därför icke motiverat. Det kunde vara riktigt, att denna straffform i praktiken så gott som uteslutande användes beträffande officerare och underofficerare, enär den saknade tillräcklig effektivitet gentemot manskapet, men gentemot de två förstnämnda kategorierna vore den dock i de fall, då den komme till användning, i regel tillräckligt effektiv. Även i många andra straffrättsliga avseenden förefunnes olikheter emellan de meniga och vissa kategorier befäl, och vidare vore icke minst i detta sammanhang att märka, att officers- och underofficersgrupperna lydde under de militära bestraffningsreglerna under icke blott en väsentligt längre tid utan också jämväl vid betydligt högre ålder än manskapet. Införandet av den nya straffformen disciplinbot syntes icke heller tillfredsställande med hänsyn framför allt till den omständigheten, att ett dylikt penningstraff komme att drabba synnerligen orättvist. Införandet av berörda straffform avstyrktes därför.

Departementschefen.

För närvarande finnas fyra former av disciplinstraff, nämligen arrest utan bevakning, vaktarrest, skärpt arrest och sträng arrest. Utredningens förslag i denna del innebär i första hand att det lindrigaste och de båda svårare straffena avskaffas. Att sträng arrest icke bör upptagas i en reviderad lagstiftning, anser jag självklart. Den skärpta arresten kan väl i och för sig icke anses vara olämplig i samma grad som sträng arrest men som utredningen fram-

hållit torde denna straffart ha ganska liten betydelse. Vad beträffar arrest utan bevakning har den ensidiga tillämpning, som detta straff i praktiken erhållit, säkerligen kraftigt bidragit till uppfattningen att likställigheten inför lagen mellan skilda krigsmän är bristfällig. Jag är sålunda ense med utredningen om att avskaffa nämnda tre av de hittillsvarande arrestformerna och i departementsförslaget upptages därför endast ett arreststraff, närmast motsvarande det nuvarande straffet vaktarrest.

Eftersom arrest enligt förslaget innebär ett frihetsberövande och sålunda utgör ett förhållandevis strängt straff, är det givetvis angeläget att söka till skapa en lindrigare straffart att användas vid mera bagatellartade förseelser samt i något svårare brottsfall då gärningsmännen första gången förbrutit sig. Utredningen har i sådant syfte upptagit ett särskilt penningstraff, benämnt disciplinbot. Straffet utgör i princip löneavdrag under ett visst antal dagar med visst, av den brottsliges lön beroende belopp för dag. Tanken att penningstraff skall kunna tillämpas även i fråga om militära brott förefaller naturlig. Såsom utredningen framhållit torde emellertid ofta varken dagsböter eller böter ådömda omedelbart i penningar vara lämpligt straff för krigsmän. Genom att på nyssnämnda sätt låta straffet stå i proportion till den dömdes inkomster av militärtjänsten har utredningen uppnått en lösning, som erbjuder flera fördelar. Det föreslagna disciplinbotsstraffet ansluter sig sålunda nära till den inom den civila statsförvaltningen använda form av disciplinstraff, som utgöres av löneminskning, och är dessutom lätthanterligt såväl i fråga om ådömandet som med avseende å verkställigheten.

I en del remissyttranden har emellertid uttryckts farhågor för att disciplinbotsstraffet skall komma att verka orättvist. Uppenbarligen kan en sådan invändning icke fränkännas varje berättigande. Särskilt om man tager hänsyn till samtliga ekonomiska omständigheter och övriga personliga förhållanden som röra de bestraffade måste det givetvis visa sig att straffet drabbar olika tungt i skilda fall. Detta gäller dock även alla andra straffarter. Bland annat medför människors olika psykiska konstitution att fängelsestraff fördrages sämre i ett fall än i ett annat. Enligt min mening få i fråga om disciplinbot, liksom förhållandet är beträffande det civila disciplinstraffet mistning av lön, de olägenheter, som äro förenade med straffet, anses väl uppvägas av fördelarna med detsamma. Då det gäller att bestämma lämpligt straff för viss förseelse, måste det vara värdefullt att jämväl ha disciplinbot att tillgå. Även om man bör fasthålla vid att disciplinbot är en i princip lindrigare straffart än arrest, torde vid valet mellan straffarterna i viss mån hänsyn kunna tagas till den brottsliges ekonomiska förhållanden. Sålunda kunna omständigheterna vara sådana att ett mindre arreststraff bör åläggas i stället för ett relativt högt disciplinbotsstraff. Jag vill alltså förorda att disciplinbot införas.

Någon ytterligare art av disciplinstraff synes ej behöfvig. Jag har alltså i departementsförslaget vid sidan av arrest endast upptagit disciplinbot.

2 och 3 §§.

I 2 § av utredningens förslag stadgas, att disciplinstraff ådömes, utom för brott mot bestämmelse vari sådant straff är utsatt, jämväl i stället för böter såsom straff för brott av krigsman mot 25—27 kap. strafflagen samt för annat av krigsman förövat brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål. Där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, dömes dock, om ej särskilda skäl till annat föranleda, i stället till böter. Böter må ock eljest ådömas, om med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff finnes vara lämpligare än disciplinstraff. I fall då disciplinstraff är utsatt ådömas böterna i dagsböter eller, såvitt fråga är om brott mot 26 kap. 15 eller 16 §, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

Enligt 3 § får i fråga om annat av krigsman begånget brott än i 2 § sägs av beskaffenhet, att mål därom skall handläggas i den för militära mål stadgade ordningen, i stället för böter ådömas disciplinstraff, därest sådant straff finnes lämpligare med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art.

I SLK har frågan, huruvida i visst fall disciplinstraff skall eller kan följa, reglerats genom att sådant straff utsatts i de särskilda straffbestämmelser där det ansetts böra vara tillämpligt. Eftersom lagen upptager bestämmelser om ej blott rent militära och militärt kvalificerade brott utan även åtskilliga brott som, fränsett disciplinstraffets tillämplighet, skola bestraffas enligt allmän lag, har någon generell regel om disciplinstraffets användningsområde icke blivit behöfvig. Tillämpningen av disciplinstraff är i allmänhet obligatorisk. Vid brott som avses i 98, 99, 100 och 132 §§ finnes emellertid frihet att välja mellan disciplinstraff och böter. Riktlinjer angivande hur valet skall ske ha upptagits endast i sistnämnda paragraf. I vissa fall, t. ex. vid brott mot 68, 110 och 121 §§, är bötesstraff obligatoriskt och disciplinstraff kan alltså icke förekomma.

Utredningen har anført att eftersom i förslaget endast upptagits straffbestämmelser rörande rent militära och ett fåtal militärt kvalificerade brott, kunde frågan om gränsdragningen mellan disciplinstraffets och bötesstraffets användningsområden icke lösas på samma sätt som i SLK utan måste regleras genom allmänt hållna föreskrifter. Den avgörande grunden vid bestämmande av disciplinstraffets tillämplighetsområde borde vara brottens anknytning till krigsmakten. Denna synpunkt måste emellertid i princip antagas vara vägledande jämväl vid fastställandet av krigsdomstolarnas kompetensområde. Det förefölle naturligt, att disciplinstraffets tillämplighetsområde och krigsdomstolarnas kompetensområde sammanfölle. Därest handläggningen av militära brottmål under fredstid överfördes till de allmänna domstolarna, bleve det erforderligt att i vissa hänseenden meddela särbestämmelser rörande sådana mål och att i ny militär processlag upptaga stadganden som angåve vilka brott som vore av sådan beskaffenhet att mål där- om skulle handläggas i den för militära mål stadgade ordningen. Vad krigs-

domstolsutredningen i detta hänseende föresloge syntes utgöra en lämplig avgränsning även i vad anginge disciplinstraffets tillämplighetsområde. Kongruens i detta avseende syntes ock påkallas av praktiska skäl.

I enlighet med det anförda kunde således enligt utredningen området för disciplinstraffets tillämplighet angivas omfatta sådana av krigsmän förövade brott som vore av beskaffenhet att mål därom skulle handläggas i den för militära mål stadgade ordningen. Av flera skäl borde emellertid tvingande föreskrifter om tillämpning av disciplinstraff vid dylika brott icke meddelas. Under sådana förhållanden syntes det vara nödvändigt att söka uppställa regler som gäve ledning vid valet mellan disciplinstraff och böter. För detta ändamål kunde ifrågavarande brott uppdelas i två huvudgrupper. Det förefölle nämligen vara lämpligt att, beträffande vissa brott, låta dylika regler innehålla presumtion för disciplinstraffets tillämplighet, medan åter, i fråga om övriga brott, en motsvarande presumtion borde gälla till förmån för bötesstraffet.

Beträffande den första gruppen har utredningen framhållit att disciplinstraff i åtskilliga fall inginge i straffskalan för visst brott. Med dessa brott borde i förevarande hänseende jämsställas de i 26 och 27 kap. i förslaget upptagna straffbestämmelser, i vilka såsom straffskala angivits högst straffarbete på viss tid, eftersom enligt dessa bestämmelser även fängelse och lindrigare straff kunde tillämpas. Då vidare krigsmän, som hade ämbetsansvar, skulle vara underkastade stadgandena i 25 kap. SL enligt det år 1946 remitterade förslaget i stället för straffbestämmelserna i 26: 17 och 18 i utredningens förslag, borde tydligen också brott av krigsmän mot detta kapitel medtagas i denna grupp. Dit syntes slutligen även böra hänföras andra av krigsmän förövade brott som vore sådana att straff kunde åläggas av militär befälhavare. Beträffande nu nämnda brott borde disciplinstraff tillämpas även om böter vore utsatt. Denna regel syntes emellertid icke böra vara ovillkorlig. I olika fall kunde användningen av disciplinstraff i stället för böter framstå såsom direkt olämplig. Särskilt gällde detta beträffande arrest. Uppenbarligen borde man söka undvika att använda arrest då den brottslige icke fullgjorde tjänstgöring vid krigsmakten. Likaledes vore användningen av arrest olämplig om den brottsliges tjänstgöring vore av tillfällig art. Att helt utesluta arreststraff i nu avsedda fall syntes dock icke böra ifrågasättas; i fall av upprepad ensartad brottslighet eller om den brottslige kunde beräknas snart bli återkallad i tjänst borde arreststraff kunna få användas. Det hade vidare ansetts påkallat att vid sidan av en undantagsbestämmelse rörande arrest jämväl upptaga ett mera allmänt hållet undantagsstadgande. Enligt detta finge böter också i andra fall ådömas om med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff funnes lämpligare än disciplinstraff. Att då böter skulle tillämpas i enlighet med vad i det föregående sagts därvid skulle ådömas sådant bötesstraff som kunde vara utsatt för brottet, syntes vara självklart. För det fall att disciplinstraff vore utsatt för brottet, borde stadgas att böterna skulle ådömas i dagsböter utom när fråga vore om brott mot 26: 15 eller 16 i förslaget. I sådant fall

borde, i likhet med vad enligt 11:9 och 10 SL i det remitterade förslaget gällde, dömas till böter omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

Den andra av de ovannämnda båda huvudgrupperna omfattade, enligt vad utredningen slutligen i detta sammanhang anför, övriga av krigsmän begångna brott som vore av beskaffenhet att mål därom skulle handläggas i den för militära mål stadgade ordningen. För dessa brott borde, då fängelse eller svårare straff ej ifrågakomme, i regel ådömas böter. Endast om det med hänsyn till den brottsliga tjänstgöringsförhållanden och brottets art syntes vara lämpligare borde i dessa fall disciplinstraff kunna tillämpas i stället för böter.

Fångvårdsstyrelsen har anför, att disciplinbot kunde befaras bli mindre effektivt mot officerare och underofficerare än mot värnpliktiga. De värnpliktiga finge avstå hela sin kontanta avlöning, medan officerare och underofficerare endast finge vidkännas s. k. B-avdrag å lönen. Åtgärden vore maximerad till tjugu dagar. Med hänsyn härtill borde det enligt fångvårdsstyrelsens mening övervägas, huruvida förslaget regler för tillämpning av disciplinstraff i stället för böter eller omvänt vore lämpligt avvägda. För officerare och underofficerare kunde nämligen ett dagsbotsstraff ofta bli mera kännbart än den föreslagna disciplinboten. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har framhållit att enligt 2 § skulle disciplinstraff ådömas bland annat för av krigsman förövat brott av beskaffenhet att straff därför kunde ådömas i disciplinmål. Om ett brott vore av denna beskaffenhet vore enligt förslaget avsett att framgå av den militära rättegångslagen. Därest emellertid en särskild lag om disciplinstraff för krigsmän ansåges önskvärd, syntes reglerna om användningen av detta straff vara ett av de viktigaste föremålen för en sådan lag. Det vore överhuvud taget icke lämpligt att användningen av en i allmänna strafflagen upptagen straffart gjordes beroende av en rättegångslags av processuella synpunkter betingade bestämmelser. Den uppräknade här ifrågavarande fall, som under alla förhållanden måste i någondera lagen upptagas, borde därför enligt föreningens mening inflyta i nu ifrågavarande lag. De i lagen intagna bestämmelserna rörande frågan huruvida i särskilda fall disciplinstraff eller böter skulle komma till användning syntes onödigt invecklade. Då valfrihet mellan böter och disciplinstraff praktiskt taget alltid funnes, kunde åt stadgandets sakliga innehåll givas enklare formulering, därvid 2 och 3 §§ syntes kunna sammanföras.

Departementschefen.

Med hänsyn till det sätt, varpå strafflagstiftningen för krigsmakten enligt förslaget anordnas, torde det, såsom utredningen funnit, vara nödvändigt att frågan om användningen av disciplinstraff och böter regleras genom allmänt hållna föreskrifter. I princip innebära dessa enligt utredningens förslag att den i varje särskilt fall lämpligaste straffarten skall användas. Till ledning för tillämpningen härav har bland annat angivits vissa brott, vid vilka disciplinstraff företrädesvis skall komma till användning, medan be-

träffande övriga brott en motsvarande presumtion till förmån för böter fått gälla. Enligt min mening ha de föreslagna reglerna utformats på ett väl avvägt sätt.

I ett remissyttrande har hävdats att i 2 § direkt bör angivas vilka brott som skola kunna bestraffas i disciplinmål. På liknande sätt kunde ifrågasättas om icke det i 3 § såsom yttersta gräns för disciplinstraffets tillämplighetsområde uppställda kravet på att brottet skall vara av beskaffenhet att mål därom skall handläggas i den för militära mål stadgade ordningen bör erhålla formen av en uppräkningsmetod. Frågan om befälhavares bestraffningsrätt måste emellertid bedömas i anslutning till det militära rättegångsväsendets ordnande, och jag anser det därför icke vara riktigt att i detta sammanhang upptaga spörsmålet om bestraffningsrättens omfattning. Vad angår stadgandet om den yttersta gränsen för disciplinstraffets användning torde detta i realiteten icke få särdeles stor betydelse, eftersom redan principen om det lämpligaste straffet i allmänhet medför samma avgränsning. Då stadgandet likväl, för att underlätta domstolarnas tillämpning av ifrågavarande regler, bibehålles, synes det icke vara lämpligt att giva detsamma en vidlyftigare utformning. Även om uppräkningsmetoden här anlitas skulle man icke vid angivandet i processlagstiftningen av militära mål kunna nöja sig med en hänvisning därtill. En redaktionell jämkning av ifrågavarande stadgande bör emellertid vidtagas.

4 §.

Enligt 4 § i utredningens förslag ådömes arrest i minst tre och högst tjugu dagar, varje dag räknad till tjugufyra timmar. Straffet verkställs i militärhåkte. Arrestant deltagar ej i tjänstgöring annat än i den mån strafftiden överstiger tio dagar. Finnes arrest utan tjänstgöring medföra fara för arrestantens hälsa, skall han under hela strafftiden eller vad därav återstår deltaga i tjänstgöring. Under strafftiden skall den som åtnjuter avlöning från krigsmakten vidkännas löneavdrag med belopp, som är angivet i gällande avlöningsföreskrifter.

Såsom förut nämnts, är strafftiden för vaktarrest enligt 22 § SLK minst en dag och högst femton dagar. Beträffande frågan, huruvida den arresterade må deltaga i tjänstgöring eller icke, framgår av 24 § samma lag att det ankommer på vederbörande befälhavare att bestämma därom.

Utredningen har till en början erinrat att krigshovrätten i skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 april 1943 föreslagit att maximitiden för vaktarrest skulle höjas till trettio dagar. Till stöd därför anfördes bland annat att krigshovrätten i många fall ställts inför valet att bedöma en gärning antingen för milt genom att ådöma femton dagars vaktarrest eller för hårt genom att utmätta fängelse i en månad. Det vore enligt utredningens mening obestriddligt att förhållandet mellan vaktarrestens maximitid och minimitiden för fängelse i rättstillämpningen kommit att uppfattas som en kännbar lucka. Denna komme med utredningens förslag om borttagande av såväl sträng som skärpt arrest att framträda med i viss mån större skärpa. Hittills hade nämligen möjligheten att ådöma straff i nämnda arresformer till en del utfyllt luckan.

Enligt inhämtade statistiska uppgifter uppgingo de fall då fängelse i en månad förekommit till ungefär hälften av samtliga fall då krigsdomstol dömt till fängelse. Uppenbarligen skulle det i och för sig vara i hög grad tillfredsställande om dessa korta fängelsestraff kunde i avsevärd mån ersättas av arrest. Det finge därför anses föreligga mycket starka skäl för att bestämma maximitiden för arrest enligt förslaget till högre dagantal än vad för närvarande gällde beträffande vaktarrest. Det syntes dock ingiva betänkligheter att fastställa nämnda maximitid så högt som till trettio dagar. En sådan skärpning syntes strida mot disciplinstraffets natur. Det vore av vikt att arrest i den allmänna uppfattningen framstode såsom ett straff av annan och lindrigare art än fängelse. Med hänsyn härtill vore det önskvärt att skillnaden mellan straffen markerades också genom att maximum för arrest ej motsvarade minimitiden för fängelse. En så avsevärd höjning som den ifrågasatta vore vidare i och för sig ägnad att kunna medföra en genomgående skärpning av de i praktiken tillämpade straffmåttens av arrest. Ytterligare kunde anmärkas att det vore olägligt att inom det ordinära arreststraffets ram uppdraga en gränslinje för befälhavarnas domsrätt, men att detta möjligen bleve erforderligt vid en höjning till trettio dagar. Huvudsakligen av nu angivna skäl föresloge utredningen att maximitiden för arrest bestämdes till tjugu dagar. Minimitiden borde, särskilt med hänsyn till införandet av disciplinbot, höjas till tre dagar.

Beträffande verkställigheten hade utredningen i detta sammanhang först upptagit ett stadgande att arrest skulle verkställas i militärhäkte. För närvarande föreskreves i SLK att vaktarrest skulle verkställas under bevakning i låst, ljus rum. Att dessa föreskrifter intagits i lagen hade huvudsakligen berott på att därigenom framhållits skillnaden mellan vaktarrest å ena samt sträng arrest resp. arrest utan bevakning å andra sidan. Då sistnämnda arrestformer nu föreslogs skola upphöra, kunde det överlämnas åt Kungl. Maj:t att i administrativ ordning meddela föreskrifter i dessa hänseenden, därvid utredningen såsom självklart förutsatte att arrestlokal skulle vara ljus. Vidare hade upptagits bestämmelser rörande tjänstgöring under arrest. För närvarande gällde att det ankomme på vederbörande befälhavare att avgöra om arrestant skulle deltaga i tjänstgöring, och detta även om straffet ålagts av krigsdomstol. Härigenom hade detta viktiga moment vid verkställigheten avskilts från själva straffbeslutet. Då denna anordning syntes föga tillfredsställande, borde frågan regleras genom lagstadgande. Betydelsen av ett arreststraff såväl i fråga om den brottslige själv som med avseende å andra hade syntts till stor del ligga däri, att den brottslige under någon tid hölles isolerad från sin omgivning. Å andra sidan hade det icke syntts lämpligt att en arrestant under någon längre tid hölles i sysslolöshet. Framför allt med hänsyn till angelägenheten att tillvarata de värnpliktigas utbildningstid vore det önskvärt att, därest arbete utom häktet skulle förekomma, detta bestode i deltagande i tjänstgöring. Av nu angivna skäl hade därför lagstadgandet syntts böra innebära, att arrest i tio dagar eller därunder skulle verkställas utan tjänstgöring samt att längre arreststraff skulle vara förenade med tjänstgö-

ring under den del av strafftiden som överstege tio dagar. Då det ej sällan förekomme, att arresterade hade svårt att uthärda med isoleringen i arrest, hade dock ansetts böra stadgas att om arrest utan tjänstgöring funnes medföra fara för arrestantens hälsa, han skulle under hela strafftiden eller vad därav återstode deltaga i tjänstgöring.

Slutligen har utredningen framhållit att en särskild konsekvens av arreststraffet för närvarande vore att den arresterade, om straffet icke vore förenat med tjänstgöring, ginge förlustig viss del av sin avlöning. Betydelsen av dessa ekonomiska påföljder syntes böra föranleda att lagen innehölle ett stadgande om den löneminskning som arreststraffet medförde. Med hänsyn bland annat till det sätt, varpå disciplinboten enligt 6 § i förslaget utformats, borde stadgandet innehålla att löneminskningen skulle gälla hela strafftiden och ej allenast den tid varunder tjänstgöring icke fullgjordes. Vilka belopp som i olika fall skulle avstås kunde emellertid icke lämpligen angivas i lagen. Det hade därför endast stadgats, att den som åtnjöte avlöning från krigsmakten skulle under strafftiden vidkännas löneavdrag med belopp, som vore angivet i gällande avlöningsföreskrifter. De nu gällande bestämmelserna om löneavdrag borde i samband härmed undergå viss översyn.

Beträffande arreststraffets längd har justitiekanslersämbetet ansett sig böra ifrågasätta om icke maximum borde något höjas, förslagsvis i enlighet med 1922 års krigslagstiftningssakkunnigas tanke till tjugufyra dagar. *Hovrätten för övre Norrland* har föreslagit att maximitiden bestämdes till trettio dagar, dock att befälhavare ej finge ålägga strängare straff än arrest i femton dagar. Till förmån för en höjning hade, enligt vad motiven visade, förebragts mycket goda skäl. De skäl emot höjning, som av utredningen åberopats, syntes icke vara vägande. Att en höjning skulle vara ägnad att kunna medföra en genomgående skärpning av de i praktiken tillämpade straffmåttens av arrest, måste med kännedom om domstolarnas allmänna inställning bestämt bestridas. Att den föreslagna gränslinjen för befälhavares behörighet att ålägga arrest skulle medföra någon nämnvärd olägenhet, syntes svårt att inse. *Chefen för armén* har ansett erforderligt att möjligheter gäves att utsträcka arreststraffet intill tjugufem dagar. *Överbefälhavaren* har, för den händelse den skärpta arresten icke komme att medtagas bland disciplinstraffen, biträtt detta förslag. *Föreningen Sveriges häradshövdingar och värnpliktiga officerares riksförbund* ha ansett att tillräckliga skäl icke förebragts för höjningen av arreststraffets minimum från ett till tre dygn. Föreningen har framhållit att särskilt med hänsyn till de olägenheter som måste anses förenade med disciplinboten såsom straffform det syntes angeläget att möjlighet alltjämt funnes att ådöma arreststraff även för kortare tid än tre dagar. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har likaledes hävdadt att minimtiden borde bestämmas till en dag. Utökningen av maximitiden från femton dagar till tjugu dagar vore en fördel. Men det måste med beklagande såsom en avsevärd brist konstateras, att arreststraffet fortfarande icke skulle få utdömas i så lång tid eller trettio dagar, att det nådde anknytning till fängelsestraffet. Utredningen vitsordade dock riktigheten av att förhållandet

mellan vaktarrestens maximitid och minimitiden för fängelse i rättstillämpningen kommit att uppfattas som en kännbar lucka, ett förhållande som föreningen ville på det livligaste bestyrka. Föreningen finge därför bestämt förorda, att maximitiden för arreststraffet sattes till trettio dagar, därvid dock arreststraff över femton dagar endast finge ådömas av domstol. Även *föreningen Sveriges krigsfiskaler* har ansett det kunna ifrågasättas om icke en ytterligare förlängning av den tid, vartill arrest kunde uppgå, möjligen ur vissa synpunkter vore att förorda. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* däremot har befarat att den föreslagna höjningen av såväl maximi- som minimitiderna för arreststraffet kunde komma att medföra att arreststraffen framdeles utmättes efter en genomgående skärpt straffskala. Med hänsyn till önskemålet att minska »luckan» mellan det strängaste disciplinstraffet och det lindrigaste fängelsestraffet, vilket förbundet bejakade om dess förverkligande kunde beräknas medföra att fängelse ådömdes i ett färre antal fall än för närvarande, ville förbundet inte motsätta sig ökning av maximitiden till tjugu dagar. Även vid en sådan måttlig höjning av maximitiden syntes det emellertid nödvändigt att stadga särskild begränsning för befälhavares rätt att utdöma arreststraff. Gränsen kunde dragas vid nu gällande maximitid, femton dagar, men förbundet ville med hänsyn till praktiska erfarenheter av den hittillsvarande rättstillämpningen i disciplinmål ifrågasätta, om inte gränsen borde sättas något lägre, exempelvis vid tolv eller tio dagar. Minimitiden borde sättas till två dagar.

I fråga om tjänstgöringsskyldigheten vid arrester undergående har *justitiiekanslersämbetet* ifrågasatt huruvida det vore lämpligt att — bortsett från hälsofara — kategoriskt förbjuda tjänstgöring under arrest, som omfattade tio dagar eller därunder. Mången gång kunde det inträffa, att ett arreststraff i förening med tjänstgöring vore den i det särskilda fallet lämpligaste reaktionen, och det syntes onödigt stelt av lagen att icke i större omfattning än som skett medgiva vederbörande att begagna ett sådant korrektiv. Förbudet för arrestant att delta i tjänstgöring vid arrest, som avsåge ett så pass högt dagantal som tio, tedde sig vidare ur utbildningssynpunkt olägligt. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har ansett att det obligatoriska tjänstgöringsförbudet skulle komma att framstå såsom obilligt och ur utbildningssynpunkt synnerligen olägligt i sådana fall, där arrestanten kommenderats till utbildning vid någon av försvarets utbildningsanstalter. En viss uppmjukning av stadgandet vore förty att förorda.

Chefen för armén har funnit utredningens förslag i denna del icke kunna godtagas. Befäl och meniga kunde härigenom undandragas tjänsten till avsevärt men för utbildningen. Beslut i detta avseende borde av den dömande myndigheten fattas från fall till fall, varvid erforderlig hänsyn till den bestraffades tjänstgöringsförhållanden måste tagas. *Chefen för marinen* har föreslagit bibehållandet av nuvarande bestämmelser, att det ankomme på vederbörande befälhavare att avgöra om arrestant skulle delta i tjänstgöring eller ej. Ur tjänstens synpunkt kunde det ofta vara omöjligt att undvara en befattningshavare utan att betunga hans kamrater eller erhålla ersätt-

ning med annan person under arresttiden. Även om möjlighet till uppskov eller avbrott förutsattes i 5 §, syntes dessa olägenheter kunna bli allvarliga och vid en konsekvent tillämpning ur tjänstenyttans synpunkt av avbrottsmöjligheten medföra den straffskärpningen för arrestanten, att han finge straffets avtjänande utsträckt över en mycket lång tid. Ur disciplinär synpunkt vore vidare avbrott i eller uppskov med straff mycket ogynnsamma, varför de i möjligaste mån borde undvikas. För instruktörer och elever innebure utredningens förslag avsevärt men för utbildningen och skulle i värsta fall kunna innebära, att avsedd utbildning icke skulle medhinnas. *Chefen för flygvapnet* har uttalat sig i samma riktning. *Överbefälhavaren* har anslutit sig till försvarsgrenschefernas yttranden i förevarande avseende. Med hänsyn till tjänstgörings- och utbildningsförhållandena vore det olämpligt att i lagen fastlåsa tjänstgöring vid arrest av viss varaktighet. Icke heller kunde avgörandet beträffande med eller utan tjänstgöring läggas hos domstolen, ty denna kunde icke överblicka tjänstgöringsförhållandena vid förbandet. Än mindre bleve detta möjligt om krigsdomstolarna avskaffades. Trots att olägenheter kunde uppstå på grund av att likformighet beträffande strafftillämpningen icke säkerställdes, ansåge överbefälhavaren att vederbörande förbandschef fortfarande borde bestämma om ett arreststraff skulle avtjänas med eller utan tjänstgöring. *Marinförvaltningen* har jämväl hävdad att en straffskyldig borde kunna åläggas att då det befunnas erforderligt för tjänstens behöriga gång utföra sin ordinarie tjänst även vid arreststraff understigande tio dagar.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har förklarat sig dela förslagets ståndpunkt att straffet, i den mån det vore längre än tio dagar, alltid borde verkställas med tjänstgöring. Däremot syntes det föreningen icke riktigt att de kortare arreststraffen på sätt föreslagits alltid skulle verkställas utan tjänstgöring. Även om arreststraffets effektivitet i viss mån låge i att den brottslige under någon tid hölles isolerad från sin omgivning, gjorde sig dock denna synpunkt icke alltid gällande i de särskilda fallen. Detta, i förening med intresset att tillvarata de värnpliktigas utbildningstid, syntes böra föranleda att jämväl ett kortare arreststraff skulle kunna vara förenat med tjänstgöring. Även rent militära hänsyn krävde i vissa fall beaktande, särskilt i krig. Det syntes därför i varje fall böra beredas domstolen möjlighet att välja mellan de olika alternativen eller, där så med hänsyn till omständigheterna ansåges kunna och böra ske, åt den militäre befälhavaren överlämna avgörandet. *Svenska officersförbundet* har bestämt avstyrkt förslaget att borttaga nuvarande rätt för befälhavare att bestämma, om arrest under de första tio dagarna av ett arreststraff skulle avtjänas med eller utan tjänstgöring. Möjliggen kunde skärpning ske, så att åläggande av arrest med tjänstgöring endast finge ske av bestraffningsberättigad befälhavare på synnerliga skäl ur tjänstesynpunkt. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har anfört att förslaget rörande regelmässigt förbud att tjänstgöra vid arreststraff, som understeg tio dagar, måste medföra vissa konsekvenser, som inte kunde lämnas obeaktade. Hittills hade i synnerhet när det gällde kortare arreststraff tjänstgö-

ring förekommit i förhållandevis stor utsträckning. Detta hade med gällande bestämmelser inneburit att de straffade inte behövt vidkännas löneavdrag. Med ett genomförande av förslaget komme löneavdrag alltid att verkställas. Straffet, om man i detsamma inräknade också de ekonomiska konsekvenserna för den enskilde, vilket inte syntes orimligt, bleve härigenom ofta kännbarare än hittills, ett förhållande som inte kunde anses tillfredsställande.

Vad angår det föreslagna stadgandet om löneavdrag vid arrester av tjänande har *hoorrätten för Övre Norrland* funnit det anmärkningsvärt att utredningen i lagtexten byggt på administrativa bestämmelser, vilken metod utredningen i andra sammanhang med rätta förkastat såsom mindre lämplig. Genom ändringar i de administrativa författningarna kunde arreststraffets innebörd ej oväsentligt förändras, och disciplinbotsstraffet kunde genom dylika ändringar helt sättas ur spel. Det syntes nödvändigt att åtminstone i 6 § i stället införas fixerade belopp, förslagsvis lägst en krona högst tio kronor, med föreskrift att boten skulle avpassas efter förseelsens svårhetsgrad och den feiandes inkomst av tjänst vid krigsmakten, resp. — beträffande den som ej hade tjänst vid krigsmakten — jämförlig befattningshavares inkomst av tjänst vid krigsmakten. Om en sådan ändring vidtoges i 6 §, behövde ifrågavarande bestämmelse i 4 § icke kvarstå. *Försvarsväsendets lönenämnd* har anfört att förslaget att arreststraff alltid skulle vara förbundet med löneavdrag — oberoende av om vederbörande fullgjorde tjänstgöring under arresttiden eller icke — innebure att detta straff skulle komma att bestå av två olika delar, dels frihetsberövandet (arresten i egentlig mening), dels löneavdraget (= disciplinboten). Arresten skulle således komma att utgöra både frihets- och bötesstraff. En dylik anordning måste lönenämnden för sin del finna mindre lämplig. Visserligen finge arrestant även för närvarande vidkännas visst löneavdrag, men detta gällde endast under arrest med förbud att tjänstgöra och hade ansetts vara en naturlig följd av att vederbörande i dylikt fall vore förhindrad att fullgöra honom eljest åliggande tjänstgöring, alltså en löneteknisk konsekvens av straffbestämmelserna. Lönenämnden vore av den uppfattningen, att straffet — arresten — och löneavdraget alltjämt borde hållas isär och att nuvarande system, enligt vilket arrestant, som fullgjorde tjänstgöring, finge bibehålla sin avlöning, under det att den icke tjänstgörande arrestanten finge vidkännas ett av tjänstgöringshindret föranlett, i avlöningsbestämmelserna föreskrivet löneavdrag, vore att föredraga framför den föreslagna anordningen. I anslutning härtill ville lönenämnden framhålla, att den omständigheten, att löneavdraget innebure en i vissa fall jämförelsevis betydande ekonomisk påföljd, icke syntes i och för sig utgöra tillräckligt skäl att intaga föreskrift om löneavdraget i lagen om disciplinstraff. Samma skäl skulle i så fall böra föranleda, att i strafflagen intoges bestämmelse om att tjänsteman skall gå förlustig lön under tid, då han underginge frihetsstraff.

Chefen för armén har förklarat sig icke kunna tillstyrka löneavdrag för tid, då arrestant deltog i tjänstgöring. *Chefen för marinen* har, i anslut-

ning till sitt anförande beträffande disciplinboten, föreslagit att ifrågavarande stadgande måtte utgå. Även om disciplinböt skulle införas bland strafformerna, ansåge marinchefen, att det skulle innebära såväl penning- som frihetsstraff, om förslaget i denna del godtoges. För de militära brott, varom här vore fråga, skulle det innebära en orättvisa, då i vanlig ordning fullgjord tjänst i princip borde medföra full avlöning för tjänstetiden. Om däremot arrest avtjänades utan tjänstgöring, syntes frånvaron från tjänsten böra medföra löneavdrag liksom viss annan sådan frånvaro. Härom behövde icke särskilt stadgas i lagen om disciplinstraff, då det icke rörde sig om en strafform utan om en avlöningsbestämmelse. *Svenska officersförbundet* har uttalat sig på liknande sätt. Även *chefen för flygvapnet, överbefälhavaren och marinförvaltningen* ha ansett att den som avtjänade arrest med tjänstgöring icke borde vidkännas löneavdrag. *Föreningen Sveriges häradshövdingar*, som framhållit samma synpunkt, har därjämte ifrågasatt om ett stadgande om löneavdrag försvarade sin plats i en strafflag. *Föreningen Sveriges landsfogdar* har, med hänvisning till de anmärkningar som föreningen framställt mot disciplinboten, förklarat att därest med hänsyn till den enskildes ekonomi bättre avvägda regler icke kunde åstadkommas, billighetsskäl snarare syntes tala för, att löneavdrag helt undvekes. Frihetens förlust finge i regel anses vara ett tillräckligt kännbart straff, utan att det behövde kompletteras med ekonomiskt avbräck.

Departementschefen.

I åtskilliga remissyttranden har hävdats att maximitiden för arrest bör höjas utöver vad utredningen föreslagit. Det huvudsakliga skälet därför, nämligen att såvitt möjligt undvika tillämpning av fängelsestraff vid militära brott, anser jag vara av den tyngd, att högsta strafftiden för arrest bör sättas till trettio dagar. Det synes emellertid icke lämpligt att befälhavare, som ju icke får döma till fängelse, skall kunna ålägga längre tids arrest än för närvarande, femton dagar, och jag avser därför att i det förslag till ny militär rättegångslag, som är under utarbetande, införa en begränsning av detta innehåll. I likhet med utredningen anser jag att minimitiden för arrest bör vara tre dagar. Det är nämligen lämpligt att förbehålla så lindriga brottsfall, att de skulle ha bedömts med en eller två dagars arrest, för disciplinbotens tillämpning. Arreststraff av denna kortvarighet torde för övrigt vara tämligen meningslösa.

Utredningen har förutsatt att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter rörande militärhåkte. Detta anser jag vara lämpligt. I administrativ ordning bör sålunda, med utgångspunkt från att arreststraff skall verkställas i enrum, närmare regleras huru arrestlokaler skola vara beskaffade med avseende å storlek, belysning och övriga förhållanden som äga betydelse ur hälsovårdssynpunkt. Även frågan i vad mån arrestlokal skall vara låst och bevakad synes höra hit. Till dessa spörsmål får jag emellertid återkomma i ett senare sammanhang.

Beträffande tjänstgöringsskyldigheten vid arrests undergående anser jag

det till en början klart att bestämmanderätten i detta avseende icke bör ankomma på vederbörande befälhavare. Frågan om tjänstgöringsskyldigheten har nämligen så stor betydelse för arreststraffets karaktär att den bör lösas genom direkt stadgande i lagen. I likhet med utredningen anser jag att kortare arreststraff i princip böra avtjänas utan deltagande i tjänstgöring men att under den del av längre strafftider som överstiger ett visst antal dagar alltid skall föreligga tjänstgöringsskyldighet. De invändningar, som i remissyttrandena riktats mot dessa regler, äro väsentligen grundade på den åsikten att förbudet att delta i tjänstgöring skulle inverka ofördelaktigt på tjänsten inom krigsmakten. Med hänsyn bland annat till de under nästföljande paragraf upptagna stadgandena om avbrott i och uppskov med verkställigheten av arrest torde dylika farhågor icke böra överdrivas. Dessutom måste genom disciplinbotens införande antalet arreststraff komma att väsentligt nedgå; den ökning av antalet dylika straff, som är att förvänta av att maximitiden för arrest utsträcket, torde i detta avseende bli utan större betydelse. För att utesluta den risk för olägenheter, som tjänstgöringsförbudet trots detta kan innefatta, synes emellertid möjlighet böra öppnas för den dömande myndigheten att förordna om undantag från tjänstgöringsförbudet. Sådant förordnande bör dock endast få meddelas om det på grund av tjänstens krav eller eljest föreliggande särskilda skäl finnes påkallat.

Vad slutligen angår frågan om och i vad mån löneavdrag bör ske under arresttiden kan jag, om ock med någon rvekan, ansluta mig till utredningens förslag. Löneavdraget bör alltså icke vara beroende av om arrestanten deltar i tjänstgöring eller ej. Att märka är härvid att arrestanten principiellt kan åläggas att utföra varje slag av lämpligt arbete på liknande sätt som fängelse- och straffarbetsfångar tvingas arbeta under strafftiden; för arrestanten torde väl för övrigt tjänstgöringen i allmänhet te sig som en lindring i arreststraffet. Avdragspåföljden torde vidare, såsom utredningen föreslagit, böra omnämnas i lagen, särskilt som skyldigheten för arrestanten att delta i tjänstgöring utan full lönekompensation måste anses utgöra ett av momenten i bestraffningen. Å andra sidan är det av praktiska skäl nödvändigt att bygga stadgandet härom på avlöningsföreskrifterna för de olika personalkategorierna. Frågan om erforderliga ändringar i dessa föreskrifter torde i sinom tid komma att anmälas av cheferna för försvars- och finansdepartementen.

Med de ändringar jag i det föregående angivit har förevarande paragraf upptagits i departementsförslaget.

5 §.

I förevarande paragraf har utredningen upptagit vissa detaljbestämmelser beträffande arrest. Det stadgas sålunda att den som undergår arrest ej får åtnjuta annan kost eller bekvämlighet än som består vid häktet. Arrestant som ej deltagit i tjänstgöring skall beredas tillfälle att dagligen vistas utomhus minst en timme samt må i häktet utföra lämpligt arbete som anvisas honom. Arrestant äger rätt till läsning och brevskrivning i den utsträckning Konungen bestämmer. Han äger mottaga besök endast då det i särskilt fall medgi-

ves. Avbrott i eller uppskov med verkställigheten av arrest må äga rum i den mån det finnes nödvändigt med hänsyn till tjänsten eller den arresterades hälsa eller då synnerliga skäl därtill eljest föreligga.

I 24 § SLK stadgas att den som undergår vaktarrest ej må mottaga besök, där det ej för särskilt fall medgives. Den arresterade må ej begagna öl, vin eller spritdrycker. Ej heller må han i övrigt bereda sig eller mottaga bättre underhåll eller större bekvämlighet, än som är förenligt med måttlighet och enkelhet. Vissa ytterligare föreskrifter äro givna i militära bestraffningsförfordningen, §§ 32—36. Där stadgas bland annat, att arrestant i allmänhet icke utan tillstånd av den befälhavare, som har uppsikt över häktet, äger mottaga eller avsända brev. Den som undergår vaktarrest och icke undfår naturaportion må genom häktets föreståndare låta på egen bekostnad anskaffa vad han behöver för sitt uppehälle. Till den som undfår naturaportion utdelas den bestämda dagportionen i samma ordning som tillämpas för utspisning av manskapet. Då någon utan att deltaga i tjänstgöring undergår vaktarrest av längre varaktighet än tio dagar, skall under den del av strafftiden som överstiger tio dagar tillfälle lämnas honom att dagligen minst en halv timme vistas i fria luften. Enligt § 14 i samma förordning skall, då arrestant insjuknat, straffet avbrytas och den sjuke förflyttas till annat tjänligt ställe, därest läkaren förklarar sådant nödvändigt. En ytterligare bestämmelse om avbrott i verkställigheten är upptagen i 22 § SLK, vari stadgas att i strafftiden icke inräknas den tid arresterad på tåg åtföljer trupp till vilken han hör.

Utredningen har icke ansett det föreligga något skäl att bibehålla den hittillsvarande rätten för arresterad att i vissa fall på egen bekostnad bereda sig bättre kost eller bekvämlighet. Närmare bestämmelser i detta hänseende borde meddelas i administrativ ordning. Därvid borde bland annat föreskrivas att arrestant skulle utan ersättning tillhandahållas för meniga avsedd naturaportion, även om han eljest ej skulle varit berättigad därtill. Vidare borde genom sådana bestämmelser förhindras att någon finge avtjäna arreststraff i arrestlokal som i fråga om inredning, möblering och beskaffenheten i övrigt hade en mera komfortabel karaktär än vanliga arrestlokaler. Önskemål i denna riktning hade uttalats av militieombudsmannen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 september 1946.

Vidare hade utredningen föreslagit att arrestant som ej deltog i tjänstgöring skulle beredas tillfälle att dagligen vistas utomhus minst en timme. Detta överensstämde nära med bestämmelsen i 29 § i 1945 års verkställighetslag om rätt för den som vore intagen i fängvårdsanstalt att vistas utomhus. Därjämte hade ansetts i lagen böra intagas en föreskrift rörande arrestants rätt att sysselsätta sig med läsning eller brevskrivning. I fråga härom föreläge det, särskilt såvitt anginge rätten till läsning, med hänsyn till den relativt korta tid, varunder enligt förslaget arrest finge verkställas utan tjänstgöring, och till önskvärdheten att upprätthålla arreststraffets effekt skäl till återhållsamhet. Att närmare reglera frågan i lag vore icke erforderligt. Även om det enligt vad nu sagts syntes vara anledning att begränsa

arrestants rätt till förströelse, vore det icke därför nödvändigt att han skulle tillbringa strafftiden under sysslolöshet, i den mån han ej skulle deltaga i tjänstgöring. Det syntes icke vara ägnat att förringa arreststraffets verkan om arrestant i häktet sysselsatte sig med lämpligt arbete som tillhandahölls av de militära myndigheterna. En bestämmelse om arrestants rätt att mottaga besök av samma innehåll som den nuvarande föreskriften i 24 § SLK hade även upptagits.

Ytterligare har av utredningen anförts att eftersom frågan, huruvida arrestant skulle deltaga i tjänstgöring, enligt 4 § reglerats genom en legalregel, kunde det tydligen inträffa att en person, som vore outhärdlig för utförandet av en viss uppgift, just vid detta tillfälle underginge arrest utan tjänstgöring. Med tanke på dylika fall syntes böra föreskrivas, att avbrott i verkställigheten av arreststraff finge äga rum i den mån det funnes nödvändigt med hänsyn till tjänsten. Genom en dylik allmän föreskrift ersattes även den nuvarande speciella bestämmelsen i 22 § SLK om avbrott i verkställigheten vid förflyttning av trupp. På sätt för närvarande stadgades i § 14 militär bestraffningsförrättning borde avbrott i verkställigheten kunna ske även då det vore nödvändigt med hänsyn till den arresterades hälsa, exempelvis för vård å sjukhus. Avbrott borde slutligen också kunna medgivras då eljest synnerliga skäl därtill föreläge. De sålunda föreslagna bestämmelserna rörande avbrott i verkställigheten hade synts böra få tillämpning även i fråga om uppskov med verkställighet av arrest, varom för närvarande några föreskrifter ej funnes.

Justitiekanslersämbetet har erinrat att det i motiven uttalades, att genom bestämmelser i administrativ ordning borde förhindras, att någon finge avtjäna arreststraff i arrestlokal, som i fråga om inredning, möblering och beskaflenheten i övrigt hade en mera komfortabel karaktär än vanliga arrestlokaler. Otvivelaktigt hade missförhållanden i här antydda avseende förekommit, sannolikt i ej obetydlig omfattning. Att dessa missförhållanden undanröjdes vore tydligen på sin plats. Framhållas borde emellertid, att tillämpningen av principen om allas likhet inför lagen icke borde drivas så långt att i fråga om verkställighet av frihetsstraff en faktisk olikhet, ehuru av annat slag än den hittillsvarande, komme att råda för de skilda kategorier militärpersonalen omfattade. Särskilt gällde detta frågan, om arrestlokalerna skulle vara gemensamma för befäl och manskap. Mellan dessa kategorier föreläge, delvis av nödtvång, sådan skillnad i olika avseenden, att det icke tedde sig onaturligt, att olika arrestlokaler funnes för de skilda kategorierna. För upprätthållandet av disciplinen skulle det säkerligen även vara till synnerligt men, om arrestlokaler vore gemensamma för befäl och manskap. Detta vore kanske ej heller meningen. *Chefen för armén* och *överbefälhavaren* ha ävenledes framhållit vikten av att officerare och underofficerare finge undergå arrest i från manskapsarresterna skilda arrestlokaler. Arméchefen har därjämte förklarat att han måste ställa sig avvisande till förslaget att arrestant »må» utföra anvisat arbete. Det borde helt ankomma på vederbörande chef att avgöra i denna fråga. Överbefälhavaren har un-

derstrukit utredningens mening att återhållsamhet borde iakttagas i fråga om arrestants rätt till läsning och brevskrivning. Arrestant borde endast ha tillgång till bibel, psalmbok, militära reglementen o. s. v. i den omfattning för närvarande i regel tillämpades samt ha rätt att avlåta brev till nära anhöriga och myndigheter. *Arméns fortifikationsförvaltning* har framhållit att det ur principiell synpunkt icke funnes något att erinra mot kravet, att arrestlokaler för alla kategorier av militär personal skulle vara likvärdiga. Av praktiska skäl kunde emellertid möta svårigheter att vid äldre etablissement ändra befintliga arrestlokaler för officerare och underofficerare så, att lokalerna beträffande rumsyta och fönsterstorlek helt överensstämde med manskaparresterna. Förvaltningen hänvisade härutinnan till vad förvaltningen i ämnet anfört i yttrande till chefen för armén den 28 mars 1947 i anledning av militieombudsmannens skrivelse. Vid utformandet av de särskilda bestämmelserna rörande verkställighet av arreststraff borde enligt fortifikationsförvaltningens mening uppmärksamhet även ägnas frågorna om arrestlokalernas belägenhet och bevakningen av desamma, i vilka avseenden särskild hänsyn måste tagas till de militära tjänstgöringsförhållandena. Medan vid avtjänande av straff vid allmän anstalt den straffskyldige vore helt skild från sin vanliga omgivning och övervakades av för ändamålet särskilt anställd och utbildad personal, vore läget helt annorlunda, när militärt arreststraff skulle verkställas. Vid militärhäkte avtjänades straffet i lokal som vore ansluten till det vanliga tjänstestället, och övervakningen skedde genom personal, som regelmässigt beordrades ur kretsen av den straffskyldiges överordnade och jämställda. Skulle officerare och underofficerare avtjäna arreststraff i det för manskapet inrättade häktet, komme de att bevakas av underordnade, möjligen ur eget underlydande förband. Ett sådant förhållande skulle innebära en betydlig skärpning av straffet och därjämte kunna medföra svårigheter för den bestraffade i hans fortsatta befälsutövning. Det syntes därför vara erforderligt, att till belägenheten skilda arrestlokaler bibehölles för å ena sidan officerare och underofficerare samt å andra sidan manskap. Vore den straffskyldige av lägst underbefäls grad, borde tillses, att vaktchefen vore av samma eller högre tjänstegrad. Dessa fortifikationsförvaltningens synpunkter stode, såvitt förvaltningen kunnat finna, icke i strid med vare sig utredningens eller militieombudsmannens uppfattning rörande sättet för arreststraffets verkställande.

Fångvårdsstyrelsen har anfört att arreststraffets repressiva karaktär framginge tydligast vid en jämförelse med de regler som enligt 1945 års lagstiftning gällde för verkställighet av fängelse, även när det ådömts för militärt brott. Den till fängelse dömdes intoges i regel på en av fångvårdens kolonier eller annan öppen anstalt. Från straffets början hölles han i fullt arbete, vanligen utomhus. Han uppmuntrades att på fritiden läsa och ägna sig åt annan lämplig sysselsättning ävensom att genom brevväxling och på annat sätt uppehålla förbindelse med sina närstående. Han ägde själv skaffa sig eller mottaga bekvämlighet, som låte förena sig med enkelhet och god ordning. För de arbetspremier han erhöle ävensom för egna medel finge han

köpa olika slags varor, såsom kaffe, tobak, socker och frukt, till visst högsta belopp i veckan, för närvarande tio kronor. Enligt fängvårdsstyrelsens mening kunde det ifrågasättas att anordna arreststraffet så, att den, som underginge arrest, under hela strafftiden hölles till nyttigt arbete. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har uttalat, att sådant arreststraffet utformats enligt förslaget, kunde det icke anses vara särdeles humant. Överhuvudtaget måste enligt föreningens förmenande sägas, att arreststraffet, som hittills varit avsett såsom ambitionsstraff, i lagförslaget utformats till att i stället bliva ett förnedringsstraff. En sådan anordning av straffet kunde icke vara lycklig. Den komme att hos krigsmaktens personal skapa otrevnad och ovilja och därför ej heller att vara fördelaktig ur disciplinsynpunkt.

Departementschefen.

I förevarande paragraf beröres bland annat frågan vilken kost och bekvämlighet som skall komma arrestant till del. Utredningen har i samband därmed gjort ett uttalande mot de för närvarande brukliga s. k. officersarresterna, vilket uttalande i princip icke mött gensagor av remissmyndigheterna. Även enligt min mening måste det anses vara ett förkastligt system att vissa krigsmän få avtjäna arreststraff under förhållanden som medgiva större bekvämlighet än andra arrestanter komma i åtnjutande av. Såsom i vissa remissyttranden understrukits är det emellertid å andra sidan nödvändigt att verkställigheten av arrest anordnas så att den icke inverkar menligt på disciplinen. Om en militär chef skall undergå arrest, kan det sålunda icke vara lämpligt att han bevakas av sina underlydande. För att undvika sådana konsekvenser synes det vara tillräckligt att ändamålsenliga föreskrifter meddelas om bevakningen vid militärhäktena. Möjligen kan det dessutom visa sig erforderligt att för vissa fall medgiva verkställighet i särskilda arrestlokaler, men dessa böra då givetvis icke skilja sig från vanliga sådana lokaler med avseende å inredning, möblering och beskaffenhet i övrigt, liksom arrestant i sådant fall ej heller bör erhålla speciella förmåner i fråga om kost och dylikt. Då jag vid behandlingen av nästföregående paragraf i förevarande lagförslag förordat att närmare bestämmelser om militärhäktens beskaffenhet skola utfärdas av Kungl. Maj:t synes även, såsom ock utredningen förutsatt, de ytterligare föreskrifter som i nu ifrågavarande hänseende bli erforderliga böra givas i samma ordning. Det här berörda spörsmålet torde därför sedermera få upptagas till övervägande.

Vad i övrigt angår de i denna paragraf föreslagna bestämmelserna har under remissbehandlingen från ett par håll anförts att arreststraffet i olika avseenden är strängare än fängelse och straffarbete. På visst sätt är detta också onekligen fallet. Det torde emellertid icke vara riktigt att sålunda jämföra de nämnda straffarterna. Frånsett att arreststraffet i allmänhet endast tillämpas å personer som genom tjänsteplikt äro bundna vid krigsmakten och alltså redan äro underkastade olika inskränkningar i handlingsfriheten, är att märka att detta straff regelmässigt är av så mycket kortare varaktighet att maximitiden motsvarar minimitiden för fängelse. Under större delen av

den maximala strafftiden avtjänas dessutom arrest med vanlig tjänstgöring och frihetsberövandet hänför sig då endast till fritiden. Det synes mig med hänsyn härtill uppenbart att personliga förmåner under strafftiden endast kunna medgivas i förhållandevis ringa utsträckning, om icke arreststraffets effektivitet skall äventyras. Vad utredningen föreslagit i detta avseende förefaller vara välbetänkt, och då jag icke heller eljest funnit anledning till erinran mot de särskilda stadgandena, har ifrågavarande paragraf i oförändrat skick upptagits i departementsförslaget. Den närmare reglering som i enlighet härmed, utöver vad jag förut nämnt, skall ankomma på Kungl. Maj:t torde få upptagas till behandling vid ett senare tillfälle.

6 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall disciplinbot ådömas för minst en och högst tjugu dagar. Straffet utgöres av löneavdrag med belopp som i 4 § sägs. Är sådant ej tillämpligt, skall den brottslige förpliktas att för varje dag gälda ett belopp i penningar, vilket fastställles efter ty prövas skäligt med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning. Verkställighet av löneavdrag må fördelas på flera avlöningstillfällen. Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp gäldas. Sådant belopp ävensom disciplinbot som ådömes i penningar tillfaller kronan. Förvandling av oguldet belopp till frihetsstraff skall ej äga rum. I övrigt skall i nu avsedda fall rörande verkställigheten gälla vad som är stadgat beträffande bötesstraff.

Utredningen har anfört att, eftersom de värnpliktiga utgjorde huvuddelen av krigsmaktens personal, borde man vid utformandet av närmare regler om disciplinbot lämpligen utgå från de värnpliktigas ställning i lönehänseende. Av de förmåner, som tillkomme dessa, syntes endast penningbidraget i fredstid och terminslönen i krigstid böra tagas i betraktande. Övriga löneförmåner hade antingen karaktär av naturaförmåner eller utginge endast under speciella förutsättningar och lämpade sig därför icke i detta hänseende. Att familjebidraget, som huvudsakligen avsåge att säkerställa de värnpliktigas hemmavarande, icke borde komma i fråga vore uppenbart. Om sålunda för de värnpliktigas del disciplinbotsstraffet utformades så att det endast avsåge förlust av vissa utgående förmåner, borde tydligen en motsvarande begränsning göras för övriga krigsmän som uppbure avlöning från krigsmakten. Medan det eljest inom statsförvaltningen förekommande disciplinära bestraffningsmedlet i form av lönemistning avsåge förlust av hela lönen för viss tid, borde sålunda ifrågavarande straff endast innebära partiell lönemistning. Disciplinbot borde därför utgöras av löneavdrag för visst antal dagar. Eftersom värnpliktigas penningbidrag och terminslön vore de förmåner vilka, enligt vad som förutsatts under 4 §, skulle avstås vid undergående av arrest, syntes en tillfredsställande ordning uppnås, om löneavdraget för all personal bestämdes till det belopp som skulle avstås under arresttid. Det vore för enat med betydande praktisk fördel att löneavdraget vid disciplinbot och löneminskningen vid arreststraffs undergående överensstämde. Vissa krigsmän

åtnjöte överhuvud icke lön eller annan ersättning från krigsmakten. Så vore fallet med personer som under beredskapstillstånd eller då riket vore i krig åtföljde avdelning av krigsmakten som vore i fält eller tjänstgjorde under liknande förhållanden. Men även i vanlig fredstid förekomme att krigsmän icke erhöles ersättning, från vilken löneavdrag kunde göras. Exempel härpå vore hemvärnsmän under tjänstgöring av kortare varaktighet än tre dagar i följd. Då det emellertid vore värdefullt att kunna använda disciplinbot också beträffande krigsmän å vilka löneavdrag ej vore tillämpligt, hade såsom en kompletterande regel föreslagits, att i dylika fall åläggandet av disciplinbot skulle ske genom att den brottslige förpliktades att under viss tid för varje dag gälda ett belopp i penningar, vilket fastställdes efter ty provades skäligt med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning.

I fråga om det dagantal, för vilket disciplinbot skulle kunna ådömas, borde enligt utredningen uppmärksammas att även om löneavdraget för värnpliktiga i allmänhet icke uppginge till högre belopp än en krona för dag, detta dock i de flesta fall utgjorde allt vad en värnpliktig hade att disponera för sina personliga behov. Maximitiden borde därför sättas lägre än ur andra synpunkter måhända kunde anses önskvärt. Med hänsyn härtill och då även i nu ifrågavarande avseende en viss parallellitet med arreststraffet vore fördelaktig, men högre minimum än en dag icke syntes vara motiverat, hade föreslagits att disciplinbot skulle ådömas för minst en och högst tjugu dagar.

Vad härefter angår verkställigheten av disciplinbot har utredningen funnit att, då straffet utgjordes av löneavdrag, särskilda föreskrifter om verkställighetssättet i allmänhet ej vore erforderliga. Verkställigheten skedde helt enkelt genom innehållande av lön för det antal dagar som i straffbeslutet angivits. Till värnpliktiga utbetalades penningbidrag och terminslön tre gånger i månaden. För att den som ådömts disciplinbot för exempelvis tjugu dagar icke skulle bli helt utan lön vid två på varandra följande utbetalningstillfällen vore det lämpligt att, såsom viss motsvarighet till avbetalningssystemet vid vanligt bötesstraff, tillåta att verkställigheten av löneavdrag kunde fördelas på flera avlöningstillfällen. Då disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag skulle verkställas, kunde det inträffa att den dömde icke längre vore berättigad till lön, varå avdraget kunde göras. I sådana fall borde den dömde i stället vara skyldig att gälda motsvarande belopp. Såväl dylikt belopp som disciplinbot, som ådömts i penningar, borde tillfalla kronan. Beträffande betalning och indrivning av disciplinbot i dessa fall syntes vad som vore stadgat i fråga om bötesstraff kunna gälla; med hänsyn till beskaffenheten i allmänhet av de förseelser, för vilka disciplinbot vore avsedd att tillämpas, borde dock icke ifrågakomma att oguldet belopp förvandlades till fängelse, och det vore ej heller lämpligt att anordna förvandling till arrest.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har framhållit att utredningen förutsett att, då disciplinbot tillämpades, i straffbeslutet borde angivas, förutom dagantalet, jämväl det belopp den dömde skulle avstå eller gälda för varje dag. Att så vore avsett kunde icke utläsas ur lagtexten, vars ordalydelse läm-

nade den möjligheten öppen att beträffande beloppet allenast hänvisades till gällande avlöningsföreskrifter. Därest utredningens mening skulle gälla, komme detta att innebära att vid verkställigheten hänsyn icke skulle tagas till, att den dömda befördrats efter domen; löneavdraget måste i straffbeslutet angivas efter den lönegrad, den dömda då innehade. För det med arreststraffet förenade löneavdraget gällde däremot, att arrestanten finge vidkännas löneminskning efter den grad, han vid verkställigheten innehade. Ett förtydligande av bestämmelserna i denna del syntes påkallat. *Försvarsväsendets lönenämnd* hade icke funnit lämpligt, att ifrågakvarande penningstraff normalt skulle anknytas till ett i avlöningsbestämmelserna fastställt löneavdrag. Enligt lönenämndens mening borde för såväl värnpliktig som fast anställd personal disciplinboten avvågas i anslutning till vederbörandes avlöning för dag. Sålunda kunde följande riktlinjer i huvudsak följas. För värnpliktiga, hemvärnsmän och annan icke fast anställd personal toges värnpliktigs penningbidrag (terminslön) till utgångspunkt. För fast anställd personal på aktiv stat syntes disciplinboten bära utgöra hälften av avlöningen för dag, inberäknat i förekommande fall värdet av naturaförmåner. Vad anginge icke ständigt tjänstgörande fast anställd personal syntes disciplinboten bära uppgå till samma belopp som för annan fast anställd personal i samma tjänstegrad. Lönenämnden förutsatte, att anvisningar rörande disciplinbotens beräkning komme att utfärdas av Kungl. Maj:t. *Chefen för armén* har erinrat att utredningen beträffande förhållandena under krigstid framhållit, att då det gällde en värnpliktig endast terminslönen borde komma i fråga, under det att familjebidraget, som huvudsakligen avsåge att säkerställa de värnpliktigas hemmavarande, uppenbarligen icke borde tagas med i beräkningen. Då det gällde den fast anställda personalen, hade utredningen icke ansett sig bära taga samma hänsyn till denna personals ekonomiska förhållanden. Tvärtom framhölle utredningen, att löneavdraget icke borde avse endast terminslönen utan därjämte viss del av månadslönen. Några skäl för att den fast anställda personalen på detta sätt skulle bestraffas hårdare än den värnpliktiga personalen, hade utredningen icke anfört. Även då det gällde de värnpliktiga, komme emellertid förslaget att drabba ytterst ojämnt. För den som helt saknade privata tillgångar kunde straffet bliva kännbart, medan den mera välsituerade kunde ha råd att begå vissa förseelser. På grund härav kunde icke utredningens förslag beträffande disciplinbotens storlek godtagas. *Arméförvaltningen*, med instämmande av *arméns ingenjörförening*, har framhållit att det förhållandet att disciplinboten skulle bestämmas utan beaktande av eventuell försörjningsplikt och ekonomiska omständigheter i övrigt, innebure ett avsteg från de grundläggande principerna för det inom den civila strafflagstiftningen införda dagsbotssystemet. Då den av utredningen lämnade motiveringen för ett dylikt avsteg icke kunde anses bärande, ansåge arméförvaltningen de härutinnan föreslagna stadgandena böra, för vinande av överensstämmelse med den civila strafflagstiftningen, undergå omarbetning, i varje fall i vad anginge den fast anställda personalen inom krigsmakten.

Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer har, beträffande regeln att ogulden disciplinbot icke skall förvandlas till frihetsstraff, anmärkt att regeln mången gång komme att medföra att den sakfällde skulle undslippa utan någon som helst bestraffning för begången förseelse. Till förebyggande av denna i förhållande till andra till disciplinbot dömda uppenbara orättvisa borde därför stadgas, att ogulden disciplinbot skulle kunna förvandlas till arrest.

Departementschefen.

Vid behandlingen av 1 § i förevarande lagförslag har jag förklarat mig i princip godtaga den nya form av disciplinstraff, som disciplinbot utgör. Mot de av utredningen under nu ifrågavarande paragraf upptagna närmare reglerna om denna straffart har jag i sak icke något att erinra. Disciplinbotens belopp för dag bör sålunda även enligt min mening vara samma belopp som skall avstås vid avtjänande av arrest. Eftersom i detta belopp icke ingår vare sig värnpliktigas familjebidrag eller den del av de fast anställdas lön som närmast kan anses motsvara familjebidraget, torde det icke uppkomma någon sådan olikhet i behandlingen av nämnda kategorier, som en remissmyndighet trots sig finna. Såsom jag förut nämnt är det för övrigt avsett att de åsyftade avlöningsbestämmelserna skola överses. Att på sätt i något remissyttrande föreslagits uppställa särskilda, från löneavdragen vid arrest avvikande belopp, synes medföra betydande praktiska olägenheter. I likhet med utredningen anser jag att oguldet disciplinbotsbelopp ej bör förvandlas till frihetsstraff. För att tydligare klargöra att i själva straffbeslutet skall angivas, liksom i fråga om dagsböter, icke blott det antal dagar för vilket straffet ådömes utan även det belopp den dömda skall avstå eller gälda för varje dag, torde en redaktionell jämkning böra vidtagas.

Frånsett sistnämnda jämkning överensstämmer departementsförslaget i denna del med utredningens förslag.

7 och 8 §§.

Enligt 7 § av utredningens förslag får disciplinstraff såsom gemensamt straff för flera brott icke överstiga de i 4 och 6 §§ utsatta högsta mått.

I 8 § av nämnda förslag stadgas att om brott, som finnes förskylla disciplinstraff, sammanträffar med brott, som finnes förskylla böter, och ej gemensamt straff i svårare straffart ådömes, skola böter ådömas såsom gemensamt straff. Om särskilda skäl därtill äro, må dock disciplinstraff ådömas såsom gemensamt straff. För brott, som finnes förskylla disciplinstraff, må då flera brott sammanträffa disciplinstraffet ådömas jämte straff i allmän straffart för övriga brott, om särskilda skäl därtill föranleda. Högsta och lägsta gemensamma straff i allmän straffart, då disciplinstraff är utsatt för något av brotten, beräknas såsom om bötesstraff som i 2 § sägs vore utsatt i stället för disciplinstraffet. Har någon för skilda brott förskyllt avsättning eller suspension och disciplinstraff, skola straffen ådömas jämte varandra; dock må ej jämlikt 25 kap. 1—4 §§ strafflagen dömas till disciplinstraff,

där den brottslige för annat brott förskyllt avsättning eller suspension och sådant straff provas vara tillfyllest.

4 kap. SL innehåller såvitt nu är i fråga följande. I 1 § stadgas att, om någon skall dömas för flera brott, gemensamt straff skall ådömas. För brott som finnes förskylla böter må dock bötesstraffet ådömas jämte straff för övriga brott, om särskilda skäl därtill föranleda. Enligt 2 § i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget bestämmes gemensamt straff med tillämpning av de för brotten i lag stadgade straffsatserna, dock må straffet i den svåraste tillämpliga straffarten höjas intill vad som svarar mot de för brotten utsatta högsta straffen sammanlagda med varandra. Ej må gemensamt straff understiga det svåraste av de lägsta straffen. Jämlikt 6 § i det remitterade förslaget skall vid beräkning av högsta gemensamma straff för brott, varå kan följa fängelse eller straffarbete, samt brott, som ej är belagt med svårare straff än böter, bötesstraff anses motsvara det fängelse som skolat följa vid böternas förvandling. I 7 § enligt det remitterade förslaget stadgas att, om någon för skilda brott förskyllt avsättning eller suspension och allmänt straff, straffen skola ådömas jämte varandra, dock må ej jämlikt 25 kap. 1—4 §§ i det remitterade förslaget dömas till böter, där den brottslige för annat brott förskyllt avsättning eller suspension och sådant straff provas vara tillfyllest.

Utredningen har ansett att de i 4 kap. SL intagna stadgandena om sammanträffande av brott samt om förändring av straff i princip borde äga tillämpning även i fråga om disciplinstraff. Liksom för närvarande bleve det emellertid enligt förslaget erforderligt att meddela vissa kompletterande föreskrifter. På grund av huvudregeln i 4: 1 SL skulle vid sammanträffande av flera brott, som borde föranleda disciplinstraff, ett gemensamt straff ådömas. Enligt 35 § SLK gällde — vilket innefattade en avvikelse från stadgandena i 4: 2 SL om straffhöjning — att disciplinstraff såsom gemensamt straff för flera brott icke finge överstiga det för varje slag av arreststraff utsatta högsta mått. Då anledning icke syntes föreligga att föreslå någon saklig ändring i detta avseende, hade i 7 § i förslaget upptagits en motsvarande bestämmelse avseende de föreslagna disciplinstraffen.

Vidare har utredningen erinrat att det enligt 34 § andra stycket SLK gällde att om brott, som funnes förskylla böter, sammanträffade med brott, som funnes förskylla disciplinstraff, och gemensamt straff i svårare straffart ej ådömdes, böter och disciplinstraff skulle ådömas jämte varandra. Då särskilda skäl därtill föranledde, finge dock disciplinstraff ådömas såsom gemensamt straff. Detta undantag från regeln om ådömande av gemensamt straff finge enligt förslaget, till följd av att straffbestämmelserna rörande tjänstefel skulle erhålla subsidiär karaktär, avsevärt mindre betydelse än tidigare. Ett bibehållande av undantaget vore i och för sig föga önskvärt och syntes icke förenligt med att enligt 2 och 3 §§ i förevarande lagförslag viss frihet föreläge för domstol att välja mellan att tillämpa disciplinstraff eller böter. Det syntes därför vara lämpligt att huvudregeln i 4: 1 SL om gemensamt straffs ådömande vid flera brott ägde tillämpning jämväl då straffet

skulle utmätas i mildare straffart än fängelse. Eftersom de nämnda bestämmelserna i 2 och 3 §§ icke gäve ledning för detta fall, erfordrades ett särskilt stadgande därom. Detta hade syntes böra innehålla att böter skulle ådömas såsom gemensamt straff. Om särskilda skäl därtill vore, borde dock disciplinstraff kunna ådömas såsom gemensamt straff.

I 34 § tredje stycket SLK stadgades att om brott, som funnes förskylla disciplinstraff, sammanträffade med brott, beträffande vilket villkorlig dom ansåges böra meddelas, disciplinstraffet finge ådömas särskilt. Enligt 4: 1 SL kunde bötesstraff alltid, om särskilda skäl föranledde därtill, ådömas vid sidan av straff för andra brott. Enahanda möjlighet att ådöma särskilt straff borde enligt utredningen finnas även beträffande disciplinstraff, och detta oavsett om villkorlig dom skulle meddelas i fråga om de övriga brotten. Dock vore det ej lämpligt att medgiva ådömande av särskilt disciplinstraff om sådant straff skulle tillämpas jämväl beträffande övriga brott. Förutom ett stadgande härom hade intagits en bestämmelse om beräkning av maximum och minimum för gemensamt straff i vissa fall. Enligt 34 § första stycket finge ej gemensamt straff för brott, som vore belagt allenast med disciplinstraff, och brott, varå kunde följa fängelse eller straffarbete på viss tid, överstiga högsta straffet för sistnämnda brott. Eftersom disciplinstraff enligt förslaget såsom nämnts icke i något fall vore obligatoriskt samt jämlikt 4: 2 och 6 SL i det remitterade förslaget böter på visst sätt skulle inverka vid beräkning av högsta gemensamma straff, borde även i fall då disciplinstraff vore utsatt beräkningen av högsta gemensamma straff giva samma resultat. Likaså borde tydligen det gemensamma straffets minimum vara detsamma, vare sig böter eller disciplinstraff vore utsatt för något av brotten. I anledning härav hade ansetts böra stadgas att högsta och lägsta gemensamma straff i allmän straffart, då disciplinstraff vore utsatt för något av brotten, beräknades såsom om bötesstraff som i 2 § av förevarande lagförslag sades vore utsatt i stället för disciplinstraffet.

Slutligen har utredningen i detta sammanhang förklarat, att vad i det föregående föreslagits syntes innehålla erforderliga särbestämmelser såvitt anginge disciplinstraffets förhållande till de allmänna straffarterna. Härefter återstode disciplinstraffets förhållande till ämbetsstraffen. I sådant hänseende erfordrades icke annat än att de i 4: 7 SL i det remitterade förslaget intagna reglerna om ämbetsstraffens förhållande till de allmänna straffen erhöles motsvarande tillämpning.

Departementschefen.

Här ifrågavarande paragrafer, mot vilka erinran ej framställts i remissyttrandena, ha oförändrade upptagits i departementsförslaget.

9 §.

I 9 § av utredningens förslag stadgas att, om på en gång till verkställighet förekomma flera beslut varigenom någon blivit fälld till särskilda arrest-

straff, straffen skola sammanläggas med varandra. Sammanlagda strafftiden må icke överstiga trettio dagar. Skola på en gång verkställas dels beslut varigenom någon fällts till arrest, dels ock beslut varigenom han dömts till fängelse, vare sig det omedelbart ådömts eller utgör förvandlingsstraff för böter, eller till straffarbete på viss tid, skall arreststraffet övergå till sådant frihetsstraff. Därvid skall varje dags arrest anses svara mot en dags fängelse.

I 36 § SLK finnas bestämmelser för det fall att flera beslut, genom vilka någon blivit fälld till särskilda disciplinstraff, förekomma till verkställighet på en gång. Bland annat stadgas att straffen skola sammanläggas till ett arreststraff av det slag straffen tillhöra samt att sammanlagda strafftiden ej må överstiga trettio dagar, då straffet är vaktarrest. Vad sålunda stadgats skall iakttagas jämväl där det ena straffet jämlikt 37 § övergått till fängelse eller straffarbete då det andra straffet skall verkställas. Enligt 37 § skall, om dels beslut varigenom någon ålagts fängelse eller straffarbete på viss tid eller förvandlingsstraff för böter, dels ock beslut varigenom han fällts till disciplinstraff förekomma till verkställighet på en gång, disciplinstraffet övergå till fängelse. Därvid skall varje dags vaktarrest anses svara mot en dags fängelse.

Utredningen har funnit motsvarighet till dessa bestämmelser erforderliga också i ny lagstiftning. Därvid finnes emellertid icke anledning att medtaga sådant disciplinstraff som utgjordes av disciplinbot. Om till verkställighet på en gång förekomme flera beslut varigenom någon blivit fälld till särskilda arreststraff, borde straffen sammanläggas. Såsom hittills i fråga om vaktarrest, borde sammanlagda strafftiden icke få överstiga trettio dagar. Skulle på en gång verkställas dels beslut varigenom någon fällts till arrest och dels beslut varigenom han dömts till fängelse, vare sig det omedelbart ådömts eller utgjorde förvandlingsstraff för böter, eller till straffarbete på viss tid, borde arreststraffet övergå till sådant frihetsstraff. Såsom evalveringsgrund syntes härvid, liksom för närvarande beträffande vaktarrest, böra gälla att en dags arrest skulle anses svara mot en dags fängelse.

Departementschefen.

Erinran har i remissyttrandena icke gjorts mot förevarande paragraf. Då jag under 4 § förordat att arreststraffets maximitid skall höjas till trettio dagar, torde det emellertid vara nödvändigt att även jämka den högsta sammanlagda strafftiden för flera arreststraff, som på en gång förekomma till verkställighet. Lämpligen synes den sammanlagda strafftiden ej böra få överstiga fyrtio dagar. Med allenast denna ändring överensstämmer departementsförslaget i förevarande avseende med utredningens förslag.

10 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall beslut varigenom disciplinstraff ålagts befordras till verkställighet av befälhavare som har bestraffningsrätt i disciplinmål vid den avdelning, där den dömde tjänstgör, eller

av bestraffningsberättigad befälhavare, som med hänsyn till den dömdes vistelseort finnes därtill lämpligast. På befälhavaren skall ankomma att förordna om sammanläggning av arreststraff. Förordnande om sammanläggning av arrest med annat frihetsstraff meddelas av fängvårdsstyrelsen.

Beträffande frågan vem som skall befordra beslut om disciplinstraff till verkställighet finnas bestämmelser i 208 § första stycket SLK och 82 § militära rättegångslagen. Enligt det förra stadgandet skall befälhavare, som i disciplinmål ålagt straff, i laga ordning befordra det till verkställighet eller, om straffet bör av annan befälhavare verkställas, hos denne därom göra hemställan. I det senare lagrummet stadgas att krigsdomstols utslag, varigenom någon dömts till ansvar, skall av vederbörande befälhavare befordras till verkställighet och att detsamma gäller om annan domstols utslag, varigenom ansvar ådömts någon som är anställd vid krigsmakten och lyder under SLK. Finner befälhavaren på grund av den dömdes vistelseort eller annat förhållande det lämpligare, att utslag verkställles genom annan befälhavares försorg, äge han överlämna verkställigheten till denne. För det fall att den dömdes hålles häktad givas särskilda föreskrifter. I 38 § SLK stadgas, att det ankommer på vederbörande befälhavare att förordna om sammanläggning av disciplinstraff. I vissa fall, såsom då den straffskyldige tillika är förfallen till annat frihetsstraff, skall befälhavaren göra anmälan hos fängvårdsstyrelsen, som har att förordna om straffens förening och sammanläggning.

Utredningen har anfört att de angivna bestämmelserna rörde icke blott beslut om disciplinär bestraffning utan innefattade även reglering av befälhavares befattning med verkställighet av utslag varigenom fängelse eller straffarbete ådömts. I sistnämnda hänseende finnes icke anledning att i detta sammanhang upptaga bestämmelserna till behandling; därutinnan hänvisades till lagen om verkställighet av frihetsstraff m. m., och vad i det följande anfördes beträffande denna lag. Att beslut om disciplinstraff borde befordras till verkställighet av militär befälhavare vore klart. I allmänhet tjänstgjorde den som dömts till disciplinstraff vid viss avdelning av krigsmakten, och det syntes naturligt att bestraffningsberättigad befälhavare vid avdelningen ombesörjde verkställigheten. Eftersom verkställighet även kunde ifrågakomma beträffande den som icke vore i tjänst vid viss avdelning, vore det emellertid nödvändigt att ha en alternativ behörighetsregel. Därvid borde man utgå från att verkställighet av arrest lämpligen borde ske i militärhäkte å ort där den dömd uppehölle sig eller så nära denna ort som möjligt. De närmare föreskrifter som erfordrades härom kunde meddelas i administrativ ordning.

Vad anginge sammanläggning som skulle äga rum då flera beslut om arreststraff förekomme till verkställighet på en gång, hade utredningen ansett böra stadgas att det ankomme på den befälhavare, som hade att befordra straffen till verkställighet, att förordna därom. Föreskrifter om skyldighet för befälhavare att i vissa fall till fängvårdsstyrelsen göra anmälan rörande sammanträffande av straff, varom bestämmelser för närvarande upptoges

i 38 § SLK, kunde utfärdas i administrativ ordning. I lagen syntes endast böra intagas ett stadgande, att förordnande om sammanläggning av arrest med annat frihetsstraff skulle meddelas av fångvårdsstyrelsen.

Departementschefen.

Ifrågavarande paragraf, som under remissbehandlingen lämnats utan erinran, har i sak oförändrad upptagits i departementsförslaget. Till frågan om erforderliga administrativa föreskrifter torde jag sedermera få återkomma.

11 §.

Denna paragraf i utredningens förslag innehåller följande. Varder den som ålagts arrest i målet slutligen dömd till arrest på längre tid eller till fängelse eller straffarbete på viss tid, skall från detta straff avräknas vad han utstått av förstnämnda straff, därvid varje dags arrest anses svara mot en dags annat frihetsstraff. Dömes han till arrest på kortare tid, skall vad enligt 4 § innehållits för överskjutande tid utbetalas. Dömes han i stället för arrest till disciplinbot, böter eller suspension, skall enligt 4 § innehållet belopp avräknas å vad han enligt det nya straffbeslutet har att vidkännas eller, i den mån det ej kan ske, utbetalas; och skall i övrigt det andra straffet anses verkställt i den mån domstolen, för det fall att arreststraffet avtjänats, funnit skäligt så förordna. Befrias han från ansvar i målet, skall enligt 4 § innehållet belopp utbetalas. Därest beslut, varigenom någon ålagts disciplinbot, ändras efter det straffet helt eller delvis verkställts, skall enligt 6 § innehållet eller erlagt belopp utbetalas, där det ej, om han dömes till disciplinbot, böter eller suspension, kan avräknas å vad han enligt det nya straffbeslutet har att vidkännas.

Utredningen har anfört att jämlikt 209 § SLK av befälhavare ålagt disciplinstraff skulle verkställas utan hinder av anförda besvär. Beträffande krigsrätts utslag varigenom någon blivit fälld till sådant straff stadgades i 82 § militära rättegångslagen att straffet finge, utan hinder av anförda besvär, genast befordras till verkställighet. Den pågående utredningen rörande krigsdomstolarnas avskaffande, vilken upptogs frågan om förtida verkställighet av disciplinstraff, föresloge att sådant straff i vissa fall skulle kunna verkställas oaktat straffbeslutet ej vunnit laga kraft. Med anledning härav syntes det vara nödvändigt att i detta sammanhang meddela bestämmelser för det fall att ändring skedde i straffbeslut som gått i verkställighet. I gällande rätt funnes föreskrifter i detta hänseende endast såtillvida att i 209 § SLK stadgades, att krigsöverdomstol i utslag på klagan i disciplinmål ägde att utlåta sig om och i vad mån det undergångna straffet borde räknas klaganden till last, samt att i avlöningsföreskrifter, som innehölle bestämmelser om löneminskning för den som underginge arrest utan tjänstgöring, regelmässigt upptoges bestämmelse att innehållet belopp skulle utbetalas till honom, om straffet prövades icke böra räknas honom till last.

Om den som ålagts arrest genom utslag av högre rätt slutligen dömdes till

arrest på längre tid eller fängelse eller straffarbete på viss tid, borde tydligen, enligt vad utredningen vidare yttrat, från detta straff avräknas vad han utstått av arreststraffet. Därvid syntes i överensstämmelse med 9 § i detta lagförslag och 4: 6 SL böra gälla att en dags arrest skulle räknas lika med en dags fängelse eller en dags straffarbete. I det fall att den som undergått arrest dömdes till sådant straff på kortare tid eller till annat straff än tidsbestämt frihetsstraff eller befriades från ansvar, kunde någon sådan omedelbar avräkning icke genomföras. För att i den utsträckning som syntes möjlig den dömda skulle kunna erhålla kompensation för det undergångna straffet syntes dels bestämmelser böra meddelas angående utbetalning eller avräkning av lönebelopp som innehållits under arresttiden, dels stadgande böra upptagas om rätt för domstolen att förordna om avräkning i vissa fall, dels ock lagen den 13 april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl. böra utvidgas att avse jämväl den som undergått arrest.

Bestämmelse om utbetalning av innehållen lön ansåge utredningen böra avse det fall att den som undergått arrest dömdes till sådant straff på kortare tid, varvid utbetalning borde ske av belopp som innehållits för överskjutande tid. Vidare syntes, för det fall att han i stället för arrest dömdes till disciplinbot, böter eller suspension, böra gälla, att innehållet belopp skulle avräknas å vad han enligt det nya straffbeslutet hade att vidkännas eller, i den mån det ej kunde ske, utbetalas till den dömda. Slutligen borde bestämmelse om utbetalning av innehållet belopp gälla i fall han befriades från ansvar. Då någon som avtjänat arrest dömdes till disciplinbot, böter eller suspension syntes — utöver avräkning eller utbetalning av innehållen lön — domstolen böra äga att efter vad skäligt funnes förordna att straffet skulle anses helt eller delvis verkställt. Vad anginge 1945 års lag syntes den föreslagna utvidgningen böra genomföras genom sådan ändring av 3 §, att den som avtjänat arrest likställdes med den som varit intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse. Dessa påföljder kunde liksom arrest gå i verkställighet utan att domen vunnit laga kraft. Vidkommande det fall att beslut, varigenom någon ålagts disciplinbot, ändrades efter det straffet verkställts hade utredningen ansett som huvudregel böra stadgas att innehållet eller erlagt belopp skulle utbetalas till den dömda. Undantag härifrån syntes endast böra gälla om han dömdes till annorlunda bestämd disciplinbot eller till böter eller suspension, i vilka fall det vore lämpligt att beloppet, i den mån så kunde ske, avräknades å vad han enligt det nya straffbeslutet hade att vidkännas. I förevarande paragraf hade intagits bestämmelser av det innehåll i det föregående angivits utom beträffande ändringen av 1945 års omförmälda lag, därom särskilt lagförslag utarbetats.

Departementschefen.

Även enligt det förslag till ny militär rättegångslag, som för närvarande är under utarbetande inom justitiedepartementet, kommer disciplinstraff i vissa fall att kunna verkställas, oaktat straffbeslutet ej vunnit laga kraft, och

det torde sålunda vara nödvändigt med en bestämmelse av det slag utredningen upptagit under förevarande paragraf. Mot bestämmelsens innehåll har invändning icke framställts i remissyttrandena. Såvitt angår den som avtjänat arrest synes emellertid utbetalning av belopp, som innehållits enligt 4 §, böra ske ej endast då han befrias från ansvar i målet utan även då han dömes till påföljd, beträffande vilken bestämmelsen ej upptager särskilda regler, t. ex. avsättning eller internering. Vidare torde, i fall då beslut om disciplinbot ändrats till suspension, jämlikt 6 § innehållet eller erlagt belopp böra utbetalas. Slutligen har jag också funnit viss redaktionell jämkning av bestämmelsen vara erforderlig.

12 och 13 §§.

I 12 § av utredningens förslag stadgas att dom å disciplinstraff ej skall tillräknas någon till sådan förhöjning av straff för återfall i brott, varom i 4 kap. 14 § strafflagen förmäles.

Denna bestämmelse är likalydande med ett i 33 § SLK ingående stadgande.

Enligt 13 § i utredningens förslag skall ådömt arreststraff vara förfallet, där beslutet ej börjat verkställas innan tre år förflutit från det beslutet vann laga kraft. Disciplinbot bortfaller i den mån straffet ej verkställts innan tre år förflutit från det beslutet vann laga kraft.

I 47 § SLK stadgas att i fråga om viss tid för åtal av brott och för verkställande av utslag gäller vad i allmän lag är föreskrivet och att härvid disciplinstraff skall anses lika med fängelse.

Utredningen har uttalat att då enligt 5: 14 SL den kortaste tiden för åtalspreskription vore två år och denna tid gällde beträffande alla brott som ej vore belagda med svårare straff än fängelse, någon särbestämmelse angående sådan preskription icke syntes vara erforderlig rörande brott som belagts med disciplinstraff. Däremot kunde de allmänna bestämmelserna om verkställighetspreskription icke utan vidare tillämpas å disciplinstraff. I 5: 20 SL stadgades, förutom olika preskriptionstider, lägst tio och högst trettio år, för skilda straffarbetsstraff, att omedelbart ådömt fängelse skulle vara förfallet, där domen ej börjat verkställas innan fem år förflutit från det domen vann laga kraft, att ådömda böter bortfölle sedan tre år förflutit från det bötesbeslutet vann laga kraft, där ej dessförinnan talan om böternas förvandling blivit anställd, samt att ålagt förvandlingsstraff vore förfallet, där beslutet ej börjat verkställas innan tre år förflutit från det beslutet vann laga kraft. På grund av den förut i olika sammanhang framhållna likställigheten mellan disciplinstraff och böter borde preskriptionstiden för verkställighet av disciplinstraff bestämmas till tre år liksom beträffande böter. Beträffande disciplinbot hade stadgandet om verkställighetspreskription ansetts böra innehålla, att sådant straff bortfölle i den mån det ej verkställts innan tre år förflutit från det beslutet vann laga kraft.

Departementschefen.

Ifrågavarande paragrafer, mot vilka erinran ej framställts under remissbehandlingen, ha fränsett en redaktionell jämkning i 13 § upptagits i departementsförslaget i oförändrat skick.

14 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att för mindre förseelser av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål får tillrättavisning användas i stället för disciplinär bestraffning. Tillrättavisningsformerna äro varning; åläggande för visst antal gånger, högst fyra, eller för viss bestämd tid, högst sju dagar, att utom vanlig ordning utföra handräckningsarbete, vakttjänst eller annan sådan särskild uppgift (extratjänst); förbud att under viss bestämd tid, högst sju dagar, vistas utom kasernområde, läger eller däremot svarande område eller åt viss avdelning upplåten del därav (utgångsförbud); förbud, ombord å fartyg, att under viss bestämd tid, högst sju dagar, eller för visst antal särskilda dagar, högst fyra, lämna fartyget (landgångsförbud). För samma förseelse eller eljest på en gång får ej åläggas mer än ett slag av tillrättavisning, och ej heller får extratjänst så användas att genom överansträngning eller av annan orsak men för den felandes hälsa eller tjänstbarhet därav kommer.

Enligt 210 § SLK må för mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning, på sätt och i den ordning av Konungen närmare förordnas, i stället för disciplinär bestraffning användas tillrättavisning. De olika slagen av tillrättavisningar äro a) varning, meddelad enskilt eller i närvaro av några den felaktiges överordnade eller med honom likställda, b) vägran, ombord å fartyg, av landpermission för viss bestämd tid, högst trettio dagar, eller för högst sex landpermissionsdagar, samt för manskap dessutom c) åläggande för visst antal gånger, högst sex, eller för viss bestämd tid, högst femton dagar, att utom vanlig ordning förrätta handräckningsarbeten, och d) förbud att under viss bestämd tid, högst femton dagar, vistas utom kasernområde, läger eller däremot svarande område eller åt kompani eller likställt truppförband upplåten del av dylikt område. Tillrättavisning må ej användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel, ej heller tillrättavisning varom i c) förmäles, i något fall så användas att genom överansträngning eller annan orsak men för den felaktiges hälsa och tjänstbarhet därav kommer. Om tillrättavisningar, som få användas för barn, vilka ej fyllt femton år, förordnar Konungen. I §§ 39—44 militära bestraffningsförordningen ha närmare bestämmelser meddelats om tillrättavisningar.

Utredningen har ansett det vara av stor betydelse för disciplinens upprätthållande att även lägre befälhavare än de som ägde bestraffningsrätt i disciplinmål hade möjlighet att vid mindre förseelser inskrida med lämpliga medel. Jämväl eljest vore det värdefullt att befälet hade till sitt förfogande lindriga rättelsemedel, vilka kunde tillämpas mera formlost än de egentliga straffmedlen och icke genom anteckning i straffregister medförde verkningar i framtiden. Systemet med särskilda tillrättavisningar syntes därför

böra bibehållas. Liksom enligt gällande rätt borde i detta sammanhang i huvudsak upptagas endast frågorna om tillämplighetsområdet för tillrättavisningar samt vilka olika former av tillrättavisningar som skulle få användas. Bestämmelser härom hade intagits i förevarande paragraf. I övrigt erforderliga föreskrifter syntes kunna meddelas i administrativ ordning.

Tillrättavisning borde, enligt utredningen, såsom hittills tillämpas endast vid mindre förseelser av beskaffenhet att straff därför kunde åläggas i disciplinmål. Det i 210 § SLK begagnade, i viss mån dunkla uttrycket »förseelser och fel mot militär tukt och ordning» hade möjligen en något snävare innebörd men anledning att begränsa användningsområdet utöver vad nyss sagts föreläge icke. Vad anginge de olika formerna av tillrättavisning hade samtliga nu stadgade tillrättavisningsformer i praktiken ansetts användbara. Då de dessutom i stort sett syntes vara lämpliga och ändamålsenliga, hade de funnits böra bibehållas. Vissa jämkningar vore dock påkallade. Först syntes liksom för närvarande såsom tillrättavisning böra nämnas varning; att i lag fastställa sättet för varningens meddelande vore icke nödvändigt. Därefter borde upptagas åläggande för visst antal gånger eller för viss bestämd sammanhängande tid, att utom vanlig ordning förrätta handräckningsarbete. Denna tillrättavisningsform motsvarade den under c) i 210 § SLK omförmälda. De däri angivna maxima borde dock nedsättas från sex gånger resp. femton dagar till fyra gånger resp. sju dagar. Vidare borde denna form av tillrättavisning icke begränsas till handräckningsarbete. Andra liknande särskilda arbetsuppgifter, framför allt vakttjänst, kunde ofta vara lika lämpliga. Genom utvidgning av rätten att ålägga extra tjänstgöring vunne man bland annat att denna tillrättavisningsform kunde göras tillämplig även beträffande officerare och underofficerare, mot vilka för närvarande i allmänhet endast kunde tillämpas varning. Såsom tredje form av tillrättavisning borde upptagas förbud att under viss bestämd tid vistas utom kasernområde, läger eller däremot svarande område eller åt viss avdelning upplåten del därav eller, ombord å fartyg, förbud att under bestämd tid eller för visst antal särskilda dagar lämna fartyget. Dylik tillrättavisning, som syntes kunna benämnas utgångs- resp. landgångsförbud, motsvarade förbud enligt 210 § b) och d) SLK. Även i detta fall borde viss nedsättning ske av de olika maxima som gällde för närvarande, och föresloges i detta hänseende för utgångsförbud sju dagar i följd och för landgångsförbud sju dagar i följd eller fyra särskilda dagar. Anledningen härtill vore främst, att förbudet icke ansetts böra omfatta så lång sammanhängande tid att däri kunde ingå mer än en veckohelg. Det föreläge icke tillräckliga skäl att såsom i gällande rätt inskränka tillämpningen av utgångsförbud till manskap, utan syntes sådan tillrättavisning ofta med fördel kunna användas även beträffande officerare och underofficerare.

I anslutning till de i det föregående föreslagna bestämmelserna hade utredningen funnit böra stadgas, att för samma förseelse eller eljest på en gång ej finge åläggas mer än ett slag av tillrättavisning och att extratjänst ej heller finge så användas att genom överansträngning eller av annan orsak men för

den tillrättavisades hälsa eller tjänstbarhet därav komme. Detta överensstämde nära med vad i 210 § SLK vore föreskrivet. Den i sistnämnda lagrum inlagda bestämmelse, enligt vilken Konungen ägde förordna om tillrättavisningar som finge användas för barn under femton år, hade ej ansetts kräva motsvarighet i förslaget.

Slutligen har utredningen i detta sammanhang anført att en av skillnaderna mellan disciplinstraff och tillrättavisningar borde bestå däri, att de senare icke antecknades i straffregister. I enlighet härmed gällde ock enligt § 45 i militär bestraffningsförfordning att i militärt straffregister endast upptoges ådömda straff. Emellertid föreskreves i § 44 samma förfordning, att över meddelade tillrättavisningar skulle föras anteckningsbok på sätt särskilt funnes stadgat. I detta avseende meddelade föreskrifter innehölle att anteckningsbok för tillrättavisningar fördes efter enahanda grunder som militärt straffregister. I vart fall beträffande fast anställd personal och på sina håll även beträffande värnpliktiga gjordes anteckningarna icke i kronologisk ordning utan för varje särskild person. Med hänsyn till såväl beskaffenheten av de förseelser för vilka tillrättavisningar användes som den ordning vari de ålades syntes det icke tillfredsställande att registrering därav skedde på sådant sätt att tillrättavisningarna för någon längre tid belastade de felande. Över tillrättavisningar borde blott föras kronologiska anteckningar, innehållande sådana uppgifter att kontroll kunde utövas över det sätt varpå tillrättavisningar meddelades.

Justitiekanslersämbetet har framhållit att den vid domstol i ett disciplinmål förebragta utredningen ej sällan gäve vid handen, att tillrättavisning vore ett bättre rättelsemedel än något av disciplinstraffen. Att domstol i sådana och likartade fall skulle vara betagen möjligheten att använda lämplig tillrättavisning i stället för disciplinstraff förefölle ej lyckligt.

Hovrätten för Övre Norrland har ansett det mindre tilltalande att såsom tillrättavisning använda vakttjänst. En dylik tjänst kunde sägas innefatta ett visst mått av förtroendeuppdrag, och det syntes stötande och till men för tjänsten, om den som fullgjorde vakttjänst visste med sig att han därvid vore föremål för en med straff i viss mån likartad reaktion. Vad sålunda uttalats innebure för visso icke något nedsättande omdöme om handräckningstjänsten såsom sådan, men onekligen hade denna tjänst icke den karaktär av förtroendeuppdrag som framhållits beträffande vakttjänst. *Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden* ha uttalat sig på liknande sätt.

Chefen för armén har anført att skyddet av befälets auktoritet i nu gällande lag beaktats genom att vissa tillrättavisningsformer avsetts endast för manskap. Utredningen hade i strävan att skapa likhet inför lagen gjort avsteg från gällande principer på ett sätt, som icke kunde godtagas. Det syntes orimligt att ålägga officerare och underofficerare extratjänst utan att disciplinen bleve lidande samtidigt som ett sådant åläggande knappast skulle få någon innebörd av straff eftersom arbetstiden redan av andra skäl icke vore begränsad för dessa personalgrupper. Ett sådant åläggande skulle även vara ägnat att för den därav träffade störa arbetsglädjen, vilket förvisso skulle

komma att menligt inverka på utbildningen. Under alla förhållanden syntes icke dagbefälstjänst eller vakttjänst med hänsyn till ordningen inom krigsmakten böra åläggas som tillrättavisning. Förslaget att införa möjlighet att ålägga denna personal utgångsförbud kunde däremot godtagas, men enär densamma som regel icke vore förlagd inom kasern fordrades viss omformulering av stadgandet. Därjämte syntes det nödvändigt att anmälningsskyldighet skulle kunna åläggas personal, som tillrättavisades genom utgångsförbud. Bestämmelser i detta avseende borde inarbetas i lagen. Då det gällt att bestämma antalet gånger respektive antalet dagar för extratjänst och utgångsförbud hade utredningen utan närmare motivering gjort betydande begränsningar. Jämfört med de möjligheter, som i utländska krigsmakter stode till motsvarande militära chefers förfogande bleve föreslagna inskränkningar ännu mera iögonerfallande. Med hänsyn till krigslydnaden syntes det nödvändigt, att smärre förseelser kunde beivras på ett effektivt sätt utan att därför disciplinstraff behövde tillgripas. Med hänsyn härtill syntes någon ändring i nu gällande bestämmelser icke böra ske. Ej heller utredningens förslag rörande borttagande av anteckningsbok för tillrättavisningar kunde biträdas. Förekommande befälsbyten och omplaceringar kunde bl. a. motivera, att dylika anteckningar alltjämt fördes. *Chefen för marinen* har föreslagit att tillrättavisningsformen extratjänst skulle utgå och i 14 § endast medtagas varning samt utgångs- och landgångsförbud i högst tio dagar. Såväl handräckningstjänst som vakttjänst vore nämligen nödvändiga för krigsmaktens normala funktion och de borde icke åsamkas minskat anseende genom att användas såsom tillrättavisningsformer. Det kunde framhållas, att numera handräckningstjänst inom krigsmakten i stor utsträckning utfördes av härför särskilt anställd civil personal. Vissa former av vakttjänst kunde göras till föremål för särskild träning beträffande personal, som, utan att därför ha begått någon förseelse, på grund av bristande övning icke kunnat rätt fullgöra tjänsten. Utredningens motivering för att begränsa dagantalet till sju vore icke bärande, utan fastmera syntes en sådan begränsning vara ägnad att öka antalet disciplinmål för upprepade bagatellförseelser, där annars ett tillfredsställande korrektiv skulle vara möjligt att åstadkomma under form av tillrättavisning. Vad anginge förslaget att registrering av tillrättavisningar skulle upphöra vore utredningens i samband med 15 § gjorda uttalande att »i den mån förseelse som föranlett tillrättavisning begåtts så nyligen, att den skäligen bör beaktas, torde emellertid vederbörande befälhavare regelmässigt ha kännedom därom» åtminstone i vad avsåge marinen verklighetsfrämmande. Inom marinen vore ombyten av kommenderingar mycket vanliga och syntes tilltaga mer och mer på grund av ökat antal specialkurser. Då marinchefen i likhet med utredningen ansåge en rättvis tillämpning av 15 § synnerligen viktig, föresloges således i anslutning till det anförda, att den personliga registreringen (på särskilda kort) av meddelade tillrättavisningar bibehölles. För värnpliktiga borde sådan registrering icke gälla mer än pågående tjänstgörings-(inkallelse-)period. För övrig personal borde meddelade tillrättavisningar bibehållas registrerade förslagsvis ett år. Betänkligheter mot

dylik registrering syntes vara desto mindre berättigade, som någon form av anteckning eller registrering av tilldelade varningar allmänt förekomme även vid civila (privata) verk och företag. *Överbefälhavaren* har instämt med chefen för armén däruti att officerare och underofficerare icke borde kunna åläggas extratjänst. I likhet med cheferna för armén och marinen ansåge överbefälhavaren att vakttjänst och liknande tjänst icke vore lämpliga som korrektivmedel. Handräckningstjänst i egentlig mening borde däremot fortfarande förekomma såsom en tillrättavisningsform för manskap.

Marinförvaltningen och *svenska officersförbundet* ha ansett att åläggande av handräckningsarbete, vakttjänst eller annat extraarbete icke borde upptagas som tillrättavisningsform. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* och *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* ha anfört betänkligheter mot förslaget att upptaga vakttjänst såsom tillrättavisningsform och mot det ifrågasatta avskaffandet av registreringen av tillrättavisningar. Sistnämnda förening har därjämte ansett att tiderna för åläggande av utgångsförbud och landgångsförbud vore för kort tilltagna. De för närvarande gällande tiderna för dessa förbud syntes vara lämpliga. Detsamma gällde även tiderna för åläggande att utom vanlig ordning utföra extratjänst. Det nu sagda syntes vara desto mera motiverat med hänsyn till inskränkningen av disciplinstraffen. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har funnit att av de föreslagna formerna för tillrättavisning den som avsåge förbud att vistas utanför för viss avdelning upplåtna lokaler eller område — i dagligt tal benämnt kompaniförbud — kunde utgå. Den enda formen av utgångsförbud borde vara det nuvarande kasernförbudet.

Departementschefen.

Utredningens förslag innebär i princip att det nuvarande tillrättavisningssystemet bibehålles. Någon erinran häremot har under remissbehandlingen icke framställts. I ett remissyttrande har emellertid ifrågasatts om icke även domstol borde få använda tillrättavisning. Enligt min mening skulle detta icke stå i överensstämmelse med tillrättavisningens natur att vara ett till befälets förfogande stående lätthanterligt rättelsemedel. Något mera påtagligt behov för domstolarna att kunna tillämpa tillrättavisning torde knappast finnas, i all synnerhet icke efter införande av disciplinbotsstraffet. Liksom vid åtal mot civil tjänsteman för tjänstefel domstol understundom finner felaktigt förfarande icke böra föranleda straff, torde jämväl beträffande krigsmän en sådan praxis kunna tillämpas i vissa fall.

Beträffande de olika formerna av tillrättavisning har i en del remissyttrandena framställts vissa erinringar. Sålunda har extratjänst ansetts vara en olämplig tillrättavisningsform, varjämte det hävdats att maximigränserna överlag satts för lågt. För min del ansluter jag mig i dessa avseenden till utredningens mening. Att extratjänst skulle nedsätta aktningen för de tjänsteuppgifter som åläggas såsom tillrättavisning, torde knappast behöva befaras. Innebörden av sådan tillrättavisning ligger väl främst däri att den felande måste fullgöra viss uppgift ett större antal gånger eller under en längre tid

än han enligt bruklig turordning haft skyldighet till. Det ligger i sakens natur att huvudsakligen endast rutinemässiga uppgifter kunna komma i fråga. Något hinder mot att använda vakttjänst för detta ändamål torde därför ej böra stadgas men det kan å andra sidan synas mindre önskvärt att särskilt framhåva vakttjänst. På grund härav har stadgandet om extratjänst jämkats. Den i ett par yttranden framhållna faran för att extratjänst för officerare och underofficerare skulle inverka menligt på disciplinen synes mig ej innefatta större riskmoment än som alltid måste följa med disciplinära åtgärder mot befälspersonal. Ett undantag för dessa kategorier skulle uppenbarligen strida mot principen om största möjliga likhet inför lagen. För att utgångsförbud skall kunna tillämpas även å personal, som icke är förlagd inom kaserneområde, läger eller motsvarande område, torde såsom chefen för armén framhållit stadgandet därom böra omformuleras. I samband därmed bör en redaktionell jämkning vidtagas såväl beträffande utgångsförbud som i fråga om landgångsförbud. Fastställandet av maximigränserna för de olika tillrättaviseringsformerna måste enligt min mening ske så att en tillrättavisning icke kan te sig väsentligt strängare än de lägsta disciplinstraffen. Ur denna synpunkt finner jag utredningens förslag vara grundat på en lämplig avvägning.

Även utredningens uttalande om registreringen av tillrättavisningar har mött gensagor i remissyttrandena. Eftersom den principiella skillnaden mellan straff och tillrättavisningar delvis består i att de sistnämnda icke skola upptagas i straffregister, böra naturligtvis icke nödvändiga anteckningar om tillrättavisningar göras på sådant sätt att de bilda en motsvarighet till straffregistret. Å andra sidan är att beakta att uppgift om vilka tillrättavisningar som tilldelats viss person uppenbarligen kan giva ledning då det gäller att bedöma hans kvalifikationer. De bestämmelser härom och i övrigt om tillrättavisningar, som utöver vad i förevarande paragraf stadgats äro erforderliga, lära i den mån de ej upptagas i ny militär rättegångslag få meddelas i administrativ ordning.

Såsom framgår av det anförda har ifrågavarande bestämmelse i departementsförslaget erhållit en delvis ny utformning.

15 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall i fråga om användandet i visst fall av arrest, disciplinbot eller tillrättavisning i synnerhet beaktas om den felande i övrigt i tjänsten förhållit sig väl eller om han är under aderton år.

I 205 § SLK är stadgat, att disciplinstraff skall lämpas efter förseelsens mer eller mindre svåra beskaffenhet, de flera eller färre försvårande eller förmildrande omständigheter, under vilka den blivit begången, samt den straffskyldiges uppförande i övrigt, varvid synnerligt avseende bör fästas därå, om han alltid tillförene förhållit sig väl eller däremot oftare och för svårare förseelser undergått straff.

Utredningen har framhållit att vid valet i visst fall mellan arrest, disciplinbot och tillrättavisning, då dessa rättelsemedel kunde ifrågakomma, borde

självfallet samtliga omständigheter vid brottet och samtliga omständigheter som rörde den felandes person komma i betraktande. Eftersom disciplinstraffen och tillrättavisningarna hade till ändamål att understödja upprätthållandet av en god disciplin inom krigsmakten, måste dock den brottsliges uppförande under tjänstgöringen tillmätas relativt större betydelse för valet av reaktionsmedel än hans förhållande i det civila livet. Särskilt med hänsyn till den befälhavare tillkommande bestraffnings- och tillrättavisningsrätten synes det vara påkallat att understryka detta förhållande. I samband härmed vore det lämpligt att framhålla den betydelse för valet av rättelsemedel som borde fästas vid om den felande vore sådan underårig som avsåges i 5 kap. 2 § SL och lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Departementschefen.

Denna bestämmelse, som lämnats utan erinran under remissbehandlingen, återfinnes oförändrad i departementsförslaget.

16 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att närmare föreskrifter rörande verkställighet av disciplinstraff samt beträffande tillrättavisningar meddelas av Konungen.

Departementschefen.

Eftersom bestämmelser om rätten att meddela tillrättavisningar torde böra ingå i ny militär rättegångslag, lärer ifrågavarande bemyndigande för Konungen att giva närmare föreskrifter om tillrättavisningar kunna inskränkas till att avse verkställighet av sådana. I departementsförslaget har förevarande paragraf ändrats i enlighet härmed.

Förslaget till lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig.

1 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag må den som, då riket är i krig, gör sig skyldig till uppror eller försök därtill eller begår brott, varom förmäles i 8, 26 eller 27 kap. strafflagen, dömas till dödsstraff, därest straffarbete på livstid kan följa å brottet.

I åtskilliga straffbestämmelser i SLK ingår dödsstraff i straffskalan. Dylikt straff kan ådömas för brott som avses i 134, 134 a, 135—137, 139—145, 148, 149, 154, 158, 159, 161—163, 169, 170, 173, 175, 176 och 179 §§. Därjämte stadgas i 133 § att om någon begår brott, som omförmäles i 8 kap. SL och för vilket straffarbete på livstid är utsatt såsom högsta straff, han må dömas till dödsstraff. Samtliga nu berörda stadganden i SLK tillhöra krigsartiklarna och äro därför, jämlikt 5 § SLK, tillämpliga i fråga om brott som förövas i krigstid eller eljest under tid då rikets krigsmakt är mobiliserad. Enligt 8 § SLK skall denna lag tillämpas å envar, ändå att han

icke lyder därunder, därest han inom riket, å krigsskådeplats utom riket eller å område, som av krigsmakten ockuperats, begår brott som sägs i bland annat 133, 134, 137, 141, 143 och 149 §§, varjämte svensk man, som ej lyder under lagen, likväl skall vara underkastad straff efter densamma för brott som avses i 134 a §. På grund härav är alltså i stort sett dödsstraffet för närvarande tillämpligt under krigstid, dels beträffande ett antal militära brott, i vissa fall även när brottet begåtts av civil person, och dels i fråga om sådana allmänna brott, varom förmåles i 8 kap. SL och varå straffarbete på livstid kan följa, oavsett vem som begått brottet.

Utredningen har ansett att en undersökning beträffande tillämpningsområdet för dödsstraffet kunde begränsas till sådana brott varå kunde följa straffarbete på livstid. Vid bestämmandet av straffsatserna för de militära brotten i 26 och 27 kap. i förslaget till lag om ändring i strafflagen hade straffarbete på livstid i princip förbehållits för fall då brottet ansetts kunna medföra väsentlig fara för krigsmakten, vare sig direkt eller genom äventyrande av disciplinen. Dessutom kunde straffarbete på livstid ådömas för grov förbrytelse mot folkrätten enligt vad i 27:11 stadgades. Vad beträffade andra brott kunde dödsstraff enligt gällande rätt ådömas för vissa brott mot 8 kap. SL. Av de motsvarigheter till brotten i nämnda kapitel, som upptagits i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget, hade med livstids straffarbete såsom maximistraff belagts högförräderi (8:1), krigsförräderi (8:2), trolös diplomati (8:4), egenmäktig diplomati (8:5), grovt spioneri (8:7), uppror (9:1), samt försök till högförräderi, krigsförräderi, trolös diplomati, grovt spioneri och uppror (8:13 och 9:9). Samtliga nu avsedda brottsliga gärningar innefattade angrepp på krigsmaktens effektivitet eller riktade sig eljest mot riket eller dess högsta organ. Då det gällde ytterst farliga eller skadliga gärningar av detta slag, förövade under det svaghetstillstånd som ett krig medförde, borde samhället icke ålägga sig någon inskränkning i sin ovillkorliga nödvärnsrätt. För berörda brott syntes därför möjligheten att under krig ådöma dödsstraff böra bibehållas. Däremot föreläge ej tillräckliga skäl att utsträcka dödsstraffets tillämplighet till andra brott, för vilka straffarbete på livstid vore stadgat såsom högsta straff. Vad i enlighet med det anförda föreslagits stode i nära saklig överensstämmelse med gällande rätt.

Departementschefen.

Såsom jag förut anfört torde dödsstraffet icke kunna undvaras under krig. Vad utredningen i denna paragraf föreslagit om nämnda straffs tillämplighet har i remissyttrandena lämnats utan erinran och ej heller jag har avvikande mening i detta avseende. I ett andra stycke av paragrafen har införts den bestämmelse, som jag närmare kommer att beröra under nästföljande avsnitt.

Utredningens förslag 2 §.

Utredningen har under 2 § upptagit en bestämmelse, vari stadgas att, där det med hänsyn till krigsfara vari riket befinner sig finnes påkallat, Konung-

en äger, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 1 § stadgas för det fall att riket är i krig jämväl skall äga tillämpning beträffande brott som förövas under annan tid. Förordnande som nu sagts får dock ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Meddelat förordnande skall underställas nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början. Sker det ej eller varder förordnandet av riksdagen ogillat, upphör förordnandet att gälla. Under tid, då riksdagen är samlad, äger Konungen i anledning av krigsfara med riksdagens samtycke meddela förordnande som i första stycket sägs.

Såsom under 1 § i förevarande lagförslag anmärkts ingå samtliga de bestämmelser i SLK, som medgiva ådömande av dödsstraff, i krigsartiklarna. Enligt 5 § äga krigsartiklarna tillämpning i fråga om brott som förövas i krigstid eller eljest under tid, då rikets krigsmakt är mobiliserad. I 4 § stadgas att såsom mobiliserad anses enligt lagen rikets krigsmakt, då den för annat ändamål än övning ställes eller är ställd på krigsfot.

Utredningen har framhållit att enligt gällande bestämmelser förutsattes för dödsstraffets tillämplighet under tid före ett krigsutbrott att rikets krigsmakt vore mobiliserad. På sätt framginge av motiveringen till 27:16 i förslaget till lag om ändring i strafflagen vore emellertid detta sätt att bestämma förutsättningen numera olämpligt. Det vore dock nödvändigt att möjliggöra användningen av dödsstraff redan under någon tid före ett krigsutbrott. Under den närmaste tiden dessförinnan, då krigsmakten överginge till krigsorganisation, industrien omställdes för krigsproduktion och överhuvud omedelbara krigsförberedelser vidtoges, vore det nära nog lika angeläget som under krigets gång att vid behov kunna taga i anspråk det exceptionella maktmedel som dödsstraffet utgjorde; allt försvar kunde äventyras om den erforderliga kraftanspänningen stördes. Att bedöma från vilken tidpunkt före krigets början behov att använda dödsstraff föreläge, kunde icke överlämnas åt domstolarna, eftersom dessa i regel saknade den kännedom om det utrikespolitiska läget och därav betingad skärpning i försvarsberedskapen, som vore nödvändig. Tidpunkten för dödsstraffets trädande i tillämpning borde därför bestämmas genom särskilt förordnande av Konungen. Härigenom undginge man även i allmänhet de svårigheter som föreläge att avgöra när krigstillstånd faktiskt inträtt, och vidare uppfylldes genom förordnandet det oavvisliga kravet, att allmänheten borde kunna veta när ett brott ådroge dödsstraff. Förutsättningen för dylikt förordnande borde vara att förordnandet kunde anses påkallat med hänsyn till föreliggande krigsfara. Den allvarliga innebörden i ett förordnande om dödsstraffets tillämpning, borde vidare föranleda att förordnandet gjordes beroende av viss medverkan från riksdagens sida. I sådant hänseende syntes det lämpligt att taga föreskrifterna i 1 § allmänna förfogandelagen till förebild.

En av utredningens ledamöter, herr Lundström, har ansett att dödsstraffet uttryckligen borde reserveras för allenast tid, då riket vore i krig. Någon väsentlig försvagning av de vanliga straffens verkan hade ännu icke inträtt vid den tidpunkt av »krigsfara», då dödsstraffet enligt utredningen förut-

sattes ha berättigande. Med hänsyn till den tolkning av begreppet krig, som gjorts i motiveringen till 27: 16 i förslaget till lag om ändring i strafflagen, borde icke föreligga några nämnvärda svårigheter att avgöra när dödsstraffet skulle anses tillämpligt. För att emellertid tillgodose kravet på enhetlig rättstillämpning och därjämte önskemålet att allmänheten skulle äga klar kännedom om, när ett brott kunde föranleda dödsstraff, borde åt Konungen överlåtas att förordna om ikraftträdandet av lagen om dödsstraff, sedan krigstillstånd inträtt.

Hovrätten för Övre Norrland har — i anslutning till ett yttrande av nyssnämnde reservant — framhållit att med de föreslagna reglerna lätt kunde inträffa, att riksdagens ståndpunktstagande till ett av Kungl. Maj:t meddelat förordnande enligt 2 § första stycket komme att anknyta till en nyss avkunnad dödsdom. Detta resultat syntes mycket otillfredsställande, i det att riksdagens beslut kunde komma att på visst sätt innefatta deltagande i rättsskipningen och eventuellt ur saklig synpunkt snedvridas genom uppfattningen om ett föreliggande rättsfall. Överhuvud taget syntes man kunna, i vidare mån än i förslaget skett, åt Kungl. Maj:t överlåta att träffa avgörande i förevarande hänseende. Då något Kungl. Maj:ts förordnande eller något riksdagens godkännande, så snart krig utbrutit, icke erfordrades, syntes man kunna åt Kungl. Maj:ts prövning överlåta att — om riksdagen icke vore samlad — ensam avgöra när krigsfaran vore så stor att möjlighet att ådöma dödsstraff borde införas; dock borde kvarstå bestämmelsen att Kungl. Maj:ts förordnande härutinnan ej finge meddelas med mindre riksdagskallelse utgått eller riksdagen ändock skulle sammanträda inom den föreslagna tiden. Att riksdagen, om den vore samlad, borde höras innan förordnande utfärdades, borde knappast anses såsom utslag av bristande följdriktighet, utan finge anses såsom en ur praktisk synpunkt lämplig anordning, som icke medförde någon olägenhet. Att fastställa tidpunkten då krig utbröte vore icke alltid lätt för allmänheten. Men allmänheten hade ett berättigat intresse att veta när dödsstraff finge börja ådömas. Därför borde, såsom reservanten framhållit, åt Kungl. Maj:t överlåtas att, sedan krigstillstånd inträtt, ofördröjligen förordna om ikraftträdande av lagen i fråga. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har ifrågasatt om det vore riktigt att Kungl. Maj:t i administrativ ordning finge förordna om tillämpning av dödsstraff vid krigsfara. *Sveriges advokatsamfund* har helt anslutit sig till den mening, som uttalats i herr Lundströms särskilda yttrande.

Departementschefen.

Utredningen har ansett det nödvändigt att möjliggöra användning av dödsstraff redan under den tid före ett krigsutbrott, då krigsfara kan anses föreligga. Vad till stöd därför åberopas äger otvivelaktigt en betydande tyngd. Icke minst vissa händelser som timade i vårt västra grannland före dess inträde i andra världskriget synas peka på behovet av en lagregel med dylikt innehåll. Å andra sidan kan man svårigen komma ifrån att de skäl, som

kunna anföras för att överhuvud taget ett sådant straff som livets förlust skall få förekomma i ett civiliserat samhälle, gälla med full styrka endast då krig pågår. En skiljaktig ledamot av utredningen har också, med instämmande av advokatsamfundet, gjort gällande att dödsstraffets tillämpning bör förbehållas för tid då riket är i krig. Även enligt min mening är det ur rättskulturell synpunkt synnerligen betänkligt att medgiva användning av dödsstraff under fredstid. Det är också mycket svårt att avgöra, under vilka förutsättningar detta skulle få ske. En bestämd gränsdragning är dock nödvändig. Utredningen har på grund härav föreslagit, att Kungl. Maj:t under viss medverkan av riksdagen skall utfärda ett särskilt förordnande om tillämpligheten av dödsstraff. Det är emellertid tydligt, att mycket svåra olägenheter kunna vara förenade med att fastställa och offentliggöra tidpunkten för inträdandet av så allvarlig krigsfara, att dödsstraff skall få ådömas. På grund av dessa överväganden har jag kommit till den uppfattningen att en dödsdom icke bör få meddelas i fredstid.

Efter ett krigsutbrott kan emellertid till bestraffning förekomma även gärningar som begåtts dessförinnan. Och därvid kan det vara fråga om brott som stå i direkt samband med krigets utbrott eller förlopp och som ha medfört de allvarligaste följder i något av dessa hänseenden. Jag avser härmed sådana fall, då en förrädare eller annan brottsling genom sin handling väsentligen bidragit till framkallande av kriget eller, då uppenbar fara för kriget hotade, åstadkommit väsentligt men för rikets försvar eller väsentligen underlättat fiendens krigsföring. För det allmänna rättsmedvetandet skulle det knappast framstå såsom begripligt, om det tillämpliga straffet i dessa fall vore beroende av tiden för brottets begående. Man kan därför icke bortse från möjligheten att, om dylika händelser skulle inträffa, det framdeles kunde bli nödvändigt att utvidga dödsstraffets tillämplighetsområde, därest detta endast inrymt brott som förövats under krig. Den retroaktiva giltighet, som då kunde komma i fråga, bör uppenbarligen om möjligt undvikas. De allmänna betänkligheterna mot användningen av dödsstraff för brott, som begåtts under fredstid, minskas tydligen, om tillämpligheten inskränkes till de speciella fall som nyss nämnts, och jag har därför ansett mig kunna föreslå ett stadgande härom. Det är dessutom att märka, att i departementsförslaget under 3 § upptagits en föreskrift, att dödsstraff icke skall verkställas förrän särskilt tillstånd därtill givits.

I enlighet med det nu anförda har jag låtit utforma en bestämmelse, vilken intagits i departementsförslaget såsom andra stycke i 1 §.

2 §.

I betänkande angående revision av det militära rättegångsväsendet har föreslagits att under krigstid första domstolsinstans i militära mål skall kunna utgöras av krigsrätt. Enligt vad i betänkandet anförts komme sålunda dödsstraff att kunna ådömas av såväl krigsrätt som allmän underrätt. I betraktande av de särskilda förhållanden, varunder framförallt krigsrätterna men

även i viss mån de allmänna underrätterna under krigstid kunde komma att vara verksamma, syntes underrätts dom, varigenom någon ådömts dödsstraff, genom underställning böra bringas under hovrättens prövning. Det borde följaktligen föreskrivas, att om någon av allmän underrätt eller krigsrätt dömts till döden, målet skulle i vad det rörde honom underställas hovrättens prövning. I anslutning till vad processlagberedningen föreslagit i fråga om förfarandet vid underställning av krigsrätts dom borde därjämte föreskrivas att, när underrätt meddelat dom i mål som skulle underställas hovrätts prövning, akten i målet utan dröjsmål skulle insändas till hovrätten; att i underställningsmål part inom tre veckor efter domens avkunnande eller, om domen ej meddelats vid huvudförhandlingen, efter det han fick del av domen ägde till hovrätten eller underrättens kansli eller, i fråga om krigsman, vederbörande befälhavare inkomma med de påminnelser, han aktade nödiga; att till underrättens kansli eller befälhavaren inkomna påminnelser utan dröjsmål skulle insändas till hovrätten; samt att huvudförhandlingen i hovrätten skulle, där ej till följd av åtgärd som i 51 kap. 11 § nya rättegångsbalken omförmäldes eller annan omständighet längre uppskov vore nödvändigt, hållas inom två veckor efter utgången av den tid, inom vilken part haft att inkomma med påminnelser.

Departementschefen.

Med anledning av ifrågavarande förslag, vilket i däröver avgivna remissyttranden lämnats utan erinran, har i departementsförslaget under denna paragraf upptagits en bestämmelse om underställning hos hovrätt av mål, däri allmän underrätt eller krigsrätt dömt till dödsstraff. Även enligt det förslag till ny militär rättegångslag, som är under utarbetande inom justitiedepartementet, skall krigsrätt kunna inrättas under krigstid. Sådan domstols dom skall i visst fall delgivas enskild part. Om den dömde är krigsman, bör han ha möjlighet att ingiva påminnelser till bestraffningsberättigad befattningshavare vid krigsmakten. Huvudförhandling i hovrätten bör i regel äga rum inom två veckor efter utgången av den tid, inom vilken den dömde haft att inkomma med påminnelser. Dessa omständigheter ha beaktats vid utformandet av bestämmelsen, vilken i övrigt är grundad å förutnämnda förslag.

3 §.

I denna paragraf i utredningens förslag stadgas bl. a. att dödsstraff icke må verkställas utan att Konungen meddelat tillstånd därtill. Meddelas icke tillstånd till verkställighet av dödsstraff, skall den dömde i stället undergå straffarbete på livstid.

Enligt 17 § SLK skall ej någon undergå dödsstraff innan Konungen eller, där domen blivit fälld av ståndrätt, högste befälhavaren på stället förordnat, att straffet må verkställas.

Utredningen har förklarat att bestämmelse för det fall att dödsstraff ådömts av ståndrätt ej föreslagits, eftersom enligt krigsdomstolsutredningens förslag stadgandena om ståndrätt icke skulle erhålla motsvarighet i ny militär pro-

cesslagstiftning. I ifrågavarande paragraf hade funnits böra upptagas stadgande om hur det skulle förfaras med den som ådömts dödsstraff, om Konungen funne sig icke böra förordna om verkställighet av straffet. På grund av § 26 regeringsformen ägde Konungen i brottmål göra nåd och däri även »mildra livsstraff». Det ankomme emellertid enligt samma grundlagsstadgande på den brottslige att emottaga nåden eller undergå det straff vartill han blivit dömd. Med hänsyn härtill syntes det lämpligt att uttryckligen stadga att om tillstånd till verkställighet icke meddelades, den dömd i stället skulle undergå straffarbete på livstid.

Då det i enlighet med vad nyss anförts för verkställighet av dödsstraff städse fordrades tillstånd av Konungen hade utredningen icke ansett behöfligt att upptaga motsvarighet till bestämmelsen i 16 § tredje stycket SLK, vari stadgades att dödsstraff ej skulle verkställas å kvinna, som vore havande, utan skulle uppskjutas till dess hon efter barns bördan tillfrisknat, eller å den som för sjukdom ej kunde bereda sig till döden, innan med honom blivit bättre. Icke heller hade i förslaget bibehållits det i 33 § andra stycket SLK intagna stadgandet, att dödsstraff ej skulle ådömas för brott, som någon begått innan han fyllt aderton år eller för brott som någon begått under inflytande av sådan sjäslig abnormitet eller tillfälligt rubbad själsverksamhet som i 5:6 SL sades.

Chefen för armén har framhållit att förbindelse mellan Kungl. Maj:t och högste befälhavare på stället under nutida krigföring icke ständigt vore att påräkna. För krigstuktens upprätthållande syntes det nödvändigt, att högste befälhavaren vid behov snabbt kunde statuera varnande exempel. På grund härav borde lagen omarbetas så att i laga ordning avdömt dödsstraff kunde bringas till verkställighet efter förordnande av högste befälhavare på stället. Även *värnpliktiga officerares riksförbund* har uttalat sig i denna riktning. *Chefen för marinen* har ifrågasatt om icke Konungen borde kunna till högste befälhavaren inom visst område eller för viss avdelning av krigsmakten delegera meddelandet av tillstånd att verkställa dödsstraff. *Överbefälhavaren* har i anslutning till armé- och marinchefernas uttalanden ytterligare framhållit att det kunde hända att landets lagliga regering bleve urståndsatt att fylla sin uppgift och att parollen »motstånd till sista man» skulle förverkligas. Det vore därför lämpligt att den chef som utövade högsta befälet på platsen kunde få ett förordnande att meddela tillstånd om dödsstraffs verkställande. Ett dylikt bemyndigande borde emellertid icke givas generellt. Vissa av de brott, på vilka dödsstraff (eller straffarbete på livstid) kunde följa, vore av den art, att det kunde vara nödvändigt att straffet omedelbart verkställdes, under det att straffet vid andra brott kunde uppskjutas. De brott, vid vilka straffet omedelbart borde verkställas vore främst sådana som innebure en uppenbar fara för krigstukten. Hit hörde t. ex. vissa av de brott som fölle under 27 kap. 1, 5 och 9 §§. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har föreslagit att då avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning befunne sig utom riket Konungen skulle äga uppdraga åt högste befälhavaren på stället att meddela

förordnande om verkställighet, därvid de närmare föreskrifter som kunde anses erforderliga för begränsning av dennes rätt borde meddelas.

Departementschefen.

I vissa remissyttranden har yrkats, att möjlighet skall öppnas för militär chef att meddela tillstånd till verkställighet av dödsstraff. Härvid har tanken närmast varit, att det i allvarliga lägen kan finnas behov av omedelbar exekution. Om man vill nå detta syfte, är emellertid det första och avgörande villkoret att det skapas förutsättning att — genom ståndrätt eller annan särskild anordning — snabbt få till stånd en slutgiltig dom. Frågan härom, som sammanhänger med det militära rättegångsväsendets ordnande, torde icke kunna bedömas utan särskild utredning. Med hänsyn härtill finnes för närvarande icke skäl att tillerkänna militär chef rätt att meddela tillstånd till verkställighet av dödsstraff. Då 2 § i utredningens förslag icke upptagits i departementsförslaget, bör en i utredningens förslag i nu förevarande paragraf införd föreskrift som anknyter därtill utgå. Med allenast den ändring som betingas härav har ifrågavarande bestämmelse upptagits i departementsförslaget.

4 §.

Denna paragraf i utredningens förslag innehåller att om någon, som är underkastad ämbetsansvar, dömes till dödsstraff, skall han genom domen anses avsatt. I övrigt förfaller straff som någon, vilken blivit dömd till dödsstraff, tillika förskyllt.

I 2: 18 SL stadgas, att om den som innehar ämbete, tjänst eller annan allmän befattning begår brott och dömes till straffarbete eller svårare straff, han skall dömas befattningen förlustig. Under vissa omständigheter må han dock bibehållas i befattningen och i stället, där fråga är om ämbete eller tjänst, dömas till mistning av befattningen på viss tid. Enligt 28 § SLK skall vad sålunda stadgats äga tillämpning jämväl enligt denna lag; dock skall officer eller underofficer, som dömes till straffarbete eller svårare straff för brott, vilket omförmäles såsom straffbart i SLK, alltid mista det ämbete eller den tjänst han såsom krigsman innehar. Därjämte stadgas i 33 § första stycket SLK, att om någon är förfallen till dödsstraff, i den bestraffning skola anses inbegripna böter eller frihetsstraff, vartill den till döden dömd jämväl kan ha gjort sig skyldig.

Det berörda stadgandet i 2: 18 SL motsvaras av 25: 7 SL enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget. Däri stadgas, att där ämbetsman på grund av brott, för vilket han ej förskyllt ämbetsstraff enligt vad förut i 25 kap. sägs, dömes till straffarbete, han ock skall avsättas; om särskilda skäl föranleda därtill, må han dock bibehållas i tjänsten, och kan i sådant fall dömas till suspension. Jämte regler om ådömande av avsättning och suspension för det fall att någon förskyller fängelse eller böter innehåller bestämmelsen dessutom, att då avsättning eller suspension ådömes, den förlust ämbetsmannen därigenom lider skall beaktas vid bestämmande av annat straff

för brottet. I motsats till 2: 18 SL avser sålunda denna bestämmelse icke den som dömes till dödsstraff.

För dödsstraffets vidkommande erfordrades, enligt vad *utredningen* anför, en särskild bestämmelse till komplettering av 25: 7 SL enligt det remitterade förslaget. Ett sådant stadgande, vilket vore av betydelse bland annat med hänsyn till rätten till pensionsförmåner, hade därför upptagits i förevarande paragraf. Därjämte hade, såsom motsvarighet till vad i 33 § första stycket SLK vore föreskrivet, stadgats att i övrigt förfölle straff som någon, vilken blivit dömd till dödsstraff, tillika förskyllt.

Departementschefen.

Ifrågavarande bestämmelse, som lämnats utan erinran i remissyttrandena, ingår oförändrad i departementsförslaget.

5 §.

Enligt 5 § i utredningens förslag skall dödsstraff verkställas genom skjutning. Närmare bestämmelser rörande verkställigheten meddelas av Konungen.

I 16 § SLK föreskrives att dödsstraff skall verkställas genom halshuggning, där ej annorlunda är stadgat, och meddelas vissa närmare bestämmelser om tillvägagångssättet därvidlag. Dock stadgas att dödsstraff skall verkställas genom skjutning i de fall, vilka äro i lagen särskilt anmärkta och att jämväl i övrigt skjutning må användas, där i fält eller i belägrad fästning eller under sjötåg tillfälle saknas att få straffet verkställt i den ordning, som för halshuggning är föreskriven. Närmare föreskrifter om verkställande av dödsstraff genom skjutning finnas i §§ 24—27 militära bestraffningsförfordningen. De särskilt anmärkta fall, då dödsstraff skall verkställas genom skjutning, äro brott mot 161, 162, 175 och 176 §§ SLK.

Utredningen har ansett att en bestämmelse, enligt vilken sättet för dödsstraffs verkställande skulle vara beroende av arten av det brott för vilket straffet ådömts, icke borde meddelas. Det syntes generellt böra föreskrivas att dödsstraff skulle verkställas genom skjutning. Närmare bestämmelser om verkställigheten borde meddelas av Konungen.

Departementschefen.

Denna bestämmelse har icke givit anledning till erinran i remissyttrandena. Enligt min mening är det emellertid ej lämpligt att i lagen utesluta andra verkställighetssätt än skjutning. Departementsförslaget innebär därför att närmare bestämmelser rörande verkställighet av dödsstraff skola meddelas av Konungen.

Förslaget till lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.

1 §.

Utredningen har under denna paragraf i sitt förslag upptagit en bestämmelse att den nu antagna lagen om ändring i strafflagen jämte lagen om

disciplinstraff för krigsmän och lagen om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig ävensom vad i det följande stadgas skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1949.

Departementschefen.

Såsom jag förut anförts bör ikraftträdandet äga rum den 1 januari 1949. Ifrågavarande paragraf ingår sålunda oförändrad i departementsförslaget.

2 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att genom de nya lagarna upphävas strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 med undantag av 184—204, 206 och 207 §§, 208 § andra stycket samt 209 och 209 a §§, lagen den 16 juni 1906 (nr 42 s. 3) om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster, 1 § lagen den 11 mars 1927 (nr 50) med vissa till strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes anslutna bestämmelser angående flygvapnet, 8 § lagen den 26 mars 1943 (nr 121) om vapenfria värnpliktiga, lagen den 26 mars 1943 (nr 126) om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga, så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning eller i reglementen, instruktioner eller andra särskilda föreskrifter stridande mot bestämmelserna i de nya lagarna.

Utredningen har anförts att, förutom 1 § i 1927 års nyssnämnda lag, flertalet av de bestämmelser i SLK som föreslås skola upphöra att gälla berörts i motiveringen till de nya stadgandena. Rörande de övriga har utredningen anmärkt de huvudsakliga skäl som föranlett förslaget att de skola upphävas enligt följande.

I 10 § stadgas att den som lyder under SLK är straffbar även enligt allmän lag och laga stadgar, i den mån SLK ej innehåller särbestämmelse. Detta stadgande är betingat av att SLK utgör en speciell lag. Genom att den militärstraffrättsliga lagstiftningen enligt förslaget inordnas i SL har motvarighet till stadgandet blivit obehövt.

Enligt 11 § må den som begått brott mot SLK straffas därför även sedan det förhållande, på grund varav han var underkastad lagen, upphört. I utredningens förslag har de militära straffbestämmelsernas tillämplighet bestämts genom angivande av krigsman såsom brottssubjekt, och för ådömande av straff enligt desamma förutsättes icke att den brottslige är krigsman jämväl vid domens meddelande. Något stadgande av samma innebörd som 11 § har därför ej behövt upptagas.

I 15 § uppräknas de straffarter, som användas för brott efter SLK. Detta stadgande ersättes enligt förslaget av 2:1 och 2 SL samt 2:15 SL enligt det remitterade förslaget. Härjämte har i 2:15 a och 27:17 SL i förslaget upptagits hänvisning till de särskilda lagarna om disciplinstraff för krigsmän och om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig.

18 § stadgar att i avseende å straffarbete, fängelse och böter skall gälla vad i allmän lag sägs, dock med iakttagande av vissa särskilda bestämmelser i 19 och 20 §§, vilka dock från och med den 1 juli 1946 upphört att gälla. Utredningen har icke ansett annan föreskrift beträffande verkställigheten av nämnda straffarter erforderlig än den som framgår av ett av utredningen framlagt, i det följande redovisat förslag till lag angående ändring i lagen

om verkställighet av frihetsstraff m. m. Stadgandena i 2: 3—5, 8 och 9 SL få tillämpning även vid militära brott.

I 28 och 29 §§ behandlas dels avsättning och suspension, dels ock manskaps skiljande från tjänsten. Beträffande avsättning och suspension hänvisas därvid i princip till allmän lag men vissa därifrån avvikande regler meddelas beträffande officerare och underofficerare. Med hänsyn till innehållet i 25: 6—7, 9 och 13 SL enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget har motsvarighet till dessa regler icke ansetts behöfelig, utan nämnda lagrum avses skola få tillämpning även vid militära brott. Vissa särbestämmelser med avseende å disciplinstraff och dödsstraff ha upptagits i 26: 20 och 4 § lagen om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig, varjämte i 26: 22 angivits vilka av krigsmaktens befattningshavare som skola vara underkastade ämbetsansvar. Vad angår manskaps skiljande från tjänsten innehåller 29 § bestämmelser, enligt vilka vederbörande befälhavare under vissa förutsättningar skall och under andra må skilja brottsling, som tillhör det fast anställda manskapet, från anställningen vid krigsmakten. I den mån manskap genom stadgandet i 26: 22 erhåller ämbetsansvar, skall frågan om avsättning eller suspension prövas av domstol, och de nyssberörda bestämmelserna bli till motsvarande del överflödiga. För manskap, som icke har ämbetsansvar, måste emellertid även framdeles finnas vissa föreskrifter om avsked på grund av brott. Dessa, som torde böra avfattas i närmare saklig överensstämmelse med reglerna i 25: 7 SL enligt det remitterade förslaget, synas lämpligen böra införas i den administrativa författning (SFS 1944: 223) som i övrigt reglerar manskapets anställningsförhållanden. Någon bestämmelse i ifrågavarande hänseende har därför icke ansetts böra ingå i den militärstraffrättsliga lagstiftningen.

30 § innehåller vissa bestämmelser, betingade av det förhållandet att flerstädes i SLK olika straff bestämts för officerare, underofficerare och manskap. Eftersom förslaget icke upptager på detta sätt differentierade straffskalor, har motsvarighet till denna bestämmelse icke erfordrats.

Enligt 31 § skall barn, som ej fyllt femton år, i stället för vad enligt SLK vara underkastat disciplinär bestraffning jämlikt särskilda bestämmelser av Konungen. I anslutning härtill har i § 38 militär bestraffningsförordning meddelats föreskrift om tilldelande av aga, varjämte befälhavare anvisats att beträffande vanartade eller i sedligt avseende försummade barn hänvända sig till barnavårdsnämnden. Då det varken torde vara lämpligt eller nödvändigt att i detta sammanhang meddela särskilda föreskrifter om bestraffning av barn, har 31 § uteslutits.

Den i 32 § upptagna hänvisningen till lagen om villkorlig dom har blivit överflödig genom att de militära straffbestämmelserna intagits i SL.

33 § innehåller bland annat ett stadgande att vad i allmän lag finnes stadgat om tillgodoräknande av häktningstid skall äga motsvarande tillämpning i disciplinmål. Enligt krigsdomstolsutredningens förslag skall mål mot häktad alltid behandlas av domstol och någon liknande föreskrift blir därför ej erforderlig i ny lagstiftning.

I 54 § stadgas straff för krigsman som underlåter att hos vederbörande befälhavare anmäla att han på grund av laga förfall icke kan iakttaga inställeskyldighet. Att upptaga särskild straffbestämmelse för detta fall har icke ansetts påkallat. I tjänstereglementet för krigsmakten är dylik anmälningsskyldighet föreskriven och försummelse därutinnan blir sålunda att bedöma såsom tjänstefel jämlikt 26: 18 i förslaget eller 25: 4 SL enligt det remitterade förslaget.

Enligt 55 § skall krigsman, som efter det han blivit utan eget förvållande skild från trupp eller fartyg förfallolöst underlåter att så snart ske kan an-

mäla sig till tjänstgöring vid krigsmakten, straffas för rymning eller olovligt undanhållande. Dylikt förfarande torde i allmänhet utan vidare falla under förslagets bestämmelser om undanhållande och rymning i 26: 11 och 12. Det kan påpekas, att i tjänstereglementet för krigsmakten finnas föreskrifter om inställeskyldighet efter det förfall upphört.

56 § upptager en särskild straffbestämmelse rörande rymning och undanhållande av den som lyder under SLK utan att vara krigsman. Enligt förslaget bliva i stället 26: 11 och 12 tillämpliga.

De i 59 § upptagna bestämmelserna om stympning och simulation ha blivit överflödiga genom stadgandena om svikande av försvarspflicht och försök därtill i 9: 8 och 9 SL enligt det år 1946 remitterade förslaget.

Stadgandet i 60 §, som avser vissa överträdelser av den som undergår arrest utan bevakning, har kunnat uteslutas, eftersom nämnda straffart icke bibehållits i förslaget.

I 66 § stadgas skärpt bestraffning av krigsman som med väpnad hand deltagar i uppror emot annan offentlig myndighet än förman. Nämnda brott motsvaras av upplopp och våldsamt upplopp i 11: 1 och 2 SL enligt det remitterade förslaget. Då det fall att civil person med tjänstevapen deltagar i sådant brott icke ansetts kräva särskild bestraffningsregel, torde icke heller sådant förfarande av en krigsman böra föranleda särbestämmelse.

Enligt 67 § skall upprorsman, som dräper den som uppror stilla vill, dömas till straffarbete på livstid, medan om upprorsman dräpes, han skall ligga ogill. Det likalydande stadgandet i 10: 10 SL har icke bibehållits enligt det remitterade förslaget, och även 67 § SLK har därför uteslutits. Det förra av de båda fallen i nämnda paragraf skall sålunda bedömas efter 26: 7 i förslaget eller 14 kap. SL. I det senare fallet kunna reglerna om nödvärnsrätt i 5: 10 och 10 a i förslaget samt 5: 7—9 och 11 SL bliva tillämpliga.

Den i 75 § intagna bestämmelsen om tillämpning av stadgandena rörande uppror, upplopp och olovliga sammankomster å dem, som utan att vara krigsmän lyda under lagen, har uteslutits, eftersom straffbestämmelserna rörande dessa brott på grund av 26: 21 och 27: 14 bliva omedelbart tillämpliga.

87 § stadgar straff för den som utan skäligen anledning för klagan mot förman över förnärmelse i tjänsten. I 13: 5—7, 9 och 15 SL enligt det remitterade förslaget finnas bestämmelser om falskt åtal, obefogat åtal, falsk angivelse och falsk tillvitelse samt annat framkallande av fara för att någon genom osann utsaga skall bliva utan laga skäl dömd eller eljest lida avsevärt förfång. Dessa bestämmelser torde i tillräcklig utsträckning innebära skydd även för militära förmän. 87 § har därför ansetts kunna utgå.

I 95 § SLK stadgas straff för störande av gudstjänst och åstadkommande av förargelse inför krigsdomstol. Det i 11: 4 SL enligt det remitterade förslaget upptagna stadgandet om störande av förrättning eller allmän sammankomst täcker i viss mån de i 95 § SLK avsedda fallen. I övrigt torde 26: 16 i förslaget kunna tillämpas.

98 §, som avser vissa brott mot 19, 20, 21 och 22 kap. SL, innefattar väsentligen endast föreskrift att bestraffning skall ske enligt allmän lag och är såtillvida blott av processuell betydelse. I den mån åtal för dylika brott skola handläggas i den för militära mål stadgade ordningen följer av förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän, att disciplinstraff må tillämpas i stället för böter.

Stadgandet i 99 § om vållande genom vårdslöshet, oförsiktighet eller försummelse till fara för eldskada eller explosiv förödelse å egendom, som tillhör krigsmakten eller är avsedd för dess behov, täckes i huvudsak av bestämmelsen om allmänfarlig vårdslöshet i 19: 5 SL enligt det remitterade förslaget.

I 100 § stadgas att den som förstör, skadar, tillägnar sig eller ock olovligen

förfogar över eller brukar åt honom till begagnande lämnad utrednings- eller beklädnadspersedel, skall, där brottet är ringa, dömas för persedelförseelse till disciplinstraff eller böter. Nämda brottsliga gärningar motsvaras av åverkan enligt 24: 2 SL enligt det remitterade förslaget samt undandräkt, olovligt förfogande och olovligt brukande enligt 22: 2, 4 och 7 SL. Införandet i SLK av 100 § motiverades med att ifrågavarande brottslighet borde falla under befälhavares disciplinära myndighet. Ur straffrättslig synpunkt saknas emellertid skäl för en sådan bestämmelse och någon dylik har alltså ej upptagits i förslaget.

101 §, som innefattar bestämmelse om viss utsträckt tillämpning av 98 och 100 §§, har blivit överflödigt med hänsyn till 26: 21 i förslaget.

110 § om straff för falsk angivelse är uteslutande av processuell betydelse. Den motsvaras av bestämmelserna i 13: 5—7, 9 och 15 SL enligt det remitterade förslaget.

I 111 § stadgas straff för den som i disciplinmål uppsåtligt med straff belagt eller hos annan som innehar bestraffningsrätten till bestraffning angivit oskyldig eller ock, utan laga skäl, av förhastande eller oförstånd med straff belagt eller gjort angivelse mot annan. Såvitt angår oriktigt bestraffningsbeslut i disciplinmål, synes icke böra ifrågakomma annat ansvar än som gäller för civil domare vid fällande av oriktig dom, nämligen enligt 25: 1 och 4 SL enligt det remitterade förslaget. Falsk eller obefogad angivelse till disciplinär bestraffning faller under 13: 7, 9 och 15 SL enligt nyssnämnda förslag.

112 §, vari stadgas straff för den som tager sig bestraffningsrätt då han icke äger sådan, täckes av 10: 13 SL enligt det remitterade förslaget.

I 114 § stadgas straff för den som i olovlig avsikt lämnar oriktig uppgift om krigsförnödenheter. I vissa fall torde dylika gärningar vara att bedöma som bedrägeri eller försök därtill enligt 21: 1, 3 och 8 SL. I övrigt ha bestämmelserna om tjänstesvek i 26: 17 i förslaget och om tjänstemissbruk i 25: 1 SL enligt det remitterade förslaget avsetts skola tillämpas i stället för ifrågavarande stadgande.

116 § upptager straff för uppsåtligt avgivande av osannfärdig rapport. Tillräckligt behov av ett dylikt stadgande har icke funnits vara för handen. Det däri avsedda förfarandet avses i stället skola bestraffas såsom tjänstesvek, tjänstemissbruk eller tjänstefel enligt 26: 17 och 18 i förslaget och 25: 1 och 4 SL enligt det remitterade förslaget. I vissa fall torde dock bestämmelserna om osann försäkran och osant intygande i 13: 10, 11 och 15 SL enligt sistnämnda förslag kunna få tillämpning.

Enligt 117 § bestraffas den som obehörigen söker förmå någon att antaga krigstjänst. En särbestämmelse för detta fall har ansetts obehövlig. I den mån någon vid sådant förfarande åsidosätter tjänsteplikt är han straffbar för tjänstefel enligt 26: 18 i förslaget och 25: 4 i det remitterade förslaget.

I 119 § stadgas straff för befälhavare som obehörigen nekar avsked åt eller från tjänsten olagligen skiljer någon av manskapet. Dylik gärning torde utgöra tjänstemissbruk eller tjänstefel enligt 25: 1 och 4 i det remitterade förslaget.

I 120 § behandlas det fall att någon, som är beordrad till fånges eller häktats bevakning, med vilja eller av vårdslöshet släpper honom lös eller hjälper honom att undkomma. Såvitt angår uppsåtliga gärningar täckes stadgandet av bestämmelsen om främjande av flykt i 10: 11 SL enligt det remitterade förslaget. I övrigt synas bestämmelserna om tjänstefel enligt 26: 18 i förslaget och 25: 4 i det remitterade förslaget böra gälla.

121 §, som avser befriande av någon som är insatt i militärhåkte eller skall avföras i arrest eller håkte eller inställas till förhör eller försök till sådant

brott, är huvudsakligen av processuell betydelse. Särskild motsvarighet har ej funnits behövlig. Tillämpliga bli i stället bestämmelserna om skyddande av brottsling och främjande av flykt i 10: 10 och 11 SL enligt det remitterade förslaget.

För det i 126 § omförmälda fallet, att krigsman, innan han fått avsked från sin tjänst, tager ny anställning vid annan trupp, har särskild bestämmelse icke ansetts behövlig. I den mån någon genom dylikt förfarande bedrager sig till förmån kan ansvar enligt 21: 1, 2, 3, 7 eller 8 SL ifrågakomma. Stadgandena om tjänstefel i 26: 18 i förslaget och 25: 4 SL enligt det remitterade förslaget kunna eljest bli tillämpliga.

127 §, som avser brott som omförmälas i 8 kap. SL, är allenast av processuell betydelse och har därför kunnat uteslutas.

Beträffande 128 §, vari stadgas om underlåtenhet att fullgöra ympningsplikt, hänvisas till vad som anföres vid lagförslagen angående ändringar i 1916 och 1942 års ympningslagar.

Den i 134 § första stycket upptagna bestämmelsen rörande krigsspioneri har icke ansetts behöva bibehållas med hänsyn till stadgandena i 8: 7 och 13 i det remitterade förslaget om grovt spioneri och förberedelse till sådant brott.

I 134 § andra stycket finnes ett stadgande som begränsar fientlig krigsdeltagares ansvar för krigsspioneri. Då liknande på folkrätten grundade inskränkningar i allmänhet icke uttryckligen angivas i straffrättsliga bestämmelser, har förevarande stadgande icke ansetts böra bibehållas (jfr SOU 1944: 69 s. 122).

Enligt 134 a § straffas den som gör tjänst vid fiendens krigsmakt, enligt 136 § den som uppsåtligen avgivit falsk berättelse om fienden, underlydande eller krigsförråd, enligt 137 § kunskapare, vägvisare eller budbärare som gör sig skyldig till trolöshet, enligt 141 § den som försöker förleda till flykt och enligt 143 § den som utan uttrycklig befallning hissar brukligt tecken för fästnings eller fartygs uppgivande. Samtliga i dessa paragrafer avsedda fall synas i erforderlig utsträckning omfattas av bestämmelserna om krigsförräderi och försök därtill i 27: 1 och 12 i förslaget.

I 147 § stadgas straff för den som emottager budskap från fienden utan att genast meddela detsamma åt sin befälhavare. Särbestämmelse i detta avseende har ansetts överflödig. Stadgandena om tjänstefel i 26: 18 i förslaget och 25: 4 SL enligt det remitterade förslaget torde i allmänhet bli tillämpliga.

Enligt 148 § straffas krigsfånge som med brytande av givet hedersord avviker ur fångenskapen eller bryter mot de villkor, på vilka han frigivits ur densamma. Stadgandet torde sakna praktisk betydelse.

149 § första stycket innehåller straffbestämmelser för fientlig parlamentar som missbrukar sin ställning till spioneri eller anstiftan av förräderi, rymning, uppror eller upplopp. I detta hänseende torde tillräcklig motsvarighet finnas i stadgandena i 3: 4, 8: 6 och 7 SL enligt det remitterade förslaget ävensom 26: 3 och 12 samt 27: 1 i utredningens förslag.

I 157 § stadgas straff för värnpliktig som vistas utom riket och underlåter att vid krigsutbrott återvända till hemorten. Vid tillkomsten av SLK anfördes såsom motiv för stadgandet att enligt 1901 års värnpliktslag värnpliktig, som tillhörde beväringens första uppbåd och vistades utom riket, vore skyldig att vid krigsutbrott, oberoende av särskild inkallelse, snarast möjligt återvända till hemorten. Då någon bestämmelse om dylik skyldighet icke ansetts böra upptagas i gällande värnpliktslag, har ifrågavarande straffbud fått utgå.

Stadgandet i 159 §, som är av samma natur som bestämmelsen i 75 §, har liksom denna kunnat uteslutas.

163 § avser skadegörelse, varigenom väsentligt hinder för krigsförberedelserna, betydande brist för krigsfolket eller hinder för krigsföretagen uppkommer. Bestämmelsen torde täckas av stadgandena om krigsförräderi i 27: 1 i förslaget och sabotage i 19: 4 SL enligt det remitterade förslaget.

Bestämmelserna om stöld av krigsförnödenheter samt stöld å valplats från stupad i 164 och 166 §§ ha väsentligen processuell betydelse. I stället torde 20: 1 och 4 SL samt, i vissa fall, 27: 11 i förslaget bli tillämpliga.

I 167 § stadgas straff för tillgrepp å valplats från sårad eller sjuk samt för rån eller försök därtill mot sådan person. Bestämmelsen motsvaras av 20: 4, 5 och 10 SL samt 27: 11 i förslaget.

168 och 169 §§ behandla rån och försök därtill beträffande krigsförnödenheter. I SL motsvaras stadgandena av 20: 5 och 10, varjämte även bestämmelserna om krigsförräderi i 27: 1 i förslaget kunna bli tillämpliga.

170 § avser rån, stöld eller förskingring, varigenom väsentligt hinder för krigsförberedelserna, betydande brist för krigsfolket eller hinder för krigsföretagen vållats. Dylika gärningar torde falla under 27: 1 i förslaget.

174 § innefattar bestämmelse om straffskärpning i vissa fall för brott mot 120 §. Då straffsatserna i 10: 11 SL enligt det remitterade förslaget torde vara tillräckliga, har 174 § liksom 120 § ansetts kunna uteslutas.

I 177 § SLK stadgas straff dels för den som obehörigen tager krigsbyte och dels för den som av taget krigsbyte olovligen tillägnar sig något. Beträffande det förstnämnda fallet synas tjänstefelsbestämmelserna i 26: 18 i förslaget och 25: 4 SL enligt det remitterade förslaget lämpligen böra erhålla tillämpning. I övrigt täckes ifrågakarande paragraf av stadgandena i 22: 1—4 SL.

Slutligen må anmärkas att utredningen icke föreslagit upphävande av 184—204, 206 och 207 §§, 208 § andra stycket samt 209 och 209 a §§, enär dessa bestämmelser förutsatts skola behandlas i samband med det militära rättegångsväsendets ordnande.

I lagen den 16 juni 1906 om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster stadgas följande. Är sammankomst utsatt att äga rum å ort, där krigsmanskap är samlat till tjänstgöring, och kan det på giltiga grunder antagas, att vid sammankomsten skola förekomma yttranden, vilka åsyfta att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, äger på stället varande högste befälhavaren förbjuda manskapet att deltaga i sammankomsten. Överträdelse av sådant förbud skall anses som brott mot krigslydnaden.

1933 års kommitté för utredning angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet uttalade, att det icke borde ifrågakomma att stadga långt gående inskränkningar i manskapets allmänna medborgerliga friheter i tanke att kunna fullständigt hålla det undan den disciplinupplösande propagandan, ett syfte som syntes omöjligt att förverkliga. I främsta rummet syntes därför böra eftersträvas att söka förhindra manskapets indragande i propagandan under former som komme deltagandet att framstå som ett disciplinärt uppträdande. Kommittén föreslog att krigsmanskap skulle förbjudas att bevista sammankomst, anordnad av sammanslutning, vilken krigsmaktens personal enligt särskilt lagförslag icke finge tillhöra. Vidare borde högste befälhavaren äga

förbjuda manskapet att deltaga i vissa sammankomster. Villkoret härför skulle vara, att sammankomst vore utsatt att äga rum å ort där krigsmanskap vore samlat eller i grannskapet därav samt att det på giltiga grunder kunde antagas att vid sammankomsten skulle förekomma yttranden, vilka genom meddelande av mot disciplinens krav stridande förhållningsorder, genom försök att uppväcka hat mot befälet eller på annat sätt åsyftade att undergräva krigslydnaden.

Utredningen har ansett det ovedersägligt att ifrågavarande lag icke innebure något effektivt skydd mot disciplinupplösande propaganda. Å andra sidan vore det tydligt att ett någorlunda fullständigt skydd i detta hänseende icke kunde åstadkommas utan avsevärda inskränkningar i de allmänna medborgerliga rättigheterna. Dylika inskränkningar borde uppenbarligen endast göras om mycket starka skäl föreläge. Eftersom den mot försvaret riktade agitationen under de senaste åren snarast varit i avtagande och någon ändring i denna utveckling icke för närvarande syntes behöva befaras, borde icke ifrågakomma att vidtaga kraftigare medel i detta avseende. Även relativt lindriga ingrepp i nämnda rättigheter borde emellertid undvikas. Med hänsyn härtill och på grund av förevarande lags ringa betydelse hade lagen i detta sammanhang ansetts böra upphävas.

I 8 § lagen den 26 mars 1943 om vapenfria värnpliktiga stadgas att vapenfri värnpliktig, där han icke lyder under SLK, är i fråga om fel och försummelser med avseende å tjänstgöringen underkastad i särskild lag givna bestämmelser. Därmed åsyftas bestämmelserna i lagen den 26 mars 1943 om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga. Denna lag äger enligt 1 § tillämpning å vapenfria värnpliktiga i den mån de icke på grund av att de fullgöra tjänstgöring vid krigsmakten lyda under SLK. 2 § innehåller straffbestämmelser rörande olovligt undanhållande. Normalstraffet är fängelse i högst sex månader eller dagsböter. Vid synnerligen försvårande omständigheter må dömas till straffarbete i högst ett år. I 3 § behandlas vägran att åtlyda befallning av vederbörande befäl. För normalfall av detta brott är straffet fängelse i högst sex månader. Är brottet ringa, tillämpas dagsböter och, om omständigheterna äro synnerligen försvårande, kan dömas till straffarbete i högst ett år. Enligt 4 § skall vårdslöshet eller försummelse i fullgörandet av tjänsteplikter i andra fall än förut är sagt bestraffas med dagsböter eller, vid synnerligen försvårande omständigheter, fängelse i högst sex månader. I 5 § stadgas att förutnämnda brott skola åtalas av allmän åklagare vid rådhusrätt. Slutligen kan nämnas att 7 § innehåller bestämmelser om tillrättavisningar.

Utredningen har anfört att eftersom varje värnpliktig, som vore tjänstgöringsskyldig i sådan egenskap, jämlikt 26:21 i förslaget till lag om ändring i SL vore krigsman, oavsett om tjänstgöringsskyldigheten fullgjordes inom krigsmakten eller ej, komme den föreslagna militärstraffrättsliga lagstiftningen, därest särbestämmelser ej meddelades, att utan inskränkning bli tillämplig å vapenfria värnpliktiga. Beträffande behovet av särbestämmelser

kunde framhållas att de föreslagna brottsbeskrivningarna kunde anses lämpliga även för dessa värnpliktiga. Icke heller i bestraffningshänseende eller beträffande tillrättavisningar mötte hinder att eljest för krigsmän gällande regler finge giltighet. Vad slutligen anginge de i 5 § ifrågavarande lag upptagna särskilda processuella föreskrifterna förutsatte utredningen att i sådant hänseende erforderliga särbestämmelser upptoges i annat sammanhang. Utredningen föresloge därför att såväl 8 § lagen om vapenfria värnpliktiga som lagen om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga upphävdes.

Beträffande vad utredningen sålunda föreslagit har *chefen för armén* förklarat att han i princip icke har något att invända mot att bestämmelsen om stypning i 59 § SLK föreslagits skola upphävas och ersättas av stadgandet i 9 kap. 8 och 9 §§ av det till lagrådet remitterade förslaget. För att verksamt avhålla från dylika brott syntes minimistraflet böra utgöra frihetsstraff samt under krig straffskalan utvidgas så att högre straff än fyra års straffarbete kunde ådömas.

I fråga om det föreslagna upphävandet av 100 § SLK har *justitiekanslersämbetet* framhållit, att lagrummet innebure en privilegiering i det att för persedelförseelse skulle dömas till disciplinstraff eller böter. Det kunde ifrågasättas om icke övertvägande skäl talade för att bibehålla möjligheten att såsom ett militärt brott och jämförelsevis lindrigt bestraffa ifrågavarande förseelser, helst som dessa icke vore så ovanliga.

Vidkommande förslaget att upphäva 1906 års lag om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster har *justitiekanslersämbetet* icke känt sig övertygat om lämpligheten därav. Väl hade denna lag för närvarande en ganska ringa betydelse. Den vore dock icke till något egentligt men, och förhållandena kunde lätt nog ändra sig så, att en dylik lag framstode såsom önskvärd. Att då skrida till lagstiftning i ämnet kunde emellertid möta svårigheter. *Chefen för armén* har förklarat att förslaget om upphävande av 1906 års lag icke kunde godtagas. Nu gällande lag borde omarbetas i enlighet med vad 1933 års kommitté för utredning angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet föreslagit. *Överbefälhavaren* har instämt häri. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har ansett avskaffandet av 1906 års lag icke behöva ingiva några betänkligheter. Tvärtom framstode genomförandet av utredningens förslag därom såsom mycket angeläget.

Departementschefen.

Beträffande manskap som ej har ämbetsansvar anser jag i likhet med utredningen, att de föreskrifter om avsked på grund av brott, vilka för närvarande återfinnas i 29 § SLK och även i fortsättningen äro erforderliga, böra upptagas i en administrativ författning. Frågan härom torde i sinom tid få anmälas av chefen för försvarsdepartementet. — Eftersom enligt det förslag till ny militär rättegångslag, som är under utarbetande, mål mot häktad alltid skall behandlas av domstol, påkallas icke motsvarighet till det i 33 § SLK

ingående stadgandet om tillgodoräknande av häktningstid i disciplinmål. — Vad chefen för armén anført beträffande straffsatserna i 9 kap. 8 § SL enligt det år 1946 till lagrådet remitterade strafflagförslaget synes icke böra föranleda någon åtgärd. — I likhet med utredningen anser jag det icke finnas skäl att upptaga en särskild straffbestämmelse såsom motsvarighet till 100 § SLK (persedelförseelse). Jag vill påpeka att sistnämnda bestämmelse tillkommit närmast av processuella skäl. Den innebär för övrigt privilegiering endast i viss utsträckning och i sådana fall lämna de eljest tillämpliga straffbestämmelserna samma möjlighet till milt bedömande.

Mot utredningens förslag att upphäva 1906 års lag om förbud för krigsmän att deltaga i vissa sammankomster ha i några remissyttranden anförts betänkligheter. Från annat håll har däremot genomförandet av detta förslag betecknats såsom angeläget. För egen del anser jag att de av utredningen framförda synpunkterna på detta spörsmål äro välgrundade. Jag finner därför att lagen utan olägenhet kan upphävas.

Frågan huruvida särskilda processuella föreskrifter erfordras beträffande vapenfria värnpliktiga torde, såsom utredningen förutsatt, böra bedömas i samband med det militära rättegångsväsendets ordnande. Då jag ej heller i övrigt har något att erinra mot utredningens förslag i förevarande del har den nu behandlade paragrafen i oförändrat skick upptagits i departementsförslaget.

3 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas att, där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum som enligt 2 § upphävt, hänvisningen skall anses avse bestämmelse som trätt i dess ställe.

Departementschefen.

En likalydande bestämmelse ingår i departementsförslaget.

4 §.

Utredningen har under denna paragraf upptagit en bestämmelse, enligt vilken i stället för vad 33 § strafflagen för krigsmakten innehållit med avseende å befrielse från skadeståndsskyldighet skall gälla följande. Har krigsman som under utövande av befäl å krigsmaktens fartyg är ansvarig för dess säkerhet, vid fartygets manövrering eller navigering begått förseelse, för vilken han ej finnes förskylla svårare straff än disciplinstraff eller böter, vare han icke skyldig att gälda skada eller kostnad, som genom förseelsen tillskyndats kronan eller annan.

I fråga om skadestånd innehåller 33 § fjärde stycket SLK en hänvisning till allmän lag. Dessutom stadgas i nämnda lagrum att om krigsman, som under utövande av befäl å krigsmaktens fartyg är ansvarig för dess säkerhet, vid fartygets manövrering eller navigering begått förseelse, som i 130 § sägs, han dock, där han ej finnes förskylla svårare straff för förseelsen än

disciplinstraff, skall icke vara skyldig att gälda skada eller kostnad, som genom förseelsen tillskyndats kronan eller annan. Enligt lagen den 7 mars 1929 om befrielse i visst fall för befälhavare eller förare å luftfartyg, hörande till krigsmakten, från skyldighet att gälda skadestånd skall vad i 33 § fjärde stycket SLK är stadgat jämväl gälla beträffande krigsman, vilken under utövande av befäl å luftfartyg, hörande till krigsmakten, eller såsom förare å sådant fartyg är ansvarig för dess säkerhet.

Utredningen har ansett det icke ankomma på densamma att i sakligt hänseende pröva den i 33 § SLK intagna särbestämmelsen om krigsmans skadeståndsansvar. Bestämmelsen hade därför i väsentligen oförändrat skick överförts till nu ifrågavarande paragraf. Den för närvarande gällande begränsningen, enligt vilken bestämmelsen vore tillämplig endast vid förseelse som i 130 § sades, hade därvid uteslutits. Anledningen härtill vore att stadgandena om tjänstefel i 25: 4 SL enligt det år 1946 remitterade förslaget och 26: 18 i det av utredningen framlagda förslaget till lag om ändring i SL vore subsidiära och sålunda icke skulle tillämpas i konkurrens med andra lagrum. Därjämte hade möjlighet öppnats att befria från skadeståndsskyldighet även då begången förseelse förskyllde böter. Huruvida disciplinstraff eller böter skulle användas såsom straff för viss förseelse, vore nämligen jämlikt 2 och 3 §§ i förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän att bedöma efter grunder, som ej borde vara avgörande för frågan om befrielse från skadeståndsskyldighet. 1929 års lag hade lämnats orubbad.

Chefen för marinen har anført att frågan angående befrielse från skadeståndsskyldighet för krigsman med hänsyn till den alltmera mekaniserade tjänsten och den ökade specialiseringen inom krigsmakten syntes påfordra särskild utredning. Vad den nuvarande formuleringen av 4 § promulgationslagen beträffade, syntes den kunna medgiva en sådan oformlig tolkning, som att vederbörande chef i ett mål befriades från skadeståndsskyldighet, men en honom underlydande, som i samma mål ådömdes ett lindrigare disciplinstraff än chefen, formellt skulle kunna åläggas även skadeståndsskyldighet. Vid utredningen borde särskilt beaktas frågan angående skadeståndsskyldighet för militära förare av motorfordon vid inträffade skador å dessa eller gentemot tredje man. Särskilt finge framhållas vikten av att framtida stadganden i frågan rörande skadeståndsskyldighet i här berört avseende icke bleve så rigoröst avfattade, att härigenom initiativ och förmåga att taga risker stäcktes till förfång för krigsmaktens effektivitet. *Svenska officersförbundet* och *försvarsväsendets underbefälsförbund* ha uttalat sig i samma riktning. *Chefen för flygvapnet* har ansett att i 4 § borde inarbetas 1929 års lag om befrielse i visst fall för befälhavare eller förare å luftfartyg, hörande till krigsmakten, från skyldighet att gälda skadestånd. När en omarbetning av denna paragraf skedde, borde beaktas att den i 1929 års lag stadgade befrielsen från skadeståndsplikt utsträcktes att gälla även chef för flygförband, som beordrade flygning, oavsett om nämnde chef deltog i flygningen eller icke, chef för flygande förband beträffande samtliga i förbandet ingående luftfartyg, trafikledare samt personal på marken, som vore ansvarig

för ett luftfartygs säkerhet, när flygande personal ej tjänstgjorde på det samma eller när ett luftfartyg klargjordes före flygning. *Överbefälhavaren* har biträtt marin- och flygvapenchefernas yttranden. *Marinförvaltningen* har ansett att i samband med utfärdandet av nu ifrågavarande lagstiftning, problemet om krigsmans skadeståndsansvar borde underkastas granskning. Därvid borde å ena sidan beaktas kronans intresse av att dess befattningshavare iakttog skälighetsvarsamhet i sitt handlande men å andra sidan att försvarets mekanisering och oftast ömtåliga materiel utsatte vederbörande krigsman för i viss mån oproportionerliga ekonomiska risker. I sammanhanget borde även erinras om den utbredning, sakförsäkringen fått i det civila och det skydd mot skadeståndsansvar, detta gåve den enskilde, ett skydd, som icke föreläge i det militära i vad avsåge skador å kronans egendom, vilken vore oförsäkrad. Härjämte tillkomme de större risker, som finge tagas vid militär verksamhet även i fredstid och den ovana vid anordningar, som kunde förekomma genom ny kommendering eller dylikt. Den lagstiftning om inskränkning i skadeståndsskyldigheten, som funnes i vad avsåge fartygschef och motorförare, kunde därför ifrågasättas få utvidgas, i varje fall vore problemet av den art, att en allsidig prövning av detsamma borde ske.

Göta hovrätt har funnit det mindre egentligt, att bestämmelser som de i 4 § upptagna, vilka innehölle betydelsefulla regler av materiell natur, på sätt föreslagits finge sin plats i en promulgationslag. Denna metod hade visserligen förut tillämpats, men hovrätten ansåge densamma ur principiell synpunkt mindre lämplig; den kunde även föranleda olägenhet vid lagtillämpningen. Den i 4 § upptagna föreskriften kunde tillsvidare, i avvidan på omarbetning av de i 6 kap. SL intagna skadeståndsbestämmelserna, finna en plats i nämnda kapitel, förslagsvis såsom en 6 a §. Av *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* ha liknande synpunkter anförts.

Departementschefen.

Den bestämmelse om befrielse från skadeståndsskyldighet i vissa fall, som utredningen utan saklig bearbetning överfört från 33 § SLK till ifrågavarande paragraf, är utan tvivel icke tillfredsställande. Med hänsyn till pågående undersökningar rörande de skadeståndsrättsliga problemen torde den dock icke i detta sammanhang böra upptagas till materiell omprövning. Vad utredningen föreslagit i syfte att anpassa bestämmelsen efter ny militärstraffrättslig lagstiftning synes vara lämpligt. I avvidan på en revision av reglerna om skadeståndsskyldigheten torde bestämmelsen kunna ingå i den lag varom nu är fråga. Departementsförslaget överensstämmer sålunda med utredningens förslag i denna del.

5 §.

I denna paragraf har utredningen föreslagit en bestämmelse, enligt vilken i stället för vad i 72 § strafflagen för krigsmakten stadgats skall gälla att krigsman som, medan förordnande om indragning av skrift jämlikt § 4

mom. 12 eller 13 tryckfrihetsförordningen eller lagen angående indragning av vissa skrifter är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, skall straffas med disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

I § 4 mom. 12 och 13 tryckfrihetsförordningen meddelas bestämmelser om indragning av tryckt skrift med disciplinupplösande syfte, då sådan skrift anträffas vid trupp eller ombord å flottans fartyg. Enligt § 4 mom. 14 skall den som, medan förordnande om sådan indragning av skrift är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg straffas, där han lyder under SLK, efter nämnda lag men eljest med dagsböter eller fängelse i högst ett år. I 1 § lagen den 26 juni 1936 angående indragning av vissa skrifter finnas liknande bestämmelser om indragning beträffande på annat sätt än genom tryck mångfaldigad skrift. I anslutning härtill upptages i 2 § av lagen en straffbestämmelse av samma innehåll som den i § 4 mom. 14 tryckfrihetsförordningen intagna. Det stadgande i SLK, vartill sålunda såväl tryckfrihetsförordningen som nyssnämnda lag hänvisa, är upptaget i 72 §. Däri föreskrives att den som, medan förordnande om indragning av skrift jämlikt § 4 mom. 12 eller 13 tryckfrihetsförordningen eller lagen angående indragning av vissa skrifter är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, skall dömas till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år. Sker brottet vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför större fara, må till straffarbete i högst ett år dömas.

Utredningen har anfört att av de återgivna bestämmelserna framginge att straffsatserna för den som lydde under SLK i två avseenden avveke från vad som gällde för andra personer. Särregeln om skärpt straff för brott som förövades vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medförde större fara syntes icke vara av den betydelse, att en bestämmelse för detta fall kunde anses motiverad. Däremot borde möjligheten att döma till disciplinstraff bibehållas. Då de i förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän intagna bestämmelserna om disciplinstraffs ådömande i stället för böter icke gällde vid tillämpning av straffstadgande i tryckfrihetsförordningen, vilken vore av grundlags natur, syntes följaktligen 72 § SLK icke utan vidare kunna upphävas. Bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen och lagen om indragning av vissa skrifter komme emellertid att upptagas till prövning av 1944 års tryckfrihetssakkunniga, och förevarande utredning hade därför icke funnit anledning föreligga att framlägga ändringsförslag beträffande dessa bestämmelser. Utredningen föresloge på grund härav, att bestämmelsen i 72 § SLK överfördes till förevarande paragraf med allenast den ändringen, att den särskilda straffskärpningsregeln uteslötes.

Göta hovrätt har beträffande förevarande paragraf anfört samma synpunkter som i fråga om 4 §. Med hänsyn till att stadgandet i 5 § vore av speciell art kunde det lämpligen upptagas i en särskild lag, något som, då lagbudet snart ånyo kunde förmodas bli föremål för revision och därvid uppgå i en mera omfattande lag, knappast kunde väcka betänklighet.

Departementschefen.

I avvaktan på det förslag, som inom den närmaste tiden torde vara att vänta från 1944 års tryckfrihetssakkunniga samt den lagstiftning som kan komma att föranledas därav, synes ifrågavarande av utredningen föreslagna bestämmelse böra godtagas. Den har alltså oförändrad överförs till departementsförslaget.

6 och 7 §§.

Enligt 6 § i utredningens förslag skall vad i lagen om disciplinstraff för krigsmän stadgas, med undantag för fall som avses i 7 §, äga tillämpning jämväl då fråga är om brott som i övrigt bedömes enligt äldre lag. Därest på grund härav böter användas i fall då disciplinstraff är utsatt, ådömas böterna i dagsböter eller, såvitt fråga är om brott mot 96 eller 96 a § strafflagen för krigsmakten, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

I 7 § av förslaget stadgas att om, innan lagen om disciplinstraff för krigsmän trätt i kraft, disciplinstraff ålagts av befälhavare eller domstol, äldre bestämmelser om sådant straff skola äga tillämpning även då högre rätt efter den nya lagens ikraftträdande dömer till ansvar i målet. Med avseende å verkställighet efter nya lagens ikraftträdande av disciplinstraff eller tillrättavisning som ålagts enligt äldre lag skola dittills gällande bestämmelser äga tillämpning, dock gälle dels att sträng arrest, skärpt arrest eller vad av sådant straff återstår att verkställa skall övergå till vaktarrest, därvid föreskrifterna i äldre lag om jämförelse mellan olika slag av arreststraff och om längsta tid för vaktarrest iakttagas, dels ock att bestämmelserna i 5 § nya lagen skola tillämpas i fråga om vaktarrest. Förekomma till verkställighet på en gång dels beslut varigenom ålagts disciplinstraff enligt äldre lag, dels ock beslut varigenom ålagts arrest enligt nya lagen, skola straffen sammanläggas till ett arreststraff av sistnämnda slag. Därvid tillämpas föreskrifterna i äldre lag om jämförelse mellan olika slag av arreststraff samt iakttages tillika att en dags vaktarrest enligt äldre lag anses svara mot en dags arrest enligt nya lagen och att sammanlagda strafftiden ej må överstiga trettio dagar.

Utredningen har funnit införandet av nya bestämmelser om disciplinstraff påkalla särskilda regler för övergångstiden. Det syntes därvidlag vara önskvärt att avskaffandet av de gamla arreststraffen sträng arrest, skärpt arrest och arrest utan bevakning, inrättandet av den nya form av disciplinstraff som disciplinboten utgjorde samt införandet av ökade möjligheter att ådöma bötesstraff skulle få omedelbar tillämpning så långt ske kunde även å brott som begåtts före de nya bestämmelsernas ikraftträdande. Hinder mot att å sådana brott tillämpa förslagets disciplinstraff föreläge ej, eftersom dessa icke kunde anses svårare än de nuvarande. På grund härav hade i 6 § av förevarande lagförslag inlagits ett stadgande av innebörd, att vad i lagen om disciplinstraff för krigsmän stadgades i princip skulle äga tillämpning jämväl då fråga vore om brott som förövats innan lagen trätt i kraft och som i övrigt bedömdes enligt äldre lag. Då böter ådömdes, skulle detta i regel ske i

form av dagsböter. Enligt 2 § i förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän gällde dock penningböter å högst femhundra kronor i vissa fall och det hade ansetts följdriktigt att komplettera 6 § med ett stadgande att även beträffande brott som bedömdes enligt 96 och 96 a §§ SLK skulle användas sådant bötesstraff.

Från huvudregeln om tillämpning av den nya lagens disciplinstraff hade utredningen ansett nödvändigt att göra vissa undantag, vilka upptagits i 7 §. Vad först anginge själva ådömandet av disciplinstraff vore att uppmärksamma att sådant straff kunde ha ålagts för visst brott innan den nya lagstiftningen trätt i kraft. I sådant fall måste tydligen bestämmelserna om disciplinstraff i SLK ha tillämpats. Vare sig brottet, då målet efter den nya lagstiftningens ikraftträdande komme under högre rätts prövning, skulle bedömas enligt gamla eller enligt nya straffbestämmelser, syntes de äldre bestämmelserna om disciplinstraff fortfarande böra gälla i fråga om straffets ådömande. Det redan ålagda disciplinstraffet vore nämligen i allmänhet verkställt när den högre instansen dömde i målet, och en ändring av beslutet skulle därför i regel vara utan praktisk betydelse. I enlighet med det sagda kunde alltså även efter ikraftträdandet av den nya lagstiftningen disciplinstraff enligt SLK komma att ådömas. Dessutom kunde givetvis ett genom tidigare meddelad, icke överklagad dom ålagt sådant straff helt eller delvis förekomma till verkställighet efter ikraftträdandet, vilket även kunde vara fallet med tillrättavisning enligt SLK. För den händelse disciplinstraffet utgjordes av sträng arrest eller skärpt arrest syntes detsamma eller vad därav återstode att verkställa böra förvandlas till vaktarrest. Därvid borde de i 36 § SLK angivna grunderna för förvandling tillämpas. Vore fråga om flera disciplinstraff, borde dessutom vad i nämnda paragraf föreskrivits om längsta sammanlagda strafftid iakttagas. Efter den nya lagstiftningens ikraftträdande komme sålunda av disciplinstraffarterna i SLK endast vaktarrest att kunna verkställas. Verkställighet av sådant straff ävensom av tillrättavisning som ålagts enligt SLK, borde äga rum i enlighet med äldre föreskrifter; dock syntes de i 5 § förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän givna verkställighetsföreskrifterna böra tillämpas beträffande vaktarrest. Slutligen hade det ansetts erforderligt med en bestämmelse för det fall att till verkställighet på en gång förekomme dels beslut varigenom ålagts disciplinstraff enligt äldre lag, dels ock beslut varigenom ålagts arrest enligt förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän. Bestämmelsen innehölle att straffen skulle sammanläggas till ett arreststraff av sistnämnda slag och att vid sammanläggningen skulle tillämpas föreskrifterna i äldre lag om jämförelse mellan olika slag av arreststraff samt tillika iakttagas, att en dags vaktarrest enligt äldre lag ansåges svara mot en dags arrest enligt nya lagen och att sammanlagda strafftiden ej finge överstiga trettio dagar.

Beträffande stadgandet i 6 § har *justitiekanslersämbetet* erinrat att det i motiveringen anförts att hinder mot att å äldre brott tillämpa förslagets

disciplinstraff ej torde föreligga, eftersom dessa icke kunde anses svårare än de nuvarande. Huruvida så verkligen kunde anses vara fallet, vore kanske ej helt oomtvistligt. I varje fall vore den föreslagna arresten svårare än arrest utan bevakning. Med det föreslagna stadgandet bleve det icke möjligt att tillämpa den lindrigare arrestformen å sådana äldre brott, som syntes böra förskylla denna slags arrest men ej ansåges tillräckligt sonade med disciplinbot. Då emellertid dylika fall i praktiken rimligen måste antagas bliva mycket sällsynta, borde det anförda stadgandet godtagas.

Departementschefen.

Mot de bestämmelser, utredningen under nu ifrågavarande paragrafer föreslagit, är i och för sig intet att erinra från min sida. Med anledning av att sammanlagda strafftiden, då flera arreststraff på en gång förekomma till verkställighet, i 9 § lagen om disciplinstraff för krigsmän enligt departementsförslaget bestämts till fyrtio dagar, torde emellertid den i 7 § tredje stycket av förevarande lagförslag omförmälda högsta strafftiden böra ändras till överensstämmelse därmed. Så när som på denna ändring överensstämmer därför departementsförslaget i förevarande del med utredningens förslag.

Följdförfattningsförslagen.

Förslaget till lag om ändring i lagen den 4 juni 1913 angående utlämning av förbrytare.

I 6 § lagen om utlämning av förbrytare stadgas för närvarande att, därest framställning om utlämning avser gärning som enligt svensk rätt skulle vara att anse såsom brott mot SLK, utlämning må ske, så vitt gärningen är av den beskaffenhet att, om den föröfvats av någon som icke är underkastad SLK, utlämning, enligt vad i 4 § är stadgat, därför kunnat äga rum. Enligt 4 § första stycket må utlämning ej ske, så vitt icke den brottsliga gärningen är eller, om den hade begåtts i Sverige och under motsvarande förhållanden, skulle vara att anse såsom brott varå enligt den svenska allmänna strafflagen eller den svenska sjölagen svårare straff än fängelse kan följa. I andra stycket av sistnämnda paragraf föreskrives att för gärning, varom i 10 kap. SL förmäles, utlämning ej må medgivas, där ej gärningen, bedömd enligt SL i övrigt, skulle vara att anse såsom brott, varför utlämning jämlikt bestämmelserna i förevarande paragraf må ske.

Enligt utredningens förslag skall 6 § i nämnda lag upphöra att gälla. I stället skall andra stycket av 4 § utvidgas att omfatta även gärning, varom förmäles i sådan bestämmelse i 26 eller 27 kap. SL som avser brott av krigsman. Eftersom militära brott kunna förövas ombord å fartyg, föreslås att, liksom i första stycket av 4 §, även i andra stycket sjölagen omnämnas.

Departementschefen.

Utredningens förslag i denna del har oförändrat upptagits i departementsförslaget.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom.

Enligt 26 § i 1939 års lag om villkorlig dom må villkorlig dom ej meddelas i fråga om brott, för vilket straff är utsatt i SLK; dock må villkorlig dom beviljas beträffande brott mot 8 kap. nämnda lag, där den tilltalade förskyller fängelse eller straffarbete. I nämnda paragraf stadgas dessutom bland annat att villkorlig dom ej får brukas i fråga om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning eller i fråga om påföljd, som avses i 2 kap. 20 § strafflagen eller liknande påföljd, som finnes stadgad i annan lag eller författning.

Utredningens förslag i nu förevarande avseende innefattar ändring av 1 och 26 §§. I 1 § föreslås skola införas ett tillägg av innehåll, att i fråga om brott av krigsman villkorlig dom må brukas allenast om det finnes kunna ske utan fara för krigslydnaden och ordningen inom krigsmakten. Den i 26 § föreslagna ändringen innebär, att vad däri hittills stadgats om brott mot SLK ersättes av en bestämmelse att villkorlig dom ej må brukas i fråga om disciplinstraff. Dessutom har i sistnämnda paragraf, på grund av straffrättskommitténs förslag (SOU 1945: 28 s. 83) och i anslutning till ändringarna i SL enligt det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget, dels orden förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning utbytt mot avsättning eller suspension samt »påföljd, som avses i 2 kap. 20 § strafflagen» mot förverkande, dels ock sista bisatsen i paragrafen utesluts. I ett övergångsstadgande till lagförslaget föreslås att lagen ej skall äga tillämpning i mål som blivit av första domstol avdömt före ikraftträdandet.

Utredningen har erinrat att såväl 1922 års krigslagstiftningssakkunniga som straffrättskommittén i dess år 1945 avgivna betänkande med förslag till ändringar av SLK i vad den berörde brott mot staten och allmänheten funnit, att den nuvarande begränsningen av den villkorliga domens tillämplighet på ifrågavarande område borde upphävas utom såvitt gällde disciplinstraffet. Straffrättskommittén föreslog att vid tillämpning av SLK villkorlig dom finge brukas där det kunde ske utan fara för krigslydnaden eller ordningen inom krigsmakten, dock att villkorlig dom icke skulle få meddelas i fråga om disciplinstraff. Även utredningen hade funnit att det generella förbudet mot tillämpning av villkorlig dom i fråga om militära brott icke längre borde upprätthållas. Det syntes dock vara uppenbart att på det militära området, i synnerhet vid rent militära brott, stor varsamhet måste iakttagas beträffande användningen av sådan dom. I detta hänseende kunde bland annat påpekas att de positiva åtgärder av olika slag, övervakning och meddelande av särskilda föreskrifter, som kunde förbindas med villkorlig dom tydligen vore av mindre praktisk betydelse beträffande dem som full-

gjorde militär tjänstgöring. Särskilt gällde detta i fråga om vanliga värnpliktiga. Att under fredstid dylika åtgärder beträffande en värnpliktig kunde bli gällande även efter övningstidens slut hade i allmänhet icke någon verkan medan militärtjänsten påginge; det syntes för övrigt i viss mån betänkligt att följderna av ett militärt brott sålunda skulle kunna sträcka sig långt utöver tjänstgöringstiden. De särskilda omständigheter, som påkallade att villkorlig dom på det militära området gäves en mera varsam tillämpning, bleve i tillräcklig mån klarlagda genom en bestämmelse av den innebörd straffrättskommittén föreslagit. Av flera skäl vore det icke lämpligt eller erforderligt att medgiva villkorlig dom i fråga om disciplinstraff. Det syntes sålunda knappast vara tillrådligt att tillämpning av dylik dom skulle få ske i disciplinmål; och principiellt vore det föga önskvärt att i detta hänseende stadga olika regler för befälhavare och domstol. Särskilt med hänsyn till den föreslagna nya straffarten disciplinbot samt möjligheten att i stället för disciplinär bestraffning använda tillrättavisning, vore behovet av villkorlig dom beträffande disciplinstraff tämligen ringa. Liksom i straffrättskommitténs förslag borde därför även i förevarande förslag intagas en bestämmelse som uteslöte användningen av villkorlig dom då den tilltalade funnes förskylla disciplinstraff.

Fångvårdsstyrelsen har ansett det kunna befaras att förslagets utformning komme att leda till att villkorlig dom i alltför begränsad utsträckning användes beträffande militärbrottslingar. Då de värnpliktigas brott — även sådana brott som undanhållande och rymning — ofta vore utslag av psykiska defekter eller bristande social anpassning, vore det angeläget, att sådana vårdåtgärder, som kunde förenas med villkorlig dom enligt 1939 års lag, komme till stånd i erforderlig utsträckning. Styrelsen ville för sin del förorda, att 1 § tredje stycket lagen om villkorlig dom utformades så, att villkorlig dom som där sades ej finge meddelas, där det av hänsyn till den allmänna laglydnaden eller, i fråga om brott av krigsman, för krigslydnaden och ordningen inom krigsmakten vore påkallat att den brottslige underginge straff. *Sveriges advokatsamfund* har förklarat sig icke vara övertygat om behovet och lämpligheten av det föreslagna stadgandet att villkorlig dom i fråga om brott av krigsman finge brukas allenast om det funnes kunna ske utan fara för krigslydnaden och ordningen inom krigsmakten. Denna bestämmelse inskränkte icke blott de nytillkomna möjligheterna att tillämpa villkorlig dom å krigsmän utan även de möjligheter, som hittills funnits beträffande förmögenhetsbrotten. I fråga om dessa brott hade veterligen icke några olägenheter av de nuvarande bestämmelserna försports. Man hade all anledning tro, att domstolarna även beträffande användningen av villkorlig dom i fråga om övriga brott av krigsmän skulle iakttaga den återhållsamhet, som vore erforderlig ur allmänpreventiv synpunkt, utan att därför erfordrades annan i lag angiven begränsning än den, som framginge av 1 § tredje stycket lagen om villkorlig dom. De värnpliktiga vore som regel i tjugoårsåldern — en ålder, då olägenheterna av ett undergående av frihetsstraff

framträdde särskilt starkt. Att så länge värnpliktstjänstgöringen påginge anordna erforderlig övervakning, syntes icke behöva medföra svårigheter. Snarare måste den omständigheten, att den dömda vore i tjänst, många gånger göra särskild övervakning under den tiden obehöfelig. Icke heller behövde övervakningstidens utsträckande utöver tiden för värnpliktstjänstgöringen medföra några svårigheter eller anses olämpligt. Tvärtom vore det av en viss vikt att icke understryka en ej ovanlig uppfattning, att militära brott och därför ådömda straff icke vore för den dömda chikanerande i samma grad som andra brott. Ur allmän synpunkt borde det i stället vara angeläget att — genom undvikande i möjligaste mån av undantagsregler — bidra till spridandet av den uppfattningen, att fullgörandet av värnpliktstjänstgöring vore en medborgerlig skyldighet jämförlig med de skyldigheter samhället ålade sina medborgare i övriga hänseenden. Vad sålunda anförts gjorde sig med särskild styrka gällande i fråga om förhållandena under fredstid. Den föreslagna ändringen av 1 § lagen om villkorlig dom avstyrktes därför. Det av *försvarsväsendets underbefälsförbund* avgivna yttrandet i förevarande avseende innehåller liknande synpunkter.

Chefen för armén har ansett det med hänsyn till krigstukten och krigsmaktens effektivitet erforderligt att straff för vissa brott under alla förhållanden måste avtjänas t. ex. straff för svårare lydnadsbrott, myteri o. d. samt vissa under krigstid begångna brott. På grund härav förordades att genom uttrycklig bestämmelse skulle hindras, att villkorlig dom ådömdes för brott begångna av krigsman mot 8, 9 och 27 kap. ävensom för brott mot 26: 1—3, 26: 7, 26: 10 och 26: 13—14.

Hovrätten för Övre Norrland har anført att enligt förslaget villkorlig dom ej finge brukas i fråga om bland annat disciplinstraff. Det kunde väl ifrågasättas huruvida tillräckliga skäl funnes för ett sådant förbud. De i motiveringen anförda skälen för förbudet vore påfallande svaga. Möjligt vore att motviljan mot villkorlig dom vid disciplinstraff i väsentlig mån hade sin grund i vanetänkande. Straffet arrest innebure ju ett frihetsberövande, och skälen för anstånd med verkställandet syntes ur synpunkten av straffets beskaffenhet vara nära nog lika starka som beträffande ett omedelbart eller såsom förvandlingsstraff för böter ådömt fängelsestraff. Även vid disciplinbot kunde ett villkorligt anstånd med straffet vara på sin plats. Ur disciplinens synpunkt kunde skälen mot användande av villkorlig dom vid disciplinstraff icke sägas vara starkare än då det gällde fängelsestraff. En sak för sig vore att villkorlig dom vid disciplinstraff finge anordnas i viss mån anordnas än vid fängelse. Sålunda syntes det skola vara tillräckligt att äga möjlighet att meddela anstånd med straffets verkställande. Möjlighet till anstånd med straffets ådömande vore knappast erforderlig. Vidare borde förundersökning till utrönande huruvida skäl funnes för villkorlig dom vid disciplinstraff kunna anordnas i helt enkla former, passande för militära förhållanden. Särskilt anordnad övervakning kunde ej gärna komma i fråga. Därest villkorlig dom vid disciplinstraff anordnades på lämpligt sätt, syntes några starkare skäl ej finnas varför villkorlig dom ej lämpligen skulle kunna

användas även i disciplinmål, d. v. s. då befälhavare meddelade straffbeslut. Att det bedömande som skulle föregå en dylik villkorlig dom, ej på ett riktigt sätt skulle kunna handhavas av vederbörande befälhavare, kunde icke med fog göras gällande. Det vore måhända i detta sammanhang icke alldeles ur vägen att erinra hurusom under föräldramyndighetens utövande ett slags motsvarighet till »villkorlig dom» ingalunda vore en okänd företeelse. Hovrätten vore benägen förorda att en närmare undersökning gjordes rörande det sätt, på vilket villkorlig dom vid disciplinstraff lämpligen skulle kunna anordnas, och att i samband därmed frågan om användningen av villkorlig dom i dylika fall upptoges till förnyat övervägande. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har understrukt sin tidigare uttalade principuppfattning, att villkorlig dom borde kunna förekomma också i vissa fall vid disciplinstraff.

Departementschefen.

I likhet med utredningen anser jag anledning saknas att på det sätt inskränka tillämpningen av villkorlig dom beträffande brott av krigsman, att sådan dom helt förbjödes vid vissa slag av brott. Visserligen lär villkorlig dom ofta få anses vara olämplig i fråga om brott som innebär kränkning av disciplinen, men detta är dock icke alltid förhållandet. Å andra sidan synes den särskilda uppmärksamhet, som vid ifrågasatt användning av villkorlig dom för militärt brott måste ägnas åt disciplinens krav, knappast kunna påräknas om man endast bygger på den nuvarande bestämmelsen i 1 § lagen om villkorlig dom, enligt vilken sådan dom ej må meddelas där det av hänsyn till den allmänna laglydnaden är påkallat att den brottslige undergår straff. Nyssnämnda synpunkt synes därför böra komma till uttryck i lagtexten genom ett särskilt stadgande. Vad utredningen i detta hänseende föreslagit, nämligen att villkorlig dom får brukas allenast om det finnes kunna ske utan fara för krigslydnaden och ordningen inom krigsmakten, finner jag kunna godtagas.

I ett par remissyttranden har ifrågasatts att villkorlig dom i någon form skulle kunna brukas även i fråga om disciplinstraff. Såsom utredningen anförde torde emellertid en dylik anordning varken vara behövlig eller lämplig. I fråga om behovet vill jag särskilt erinra om att disciplinstraffs ådömande enligt förslaget icke i något fall är obligatoriskt samt att möjlighet ofta finnes att i stället för disciplinstraff använda tillrättavisning. Beträffande lämpligheten av den ifrågasatta anordningen kan framhållas att användningen av villkorlig dom i fråga om disciplinstraff mindre väl skulle överensstämma med nämnda straffarts natur; i vart fall komme anordningen att medföra vissa praktiska olägenheter.

Då jag icke heller i övrigt funnit skäl till erinran mot utredningens nu ifrågavarande lagförslag, har detta i oförändrat skick upptagits i departementsförslaget.

*Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1939
om särskild förundersökning i brottmål.*

Enligt 2 § lagen om särskild förundersökning i brottmål skall, om någon som ej fyllt tjuguetå år häktats för brott, särskild förundersökning äga rum, där ej anledning är att antaga att avsedd utredning kommer att därför utan vara för domstolen tillgänglig. Vad nu sagts gäller ock, då någon som fyllt tjuguetå år häktats, såframt ej laga hinder mot villkorlig dom föreligger eller sådant fall är för handen som avses i 3 § lagen om villkorlig dom.

Utredningen har föreslagit sådan ändring av nämnda paragraf att, då någon som fyllt tjuguetå år häktats, förundersökning ej skall vara obligatorisk när fråga är om brott av krigsman mot 25—27 kap. SL. Likaväl som faran för krigslydnaden och ordningen inom krigsmakten i dylika fall ofta krävde att den brottslige underginge straff, påkallades därav också enligt utredningens mening att rannsakingen utan onödigt uppehåll bringades till ett snabbt avgörande.

Fångvårdsstyrelsen och *Sveriges advokatsamfund* ha i anslutning till sina anföranden beträffande villkorlig dom hemställt att det föreslagna tillägget till förevarande lag måtte utgå.

Departementschefen.

Jag har ingen erinran att göra mot vad utredningen här föreslagit, och departementsförslaget innefattar därför icke någon avvikelse däriifrån.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

I enlighet med vad som anförts vid 11 § i förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän har utredningen föreslagit att 3 § i förevarande lag utvidgas att avse även arrest. Till förslaget härom har anslutits en övergångsbestämmelse, enligt vilken det nya stadgandet ej skall äga tillämpning i fråga om den som frigivits före ikraftträdandet.

Departementschefen.

I departementsförslaget har utredningens förevarande förslag upptagits oförändrat.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m.

I 8 § ifrågavarande lag stadgas att nöjdförklaring av häktad skall, om han hålles i militärhåkte, avgivas inför den befälhavare som har uppsikt över häktet. Enligt 10 § skall nöjdförklaring av den som icke är häktad eller intagen i fångvårdsanstalt, om domen skall av militär befälhavare befordras till verkställighet, avgivas inför denne. I 13 § finnas vissa regler om straffdoms befordran till verkställighet. Enligt undantagsbestämmelse i paragrafens

tredje stycke skall dock vad i 82 § militära rättegångslagen är stadgat gälla för där nämnda fall, i vilka det ankommer på militär befälhavare att befordra straffdom till verkställighet. I 45 § stadgas att fängelsefånge skall undergå straffet i öppen anstalt, såframt det ej med hänsyn till hans ålder, hälsotillstånd eller tidigareandel, förefintlig möjlighet att bereda honom arbete eller förhållandena i övrigt måste anses olämpligt.

Enligt utredningens förslag skall den i 10 § upptagna särregeln för det fall, att dom skall av militär befälhavare befordras till verkställighet, utgå och ersättas av ett stadgande av innebörd att den som fullgör militär tjänstgöring får avgiva nöjdförklaring, förutom inför länsstyrelse, polischef m. fl., även i vittnes närvaro inför befälhavare som över honom har bestraffningsrätt i disciplinmål. Vidare föreslås att tredje stycket av 13 § uteslutes och i stället föreskrives att straffdom i fråga om häktad som hålles i militärhåkte skall befordras till verkställighet av den befälhavare som har uppsikt över häktet samt att det beträffande häktad som hålles i militärhåkte och den som avgivit nöjdförklaring inför militär befälhavare skall ankomma på länsstyrelsen eller polischefen i orten att, efter anmälan av vederbörande befälhavare, låta verkställa förpassning eller meddela föreläggande som i paragrafen avses. I 45 § skall enligt förslaget införas ett nytt stycke av innehåll att om straffet ådömts för lydnadsbrott, rymning eller annat brott mot disciplin och ordning inom krigsmakten, skall fången undergå straffet i slutan stalt, om ej med hänsyn till strafftidens längd eller eljest skäl däremot äro.

Utredningen har i fråga om 45 § anført att det förelåge anledning antaga att jämlikt detta stadgande i gällande lydelse de som ådömts kortvarigt fängelsestraff för militärt brott vanligen komme att få avtjäna straffet i slutan stalt. De militära brott, för vilka frihetsstraff oftare förekomme, vore lydnadsbrott, rymning och våld mot förman, och uppenbarligen måste det vara olämpligt att de som förövat dylika brott underginge straffet i öppen anstalt. Vidare vore tydligt att det med hänsyn till naturen av de rent militära brotten vore mindre lämpligt att den som begått brott av sådant slag skulle undergå straffet tillsammans med vanliga brottslingar. Ej heller finge förbises att ett kortvarigt fängelsestraff, om det regelmässigt verkställdes i öppen anstalt, skulle kunna uppfattas såsom lindrigare än ett arreststraff, där någon liknande verkställighetsform icke kunde ifrågakomma. Då alltså fängelsestraff för lydnadsbrott, rymning och andra brott mot disciplin och ordning inom krigsmakten i allmänhet borde verkställas i slutan stalt, hade det funnits riktigast att till stöd för fångvårdsstyrelsens tillämpning detta uttryckligen föreskrevs såsom huvudregel.

I samband härmed har utredningen ansett det lämpligt att upptaga ytterligare ett par frågor i förevarande lag. Den i 10 § för militära förhållanden givna särregeln syntes icke vara fullt tillfredsställande. Även då befordran till verkställighet skulle ombesörjas av militär befälhavare, borde den dömde i fråga om nöjdförklaring ha de möjligheter som eljest stode till buds. Av praktiska skäl borde emellertid den som fullgjorde militärtjänstgöring dess-

utom kunna få avgiva förklaring inför militär myndighet. Vad anginge 13 § borde, då de militärstraffrättsliga bestämmelserna enligt utredningens förslag skulle inordnas i SL, erforderliga särstadganden om militära befälhavares befattning med verkställighet av straffarbete och fängelse införas i denna paragraf. Beträffande häktad som förvarades i militärhäkte, syntes straffdom, liksom för närvarande, böra befordras till verkställighet av den befälhavare som hade uppsikt över häktet. Enär det vore angeläget att befälhavarnas åligganden i förevarande hänseende inskränktes i mesta möjliga mån, borde emellertid den förpassning till viss fängvårdsanstalt som därvid enligt 13 § skulle ombesörjas av befälhavaren i stället verkställas av länsstyrelsen eller polischefen i orten. I fråga om den som icke vore häktad stadgades i nämnda lagrum, att den myndighet som mottagit nöjdförklaring hade att antingen förpassa den dömda till fängvårdsanstalt, vari han enligt fängvårdsstyrelsens bestämmande skulle intagas, eller ock förelägga honom att inställa sig vid sådan anstalt. Då någon avgivit nöjdförklaring inför militär befälhavare borde ävenledes verkställande av förpassning och meddelande av föreläggande ankomma på länsstyrelsen eller polischefen i orten. I övrigt erfordrades icke särbestämmelser i förevarande hänseende.

Fängvårdsstyrelsen har anført, att utredningen ansett olämpligt att personer som dömts för lydnadsbrott, rymning och brott mot förman finge undergå straffet i öppen anstalt, att det med hänsyn till de rent militära brottens natur vore mindre lämpligt att den som begått brott av sådant slag skulle undergå straffet tillsammans med vanliga brottslingar samt att det ej finge förbises att ett kortvarigt fängelsestraff, om det regelmässigt verkställdes i öppen anstalt, skulle kunna uppfattas såsom lindrigare än ett arreststraff, där någon liknande verkställighetsform icke kunde ifrågakomma. Fängvårdsstyrelsen kunde icke dela denna mening. Under den tid som förflutit sedan verkställighetslagens ikraftträdande den 1 juli 1946 hade fängvårdsstyrelsen såväl i fråga om de för militära brott till fängelse dömda som beträffande övriga fängelsefångar i varje särskilt fall prövat, huruvida den dömda lämpligen borde placeras i öppen anstalt eller ej. Av en upprättad sammanställning framginge, huru fördelningen mellan öppna och slutna anstalter utfallit dels under sista halvåret 1946, dels under januari och februari 1947. Av 110 personer under tjugufem år, som under förstnämnda tid dömts till fängelse för lydnadsbrott, rymning, brott mot förman eller tjänsteförsummelse, placerades 69 personer på koloni eller, på grund av brist på öppet anstaltsutrymme, i utearbete vid slutna fängvårdsanstalt. Av 18 fängelsefångar över tjugufem års ålder fingo 10 motsvarande placering. Av uppställningen framginge vidare, att de för militära brott dömda fått undergå straffet i öppen anstalt i något mindre omfattning än övriga brottslingsgrupper. Under den första tiden efter verkställighetslagens ikraftträdande rådde platsbrist på de öppna anstalterna. Vid samma tid intogs ett antal militära fängelsefångar i slutna anstalt, enär vederbörliga handlingar ej kommit fängvårdsstyrelsen tillhanda. Det kunde vidare nämnas, att beträffande de militära fångar, som placerades i slutna

anstalt orsaken härtill var tidigare asocialitet, psykisk defekt, egen begäran m. m., att av de 165 militära fängelsefångarna 94 hade en strafftid av en månad och 44 av två månader, att samtliga på öppen anstalt placerade skött sig väl med undantag av en person som rymt, samt att fängsvårdsstyrelsen såväl beträffande dessa som övriga i öppen anstalt intagna fängelsefångar funnit att den öppna vården utfallit gynnsamt. Fängsvårdsstyrelsens erfarenheter från tillämpningen av öppen anstaltsvård för militära fängelsefångar gäve sålunda icke något stöd för den föreslagna lagändringen i fråga om deras anstaltsplacering. Ett ytterligare skäl mot att i princip föreskriva sluten anstaltsvård för ifrågavarande grupp fängelsefångar utgjorde det förhållandet, att flertalet av dem, nämligen de som vore i åldern under tjugufem år, därigenom skulle komma i en ogynnsammare ställning än straffångar i samma ålder, vilka enligt 44 § lagen om verkställighet av frihetsstraff m. m. visserligen skulle börja straffet i sluten men så snart ske kunde överföras till öppen anstalt, såframt ej annat föranleddes av särskilda skäl. Slutligen ville styrelsen erinra, att det icke alltid kunde anses utgöra en förmån för en fånge att undergå straffet i en koloni, där han ofta finge bo under mera primitiva förhållanden och vanligen hade att utföra tungt kroppsarbete, såsom skogs-huggning, röjning etc. Öppen anstaltsvård för fängelsefångar hade ej företrädesvis införts i syfte att lindra straffet utan för att bereda dem rationell sys-selsättning. Fängelsefånge som underginge straffet i sluten anstalt hade den särskilda förmånen, att han ägde utföra eget arbete i enrum och bära egna kläder.

Departementschefen.

Beträffande 45 § i förevarande lag innebär utredningens förslag att, medan fängelse i vanliga fall skall verkställas i öppen anstalt och endast då särskilda skäl därtill föranleda i sluten anstalt, den som för vissa militära brott dömts till fängelse i princip skall avtjäna straffet i sluten anstalt och endast undantagsvis i öppen. De synpunkter utredningen anfört till stöd för detta förslag har fängsvårdsstyrelsen förklarat sig icke kunna dela.

Då det skall avgöras om fängelsestraff i visst fall skall avtjänas i öppen eller sluten anstalt, måste hänsyn tagas till flera olika omständigheter, däribland beskaffenheten av det brott varför straffet ådömts. Även om ifrågavarande militära brotts egenart ofta lärer utgöra ett förhållande som talar för sluten anstalt, kunna givetvis övriga omständigheter ändock medföra att öppen anstalt kommer att framstå såsom det lämpligaste verkställighetssättet. Vad fängsvårdsstyrelsen anfört om hittillsvarande praxis i förevarande avseende synes mig visa att en uttrycklig regel som framhäver vissa militära brotts särskilda beskaffenhet icke är erforderlig. En sådan skulle dessutom icke stå väl samman med bestämmelserna om vilken anstaltsform som skall användas vid straffarbete. Med hänsyn till det sålunda anförda har jag icke upptagit den av utredningen föreslagna ändringen av 45 §.

Mot de ifrågasatta ändringarna i 10 och 13 §§ har jag däremot i sak icke

funnit anledning till erinran. Till följd av den förut berörda utmönstringen av begreppet befälhavare bör dock viss redaktionell jämkning vidtagas såväl i nämnda paragrafer som i lagens 8 §.

*Utredningens förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. D
värnpliktslagen den 30 december 1941.*

Ifrågavarande förslag torde komma att anmälas av chefen för försvarsdepartementet i samband med andra ifrågasatta ändringar i värnpliktslagen. Med anledning härav synes det icke behövt att nu redogöra för vare sig förslaget eller däröver avgivna yttranden.

*Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1943
om polisens ställning under krig.*

I 2 § lagen om polisens ställning under krig föreskrives att vad i SLK är stadgat om hemvärnspersonal skall äga motsvarande tillämpning på polisman som i enlighet med därom meddelade bestämmelser skall deltaga i rikets försvar.

Utredningen har föreslagit att detta stadgande skall uteslutas, eftersom erforderliga bestämmelser i förevarande hänseende intagits i 27: 14 i förslaget till lag om ändring av strafflagen.

Departementschefen.

Ifrågavarande lagförslag ingår oförändrat i departementsförslaget.

*Förslagen till lag angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 2 juni 1916 om
skyddskoppypmpning och till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den
18 juli 1942 om skyddsympning inom försvarsväsendet.*

I 1916 års lag, 3 §, stadgas att ympningsplikt till förekommande av smittkoppsjukdom och sådan sjukdoms spridning åligger bland andra a) dem som börja fullgöra tjänstgöring på grund av fast anställning bland manskapet vid hären eller marinen, b) värnpliktiga, som börja första tjänstgöring under fredstid för sin utbildning och c) värnpliktiga, som inkallas till tjänstgöring för rikets försvar, om och i den omfattning Konungen prövar nödigt påbjuda ympning. Enligt 4 § kan vid inträffad eller hotande smittkopps pandemi ympningsplikt påbjudas i den omfattning, som finnes erforderlig. För truppförband eller del därav eller för flottans station eller för flottavdelning meddelas sådant beslut av vederbörande chef. I 22 § stadgas bland annat att om någon underlåter att fullgöra ympningsplikt, som på grund av 4 § ålagts, eller om ympningspliktig, som i 3 § a) eller b) omförmäles, underlåter att fullgöra sin ympningsplikt, straffas han med böter, minst fem och högst femtio kronor. Detta straffstadgande skall dock ej tillämpas, där förseelsen enligt SL bör beläggas med strängare straff. Beträffande den som är i tjänstgöring vid mobiliserad avdelning av krigsmakten eller eljest inkallats till tjänstgöring för rikets försvar hänvisas beträffande straffet till SLK.

Enligt 1942 års lag 1 § äger Konungen under krig eller krigsfara samt vissa andra förhållanden till förekommande av smittosam sjukdom eller annan infektionssjukdom förordna att personal, som är anställd vid eller tjänstgör inom försvarsväsendet, skall vara pliktig undergå skyddsympning. I 4 § stadgas att den som underlåter att fullgöra sådan ympningsplikt skall, där han lyder under SLK, straffas efter denna lag men eljest med böter, minst fem och högst femtio kronor.

Den bestämmelse i SLK, vartill de nämnda lagarna hänvisa, återfinnes i 128 §. Däri är föreskrivet, att den som underlåter att fullgöra stadgad ympningsplikt skall straffas för brott mot krigslydnaden efter ty i 79 § stadgas. Där fråga är om skyddskoppympning, skall dock den som ej tjänstgör vid mobiliserad avdelning och ej heller inkallats till rikets försvar, straffas efter allmän lag.

Enligt utredningens förslag skall 22 § i 1916 års lag om skyddskoppympning ändras så att även ympningspliktig, som i 3 § c) omförmäles, underkastas det i förstnämnda paragraf stadgade ansvaret, varjämte hänvisningen till SLK uteslutes. I samband härmed förordas att stadgandet, att straff enligt 22 § ej må tillämpas, där förseelsen enligt SL bör beläggas med strängare straff, borttages. Beträffande 1942 års lag om skyddsympning inom försvarsväsendet föreslås att den i 4 § intagna särskilda bestraffningsregeln för den som lyder under SLK upphäves.

Utredningen har anfört att, eftersom ympningsplikten vore en i lag fastställd skyldighet, kunde den, i likhet med andra på sådant sätt ålagda skyldigheter, vara föremål för befälsrätts utövande och omfattas av den militära lydnadsplikten. Det innefattade således ett avsteg från vad eljest gällde att underlåtenhet i fredstid att fullgöra skyddskoppympning icke finge bedömas såsom lydnadsbrott utan straffades med böter enligt 1916 års lag. Med hänsyn till syftet med ympningen och då numera bland allmänheten betänkligheter mot skyddskoppympning vore ovanligare syntes det knappast föreligga tillräckliga skäl att bibehålla nämnda avvikelser.

Departementschefen.

Mot utredningens ifrågakarande förslag har invändning icke framställts i remissyttrandena och icke heller jag har funnit anledning till erinran. Förslagen ha därför i oförändrat skick fått ingå i departementsförslaget.

I enlighet med vad i det föregående anförts ha alltså inom justitiedepartementet upprättats härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i strafflagen,
- 2) lag om disciplinstraff för krigsmän,
- 3) lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig,
- 4) lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.,
- 5) lag om ändring i lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av förbrytare,

- 6) lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom,
- 7) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1939 (nr 315) om särskild förundersökning i brottmål,
- 8) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.,
- 10) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig,
- 11) lag angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 2 juni 1916 (nr 180) om skyddskoppympning, samt
- 12) lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 18 juli 1942 (nr 723) om skyddsympning inom försvarsväsendet.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över de under 1)–10) omförmälda lagförslagen måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Bertil Crona.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändring i strafflagen.

Härigenom förordnas, *dels* att 5 kap. 10 § strafflagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i samma lag skola införas ej mindre följande nya paragrafer, nämligen i 1 kap. en paragraf, betecknad 3 a §, i 2 kap. en paragraf, betecknad 15 a §, samt i 5 kap. en paragraf, betecknad 10 a §, än även två nya kapitel, betecknade 26 och 27 kap., av nedan angiven lydelse.

1 KAP.

3 a §.

Utan hinder av vad i 1 och 2 §§ stadgas varde krigsman efter Sveriges lag och vid svensk domstol dömd för brott, som han begått utom riket där avdelning av krigsmakten befinner sig.

Utländsk man varde, utan hinder av vad i 2 § stadgas, efter Sveriges lag och vid svensk domstol dömd för brott som han, då avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning befinner sig utom riket, begått där avdelningen är, såframt Konungen förordnar att åtal må ske.

Då avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning befinner sig utom riket, äger högste chefen på stället efter uppdrag av Konungen meddela sådant förordnande om åtal som i detta kapitel avses.

2 KAP.

15 a §.

Särskilda straff för krigsmän äro disciplinstraff. I vissa avseenden stadgas därom i särskild lag.

5 KAP.

10 §.²

Rymmer fånge eller häktad eller den som är anhållen såsom misstänkt för brott, eller sätter han sig till motvärn emot bevakningsman eller annan, som vill hindra honom från rymning, eller emot anstaltsföreståndare eller annan, under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, eller söker någon, som skall häktas, anhållas eller eljest gripas, att undkomma den som äger verkställa åtgärden, eller sätter sig någon med våld eller hot emot polisman *eller vaktpost eller annan för bevakning eller upprätthållande*

¹ Senaste lydelse, se SFS 1945: 128.

² I gällande lydelse av denna paragraf saknas de kursiverade orden; i övrigt innebär förslagets lydelse icke avvikelse därför.

av ordning tjänstgörande krigsman, som skall verkställa tjänsteåtgärd; då må det våld brukas, som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt.

Samma lag — — — verkställa åtgärden.

Har någon — — — 9 § sägs.

10 a §.

Vid myteri, under strid så ock eljest vid tillfälle, då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, må krigsman mot underlydande som visar ohörsamhet bruka det våld som är nödigt för lydnadens upprätthållande. Göres större våld än nöden kräver, vare lag som i 9 § sägs.

26 KAP.

Om brott av krigsmän.

1 §.

Vägrar eller underlåter krigsman att lyda förmans befallning eller uppehåller han otillbörligen befallningens fullgörande, och är det ej uppenbart att befallningen icke angår tjänsten, dömes för lydnadsbrott till disciplinstraff eller fängelse.

2 §.

Är lydnadsbrott med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som grovt, skall för grovt lydnadsbrott dömas till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om befallningen avsett tjänsteåtgärd av större vikt eller om brottet skett inför samlad trupp eller föröfvats av flera i samråd.

Var riket i krig och förövades brottet under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till straffarbete i högst tio år eller på livstid.

3 §.

Adagalägger samling av krigsmän uppsåt att, med förenat våld, sätta sig upp mot förman, straffes för myteri, anstiftare och anförare med straffarbete i högst sex år eller fängelse samt annan deltagare högst med straffarbete i fyra år.

Hava deltagare i myteri gått till förenat våld å person eller egendom, dömes anstiftare och anförare till straffarbete i högst tio år eller på livstid och annan deltagare till straffarbete i högst sex år eller fängelse.

Förövas myteri då riket är i krig och sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till straffarbete i högst tio år eller på livstid, dock må deltagare som ej är anstiftare eller anförare straffas med fängelse.

4 §.

Efterkommer krigsman icke tillsägelse som av vaktpost eller annan krigsman, vilken tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, meddelats för denna tjänst, dömes för ohörsamhet mot vakt till disciplinstraff eller fängelse. Är brottet grovt, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år.

5 §.

Missbrukar förman sin myndighet genom att söka förmå underlydande till något som det icke ingår i dennes tjänst att göra, tåla eller underlåta, dömes

för missbruk av förmanskap till disciplinstraff eller fängelse. Är brottet grovt, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år.

Samma lag vare, där förman otillbörligen, såsom påföljd för underlydandes förhållande i eller utom tjänsten, ålägger honom särskild tjänstgöring eller vägrar honom förmån, så ock där förman utan skäl utsätter underlydande för fara till liv eller hälsa.

6 §.

Krigsman som, utan att vara behörig därtill, utövar befäl över annan krigsman, dömes för obehörig befälsutövning till disciplinstraff eller fängelse. Är brottet grovt, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år.

7 §.

Förgriper sig krigsman med våld eller hot därom å krigsman då denne är i tjänsteutövning eller för att tvinga honom till tjänsteåtgärd eller hindra honom därifrån eller eljest med anledning av hans tjänst, dömes för våld eller hot mot krigsman till fängelse eller disciplinstraff; är brottet med hänsyn till att det inneburit fara för krigslydnaden eller eljest att anse som grovt, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst fyra år. Lika med våld skall anses gärning som innefattar försök varom i 14 kap. 2, 3 eller 10 § förmåles.

Förövar krigsman, då riket är i krig, brott som nu sagts mot förman eller mot vaktpost eller annan krigsman som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, vare straffet fängelse eller ock straffarbete i högst tio år eller, om brottet är ringa, disciplinstraff; sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, må dömas till straffarbete på livstid.

8 §.

Förgriper sig krigsman med smädelse eller annan missfirmlig gärning mot krigsman i eller för hans tjänst, straffes för missfirmelse av krigsman med disciplinstraff eller fängelse.

9 §.

Visar krigsman, i annat fall än förut är sagt, vanvördnad mot förman eller missaktning mot underlydande eller brister han eljest i anständigt uppförande mot krigsman, och sker det i eller för dennes tjänst, dömes för oskickligt beteende till disciplinstraff.

10 §.

Krigsman som muntligen inför samling av krigsmän eller eljest i meddelande till krigsmän uppmanar eller annorledes söker förleda till lydnadsbrott eller annan gärning, varigenom krigsman åsidosätter sin tjänsteplikt, dömes för uppvigling till disciplinstraff eller fängelse. Sökte han förleda till brott varå straffarbete kan följa, må till straffarbete i högst fyra år dömas. Är den skyldige i följd av uppmaningen förfallen till straff för förberedelse eller medverkan till brott, gälle vad i 4 kap. stadgas.

11 §.

Avviker eller utebliver krigsman olovligen från avdelning av krigsmakten, vid vilken han skall tjänstgöra eller vistas, eller eljest från tjänstgöringsställe som är för honom bestämt, dömes för undanhållande till disciplinstraff. Den som förut begått sådant brott må dömas till fängelse.

För undanhållande under beredskapstillstånd vare straffet disciplinstraff eller fängelse. Var riket i krig, dömes högst till straffarbete i två år.

12 §.

Där undanhållande med hänsyn till den tidrymd, under vilken gärningsmannen hållit sig undan eller avsett att hålla sig undan, eller arten av hans tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten, dömes för rymning till fängelse eller disciplinstraff.

För rymning under beredskapstillstånd vare straffet fängelse eller straffarbete i högst två år. Var riket i krig, dömes till straffarbete i högst tio år.

13 §.

Lämnar krigsman, vilken tjänstgör såsom chef för avdelning av krigsmakten eller som fullgör vakttjänst eller likartad uppgift, obehörigen sin post eller finnes han hava genom förtäring av starka drycker eller annorledes satt sig ur stånd att fullgöra tjänsten, dömes för övergivande av post till disciplinstraff eller fängelse.

För övergivande av post under beredskapstillstånd vare straffet högst straffarbete i två år. Var riket i krig, dömes till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till disciplinstraff; förövades brottet under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till straffarbete i högst tio år eller på livstid.

14 §.

Är krigsman under tjänsteutövning så påverkad av starka drycker eller annat berusningsmedel, att hans förmåga att fullgöra tjänsten måste antagas vara nedsatt, dömes för onykterhet i tjänsten till disciplinstraff eller fängelse.

15 §.

Krigsman som, inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten, uppträder berusad så att det framgår av hans åtbörder eller orediga tal, dömes för fylleri till disciplinstraff.

16 §.

Krigsman som, inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten, för oljud eller eljest beter sig på sätt som är ägnat att väcka allmän förargelse, dömes för förargelseväckande beteende till disciplinstraff.

Krigsman som i militär tjänstedräkt deltagar i demonstrationståg, straffes som i första stycket sägs.

17 §.

Missbrukar krigsman, som ej är underkastad ämbetsansvar, genom handling eller underlåtenhet sin ställning till förfång för krigsmakten eller eljest det allmänna eller någon enskild, dömes, där ej gärningen är särskilt belagd med straff, för tjänstesvek till fängelse eller straffarbete i högst två år. I ringa fall vare straffet disciplinstraff.

18 §.

Åsidosätter krigsman, som ej är underkastad ämbetsansvar, av försummelse, oförstånd eller oskicklighet vad honom åligger enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser, särskilda föreskrifter eller tjänstens beskaffenhet, dömes, där ej gärningen utgör tjänstesvek eller eljest är särskilt belagd med straff, för tjänstefel till disciplinstraff. Är felet grovt, vare straffet fängelse.

19 §.

Försök eller förberedelse till brott som i 3 § eller 12 § andra stycket sägs, så ock underlåtenhet att avslöja sådant brott straffes efter ty i 3 kap. stadgas; dock må för försök dömas till straffarbete på livstid, där sådant straff kunnat följa på det fullbordade brottet. Såsom förberedelse anses ock stämpling.

För medverkan till gärning varom i 18 § sägs må allenast den som därigenom åsidosatt tjänsteplikt dömas.

20 §.

Om ådömande av disciplinstraff då krigsman begått brott, för vilket sådant straff ej är utsatt, så ock om tillämpning av böter i stället för disciplinstraff stadgas i särskild lag.

Vad i 25 kap. 7 § är stadgat för det fall att någon förskyller böter skall äga tillämpning även beträffande den som förskyller disciplinstraff.

Har någon som ej är krigsman gjort sig förfallen till ansvar för medverkan till brott, för vilket disciplinstraff är utsatt, dömes, där han ej förskyllt svårare straff, i stället till böter.

21 §.

Krigsmän äro enligt denna lag de vilka såsom officerare, underofficerare eller manskap äro anställda vid krigsmakten, värnpliktiga samt hemvärnsmän och hemvärnsrekryter, samtliga under den tid de i sådan egenskap äro tjänstgöringsskyldiga. Krigsmän äro ock, i den mån Konungen med hänsyn till behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden så förordnar, de som eljest äro anställda vid krigsmakten eller förbundit sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst, då de i sådan egenskap äro tjänstgöringsskyldiga. Närmare bestämmelser om vad i denna lag avses med krigsmakten meddelas av Konungen.

De som avses i första stycket skola, förutom under tid då tjänstgöringsskyldighet föreligger, anses såsom krigsmän då de i anslutning till sådan tid vårdas å militärsjukhus, då de äro intagna i militärhåkte samt då de inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten eller eljest offentligen uppträda i militär tjänstedräkt ävensom såvitt angår fullgörandet av dem åliggande anmälningsskyldighet eller annan särskild tjänsteplikt.

Krigsman som har befälsrätt över annan krigsman är dennes förman. Krigsman, över vilken annan krigsman har befälsrätt, är underlydande i förhållande till denne.

22 §.

Av den personal som i 21 § första stycket avses skola officerare, underofficerare och annat befäl av lägst furirs grad samt de som innehava motsvarande tjänsteställning vara underkastade ämbetsansvar, evad de äro tjänstgöringsskyldiga eller icke.

23 §.

Brott, varom annorstädes än i detta kapitel förmåles och varigenom krigsman åsidosatt sin tjänsteplikt, hör, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, under allmänt åtal.

27 KAP.

Särskilda bestämmelser för krig, beredskapstillstånd m. m.

1 §.

Den som, då riket är i krig, hindrar, missleder eller förräder rikets krigsmakt eller del därav, förleder därtill hörande krigsfolk till modlöshet eller

myteri, fördärvar eller förräder försvarsverk, fabrik, bro, fartyg eller annat som har avsevärd betydelse för försvaret, genom osann framställning sprider sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras, begår annan dylik förrädisk gärning som är till avsevärt men för försvaret eller för motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket eller ock till avsevärt men för riket åt främmande makt anskaffar krigsfolk, tjänstbarheter, förnödenheter eller understöd eller eljest gör tjänst åt sådan makt, dömes för krigsförräderi till straffarbete på livstid; var faran ringa, skall till straffarbete från och med fyra till och med tio år dömas.

Samma lag vare, där svensk medborgare, då riket är i krig, eljest bär vapen mot riket eller annorledes gör tjänst åt fienden i verksamhet eller uppgift av avsevärd betydelse för fiendens krigsföring.

Lämnar någon då riket är i krig, i annat fall än i andra stycket avses, fienden bistånd på sätt i första stycket sägs men i mindre mån, dömes till straffarbete i högst sex år eller fängelse. Bestod gärningen i anskaffande av tjänstbarheter eller förnödenheter eller annan tjänst åt fienden inom område, som var ockuperat av denne, och kunde gärningen särskilt med hänsyn till befolkningens behov eller gärningsmannens försörjning ej anses otillbörlig, skall ej till straff dömas.

2 §.

Förövas gärning som i 1 § första eller andra stycket sägs av oaktsamhet, straffes med fängelse eller, om brottet är grovt, med straffarbete i högst fyra år. Begår någon av oaktsamhet gärning som i 1 § tredje stycket avses, dömes högst till straffarbete i två år.

3 §.

Krigsman som, då riket är i krig, går över till fienden eller eljest frivilligt överlämnar sig åt denne, dömes för överlöpande till fienden till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år.

4 §.

Krigsman som, då riket är i krig, obehörigen avsänder meddelande till eller eljest träder i förbindelse med någon som tillhör fiendens krigsmakt eller vistas på fiendens område, dömes för samröre med fienden högst till straffarbete i två år.

5 §.

Därest, då riket är i krig, krigsman under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara råder krigsmän att giva sig åt fienden eller annorledes i krigsmäns närvaro obehörigen företager något som är ägnat att medföra allvarlig risk för trolöshet eller modlöshet, dömes för undergrävande av stridsviljan till straffarbete på livstid eller från och med fyra till och med tio år. Var faran ringa, vare straffet straffarbete i högst sex år eller fängelse.

6 §.

Krigsman som, då riket är i krig, bland krigsmän sprider falskt rykte eller annat osant påstående, ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, dömes för försvarsskadlig ryktesspridning högst till straffarbete i två år.

7 §.

Hålla krigsmän, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, obehörigen sammankomst rörande ämne genom vars avhandlande lydnadsbrott eller rym-

ning lätt kan föranledas eller fruktan eller misströstan kan utbredas hos krigsmännen, dömes deltagare för olovlig sammankomst högst till straffarbete i två år. Den som deltagit på tillskyndan eller med tillstånd av förman, vare fri från straff.

8 §.

Underlåter krigsman, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, uppsåtligen eller av försummelse att i vad på honom ankommer sätta försvarsanstalt i stridsberedskap, bringa avdelning i stridbart skick, anskaffa förnödenheter eller eljest förbereda krigsföretag, dömes för bristfällig krigsförberedelse till straffarbete i högst sex år eller fängelse.

Är uppsåtligen begånget brott som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller eljest att anse som grovt, vare straffet straffarbete från och med fyra till och med tio år eller på livstid.

9 §.

Därest, då riket är i krig, krigsman vilken tjänstgör såsom chef för avdelning av krigsmakten, utan att tillgängliga medel och utvägar till försvar utnyttjats, föreskrivna förstörelseåtgärder vidtagits eller särskilt anbefallt motstånd utförts, till fienden överlämnar stridsställning, krigsmateriel eller annat som har avsevärd betydelse för krigföringen eller giver sig och sin avdelning åt fienden, dömes för dagtingan till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år.

10 §.

Underlåter krigsman, då riket är i krig, uppsåtligen eller av försummelse under eller i anslutning till strid att till det yttersta uppfylla sin plikt att främja krigföringen, dömes för stridsförsumlighet till straffarbete i högst sex år eller fängelse.

Är uppsåtligen begånget brott som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller att gärningsmannen innehade ansvarsfull ställning eller ock eljest att anse som grovt, vare straffet straffarbete från och med fyra till och med tio år eller på livstid.

11 §.

Den som, då riket är i krig, vid krigföringen använder stridsmedel som Konungen förbjudit eller missbrukar tecken, som avser att lämna skydd åt sårade eller sjuka, eller ock eljest vid krigföringen, mot befolkningen å ockuperat område eller i fråga om behandlingen av krigsfångar förfar på sätt som står i strid mot föreskrifter vilka Konungen på grund av avtal med främmande makt meddelat eller mot allmänt erkända folkrättsliga grundsatser, dömes för folkrättsbrott högst till straffarbete i fyra år.

Är brottet grovt, vare straffet straffarbete från och med två till och med tio år eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det föröfvats genom ett stort antal skilda handlingar eller om därigenom eljest många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit.

Ä den som tillhör fiendens krigsmakt skall vad här stadgas ej äga tillämpning med mindre gärningen står i strid mot ömsesidigt gällande avtal eller allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

12 §.

Försök eller förberedelse till brott som i 1 eller 3 § sägs, så ock underlåtenhet att avslöja sådant brott straffes efter ty i 3 kap. stadgas; dock må för

försök dömas till straffarbete på livstid, där sådant straff kunnat följa på det fullbordade brottet. Såsom förberedelse anses ock stämpling.

Där någon, som bort inse att brott mot 1 eller 3 § är å färde, underlåter att avslöja vad som är honom kunnigt, när det kan ske utan fara för honom själv eller någon av hans närmaste, straffes högst med straffarbete i två år.

13 §.

Har, då riket är i krig, straffbar gärning föröfvats av någon som därvid icke saknat anledning antaga att densamma enligt krigsbruk var tillåten, må straffet efter omständigheterna nedsättas under vad eljest bort följa å gärningen. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, vare han fri från straff.

14 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 26 kap. 21 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten, i den mån ej Konungen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten, är skyldig att deltaga i rikets försvar ävensom å den som har att fullgöra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet och därvid enligt Konungens förordnande tillhör krigsmakten.

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av krigsmakten, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

Beträffande krigsfånge samt utländsk man som här i riket internerats vid krig mellan främmande makter, under vilket riket är neutralt, skall i tillämpliga delar gälla vad för krigsman är stadgat, med iakttagande av vad som bestämts i ömsesidigt gällande avtal med främmande makt eller följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

15 §.

Därest gärning som avses i 26 kap. eller i detta kapitel förövas mot stat, vilken är i krig förbunden med riket, mot sådan stats krigsmakt eller mot någon som tillhör denna, skall vad som är stadgat om enahanda gärning mot riket, dess krigsmakt eller krigsman äga motsvarande tillämpning.

16 §.

Beredskapstillstånd föreligger sedan Konungen meddelat förordnande om väruppliktigas inkallande till tjänstgöring för rikets försvar eller säkerhet och varar intill dess enligt Konungens förordnande sådana inkallelser icke vidare skola äga rum.

I den mån det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, äger Konungen förordna, att vad i 8 och 26 kap. samt ovan i detta kapitel stadgas för det fall att riket är i krig jämväl skall i tillämpliga delar gälla beträffande brott som förövas under annan tid.

17 §.

Om tillämpningen av dödsstraff i vissa fall då riket är i krig stadgas i särskild lag.

F ö r s l a g
till
L a g
om disciplinstraff för krigsmän.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Disciplinstraff för krigsmän äro arrest och disciplinbot.

2 §.

Disciplinstraff ådömes, utom för brott mot bestämmelse vari sådant straff är utsatt, jämväl i stället för böter såsom straff för brott av krigsman mot 25—27 kap. strafflagen samt för annat av krigsman förövat brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål.

Där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, dömes dock, om ej särskilda skäl till annat föranleda, i stället till böter. Böter må ock eljest ådömas, om med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff finnes vara lämpligare än disciplinstraff. I fall då disciplinstraff är utsatt ådömas böterna i dagsböter eller, såvitt fråga är om brott mot 26 kap. 15 eller 16 §, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

3 §.

I fråga om annat än i 2 § avsett, av krigsman begånget brott av beskaffenhet att mål därom skall handläggas såsom militärt mål må i stället för böter ådömas disciplinstraff, därest sådant straff finnes lämpligare med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art.

4 §.

Arrest ådömes i minst tre och högst trettio dagar, varje dag räknad till tjugufyra timmar.

Straffet verkställs i militärhäkte. Arrestant deltagar i tjänstgöring i den mån strafftiden överstiger tio dagar. I övrigt verkställs arrest utan tjänstgöring, där ej i straffbeslutet på grund av tjänstens krav eller eljest föreliggande särskilda skäl annorlunda förordnats. Finnes arrest utan tjänstgöring medföra fara för arrestantens hälsa, skall han under hela strafftiden eller vad därav återstår deltaga i tjänstgöring.

Under strafftiden skall den som åtnjuter avlöning från krigsmakten vidkännas löneavdrag med belopp, som är angivet i gällande avlöningsföreskrifter.

5 §.

Den som undergår arrest må ej åtnjuta annan kost eller bekvämlighet än som består vid häktet. Arrestant som ej deltagar i tjänstgöring skall beredas tillfälle att dagligen vistas utomhus minst en timme samt må i häktet utföra

lämpligt arbete som anvisas honom. Arrestant äger rätt till läsning och brevskrivning i den utsträckning Konungen bestämmer. Han äger mottaga besök endast då det i särskilt fall medgives.

Avbrott i eller uppskov med verkställigheten av arrest må äga rum i den mån det finnes nödvändigt med hänsyn till tjänsten eller den arresterades hälsa eller då synnerliga skäl därtill eljest föreligga.

6 §.

Disciplinbot ådömes för minst en och högst tjugu dagar. Straffet utgöres av löneavdrag, vilket bestämmes för dag till belopp som i 4 § sägs. Är löneavdrag ej tillämpligt, skall den brottslige förpliktas att för varje dag gälda ett belopp i penningar, vilket fastställs efter ty prövas skäligt med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning.

Verkställighet av löneavdrag må fördelas på flera avlöningstillfällen.

Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp gäldas. Sådant belopp ävensom disciplinbot som ådömes i penningar tillfaller kronan. Förvandling av oguldet belopp till frihetsstraff skall ej äga rum. I övrigt skall i nu avsedda fall rörande verkställigheten gälla vad som är stadgat beträffande bötesstraff.

7 §.

Disciplinstraff såsom gemensamt straff för flera brott må icke överstiga de i 4 och 6 §§ utsatta högsta mått.

8 §.

Sammanträffar brott, som finnes förskylla disciplinstraff, med brott, som finnes förskylla böter, och ådömes ej gemensamt straff i svårare straffart, skola böter ådömas såsom gemensamt straff. Om särskilda skäl därtill äro, må dock disciplinstraff ådömas såsom gemensamt straff.

För brott som finnes förskylla disciplinstraff må, då flera brott sammanträffa, disciplinstraffet ådömas jämte straff i allmän straffart för övriga brott, om särskilda skäl därtill föranleda. Högsta och lägsta gemensamma straff i allmän straffart, då disciplinstraff är utsatt för något av brotten, beräknas såsom om bötesstraff, som i 2 § sägs, vore utsatt i stället för disciplinstraffet.

Har någon för skilda brott förskyllt avsättning eller suspension och disciplinstraff, varde straffen ådömda jämte varandra; dock må ej jämlikt 25 kap. 1—4 §§ strafflagen dömas till disciplinstraff, där den brottslige för annat brott förskyllt avsättning eller suspension och sådant straff prövas vara tillfyllest.

9 §.

Förekomma på en gång till verkställighet flera beslut varigenom någon blivit fälld till särskilda arreststraff, sammanläggas straffen med varandra. Sammanlagda strafftiden må icke överstiga fyrtio dagar.

Skola på en gång verkställas dels beslut varigenom någon fällts till arrest, dels ock beslut varigenom han dömts till fängelse, vare sig det omedelbart ådömts eller utgör förvandlingsstraff för böter, eller till straffarbete på viss tid, skall arreststraffet övergå till sådant frihetsstraff. Därvid skall varje dags arrest anses svara mot en dags fängelse.

10 §.

Beslut varigenom disciplinstraff ålagts skall befordras till verkställighet av befattningshavare som har bestraffningsrätt i disciplinmål vid den avdel-

ning, där den dömd tjänstgör, eller av bestraffningsberättigad befattningshavare, som med hänsyn till den dömdes vistelseort finnes därtill lämpligast.

Om sammanläggning av arreststraff förordnar den som har att befordra straffbesluten till verkställighet. Förordnande om sammanläggning av arrest med fängelse eller straffarbete meddelas av fängelsestyrelsen.

11 §.

Varder den som ålagts arrest i målet slutligen dömd till arrest på längre tid eller till fängelse eller straffarbete på viss tid, skall från detta straff avräknas vad han utstått av förstnämnda straff, därvid varje dags arrest anses svara mot en dags fängelse eller straffarbete. Dömes han till arrest på kortare tid, skall vad enligt 4 § innehållits för överskjutande tid utbetalas. Dömes han i stället för arrest till disciplinbot, böter eller suspension, skall enligt 4 § innehållet belopp avräknas å vad han enligt det nya straffbeslutet har att vidkännas eller, i den mån det ej kan ske, utbetalas; och skall i övrigt det andra straffet anses verkställt i den mån domstolen, för det fall att arreststraffet avtjänats, funnit skäligt så förordna. Dömes han annorlunda än förut är sagt eller befrias han från ansvar i målet, skall enligt 4 § innehållet belopp utbetalas.

Därest beslut, varigenom någon ålagts disciplinbot, ändrats efter det straffet helt eller delvis verkställts, skall enligt 6 § innehållet eller erlagt belopp utbetalas, i den mån det ej, om han dömes till disciplinbot eller böter, kan avräknas å vad han enligt det nya straffbeslutet har att vidkännas.

12 §.

Dom eller beslut varigenom disciplinstraff ålagts skall ej tillräknas någon till sådan förhöjning av straff för återfall i brott, varom i 4 kap. 14 § strafflagen förmäles.

13 §.

Ädömt arreststraff vare förfallet, där beslutet ej börjat verkställas innan tre år förflutit från det beslutet vann laga kraft.

Disciplinbot bortfaller i den mån straffet ej verkställts inom tid som myss nämnts.

14 §.

För mindre förseelser av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål må, i stället för disciplinär bestraffning, såsom tillrättavisning användas

varning;

åläggande för visst antal gånger, högst fyra, eller för viss bestämd tid, högst sju dagar, att utom vanlig ordning utföra handräckningsarbete eller annan särskild uppgift (extratjänst);

förbud att under viss bestämd tid, högst sju dagar, på fritid vistas utom kasernområde, läger eller däremot svarande område eller åt viss avdelning upplåten del därav eller, såvitt avser den som icke är sålunda förlagd, utom bostaden (utgångsförbud);

förbud, ombord å fartyg, att under viss bestämd tid, högst sju dagar, eller för visst antal särskilda dagar, högst fyra, på fritid lämna fartyget (landgångsförbud).

Ej må för samma förseelse eller eljest på en gång åläggas mer än ett slag av tillrättavisning, ej heller extratjänst så användas att genom överansträng-

ning eller av annan orsak uppkommer men för den felandes hälsa eller tjänstbarhet.

15 §.

I fråga om användandet i visst fall av arrest, disciplinbot eller tillrättavisning skall i synnerhet beaktas om den felande i övrigt i tjänsten förhållit sig väl eller om han är under aderton år.

16 §.

Närmare föreskrifter rörande verkställighet av disciplinstraff och tillrättavisning meddelas av Konungen.

Förslag

till

Lag

om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den som, då riket är i krig, gör sig skyldig till uppror eller försök därtill eller begår brott, varom förmåles i 8, 26 eller 27 kap. strafflagen, må, därest straffarbete på livstid kan följa å brottet, dömas till dödsstraff.

Har riket kommit i krig och har någon genom gärning som i första stycket sägs väsentligen bidragit till framkallande av kriget eller genom sådan gärning, begången då uppenbar fara för kriget hotade, åstadkommit väsentligt men för rikets försvar eller väsentligen underlättat fiendens krigföring, vare lag som i första stycket stadgas.

2 §.

Dömes någon av underrätt till dödsstraff, skall målet, i vad det rör honom, underställas hovrättens prövning; och skall därvid underrätten giva tillkänna vad part har att iakttaga, där han vill yttra sig i hovrätten.

När dom i nu nämnt mål meddelats, skall akten i målet av underrätten utan dröjsmål insändas till hovrätten. Part äger att inom tre veckor från den dag, då domen gavs eller, om domen skall delgivas parten, då han fick del av den samma, till hovrätten eller underrätten eller, i fråga om krigsman, till hovrätten, underrätten eller bestraffningsberättigad befattningshavare vid krigsmakten inkomma med de påminnelser, han aktar nödiga; och skola till underrätten eller nyssnämnd befattningshavare inkomna påminnelser utan dröjsmål insändas till hovrätten. I hovrätten skall huvudförhandling äga rum inom två veckor efter utgången av den tid, inom vilken den dömd haft att inkomma med påminnelser, såvitt ej längre uppskov är nödvändigt till följd av åtgärd, som i 51 kap. 11 § rättegångsbalken omförmåles, eller av annan anledning.

3 §.

Dödsstraff må icke verkställas utan att Konungen meddelat tillstånd därtill. Meddelas icke tillstånd till verkställighet av dödsstraff, skall den dömd i stället undergå straffarbete på livstid.

4 §.

Dömes någon, som är underkastad ämbetsansvar, till dödsstraff, skall han genom domen anses avsatt. I övrigt förfaller straff som någon, vilken blivit dömd till dödsstraff, tillika förskyllt.

5 §.

Närmare bestämmelser rörande verkställighet av dödsstraff meddelas av Konungen.

Förslag

till

Lag

angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den nu antagna lagen om ändring i strafflagen skall jämte lagen om disciplinstraff för krigsmän och lagen om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig ävensom vad här nedan stadgas lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1949.

2 §.

Genom de nya lagarna upphävas strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 med undantag av 184—204, 206 och 207 §§, 208 § andra stycket samt 209 och 209 a §§;

lagen den 16 juni 1906 (nr 42 s. 3) om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster;

1 § lagen den 11 mars 1927 (nr 50) med vissa till strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes anslutna bestämmelser angående flygvapnet;

8 § lagen den 26 mars 1943 (nr 121) om vapenfria värnpliktiga;

lagen den 26 mars 1943 (nr 126) om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning eller i reglementen, instruktioner eller andra särskilda föreskrifter stridande mot bestämmelserna i de nya lagarna.

3 §.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum som enligt 2 § upphävts, skall hänvisningen anses avse bestämmelse som trätt i dess ställe.

4 §.

I stället för vad 33 § strafflagen för krigsmakten innehållit med avseende å befrielse från skadeståndsskyldighet stadgas följande.

Har krigsman, som under utövande av befäl å krigsmaktens fartyg är ansvarig för dess säkerhet, vid fartygets manövrering eller navigering begått förseelse, för vilken han ej finnes förskylla svårare straff än disciplinstraff eller böter, vare han icke skyldig att gälda skada eller kostnad, som genom förseelsen tillskyndats kronan eller annan.

5 §.

I stället för vad i 72 § strafflagen för krigsmakten stadgats skall gälla följande.

Där krigsman, medan förordnande om indragning av skrift jämlikt § 4 mom. 12 eller 13 tryckfrihetsförordningen eller lagen angående indragning av vissa skrifter är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, straffes med disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

6 §.

Vad i lagen om disciplinstraff för krigsmän stadgas skall, med undantag för fall som avses i 7 § här nedan, äga tillämpning jämväl då fråga är om brott som i övrigt bedömes enligt äldre lag. Därest på grund härav böter användas i fall då disciplinstraff är utsatt, ådömas böterna i dagsböter eller, såvitt fråga är om brott mot 96 eller 96 a § strafflagen för krigsmakten, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

7 §.

Har, innan lagen om disciplinstraff för krigsmän trätt i kraft, disciplinstraff ålagts av befälhavare eller domstol, skola äldre bestämmelser om sådant straff äga tillämpning även då högre rätt efter den nya lagens ikraftträdande dömer till ansvar i målet.

Med avseende å verkställighet efter nya lagens ikraftträdande av disciplinstraff eller tillrättavisning som ålagts enligt äldre lag skola dittills gällande bestämmelser äga tillämpning, dock gälle dels att sträng arrest, skärpt arrest eller vad av sådant straff återstår att verkställa skall övergå till vaktarrest, därvid föreskrifterna i äldre lag om jämförelse mellan olika slag av arreststraff och om längsta tid för vaktarrest iakttagas, dels ock att bestämmelserna i 5 § nya lagen skola tillämpas i fråga om vaktarrest.

Förekomma till verkställighet på en gång dels beslut varigenom ålagts disciplinstraff enligt äldre lag, dels ock beslut varigenom ålagts arrest enligt nya lagen, skola straffen sammanläggas till ett arreststraff av sistnämnda slag. Därvid tillämpas föreskrifterna i äldre lag om jämförelse mellan olika slag av arreststraff samt iakttages tillika att en dags vaktarrest enligt äldre lag anses svara mot en dags arrest enligt nya lagen och att sammanlagda strafftiden ej må överstiga fyrtio dagar.

Förslag

till

Lag

om ändring i lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av
förbrytare.

Härigenom förordnas, *dels* att 6 § lagen den 4 juni 1913 angående utlämning av förbrytare skall upphöra att gälla, *dels ock* att 4 § samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

4 §.

Utlämning må — — — än fängelse.
För gärning, varom i 10 kap. strafflagen förmäles, må ej utlämning medgivas, där ej gärningen, bedömd enligt strafflagen i övrigt, skulle vara att anse såsom brott. varför utlämning jämlikt bestämmelserna i denna § må ske.

6 §.

Där framställning om utlämning avser gärning, som enligt svensk rätt skulle vara att anse såsom brott mot strafflagen för krigsmakten, må utlämning ske, så vitt gärningen är av den beskaffenhet att om den förövats av någon, som icke är underkastad samma lag, utlämning, enligt vad i 4 § är stadgat, därför kunnat äga rum.

(Föreslagen lydelse.)

4 §.

Utlämning må — — — än fängelse.
För gärning, varom förmäles i 10 kap. strafflagen eller sådan bestämmelse i 26 eller 27 kap. samma lag som avser brott av krigsman, må ej utlämning medgivas, där ej gärningen, bedömd enligt strafflagen i övrigt eller sjölagen, skulle vara att anse såsom brott, varför utlämning jämlikt bestämmelserna i denna § må ske.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 (nr 314)
om villkorlig dom.

Härigenom förordnas, att 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

1 §.

Övertygas någon — — — straffets
ådömande.

Finnes förordnande — — — i
domen.

Villkorlig dom som här sägs må ej
meddelas, där det av hänsyn till den
allmänna laglydnaden är påkallat,
att den brottslige undergår straff.

26 §.

Villkorlig dom enligt denna lag
må ej meddelas i fråga om brott mot
tryckfrihetsförordningen eller brott,
för vilket straff är utsatt i straffla-
gen för krigsmakten; dock må vill-
korlig dom beviljas beträffande brott
mot 8 kap. sistnämnda lag, där den
tilltalade förskyller fängelse eller
straffarbete. Ej heller må villkorlig
dom brukas i fråga om förlust av
ämbete, tjänst eller annan allmän be-
fattning eller i fråga om påföljd, som
avses i 2 kap. 20 § strafflagen, eller
liknande påföljd, som finnes stadgad
i annan lag eller författning.

(Föreslagen lydelse.)

1 §.

Övertygas någon — — — straffets
ådömande.

Finnes förordnande — — — i
domen.

Villkorlig dom som här sägs må ej
meddelas, där det av hänsyn till den
allmänna laglydnaden är påkallat,
att den brottslige undergår straff. I
fråga om brott av krigsman må vill-
korlig dom brukas allenast om det
finnes kunna ske utan fara för krigs-
lydnaden och ordningen inom krigs-
makten.

26 §.

Villkorlig dom enligt denna lag
må ej meddelas i fråga om brott mot
tryckfrihetsförordningen. Ej heller
må villkorlig dom brukas i fråga om
avsättning, suspension eller disciplin-
straff eller i fråga om förverkande
eller liknande påföljd.

Denna lag träder i kraft den 1 ja-
nuari 1949 men skall ej äga tillämp-
ning i mål som blivit av första dom-
stol avdömt före ikraftträdandet.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1939 (nr 315) om
särskild förundersökning i brottmål.

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 22 juni 1939 om särskild förundersökning i brottmål¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

2 §.

Har någon som ej fyllt tjuguetå år häktats för brott, skall särskild förundersökning äga rum, där ej anledning är att antaga, att utredning som i 1 § sägs, kommer att därförutan vara för domstolen tillgänglig. Vad nu sagts gälle ock, då någon som fyllt tjuguetå år häktats, såframt ej laga hinder mot villkorlig dom föreligger eller sådant fall är för handen som avses i 3 § lagen om villkorlig dom.

Ej må — — — är tillgänglig.

(Föreslagen lydelse.)

2 §.

Har någon som ej fyllt tjuguetå år häktats för brott, skall särskild förundersökning äga rum, där ej anledning är att antaga, att utredning som i 1 § sägs, kommer att därförutan vara för domstolen tillgänglig. Vad nu sagts gälle ock, då någon som fyllt tjuguetå år häktats, såframt ej laga hinder mot villkorlig dom föreligger eller sådant fall är för handen som avses i 3 § lagen om villkorlig dom eller fråga är om brott av krigsman mot 25—27 kap. strafflagen.

Ej må — — — är tillgänglig.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1945: 880.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 (nr 118) om
ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 13 april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl. skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse.)

3 §.

Vad ovan stadgats äge motsvarande tillämpning, bestämmelserna i 1 § beträffande den som utan att domen mot honom vunnit laga kraft varit intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse och bestämmelserna i 2 § beträffande den som på grund av lagakraftägande dom varit intagen i sådan anstalt eller som varit underkastad förvaring eller internering.

(Föreslagen lydelse.)

3 §.

Vad ovan stadgats äge motsvarande tillämpning, bestämmelserna i 1 § beträffande den som utan att domen mot honom vunnit laga kraft varit intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse *eller avtjänat arrest* och bestämmelserna i 2 § beträffande den som på grund av lagakraftägande dom varit intagen i sådan anstalt *eller avtjänat arrest* eller som varit underkastad förvaring eller internering.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949 men skall ej äga tillämpning i fråga om den som frigivits före nya lagens ikraftträdande.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945
(nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.**

Härigenom förordnas, att 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m. skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

8 §.

Nöjdförklaring av häktad avgives i vittnes närvaro inför styresmannen vid den fängvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte där han förvaras eller, om han hålles i militärhäkte, inför den *befälhavare* som har uppsikt över häktet. Är den som sålunda äger mottaga nöjdförklaring ej tillstädes, må förklaringen avgivas inför den som är i hans ställe. Ej må förklaringen gälla utan att domen eller rättens eller domarens bevis om målets utgång, såvitt den dömde rör, finnes att tillgå för den som mottager förklaringen samt den dömde haft betänketid till andra dagen efter den då domen vid rätten avkunnades för honom eller blev honom annorledes delgiven. Tillfälle skall såvitt möjligt beredas den dömde att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Myndighet som — — — sådan förklaring.

10 §.

Den som icke är häktad eller intagen i fängvårdsanstalt må, med avlämnande av domen eller sådant bevis som sägs i 8 §, avgiva nöjdförklaring, *om domen skall av militär befälhavare befordras till verkställighet, i vittnes närvaro inför denne och*

(Föreslagen lydelse.)

8 §.

Nöjdförklaring av häktad avgives i vittnes närvaro inför styresmannen vid den fängvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte där han förvaras eller, om han hålles i militärhäkte, inför den *befattningshavare* som har uppsikt över häktet. Är den som sålunda äger mottaga nöjdförklaring ej tillstädes, må förklaringen avgivas inför den som är i hans ställe. Ej må förklaringen gälla utan att domen eller rättens eller domarens bevis om målets utgång, såvitt den dömde rör, finnes att tillgå för den som mottager förklaringen samt den dömde haft betänketid till andra dagen efter den då domen vid rätten avkunnades för honom eller blev honom annorledes delgiven. Tillfälle skall såvitt möjligt beredas den dömde att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Myndighet som — — — sådan förklaring.

10 §.

Den som icke är häktad eller intagen i fängvårdsanstalt må, med avlämnande av domen eller sådant bevis som sägs i 8 §, avgiva nöjdförklaring inför länsstyrelse eller i vittnes närvaro inför styresman vid fängvårdsanstalt eller den som är i hans

*(Gällande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)*

eljest inför länsstyrelse eller i vittnes närvaro inför styresman vid fångvårdsanstalt eller den som är i hans ställe, landsfogde, polismästare eller annan polischef.

ställe, landsfogde, polismästare eller annan polischef. *Den som fullgör militärtjänstgöring må ock avgiva förklaringen i vittnes närvaro inför befattningshavare vid krigsmakten, som över honom har bestraffningsrätt i disciplinmål.*

13 §.

Är den, som skall undergå straff eller skyddsåtgärd som avses i denna lag, häktad i målet, när domen, såvitt angår honom ådömt ansvar, må verkställas, skall styresmannen vid den fångvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte där han förvaras omedelbart befordra domen till verkställighet. Den som hålles häktad annorstädes än i fångvårdsanstalt skall enligt bestämmelser som meddelas av fångvårdsstyrelsen förpassas till lämplig fångvårdsanstalt. Om överflyttning från en fångvårdsanstalt till annan stadgas i 26 §.

Är den — — — till verkställighet. För vissa fall är om befordran till verkställighet särskilt stadgat i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

13 §.

Är den, som skall undergå straff eller skyddsåtgärd som avses i denna lag, häktad i målet, när domen, såvitt angår honom ådömt ansvar, må verkställas, skall styresmannen vid den fångvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte där han förvaras *eller, om han hålles i militärhäkte, den befattningshavare som har uppsikt över häktet* omedelbart befordra domen till verkställighet. Den som hålles häktad annorstädes än i fångvårdsanstalt skall enligt bestämmelser som meddelas av fångvårdsstyrelsen förpassas till lämplig fångvårdsanstalt. Om överflyttning från en fångvårdsanstalt till annan stadgas i 26 §.

Är den — — — till verkställighet. *Beträffande häktad som hålles i militärhäkte samt den som avgivit nöjdförklaring inför befattningshavare vid krigsmakten ankomme det på länsstyrelsen eller polischefen i orten att, efter anmälan av vederbörande befattningshavare, låta verkställa förpassning eller meddela föreläggande som i denna paragraf avses.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1943 (nr 881)
om polisens ställning under krig.**

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse.)***2 §.**

Polisman, som — — — krig krigsmakten.

Vad i strafflagen för krigsmakten är stadgat om hemvärnspersonal skall äga motsvarande tillämpning på polisman som avses i första stycket.

*(Föreslagen lydelse.)***2 §.**

Polisman, som — — — krig krigsmakten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 2 juni 1916 (nr 180)
om skyddskoppypmpning.**

Härigenom förordnas, att 22 § lagen den 2 juni 1916 om skyddskoppypmpning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse.)***22 §.**

Underlåter någon att fullgöra ympningsplikt, som på grund av 4 § ålagts, eller att till undergående av sålunda ålagd ympning befordra annan, för vars befordrande till ympning han enligt 10 § ansvarar,

eller underlåter ympningspliktig, som i 3 § a), b) eller d) omförmäles, att fullgöra sin ympningsplikt,

straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

Lag samma — — — där omförmäles.

Ej må straff enligt denna § tillämpas, där förseelsen enligt allmänna strafflagen bör beläggas med strängare straff.

Att den, som är i tjänstgöring vid mobiliserad avdelning av krigsmakten eller eljest inkallats till tjänstgöring för rikets försvar, för underlåtenhet att fullgöra honom åliggande ympningsplikt är underkastad straff efter strafflagen för krigsmakten, därom är i nämnda lag stadgat.

*(Föreslagen lydelse.)***22 §.**

Underlåter någon att fullgöra ympningsplikt, som på grund av 4 § ålagts, eller att till undergående av sålunda ålagd ympning befordra annan, för vars befordrande till ympning han enligt 10 § ansvarar,

eller underlåter ympningspliktig, som i 3 § a), b), c) eller d) omförmäles, att fullgöra sin ympningsplikt,

straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

Lag samma — — — där omförmäles.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Fö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 18 juli 1942 (nr 723)
om skyddsympning inom försvarsväsendet.**

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 18 juli 1942 om skyddsympning inom försvarsväsendet skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse.)

4 §.

Den som underlåter att fullgöra ympningsplikt enligt denna lag *skall, där han lyder under strafflagen för krigsmakten, straffas efter sistnämnda lag men eljest* med böter från och med fem till och med femtio kronor; och äge domstolen att vid vite förelägga *den som ådömes böter* att fullgöra sin ympningsplikt.

Böter och viten tillfalla kronan.

(Föreslagen lydelse.)

4 §.

Den som underlåter att fullgöra ympningsplikt enligt denna lag, *straffes* med böter från och med fem till och med femtio kronor; och äge domstolen att vid vite förelägga *honom* att fullgöra sin ympningsplikt.

Böter och viten tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 24 februari 1948.

Närvarande:

justitieråden LAWSKI,
 GYLLENSWÄRD,
 NISSEN,
regeringsrådet KUYLENTIERNA.

Enligt lagrådet den 13 december 1947 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 3 oktober 1947, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om ändring i strafflagen,
- 2) lag om disciplinstraff för krigsmän,
- 3) lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig,
- 4) lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.,
- 5) lag om ändring i lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av förbrytare,
- 6) lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom,
- 7) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1939 (nr 315) om särskild förundersökning i brottmål,
- 8) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m., samt
- 10) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet H. Henkow.

Förslagen föranledde följande yttranden.

1. Förslaget till lag om ändring i strafflagen.

26 KAP.

Lagrådet:

I det remitterade förslaget ha för vissa brott i förevarande kapitel, som ha direkt motsvarighet i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget till lag

om ändring i strafflagen, upptagits samma brottsbeteckningar som för motsvarande brott av andra än krigsmän, och i remissen har beträffande brott mot 17 § särskilt framhållits att brottsbeteckningarna där och i 25 kap. 1 § i 1946 års förslag, vilken paragraf svarar mot det förra lagrummet, böra vara lika. Riktigheten av denna anordning måste dock sättas i fråga. I den allmänna uppfattningen lära under fredstid de brott som nu bedömas enligt strafflagen för krigsmakten i stor utsträckning betraktas såsom väsentligt mindre förkastliga än brott enligt allmänna strafflagen. Härvid torde framförallt hänsyn tagas till att de krigsmän som dömas till ansvar ofta äro unga och omogna och sällan förhårdade brottslingar samt att i fråga om dem även urbota bestraffningar därför ha en viss karaktär av disciplinär reaktion. Å andra sidan kan man förutsätta att, därest vårt land skulle komma i krig, det i den allmänna opinionen skulle betraktas såsom särskilt angeläget att stränga straff utmättes för krigsmän, som gjorde sig skyldiga till brott i tjänsten. Att disciplinStraff kan ådömas vid åtskilliga av de här ifrågavarande brotten är för övrigt ej utan betydelse vid bedömandet av brottens karaktär. Dessa synpunkter torde hava beaktats i förslaget, vilket oftast möjliggör lägre straff i fredstid och högre straff under krig än motsvarande bestämmelser för andra än krigsmän. Under angivna förhållanden synes det naturligt att den skillnad som sålunda föreligger mellan de två slagen av brott också får komma till uttryck i brottsbeteckningarna. De paragrafer i kapitlet, i vilka använts samma brottsbeteckningar som i motsvarande lagrum i 1946 års förslag — med den i förevarande remiss förutsatta ändringen av brottsbeteckningen i 25 kap. 1 § — äro 10 och 15—18 §§. I 15, 16 och 18 §§ torde den speciella karaktären av där behandlade brott lättast kunna klarläggas genom att, i anslutning till kapitelrubriken, till brottsbeteckningarna läggas »av krigsman». I 10 § kan brottsbeteckningen lämpligen bliva »uppvigling av krigsmän». Vad slutligen brott mot 17 § angår får lagrådet erinra om att lagrådet i sitt yttrande i anledning av 1946 års remiss hemställt att som brottsbeteckning i 25 kap. 1 § måtte bibehållas den av departementschefen först föreslagna termen tjänstemissbruk. I konsekvens härmed förordas, att i 17 § användes brottsbeteckningen »tjänstemissbruk av krigsman».

1 §.

Lagrådet:

Enligt den föreslagna lydelsen av paragrafen föreligger lydnadsbrott allenast om det ej är uppenbart att befallningen icke angår tjänsten. I remissen har uttalats att självklart även denna förutsättning för straffbarhet skall vara täckt av gärningsmannens uppsåt för att ansvar skall kunna ådömas. Detta uttalande skulle möjligen kunna föranleda till antagande att gärningsmannen måste ha förstått att det icke var uppenbart att befallningen icke angick tjänsten. Om de faktiska omständigheter som bilda grundlaget för ett sådant bedömande omfattas av uppsåtet, bör emellertid den omständigheten att gärningsmannen icke rätt förstått innebörden av sitt handlande

icke inverka på straffbarhetsfrågan. I själva verket lär i dylikt fall allenast föreligga en rättsvillfarelse. Lagrådet förutsätter, att detta även är förslagens ståndpunkt.

Justitierådet Lawski:

Förslaget utgår ifrån att beträffande straff för lydnadsbrott vid sidan av förevarande paragraf skola gälla allmänna rättsregler, enligt vilka straff skulle vara uteslutet, därest den åsidosatta befallningen ginge ut på viss brottslig handling eller något ur moralisk synpunkt förkastligt. Det måste emellertid ifrågasättas, om den oklarhet som måste bliva en följd av en dylik reglering av straffbarheten är försvarlig. Sannolikt kommer den här berörda inskränkningen i straffbarheten icke att beaktas av dem till vilka en otillbörlig befallning riktas; skulle motsatsen likväl inträffa, skulle det säkerligen bliva svårt att avgöra vad som är ur moralisk synpunkt förkastligt utan att vara straffbart, liksom det bleve tvivelaktigt om allmänna rättsregler gäve tillräcklig ledning för bedömandet av vilka brottsliga handlingar en befallning kunde få gå ut på. Det bör i detta sammanhang erinras om att numera polismans lydnadsplikt blivit reglerad (se 10 § polisreglementet för riket) på det sätt att lydnadsplikt är utesluten endast om det är uppenbart att befallning strider mot lag eller författning. En jämförelse mellan detta stadgande och det nu föreslagna leder lätt till den icke avsedda slutsatsen att den uppenbarligen större lydnadsplikt, som måste fordras på det militära området, helt regleras av förevarande paragraf.

Enligt min mening kan det fordras att lagstiftningen fastslår innebörden av den militära lydnadsplikten; de avfattningssvårigheter, som här möta, få icke betraktas såsom oöverkomliga. Enligt utredningen skall befallning som går ut på svårare brott icke behöva åtlydas. Mot en sådan uppfattning har jag icke någon erinran. Jag utgår då ifrån att med svårare brott avses brott som förtjänar urbota bestraffning eller ett kännbart bötesstraff. Självfallet bör beaktas att under krig många handlingar äro tillåtna ehuru de under fredstid skulle hava betraktats såsom brottsliga. Vad åter angår frågan om lydnadsplikt skall vara utesluten på grund av att befallningen är moraliskt förkastlig förefaller det mig överhuvudtaget omöjligt att få en objektiv norm för ett moraliskt bedömande av en handling som icke ansetts vara av den art att den bör beläggas med straff. Intressekollisionen mellan tjänstens krav och moraliska synpunkter äro också svåra att låta den underordnade bedöma. Att lämna en skadad utan vård är otvivelaktigt moraliskt förkastligt, men förmannen måste dock, låt vara under risk av påföljd för tjänstefel, få avgöra vad som under föreliggande förhållanden är det riktiga. Jag anser därför att hänsyn till det undantagsfall att en befallning kan föranleda moraliska betänkligheter ej kan tagas. Då med hänsyn till disciplinen rätten att vägra att lyda måste begränsas till klara fall, bör befallnings otillbörlighet vara uppenbar.

På grund av det anförda förordas, att såsom förutsättning för att åsidosättande av lydnadsplikt skall vara straffbart upptages att det ej är uppen-

bart att befallningen icke angår tjänsten eller avser utförande av straffbelagd gärning av mera allvarlig art.

8 §.

Lagrådet:

I det förslag till lag om ändring i strafflagen, som år 1946 remitterats till lagrådet, har beträffande icke militära brott förevarande paragraf sin motsvarighet i 10 kap. 5 § andra stycket. I sitt yttrande över nämnda lagförslag har lagrådet hemställt att i sistnämnda paragraf det jämväl där förekommande uttrycket »missfärlig gärning» måtte utbytas mot »ärekränkning». Emellertid har genom remiss den 23 januari 1948 angående vissa ändringar i strafflagen sådant förslag rörande nämnda paragraf framlagts, att grunden för sagda hemställan bortfallit. Anledning att föreslå ändring i nu förevarande paragraf föreligger alltså ej.

10 §.

Lagrådet:

I sitt yttrande över det år 1946 remitterade förslaget till lag om ändring i strafflagen har lagrådet hemställt att i detta förslags 11 kap. 5 §, som beträffande uppvigling innehåller bestämmelser i huvudsak lika dem som i förevarande paragraf föreslås beträffande uppvigling av krigsmän, sista punkten måtte utgå. Motsvarande ändring synes böra företagas i förevarande paragraf.

14 och 15 §§.

Lagrådet:

De skäl som föranlett lagrådet att i sitt yttrande över det år 1946 remitterade förslaget till lag om ändring i strafflagen hemställa att i 11 kap. 9 § dels efter ordet »berusad» måtte införas orden »av starka drycker» dels ordet »orediga» måtte få utgå, synes böra föranleda att enahanda ändringar vidtagas i 15 §, och torde i anslutning därtill i 14 § orden »eller annat berusningsmedel» böra strykas.

19 §.

Lagrådet:

Med hänsyn till att myteribrottet i 3 § blivit konstruerat på sådant sätt, att straffbarheten inträder redan vid ådagaläggandet av uppsåt av visst slag, lär — om ock möjligheten av försöksfall måhända icke är helt utesluten — något praktiskt behov av att straffbelägga försök ej finnas. Lagrådet förordar därför, att stadgandet härom får utgå. Iakttages detta, bör jämväl bestämmelsen om straffarbete på livstid, som ej är tillämplig å försök till brott enligt 12 § andra stycket, falla bort.

Justitierådet Lawski:

I motsats till gällande lag och utredningens förslag kriminaliserar det remitterade förslaget försök till rymning under beredskapstillstånd eller krig. Bestämmelsen därom har närmast upptagits i anledning av ett uttalande av värnpliktiga officerares riksförbund. I och för sig är ett försöksstraff här icke uteslutet; en rymmare kan ju ertappas just då han står i begrepp att avvika. Emellertid bör beaktas att, om krigsman, som vill avvika, i dylikt fall ertappas, det så gott som alltid blir fråga om — i förslaget ej straffbelagt — försök till undanhållande. Och om rymningsuppsåt verkligen föreligger på detta stadium, torde det sällan vara möjligt att föreläggas bevisning därom, eftersom någon yttre skillnad mellan försök till rymning och försök till undanhållande ej finnes. Följden av den föreslagna bestämmelsen torde därför framför allt bli att utredning huruvida rymning är åsyftad kommer att utan större utsikt till framgång sättas i gång när helst någon i omförmälda fall ger anledning till misstanke att han söker avvika. Med hänsyn till det sagda och då allvarsammare rymningsförsök ändock komma att bli straffbara, t. ex. såsom stämpling eller lydnadsbrott, förordas, att bestämmelsen om straff för rymningsförsök får utgå.

20 §.

Regeringsrådet Kuylenstierna:

Vid lagrådsgranskningen av det år 1946 remitterade förslaget till lag om ändring i strafflagen har jag beträffande 5—7 §§ i 25 kap. hemställt om viss omredigering, innebärande jämväl vissa sakliga ändringar. Skulle nämnda lagstiftning komma att utformas i huvudsaklig överensstämmelse med denna hemställan, måste därav betingad ändring vidtagas även i förevarande paragraf.

21 §.

Lagrådet:

Begreppet krigsman anknyter enligt förevarande paragraf till bl. a. den förutsättningen att tjänstgöringsskyldighet föreligger. Enligt utredningens motiv avses, att fritid eller annan kortare ledighet, såsom t. ex. tjänstledighet och semester, ej skall medföra att tjänstgöringsskyldigheten blir att anse som avbruten. Däremot är det tydligen meningen att, då ledigheten omfattar en mera avsevärd tidrymd eller är av obestämd varaktighet (jfr N.J.A. I 1942 s. 506), tjänstgöringsskyldighet icke skall anses vara för handen. Någon uttrycklig föreskrift härutinnan återfinnes emellertid ej i lagtexten, och åt rättstillämpningen överlämnas alltså att tolkningsvis fastställa gränsen. Avsevärda praktiska olägenheter torde dock vara förknippade med den ovisshet som en dylik anordning är ägnad att framkalla. På grund härav hemställas, att till vinnande av erforderlig klarhet i avseende å gränsdragningen måtte mellan näst sista och sista punkten i första

stycket av paragrafen inskjutas en ny punkt av innehåll att, om någon åtnjuter ledighet som ej är begränsad till kortare tid än två månader, anses han icke tjänstgöringsskyldig.

27 KAP.

1 §.

Justitieråden Lawski, Gyllenswärd och Nissen:

I paragrafen straffbeläggas åtskilliga förfaranden, vilka beskrivits på sådant sätt att brotten bliva att betrakta som fullbordade först i och med att viss skada tillfogats krigsmakten eller försvaret eller motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket. Andra straffbelagda gärningar sägas skola ha vidtagits till avsevärt men för riket, vilket uttryckssätt jämväl torde innebära fordran på att skada inträffat. Endast i ett fall kan paragrafen måhända sägas kriminalisera redan uppkomsten av fara för något däri skyddat intresse, nämligen då det talas om spridande av sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras. Det är därför icke fullt tydligt vad innebörden är, då det i slutet av första stycket stadgas en mildare strafflatitud om »faran» var ringa. Härmed lär emellertid avses den fara för rikets säkerhet, som envar av de förut i paragrafen beskrivna handlingarna måste anses innebära. Att denna tolkning är åsyftad vinner stöd av att paragrafen i 1946 års remiss återfanns i det kapitel, det åttonde, som handlade om »brott mot rikets säkerhet», och där följde omedelbart efter högförräderiparagrafen, i vilken samma uttryck »var faran ringa» uppenbarligen hade denna innebörd. För att den tanke, som efter vad av det anförda framgår torde ligga bakom den avsedda strafflindringsgrunden, skall framstå med erforderlig tydlighet synes i förevarande paragraf uttrycket »var faran ringa» lämpligen bör utbytas mot »kom av brottet endast ringa fara för rikets säkerhet». Påpekas må att i betraktande av bl. a. de utomordentliga förhållanden som alltid måste råda då föreskrifterna i 1 § bliva att tillämpa det, för att en åtgärd skall kunna anses ha innefattat endast ringa fara för rikets säkerhet, naturligen ingalunda lär vara redan i och för sig tillräckligt att den t. ex. riktat sig allenast mot enstaka försvarsverk, fabrik, fartyg eller dylikt.

Till bättre klarläggande av när brottsligt förfarande enligt första stycket kan vara riktat mot motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket torde vad som sägs om men för dylik verksamhet böra utbrytas till en andra punkt av det innehåll att i avseenden som i första punkten sagts sådan verksamhet jämfästas med försvaret.

De särskilda förhållanden som råda under ockupationstillstånd hava — fränsett behandlingen av det s. k. folkrättsbrottet i 27 kap. 11 § — icke i vidare mån än av förevarande paragraf framgår föranlett förslag till uttryckliga bestämmelser i strafflagen. Det synes dock påkallat att i detta sammanhang uppmärksamma jämväl spioneribrottet. Enligt 8 kap. i det år

1946 remitterade förslaget bestraffas såsom spioneri endast gärningar som kunna medföra men för försvaret, för folkförsörjningen eller eljest för rikets säkerhet. Det synes knappast möjligt att häri tolkningsvis inlägga ett skydd jämväl för motståndsverksamhet under ockupation. Spioneri till men för dylik verksamhet kan dock vara synnerligen straffvärt. Väl kan det ofta bestraffas som krigsförräderi; att så ej alltid blir förhållandet torde emellertid vara tydligt. Goda skäl föreligga därför att i förevarande hänseende utvidga området för tillämpning av spioneristrafvet. Ett stadgande härom synes, enligt systematiken i förevarande förslag, ha sin plats i detta kapitel och torde lämpligen böra som en ny paragraf inskjutas efter 2 §. Bestämmelsen kan med någon förkortning utformas efter mönster av 8 kap. 6 § i 1946 års förslag, jämkad i enlighet med vad vi, på sätt framgår av lagrådets yttrande över samma förslag, härutinnan hemställt. Från helt oriktiga uppgifter kan man likväl bortse, då lämnandet av dylika i ett läge sådant som det varom nu är fråga saknar egentlig betydelse. Den i 7 § av samma kapitel givna regeln om särskild strafflatitud för grova fall kan lämpligen, utan direkt motsvarighet till paragrafens andra stycke, inarbetas i den nya paragrafen. Någon särskild brottsbeteckning synes ej erforderlig. Vi hemställa förty, att i en ny 3 § upptages, som en första punkt, stadgande att den som, då riket är i krig, med uppsåt att gå främmande makt tillhanda obehörigen anskaffar, befordrar eller lämnar uppgift rörande något, vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket, skall dömas till straffarbete i högst sex år, att i en andra punkt föreskrives att, om brottet är grovt, skall med straffarbete från och med fyra till och med tio år eller på livstid straffas och att, om brottet är ringa, skall till fängelse dömas samt att därefter får följa en tredje punkt av den lydelse andra punkten i 8 kap. 6 § i 1946 års förslag utvisar.

Som jämväl 8 § andra stycket i det föreslagna 8 kap. synes böra erhålla motsvarighet för ockupationsfallet, få vi — med erinran om vad vi vid nyssnämnda förslags behandling i lagrådet anfört om styckets avfattning och med påpekande att uppgifter varom här kan bli fråga alltid torde röra förhållande av hemlig natur — förorda, att som ett andra stycke i den av oss föreslagna nya 3 § stadgas att, om någon av grov oaktsamhet befordrar eller lämnar uppgift som nu sagts, skall högst till straffarbete i två år dömas.

Regeringsrådet Kuylenstierna:

Jag instämmer i vad lagrådets övriga ledamöter anmärkt mot uttrycket »var faran ringa». Den avsedda innebörden synes bli riktigt återgiven, om — i viss anslutning till avfattningen av 8 kap. 6 § i det år 1946 remitterade förslaget — efter ordet »faran» införs orden »för men för rikets säkerhet».

Vad sagda ledamöter för övrigt hemställt beträffande förevarande paragraf och om lämpligheten att införa en ny 3 § biträder jag med den mo-

difikation som följer av att jag ej mot avfattningen av 8 kap. 6 § framställt någon anmärkning som återverkar i förevarande sammanhang.

Justitieråden Lawski och Nissen samt regeringsrådet Kuylenstierna:

Beträffande åtskilliga i 8 kap. strafflagen avsedda brott gälla för närvarande enligt 29 a § strängare strafflatituder för det fall att brotten förövas under tid då riket befinner sig i krig. Tillika föreskrives i samma paragraf att, då det med hänsyn till krigsfara vari riket befinner sig eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, Konungen äger förordna att vad sålunda stadgas med avseende å brott som begås vid krig jämväl skall äga tillämpning beträffande brott som förövas under viss annan tid. Till de brott som här avses hör ej krigsförräderi. I stället har brottsbeskrivningen för detta brott, vilket behandlas i 8 kap. 6 § strafflagen, så utformats, att det kan begås »vid krig eller då krig hotar riket». Enligt det remitterade förslaget har motsvarande brottsrekvisit för krigsförräderi så begränsats, att dylikt brott kan begås endast »då riket är i krig», medan enligt 27 kap. 16 § andra stycket förordnande av Konungen av i huvudsak samma innehåll som enligt nuvarande 8 kap. 29 a § kan avse även krigsförräderi. Enligt vår mening skulle det emellertid vara tillrådligt att låta vad i förevarande paragraf stadgas äga tillämpning jämväl då krig hotar riket men icke förty låta 16 § andra stycket kunna ha avseende å krigsförräderi. Det måste nämligen, såsom erfarenheten från tiden före det senaste världskriget visar, anses betydelsfullt att gärningar av ifrågavarande slag kunna bestraffas vid krigsfara även om förhållandena tilläventyrs skulle vara sådana att med hänsyn till lägets ömtålighet eller liknande omständighet förordnande enligt 16 § andra stycket finnes icke böra meddelas. Det lärers å andra sidan vara en given fördel att det ovisshetsmoment, som onekligen vidlåder gällande regler, i huvudsak elimineras genom en bestämmelse sådan som den i 16 § andra stycket upptagna. Denna går också i visst avseende längre än 8 kap. 6 § gällande lag, eftersom »andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden» kunna tänkas föreligga även där ej »krig hotar riket».

3 §.

Justitierådet Lawski:

Med att frivilligt överlämna sig åt fienden torde enligt förslaget menas att överlämna sig utan något som helst tvång. Ej blott den som ger sig under direkt hot från fiendens sida utan även den som utsatts för visst tvång utan att dock alla möjligheter att undkomma betagits honom skall falla utom stadgandets räckvidd. Vad sålunda åsyftas framgår näppeligen av lagtexten. Enligt vanligt språkbruk torde även den handla frivilligt, som är utsatt för ett tvång som tillåter en viss valfrihet, t. ex. en soldat, som är innesluten av fienden och ger sig, ehuru han icke har anledning att räkna med ett förestående angrepp. I förtydligande syfte förordas därför, att ordet »frivilligt» utbytes mot »obehörigen».

5 §.

Lagrådet:

Enligt denna paragraf straffas krigsman som under angivna förutsättningar råder krigsmän att giva sig åt fienden eller annorledes i krigsmäns närvaro obehörigen företager något som är ägnat att medföra allvarlig risk för trolöshet eller modlöshet. Var faran ringa, nedsättes straffet. Utredningen hade beträffande den senare delen av brottsbeskrivningen föreslagit straff för den krigsman, som företager »något som kan medföra trolöshet eller modlöshet». Departementschefen ansåg att detta var ett alltför vitt uttryck och föreslog därför den avfattning som återfinnes i remissen.

Uttrycket »allvarlig risk för trolöshet eller modlöshet» är enligt ordalagen ungefär liktydigt med avsevärd fara för att trolöshet eller modlöshet skall framkallas. Att en sådan tolkning icke varit avsedd framgår emellertid redan därav att med densamma rum ej skulle finnas för tillämpning av straffnedsättningsgrunden att faran var ringa. Avsikten med ändringen har väl varit att framhäva att det svåra brott varom här är fråga ej skall anses föreligga utom i mera allvarliga fall. Detta måste emellertid anses vara klart även om orden »allvarlig risk för» uteslutas. Lagrådet hemställer, att så sker, och föreslår tillika, att ordet »medföra» utbytes mot det i sammanhanget mera träffande »framkalla».

9 §.

Lagrådet:

Den föreslagna brottsbeteckningen »dagtingan» synes ur dubbel synpunkt mindre lämplig. Sålunda lärers å ena sidan begreppet dagtingan av sin ursprungliga betydelse ha bibehållit så mycket att däri enligt vanligt språkbruk inlägges, att åtgärden i fråga vidtagits efter förhandling; å andra sidan torde icke för ordets användning med nödvändighet förutsättas, att åtgärden ägt rum obehörigen. På grund härav hemställes, att brottsbeteckningen måtte ändras, exempelvis till »obehörig kapitulation» eller »obehörigt uppgivande».

12 §.

Lagrådet:

I paragrafen straffbeläggas bl. a. underlåtenhet att avslöja krigsförräderi ävensom underlåtenhet av den som bort inse att krigsförräderi är å färde att avslöja vad som är honom kunnigt. Det synes emellertid vara att förorda att undantag göres för det fall att krigsförräderiet har avseende allenast å motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket. På grund av de särskilda förhållandena under en ockupation skulle nämligen genom en anmälan till svensk myndighet sådant brott i allmänhet ej kunna förekommas; åtgärd till hindrande av brottet skulle dessutom lätt kunna medföra överhängande fara för den som fått kännedom om att brottet vore å färde, varför straff ändock i allmänhet skulle vara uteslutet.

Därest, på sätt vid 1 § förordas, i första stycket av en ny 3 § stadgas straff för handlingar bestående i spioneri, riktat mot motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket, torde i förevarande paragraf böra införas straff för försök eller förberedelse till sådant brott, därvid, om straffarbete på livstid kunnat följa på det fullbordade brottet, sådant straff synes böra ingå även i latituden för försöksbrottet. Som förberedelse lärers ock stämpling böra anses. Däremot torde icke, lika litet som vid krigsförräderi riktat mot motståndsverksamhet, underlåtenhet att avslöja brott av nu ifråga-varande slag böra bestraffas.

Beträffande avfattningen av förevarande paragraf är att beakta den om-numrering av kapitlets paragrafer som skulle bliva en följd av införandet av en ny 3 §.

14 §.

Lagrådet:

Enligt lag den 17 december 1943 är polisman skyldig att under krig deltaga i rikets försvar i den omfattning Konungen föreskriver. De uppgifter som i dylikt fall ankomma på polisen äro att hänföra till sådan i 1 § lagen om polisväsendet i riket berörd verksamhet, som på grund av särskilt stadgande åligger polispersonal i denna dess egenskap. Bestämmelserna i förevarande paragraf medföra därför icke att polisman som deltar i rikets försvar ej alltjämt fullgör sin polistjänst. Han skall alltså, därest han i sin verksamhet för rikets försvar gör sig skyldig till tjänstemissbruk eller tjänstefel som ej särskilt belagts med straff, dömas icke enligt 26 kap. 17 eller 18 § i förslaget utan, oavsett om han tjänstgör inom det område för vilket han är anställd eller utom detta, jämlikt stadgande i 25 kap. Att detta också är avsett synes framgå av vad som anföres vid 26 kap. 22 § i utredningens motiv. Med hänsyn till avfattningen av sistberörda paragraf torde någon förtydligande föreskrift i det nu behandlade avseendet icke vara erforderlig.

2. Förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän.

2 och 3 §§.

Lagrådet:

Genom den föreslagna nya disciplinboten blir det möjligt att vid de lindrigaste brotten tillämpa ett lågt penningstraff. Disciplinboten har utformats på ett enklare sätt än dagsböterna, vilket är så mycket naturligare som den motsvarar endast den lägsta delen av bötesskalorna. Men disciplinboten verkar uppenbarligen i princip på samma sätt som ett lågt bötesstraff. I fall som avses i 2 § torde därför den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art näppeligen motivera att disciplinbot utbytes

mot böter. Utredningen står också på den standpunkten, att skäl mera sällan kunna föreligga till att anse böter lämpligare än disciplinbot. Det bör emellertid uppmärksammas att genom att bestämmelserna ej giva tillräcklig ledning för bedömande i det särskilda fallet, om disciplinbot bör utbytas mot böter, utrymme lämnas för godtycke. Räcker det med disciplinbot för brottet, bör alltså vid sådant straff förbliva. Att härigenom ej sällan någon fördel kan komma att beredas krigsman synes ej böra förändra erinran. Här må anmärkas att för bedömandet av det nu behandlade spörsmålet hänsyn ej skäligen bör tagas till att i fråga om verkstäligheten disciplinboten kan från fiskalisk synpunkt erbjuda vissa fördelar framför bötesstraff.

I 3 § tillåtes beträffande där avsedda brott, att i stället för böter arrest eller disciplinbot ådömes, därest sådant straff finnes lämpligare med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art. Är det riktigt att såsom förut närmare utförts disciplinboten och bötesstraffet i princip verka på enahanda sätt och är uppdelningen mellan de brott som avses i 2 § och dem som behandlas i 3 § lämpligt avvägd — frågan därom kan ej av lagrådet bedömas förrän vid granskningen av förslaget till militär rättegångslag — finnas uppenbarligen ej heller skäl att i 3 § tillåta att böter utbytas mot disciplinbot. Liksom i fall som avses i 2 § lämnar ock möjligheten till sådant utbyte utrymme för godtycke, låt vara att risken här är mindre, eftersom det är fråga endast om mål som skola handläggas av domstol. I detta sammanhang bör beaktas att, i fall då förhöjt minimi-straff är stadgat för ett bötesbrott, ett utbyte av böter mot disciplinbot ofta måste anses uteslutet.

På grund av det anförda hemställes, att i slutet av 2 § andra stycket andra punkten tillägges »och brottet ej förskyller allenast disciplinbot» och att i 3 § stadgas att i fråga om där avsedda brott i stället för böter må ådömas arrest, därest disciplinstraff finnes lämpligare med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art samt brottet ej vid tillämpning av sådan straffart skulle förskylla allenast disciplinbot.

Jämlikt 2 kap. 8 § strafflagen skola böter ådömas i dagsböter, dock att, där enligt samma lag böter äro för särskilt fall bestämda till visst högsta belopp, straffet skall ådömas omedelbart i penningar. Enligt 1 § särskilda böteslagen skall — med vissa undantag — vad sålunda är stadgat om böters ådömande i dagsböter gälla jämväl i avseende å böter som enligt allmän lag eller särskild författning åläggas av domstol. Undantagen avse normerade böter samt andra böter i fall, då högsta straffet för brottet är satt till trehundra kronors böter. Då det nu i förslagets 2 § andra stycket sista punkten föreskrives att, där i fråga om brott mot 26 kap. 15 eller 16 § strafflagen disciplinstraff ersättes med böter, dessa skola ådömas omedelbart i penningar, högst femhundra kronor, kommer detta formellt i strid mot nämnda bestämmelse i särskilda böteslagen. Punkten bör därför omformuleras så, att det där uttryckligen angives att stadgandet i fråga gäller utan hinder av vad i lag eljest finnes stadgat.

7 och 8 §§.

Lagrådet:

Enligt den till grund för uppställningen av brottskonkurrensreglerna i förevarande förslag liggande tankegången är 4 kap. strafflagen i och för sig tillämpligt även då disciplinstraff ensamt eller i förening med annan straffart ingår i latituden för något av de konkurrerande brotten. Vad i första stycket första punkten av 8 § stadgas därom att under angivna förutsättningar böter skola ådömas såsom gemensamt straff avser uppenbarligen icke att innefatta någon modifikation av de i nämnda kapitel givna föreskrifterna om när gemensamt straff skall ådömas utan utsäger endast att, i fall då jämlikt samma kapitel så skall ske, det gemensamma straffet skall, om de angivna förutsättningarna inträffa, vara böter. För att den sålunda avsedda innebörden av stadgandet tydligare skall framgå bör stadgandet underkastas någon redaktionell jämkning. I sammanhang därmed torde första styckets båda punkter kunna sammanföras till en.

Beträffande innehållet i första stycket av 8 § synes även en saklig ändring böra vidtagas. De anmärkningar vilka vid 2 och 3 §§ framställts mot att i fall som avses i sistnämnda paragraf bötesstraff må utbytas mot disciplinbot kunna anföras också mot att disciplinbot får användas såsom gemensamt straff, då brott som förskyller böter sammanträffar med brott som förskyller disciplinbot. Härtill kommer att den praktiska möjligheten att i disciplinbot utmätta straff för mer än en förseelse uppenbarligen är ännu mera begränsad än möjligheten att använda disciplinbot, när det är fråga om ett enda bötesbrott. Då det dessutom skall vara tillåtet att ådöma disciplinbot vid sidan av allmänt straff, synes något egentligt behov av disciplinbot såsom gemensamt straff uti ifrågavarande fall ej föreligga. Lagrådet hemställer förty, att vad i första stycket av 8 § stadgas om användande av disciplinstraff som gemensamt straff begränsas till att avse arreststraff.

I detta sammanhang uppställer sig ytterligare ett spørsmål. Enligt 4 kap. 2 § strafflagen må gemensamt straff ej understiga det svåraste av de för de konkurrerande brotten fastställda lägsta straffen. Som någon allmängiltig grund icke finnes för jämförelse mellan, å ena sidan, ett bötesstraffs och, å den andra, ett disciplinstraffs svårhetsgrad, kan nämnda regel icke utan vidare tillämpas när gemensamt straff skall bestämmas i fall som avses i första stycket av 8 §. Ådömes, i enlighet med den där givna huvudregeln, straffet i form av böter, är problemet löst genom ett positivt stadgande i 8 § andra stycket andra punkten. Av detta stadgande torde emellertid inga slutsatser kunna dragas angående hur man skall förfara när det gemensamma straffet ådömes i form av disciplinstraff. Det kan så mycket mindre sägas ligga i sakens natur, att minimum då alltid skall utgöras av en dags disciplinbot, som ju åtskilliga inom specialstraffrätten förekommande böteslatituder medgiva utdömande av lägre bötesbelopp än det i strafflagen stadgade minimum av fem kronor och det förty vore tänkbart att anse det lägsta disciplinstraffet till svårhetsgraden ligga under strafflagens bötesminimum. Oavsett detta kan på grund av disciplinbo-

tens begränsade storlek för dag räknat i det särskilda fallet en övergång från dagsbots- till disciplinstraffsminimum innebära en faktisk lindring, och om den latitud, enligt vilken bötesstraff förskylles, upptager högre minimum än strafflagens vanliga, vore det oegentligt om förekomsten av det med disciplinstraff belagda brottet skulle medföra en sänkning av minimum. Det synes emellertid vara förenat med stor svårighet att genom lagregler helt avhjälpa den antydda bristen. Att finna en lämplig direkt grund för jämförelse mellan böter och disciplinstraff torde av olika anledningar icke vara möjligt. En tänkbar utväg vore att utesluta disciplinstraffets användbarhet som gemensamt straff för det fall att böteslatituden upptog visst förhöjt minimum. Som en sådan gräns finge sättas rätt högt för att icke användningen av disciplinstraff skulle hindras även då sådant straff skulle vara lämpligt, vore dock föga vunnet med en dylik regel, vilken dessutom kunde befaras i viss mån inbjuda till den uppfattningen, att i fall då regeln ej vore tillämplig det gemensamma straffet kunde sättas hur lågt som helst. Man synes hänvisad till att låta lagens ståndpunkt bliva den, att om i ifrågavarande läge disciplinstraff användes som gemensamt straff, det berörda stadgandet i 4 kap. 2 § strafflagen icke skall äga tillämpning. Detta kunde man låta komma till uttryck genom en omarbetning av regeln i 7 §. Uppenbarligen bör det emellertid åligga domstolarna att vid straffmätningen tillse, att icke efter ett naturligt betraktelsesätt disproportion uppkommer mellan det gemensamma straffet och det för något av de konkurrerande brotten förskyllda bötesstraffet. Skulle det sistnämnda överstiga en viss gräns, synas för övrigt »särskilda skäl» att ådöma disciplinstraff som gemensamt straff icke kunna anses föreligga. Det må slutligen anmärkas, att betydelsen av det här behandlade spörsmålet minskas, om, på sätt lagrådet i det föregående hemställt, i förevarande fall disciplinbot ej må användas som gemensamt straff.

Godtages vad här ovan förordats, kunde *dels* i 7 § stadgas att disciplinstraff såsom gemensamt straff för flera brott ådömes med tillämpning av de högsta och lägsta mått som angivas i 4 och 6 §§, *dels* åt första stycket i 8 § givas den avfattningen att såsom gemensamt straff för brott av ifrågavarande beskaffenhet skall, där straffet ej bestämmes i svårare straffart, bötesstraff eller, om särskilda skäl äro därtill, arreststraff ådömas.

Innehållet i 8 § andra stycket första punkten utgör ett undantag från huvudregeln i 4 kap. 1 § strafflagen, under det att styckets andra punkt i likhet med första stycket reglerar frågor som ha sammanhang med föreskrifterna i 4 kap. 2 § strafflagen. Med hänsyn härtill synes det lämpligt att till första stycket flytta andra styckets andra punkt med någon av flyttningen betingad jämkning i avfattningen.

9—13 §§.

Lagrådet:

Avgörande, varigenom dömes till disciplinstraff, benämnes i 9—11 och 13 §§ beslut samt i 12 § dom. Enligt nya rättegångsbalken och förslaget till

militär rättegångslag kan avgörande, varigenom någon dömes till straff, vara antingen dom eller beslut. Då det synes nödvändigt att här anknyta till denna terminologi, förordas, att i 9—12 §§ orden beslut och dom utbytas mot vederbörlig form av »dom eller beslut». Termen straffbeslut, som förekommer i 4, 10 och 11 §§, synes däremot kunna bibehållas; och den torde även kunna användas i 13 §, som samtidigt bör underkastas någon omredigering.

15 §.

Lagrådet:

Utredningen förutsätter såsom självfallet, att samtliga omständigheter vid brottet och samtliga omständigheter som röra den felandes person skola komma i betraktande vid valet mellan arrest, disciplinbot och tillrättavisning. Vad förevarande paragraf stadgar skulle följaktligen vara att iakttaga även utan uttrycklig föreskrift. Att det oaktat bestämmelsen upptagits har berott på att man, särskilt med hänsyn till den befattningshavare vid krigsmakten tillkommande bestraffnings- och tillrättavsningsrätten, ansett lämpligt understryka betydelsen för valet av reaktionsmedel utav dels den felandes uppförande under tjänstgöringen dels det förhållandet huruvida han är sådan underårig som avses i 5 kap. 2 § strafflagen och 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Av den föreslagna avfattningen framgår knappast, att stadgandet har endast denna begränsade innebörd. Svårigheter möta ock mot att utan tyngande vidlyftighet på ett fullt tillfredsställande sätt i lagtext uttrycka den här avsedda principen. Vid sådant förhållande och då stadgandet synes kunna utan olägenhet undvaras hemställas lagrådet, att paragrafen måtte få utgå.

3. Förslaget till lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig.

Justitierådet Nissen:

Som skäl för att upptaga samtliga bestämmelser om dödsstraff i en särskild lag har utredningen anført allenast, att denna anordning syntes lämpligast, och i övrigt har, såvitt remissprotokollet utvisar, till stöd för densamma anförts blott, att därigenom dödsstraffets extraordinära karaktär underströkes. Någon antydning om i vilken utsträckning dödsstraff skall användas kan icke anses ligga i ifrågasvarande anordning. Bakom densamma kan möjligen ligga en känsla av olust inför tvånget att i det svenska straffsystemet bibehålla dödsstraffet. Det synes emellertid föga rationellt att av sådant skäl begagna en lagteknik, som måste sägas leda till uppenbara oformligheter. Som en sådan torde man nämligen kunna beteckna exempelvis det förhållandet, att strafflatituderna för vissa brott, som kunna begås endast då riket är i krig, återfinnas dels, i vad de upptaga straffarbete, i strafflagen och dels i den särskilda lagen. Förfarandet har ock i yttranden över utredningens förslag väckt befogad kritik. Enligt min mening böra de

enligt det remitterade förslaget i den särskilda lagen upptagna bestämmelser, som systematiskt höra hemma i strafflagen, där inarbetas.

1 §.

Lagrådet:

För straffbarhet jämlikt andra stycket av denna paragraf fordras att den brottsliga gärningen *väsentligen* bidragit till framkallande av krig, åstadkommit *väsentligt* men för rikets försvar eller *väsentligen* underlättat fiendens krigsföring. I strafflagsförslagets 27 kap. 1 § åter användas vid beskrivningen av krigsförräderibrottet uttrycken *avsevärd* betydelse för försvaret, att försvaret kan *avsevärt* försvåras samt *avsevärt* men för riket. Valet av olika förstärkande ord i de båda lagrummen torde icke ha skett i syfte att markera någon gradskillnad mellan exempelvis det i förevarande paragraf omnämnda menet för rikets försvar och det men för riket varom talas i 27 kap. 1 §. Därest man emellertid uppfattar väsentlig såsom mer förstärkande än avsevärd, skulle olikheten i uttryckssätt lätteligen kunna föranleda därtill, att åt sistnämnda lagrum gäves en sådan tolkning att krigsförräderibrottet finge ett vidsträcktare tillämpningsområde än som torde vara åsyftat och som betingas av lagrummets höga straffminimum. Det synes av denna anledning tillrådligt att jämväl i förevarande paragraf som förstärkande uttryck använda »avsevärt». Möjligheten att använda dödsstraff i fall varom nu är fråga lär härigenom icke utvidgas utöver vad det remitterade förslaget avser.

2 §.

Lagrådet:

Paragrafen innehåller icke några bestämmelser beträffande den misstänktes personliga inställelse vid huvudförhandling i fall, då domen kan gå ut på dödsstraff. Härav följer att de allmänna reglerna i 21 kap. 2 § rättegångsbalken bliva att tillämpa. För underrätternas del kommer alltså att gälla, att den misstänkte alltid skall inställa sig personligen, en regel som här är alldeles särskilt motiverad. Beträffande hovrätt innehåller nyssnämnda lagrum, att den misstänkte skall infinna sig personligen, om han av underrätten dömts till straffarbete eller anledning förekommer till ådömande av sådant straff, så ock eljest om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Denna föreskrift bör i förevarande fall uppenbarligen tolkas så att personlig inställelse alltid kräves. Med hänsyn till att de svårigheter, som under krig kunna möta för inställandet av en misstänkt, kunde medföra en tendens till motsatt tolkning, synes dock ett förtydligande önskvärt. Vad slutligen angår huvudförhandling i högsta domstolen skulle gälla, att personlig inställelse kräves endast om den misstänktes närvaro finnes erforderlig för utredningen. Det synes emellertid icke försvarligt att på detta sätt möjliggöra, att den misstänkte ej är tillstädes vid huvudförhandling, som avser frågan om han skall dömas till döden. På grund av det anförda förordas, att i ett tredje stycke intages föreskrift, att vid

huvudförhandling i överrätt i mål, däri någon dömts till dödsstraff eller anledning förekommer till ådömande av sådant straff, skall den misstänkte infinna sig personligen.

4. Förslaget till lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.

6 §.

Lagrådet:

Vad som vid 2 och 3 §§ förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän anförts angående ådömande av böter omedelbart i penningar, högst femhundra kronor, äger tillämpning även å förevarande paragraf.

7 §.

Lagrådet:

På skäl som anförts vid 9—13 §§ i förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän hemställles, att i tredje stycket mellan orden »ock» och »beslut» infördes »dom eller».

5. Förslaget till lag om ändring i lagen den 4 juni 1913 angående utlämning av förbrytare.

Lagrådet:

Det synes lämpligt att, i anslutning till förslaget om upphävande av 6 §, i 11 § andra stycket låta hänvisningen till nämnda paragraf utgå.

6. Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom.

26 §.

Lagrådet:

Under åberopande av vad lagrådet i sitt yttrande i anledning av 1946 års remiss uttalat beträffande förslag till lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen om ungdomsfängelse hemställer lagrådet, att uttrycket »förverkande eller liknande påföljd» utbytes mot »särskild påföljd för brott, som finnes stadgad i lag eller författning».

7. Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

Lagrådet:

I fråga om ordningen för fastställande av ersättning enligt 1945 års lag upptager densamma i första och andra styckena av 5 § bestämmelser vilka i huvudsak innebära att, om åtal ägt rum, anspråk på ersättning skall kunna

framställas redan i det mål där ansvarsfrågan respektive frågan om frikännande eller straffnedsättning handlägges, att, om åtal ej ägt rum eller anspråk icke framställts på sätt nyss sagts, anspråket skall framställas hos den rätt som skulle ägt upptaga åtal för brottet eller sist handlagt målet *samt att* i sådant fall anspråket skall väckas genom skriftlig ansökan inom tre månader från den dag då sökanden erhöll vetskap om åklagarens beslut att ej åtala eller från den dag då domen eller, om åtalet nedlagts, slutligt beslut i målet vann laga kraft. Dessa bestämmelser äro uppenbarligen icke lämpade för det fall att anspråket på ersättning föranletts av att någon, som avtjänat honom genom lagakraftvunnet beslut av befattningshavare vid krigsmakten ådömd arrest, sedermera erhållit resning. Av en analogisk tillämpning utav reglerna i 58 kap. rättegångsbalken lärers sålunda följa att, då resning beviljats och högsta domstolen ej enligt 7 § i nämnda kapitel omedelbart ändrat beslutet, målet skall ånyo upptagas av den befattningshavare som meddelat beslutet. Och vid sin nya prövning kan naturligen denne finna sig böra undanröja det tidigare straffbeslutet. Här bör också beaktas det fall att befattningshavaren efter resningen i nytt straffbeslut blott nedsätter straffet och detta beslut ej överklagas. För intetdera av dessa fall gives i 5 § någon föreskrift i avseende å ersättningsfrågans behandling. Väl synes klart, att densamma ej bör få handläggas annat än av den rätt hos vilken talan mot det ursprungliga straffbeslutet skolat fullföljas. Att komplettera 5 § med bestämmelser härom synes emellertid för det förra fallet icke göra till fyllest. Den omständigheten att den militäre befattningshavaren undanröjer sitt tidigare straffbeslut är nämligen icke att likställa med en frikännande dom; i den mån preskription ej inträtt lärers, enligt bestämmelserna i det till lagrådet remitterade förslaget till militär rättegångslag, gärningen i fråga, oavsett straffbeslutets undanröjande, kunna beivras i åtalsväg. Rätt till ersättning skulle alltså icke föreligga enligt 1945 års lag. Bortsett härifrån är det tydligen redan i och för sig i båda de berörda fallen föga ändamålsenligt att ansvarsfrågan och ersättningsfrågan skulle komma att prövas av olika myndigheter. Ett sammanförande åter av ansvars- och ersättningsfrågorna, då högsta domstolen icke omedelbart avgör målet, kan tydligen ej ske annorledes än genom en föreskrift att målet skall ånyo upptagas, icke av den militäre befattningshavaren utan av rätten. Mot en dylik anordning synas betänkligheter desto mindre behöva möta som i de mål, vari högsta domstolen ej komme att själv döma, omständigheterna torde kunna antagas vara av den invecklade beskaffenhet att befattningshavarens nya beslut knappast skulle kunna inskränkas till ett undanröjande utan tillika måste innefatta, att han i enlighet med de regler som stadgas i förslaget till militär rättegångslag hänskjuter saken till åtalsprövning. För nämnda lösning talar också att den som dömts till arrest och därefter vunnit resning måste anses ha ett berättigat anspråk på att få ett slutgiltigt besked huruvida han gjort sig förfallen till brott eller icke; ett sådant besked kan han såsom förut antytts i allmänhet ej erhålla, med mindre återupptagandet sker vid domstol.

Godtages den förordade lösningen, erfordras icke någon ändring i 5 § av 1945 års lag, varemot i förslaget till militär rättegångslag bör införas ett stadgande som i förevarande hänseende utfyller rättegångsbalkens bestämmelser om resning.

Beträffande den nu tillstyrkta anordningen må, i fråga om det undantagsfall att resning till men för den dömda beviljats på begäran av åklagare, framhållas att densamma visserligen skulle innebära ett frångående av det enligt förslaget till militär rättegångslag för vanliga fall föreskrivna förfaringssättet med stämning, där åklagare ej åtnöjes med befattningshavares beslut i disciplinmål; resningsansökan, som ju skall delgivas sökandens motpart, torde emellertid få anses kunna väl ersätta stämningen.

8. Övriga förslag.

Lagrådet:

Dessa förslag lämnas utan erinran.

Ur protokollet:

Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 februari 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, WEIJNE, KOCK.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 24 februari 1948 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 3 oktober 1947 remitterade förslagen till

- 1) lag om ändring i strafflagen,
- 2) lag om disciplinstraff för krigsmän,
- 3) lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig,
- 4) lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.,
- 5) lag om ändring i lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av förbrytare,
- 6) lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom,
- 7) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1939 (nr 315) om särskild förundersökning i brottmål,
- 8) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m. samt
- 10) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande och med erinran att det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget till ändring av strafflagen förelagts innevarande års riksdag genom proposition nr 80 anför föredraganden.

Förslaget till lag om ändring i strafflagen.

26 KAP.

Lagrådet har ifrågasatt riktigheten av den anordning enligt vilken de brott, som omförmålas i 10 och 15—18 §§, skola ha samma brottsbeteck-

ningar som motsvarande brott i det år 1946 till lagrådet remitterade förslaget till ändring av strafflagen. Enligt lagrådets mening borde den skillnad som föreläge mellan militära och andra brott komma till uttryck i brottsbeteckningarna.

Denna uppfattning torde väl vara i princip riktig. Och såvitt angår det i 10 § upptagna brottet vill jag förorda att brottsbeteckningen i enlighet med lagrådets förslag ändras till »uppvigling av krigsmän».

Däremot synes man knappast kunna anse att fylleri enligt 15 § och förargelseväckande beteende enligt 16 § äro av så speciell natur i förhållande till motsvarande förseelser enligt de allmänna bestämmelserna att skillnaden, såsom lagrådet förordat, bör utmärkas genom tillägg till brottsbeteckningarna av orden »av krigsman». Eftersom icke endast förseelser enligt 15 och 16 §§ utan även vissa fall av förseelser enligt de allmänna straffstadgandena om fylleri och förargelseväckande beteende torde komma att hänföras under befälhavarnas disciplinära bestraffningsrätt samt dessutom en och samma fylleriförseelse ofta lärer falla under såväl 15 § som motsvarande allmänna bestämmelse, synes den förordade kompletteringen av brottsbeteckningarna jämväl medföra vissa praktiska olägenheter. Jag anser därför att någon ändring i förevarande hänseende ej bör vidtagas.

Vad slutligen beträffar de i 17 och 18 §§ upptagna generella tjänstebrottsstadgandena är att märka att dessa äga tillämpning endast å krigsmän som ej äro underkastade ämbetsansvar. Krigsmän som ha sådant ansvar komma i stället att vara straffbara enligt 25 kap. 1 och 4 §§ i det år 1946 remitterade förslaget. Med hänsyn härtill synes det icke vara lämpligt att, på sätt lagrådet förordat, förse brottsbeteckningarna i förstnämnda paragrafer med tillägget »av krigsman». Såsom framgår av statsrådsprotokollet för den 20 februari 1948 har ett av lagrådet framställt förslag om bibehållande av brottsbeteckningen tjänstemissbruk för det i 25 kap. 1 § omförmälda brottet godtagits. På grund härav bör även brottsbeteckningen i 17 § av förevarande förslag ändras till »tjänstemissbruk».

14 och 15 §§.

I anslutning till vad lagrådet anmärkt beträffande 11 kap. 9 § i det år 1946 remitterade förslaget till ändring av strafflagen har lagrådet förordat vissa ändringar i förevarande paragrafer. Såsom framgår av nyssnämnda statsrådsprotokoll ha anmärkningarna mot 11 kap. 9 § iakttagits endast såtillvida att ordet »orediga» fått utgå. Med anledning härav synes icke heller här böra vidtagas annan ändring än att nyssnämnda ord uteslutes ur 15 §.

27 KAP.

1 §.

Vad inom lagrådet anmärkts beträffande uttrycket »var faran ringa» synes vara riktigt. Ett förtydligande är sålunda erforderligt. I sådant syfte

torde, såsom tre av lagrådets ledamöter hemställt, det nämnda uttrycket böra utbytas mot »kom av brottet endast ringa fara för rikets säkerhet».

I övrigt har jag icke ansett de erinringar, som framställts vid förevarande paragraf, böra föranleda ändring av förslaget. Att, såsom förordats, till en andra punkt utbryta vad i första stycket sägs om men för motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket, synes mig sålunda icke medföra någon fördel.

De synpunkter som ligga till grund för den av lagrådet ifrågasatta nya bestämmelsen om spioneri mot motståndsverksamhet som nyss sagts torde visserligen i och för sig vara förtjänta av beaktande. Det är emellertid att märka att enligt förevarande paragraf kan straffas icke blott den som begått förrädisk gärning som är till avsevärt men för motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket utan även den som på dylikt sätt lämnat fienden bistånd i mindre mån. Snart sagt varje fall då någon lämnar fienden uppgift som medför men för motståndsverksamhet blir sålunda straffbart, förutsatt att straffrihet ej föranledes av den i paragrafen upptagna särskilda regeln i detta hänseende eller av allmänna grundsatser. Att härutöver stadga straff för den som med uppsåt att gå främmande makt tillhanda obehörigen anskaffar eller befordrar uppgift rörande något vars uppenbarande för främmande makt *kan* medföra men för motståndsverksamhet, synes icke vara erforderligt. Man måste hålla i minnet att det med hänsyn till folk rättens innehåll överhuvudtaget är mycket vanskligt att giva detaljerade regler på förevarande område.

Då tre av lagrådets ledamöter förordat att vad i förevarande paragraf stadgas skall äga tillämpning jämväl då krig hotar riket men att icke förty 16 § andra stycket skall ha avseende å krigsförräderi, ha ledamöterna förutsatt att förhållandena kunna vara sådana att förordnande enligt sistnämnda lagrum icke finnes böra meddelas. Särskilt som dylikt förordnande icke enbart är beroende av krigsfara utan även kan meddelas vid andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden, synes man knappast behöva räkna med nämnda fall. Under andra världskriget gavs också med stöd av 8 kap. 29 a § strafflagen förordnande av enahanda innehåll. Den förordade anordningen skulle för övrigt te sig egendomlig ur lagteknisk synpunkt.

9 §.

Lagrådet har ansett brottsbeteckningen dagtingan vara mindre lämplig och i stället föreslagit »obehörig kapitulation» eller »obehörigt uppgivande». Det främmande ordet kapitulation lär emellertid i och för sig icke ha annan innebörd än dagtingan, och »obehörigt uppgivande» lämnar icke någon antydning om det allvarliga militära brott varom här är fråga. Med hänsyn härtill och då ifrågavarande form av ordet dagtinga numera icke torde ha någon mera fixerad betydelse vare sig i militära sammanhang eller eljest, synes brottsbeteckningen i förevarande paragraf kunna bibehållas oförändrad.

12 §.

Vad lagrådet hemställt under förevarande paragraf torde närmast vara föranlett av den av lagrådet föreslagna nya bestämmelsen om spioneri mot motståndsverksamhet under ockupation. Såsom av det föregående framgår, har jag icke godtagit denna. Vid detta förhållande synes det icke finnas tillräckliga skäl att, beträffande bestämmelserna om underlåtenhet att avslöja krigsförräderi och om underlåtenhet av den som bort inse att krigsförräderi är å färde att avslöja vad som är honom kunnigt, göra uttryckligt undantag för det fall att krigsförräderiet har avseende allenast å motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket. Givet är emellertid att bestämmelsernas tillämplighet i nämnda fall blir mer begränsad än eljest, särskilt som ifrågavarande skyldighet att avslöja är beroende av att fara för vederbörande själv eller någon av hans närmaste ej uppkommer genom avslöjandet.

Förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän.

2 och 3 §§.

Lagrådet har hemställt om sådan ändring av ifrågavarande paragrafer att, såvitt angår fall som avses i 2 §, böter skulle få ådömas endast i stället för arrest samt, beträffande de i 3 § avsedda fallen, bötesstraff finge utbytas allenast mot arrest. Det skulle sålunda aldrig vara möjligt att låta böter och disciplinbot gå i utbyte mot varandra. Till stöd härför har lagrådet bland annat åberopat att en sådan möjlighet gäve utrymme för godtycke.

Den särskilda art av penningstraff som disciplinboten utgör har tillskapats, enär de vanliga bötesstraffen i regel icke kunna anses vara lämpliga reaktionsmedel beträffande huvudmassan av krigsmännen, värnpliktiga utan annan inkomst än från krigsmakten. Det utmärkande för disciplinboten är dels att straffet står i relation till den brottsliges inkomster av tjänsten och dels att verkställigheten i princip sker genom löneavdrag. Även i fall som avses i 3 § måste uppenbarligen ett så beskaffat straff kunna vara lämpligare än böter. Eftersom brottet i allmänhet, då fråga är om böters utbytande mot disciplinbot, lär förskylla endast ett ganska lågt bötesstraff, kommer väl anledning till sådant utbyte att föreligga mindre ofta än eljest. Att helt borttaga möjligheten till utbyte kan dock icke vara riktigt; en stötande ojämnhet vid bestraffningen av olika krigsmän skulle stundom svårigen kunna undvikas. Jämväl då det gäller fall som avses i 2 § synes man icke böra alltför hårt binda bestraffningsmyndigheterna. Disciplinboten är nämligen liksom arrest i princip avsedd att användas gentemot tjänstgörande krigsmän för förseelser med anknytning till krigstjänsten. Om den obligatoriskt skulle tillämpas å krigsmän även eljest, kunde en krigsman opåkallat komma i särställning i förhållande till van-

liga medborgare. De av lagrådet uttalade farhågorna för godtycke synas mig icke väga särdeles tungt. Domstolarna ha jämväl i andra fall att efter lämplighetsprövning välja mellan skilda straffarter. Då jämlikt det den 23 januari 1948 till lagrådet remitterade förslaget till militär rättegångslag befälhavare icke kan ådöma böter och åklagare äger överklaga befälhavares beslut om åläggande av disciplinstraff, kan sålunda frågan om valet mellan böter och disciplinstraff alltid bringas under domstols prövning. På grund av det anförda anser jag att lagrådets ifrågavarande hemställan icke bör efterkommas.

Den av lagrådet föreslagna omformuleringen av 2 § andra stycket sista punkten torde däremot böra vidtagas.

7 och 8 §§.

Under förevarande paragrafer har lagrådet bland annat hemställt att vad i första stycket av 8 § stadgas om användande av disciplinstraff som gemensamt straff skulle begränsas till att avse arreststraff. Lagrådet har därvid åberopat vad som anmärkts vid 2 och 3 §§ samt tillika framhållit att något egentligt behov av disciplinbot såsom gemensamt straff icke synes föreligga.

Ehuru behovet av disciplinbot såsom gemensamt straff icke torde vara särdeles stort, anser jag i överensstämmelse med mina vid 2 och 3 §§ uttalade synpunkter att möjligheten att tillämpa disciplinbot ej heller i förevarande fall bör uteslutas.

Mot vad lagrådet i övrigt i detta sammanhang anfört har jag intet att erinra, och de ändringar av ifrågavarande paragrafer, som lagrådet i avslutning därtill yrkat, böra sålunda vidtagas.

15 §.

Lagrådet har hemställt att förevarande paragraf måtte få utgå. Enligt lagrådets mening framginge av stadgandets avfattning knappast dess åsyftade begränsade innebörd och svårigheter mötte att utan tyngande vidlyftighet på ett fullt tillfredsställande sätt i lagtext uttrycka den avsedda principen.

Såsom redan i remissen framhållits skola givetvis samtliga föreliggande omständigheter komma i betraktande vid valet mellan arrest, disciplinbot och tillrättavisning. I och för sig erfordras därför intet stadgande som erinrar om betydelsen av den felandes ungdom och tidigare välförhållande i tjänsten. Med hänsyn till den befälhavare tillkommande bestraffnings- och tillrättaviseringsrätten synes det dock vara av värde att särskilt framhålla nämnda omständigheter. Efter någon språklig jämkning bör därför ifrågavarande bestämmelse bibehållas.

Förslaget till lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig.

1 §.

Lagrådet har ansett tillräddigt att i förevarande paragrafs andra stycke i stället för »väsentligen» och »väsentligt» användes »avsevärt» såsom förstärkande uttryck. Därest man uppfattade väsentlig såsom mer förstärkande än avsevärd, skulle nämligen olikheten i uttryckssätt vid jämförelse med strafflagsförslagets 27 kap. 1 § lätteligen kunna föranleda därtill att krigsförräderibrottet finge ett vidsträcktare tillämpningsområde än som vore åsyftat och som betingades av sistnämnda lagrums höga straffminimum.

Det i 27 kap. 1 § använda ordet avsevärt är enligt min mening ett förstärkande uttryck av betydande styrka. I och för sig skulle det därför icke möta hinder att begagna samma ord även i nu förevarande sammanhang. Med hänsyn till den exceptionella bestraffning varom här är fråga torde det dock vara av visst värde att använda det något mer distinkta ordet väsentlig, vilket i vart fall ej lär kunna uppfattas såsom mindre förstärkande än avsevärt. Jag anser därför, trots lagrådets anmärkning, att förevarande paragraf bör bibehållas i den ordalydelse som återfinnes i det remitterade förslaget. Av vad jag sålunda anfört framgår att det från 27 kap. 1 § avvikande uttryckssättet icke får tagas till intäkt för ett vidgat tillämpningsområde för sistnämnda lagrum.

Vad lagrådet i övrigt anmärkt anser jag böra godtagas. Härjämte har jag funnit vissa redaktionella jämkningar vara erforderliga.

I enlighet med vad jag i det föregående anfört ha de till lagrådet remitterade förslagen undergått överarbetning inom justitiedepartementet. Med de i statsrådsprotokollet för den 3 oktober 1947 omförmälda lagförslag, som icke varit föremål för lagrådets yttrande, föreligga alltså nu förslag till

- 1) lag om ändring i strafflagen,
- 2) lag om disciplinstraff för krigsmän,
- 3) lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig,
- 4) lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.,
- 5) lag om ändring i lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av förbrytare,
- 6) lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom,
- 7) lag angående ändrad lydelse av 2 § första stycket lagen den 22 juni 1939 (nr 315) om särskild förundersökning i brottmål,
- 8) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 (nr 118); om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.,

- 10) *lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig,*
- 11) *lag angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 2 juni 1916 (nr 180) om skyddskoppypmpning samt*
- 12) *lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 18 juli 1942 (nr 723) om skyddsympning inom försvarsväsendet.*

Föredraganden hemställer, att lagförslagen måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Georg Dahlin.
